ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

Ո Ր Ո Շ Ո Ւ Մ

10 հուլիսի 2020 թվականի N 1212 - Ն

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ 2021-2023 ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՄԻՋՆԱԺԱՄԿԵՏ ԾԱԽՍԵՐԻ ԾՐԱԳԻՐԸ ՀԱՍՏԱՏԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

Համաձայն «Հայաստանի Հանրապետության բյուջետային համակարգի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 21-րդ հոդվածի 2.10-րդ մասի՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը ո ր ո շ ո ւ մ է.

1. Հաստատել Հայաստանի Հանրապետության 2021-2023 թվականների պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագիրը՝ համաձայն հավելվածի:

2. Սույն որոշումն ուժի մեջ է մտնում պաշտոնական հրապարակմանը հաջորդող օրվանից:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՎԱՐՉԱՊԵՏ Ն. ՓԱՇԻՆՅԱՆ

2020 թ. հուլիսի 20
Երևան

Հավելված
ՀՀ կառավարության 2020 թվականի
հուլիսի 10-ի N 1212 -Ն որոշման

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ 2021-2023 ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՄԻՋՆԱԺԱՄԿԵՏ ԾԱԽՍԵՐԻ ԾՐԱԳԻՐ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ.....4

ՄԱՍ I. ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ.....6

Գլուխ 1. ՄԱԿՐՈՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄՆԵՐ ԵՎ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐ 7

1.1 ՄԱԿՐՈՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՄՓՈՓԱԳԻՐ ԵՎ ՇՐՋԱՆԱԿ..... 7

1.2. ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԳՈՐԾԸՆԿԵՐ ԵՐԿՐՆԵՐԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄՆԵՐ ԵՎ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐ 9

1.3. ՀՀ ՄԱԿՐՈՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄՆԵՐ ԵՎ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐ 12

1.4. ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐԻ ՀԻՄՔՈՒՄ ԸՆԿԱԾ ԵՆԹԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ 24

1.5. ԿՈՐՈՆԱՎԻՐՈՒՍԻ ՀԱՄԱՎԱՐԱԿԻ (COVID-19) ԱԶԴԵՑՈՒԹՅԱՆ ԳՆԱՀԱՏՈՒՄԸ ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀԱՎԱՍԱՐԱԿՇՌՈՒԹՅԱՆ DSGE ՄՈԴԵԼՈՎ 26

1.6. ՄԱԿՐՈՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐԻ ՌԻՍԿԵՐԸ..... 29

1.7. ՀԱՄԵՄԱՏՈՒԹՅՈՒՆ ՆԱԽՈՐԴ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐԻ ՀԵՏ..... 31

Գլուխ 2. ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՈՒՂՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԵՎ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐԸ 33

2.1. ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱԿՆԱՐԿ ԵՎ ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՇՐՋԱՆԱԿ ... 33

2.2. ՄԻՋՆԱԺԱՄԿԵՏ ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՋՆԱՀԵՐԹՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԵՎ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ 35

2.3. ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԻՏՈՒՄՆԵՐԸ ԵՎ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐԸ..... 36

2.4. ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՌԻՍԿԵՐ..... 46

2.5. ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ԿԱՆՈՆՆԵՐԻՆ..... 48

2.6. ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ՑՈՒՑԱՆԻՇՆԵՐԻ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐԻ ՀԱՄԵՄԱՏԱԿԱՆ ԱՂՅՈՒՍԱԿՆԵՐ 50

Գլուխ 3. ՀՀ 2021–2023ԹԹ ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵՆԵՐԻ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄ..... 53

3.1. ՊԵՏԱԿԱՆ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ 2021-2023 ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻՆ 53

3.2. ՀՀ 2021-2023 ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵՆԵՐԻ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐԻ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄԸ 54

Գլուխ 4. ԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՇՐՋԱՆԱԿ..... 58

4.1. ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ԴԵՖԻՑԻՏԸ 58

4.2. ՀՀ ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐԻ ԵՎ ԾԱԽՍԵՐԻ ՓԱԹԵԹՈՒՄ 2021-2023ԹԹ ԿԱՆԽԱՏԵՍՎՈՂ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ 59
4.3. 2021-2023ԹԹ ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵՆԵՐԻ ԾԱԽՍԵՐԻ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄԸ՝ ԸՍՏ ՈԼՈՐՏՆԵՐԻ 60
4.4. ԿԱՆԽԱՏԵՍՎՈՂ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՆ ԸՍՏ ՏՆՏԵՍԱԳԻՏԱԿԱՆ ԴԱՍԱԿԱՐԳՄԱՆ .. 65
4.5. 2021-2023ԹԹ ՄԺԾԾ ԿԱՊԻՏԱԼ ԾԱԽՍԵՐԻ ԵՎ ՆՈՐ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԱՌԱՋՆԱՀԵՐԹՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ 71

ՄԱՍ II. ԾԱԽՍԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՌԱԶՄԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆԸ 73

ՀՀ 2021-2023ԹԹ. ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵՆԵՐԻ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ 74
1. ՊԵՏԱԿԱՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԻ ՊԱՀՊԱՆՄԱՆ ԾԱԽՍԵՐ 74
2. ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ, ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ, ՄՇԱԿՈՒՅԹ, ՍՊՈՐՏ ԵՎ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹՅՈՒՆ 77
3. ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹՅՈՒՆ 90
4. ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ 95
5. ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐ 100
6. ԲԱՐՁՐ ՏԵԽՆՈԼՈԳԻԱԿԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆ 102
7. ՏԱՐԱԾՔԱՅԻՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ ԵՎ ԵՆԹԱԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔՆԵՐ 104
8. ԷԿՈՆՈՄԻԿԱ 109
9. ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԻՐԱՎԻՃԱԿՆԵՐ 115
10. ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ 117
11. ԱՐՏԱՔԻՆ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ 120
12. ՖԻՆԱՆՍՆԵՐ 124
13. ՊԵՏԱԿԱՆ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐ 126
14. ԱՆՇԱՐԺ ԳՈՒՅՔԻ ԿԱԴԱՍՏՐ 128

ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ 130
1. ՀՀ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՊԱՐՏՔԻ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ 2021-2023 ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻ ՌԱԶՄԱՎԱՐԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ 131
2. ԱՅԼ ԿԱՌՈՒՑՑՆԵՐԻ ԿՈՂՄԻՑ ՀՀ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՃԻ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐԻ ՀԵՏ ՀԱՄԵՄԱՏԱԿԱՆ 168
3. ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ՎՐԱ ՄԱԿՐՈՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԱՆԽԱՏԵՍՎԱԾ ՑՈՒՑԱՆԻՇՆԵՐԻՑ ՇԵՂՄԱՆ ՌԻՍԿԵՐԻ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅԱՆ ՔԱՆԱԿԱԿԱՆ ԳՆԱՀԱՏՈՒՄ 169
4. ՀՀ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՊԱՐՏՔԻ ԿԱՅՈՒՆՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆԸ 177
5. ԵՆԹԱԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔԱՅԻՆ ՈԼՈՐՏՆԵՐՈՒՄ ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՌԻՍԿԵՐԻ ԳՆԱՀԱՏԱԿԱՆԸ 180
6. ՀԱՐԿԱՅԻՆ ԾԱԽՍԵՐԸ ԵՎ ԴՐԱՆՑ ԿՐՃԱՏՈՒՄԸ 202

ՀԱՎԵԼՎԱԾՆԵՐ 204

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՀ կառավարության գործունեության ծրագրով նախանշված հիմնական ուղենիշը՝ Հայաստանի Հանրապետությունում բարձր տեխնոլոգիական, արդյունաբերական, ինչպես նաև բնապահպանական բարձր չափանիշներին համապատասխանող, արտահանմանը միտված մրցունակ և ներառական տնտեսության կառուցումը, շարունակում է մնալ արդիական: Այդ ճանապարհին արձանագրվել են հետևյալ հիմնական խնդիրները՝ մարդկային ներուժի զարգացման և հուսալի ենթակառուցվածքների ձևավորման անհրաժեշտությունը, ինչպես նաև պետական կառավարման արդյունավետության բարձրացման ու տնտեսական գործունեությամբ զբաղվելու իրական հնարավորությունների համար նախադրյալների ստեղծումը: Մշտապես փոփոխվող արտաքին և ներքին մարտահրավերների միջավայրում՝ հենց այս առանցքային խնդիրների լուծմանն են միտված կառավարության լիազորությունների շրջանակում իրականացվող բոլոր միջոցառումները:

Պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագիրը ձևավորվում է առաջիկա եռամյա ժամանակահատվածի համար: Այն՝ հաշվի առնելով սահմանափակումները, բացահայտում է մեր երկրի ընդհանուր հնարավորությունները, որի շրջանակում սահմանվում են կառավարության ծրագրային դրույթներում և ոլորտային ռազմավարական փաստաթղթերում ամրագրված առաջնահերթություններից բխող՝ առաջիկա երեք տարիների ընթացքում իրականացման ենթակա քաղաքականության միջոցառումները:

Պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրի և, ընդհանրապես, ծախսերի որևէ ծրագրի կարևորագույն հատկանիշ է համարվում դրա իրատեսականությունը: Կարճաժամկետ «արդյունք» ստանալու համար հնարավոր է բոլոր ծրագրերը կամ նույնիսկ դրանց բացակայության դեպքում մտադրությունների հայտարարությունները ներառել ծախսերի ծրագրերում (բյուջետավորել), բայց ակնհայտ է, որ ծախսերի իրականացման համար գնահատված հնարավորությունների իրատեսական չլինելու պարագայում, այդ նույն ծրագրերի շրջանակում վճարումների կատարման փուլում, ձախողումն անխուսափելի կլինի՝ դրամական միջոցների անբավարարությամբ պայմանավորված:

Մյուս կողմից, ակնհայտ է նաև, որ արդարացված չի այն մոտեցումը, ըստ որի պետք է հնարավորինս ցածր նշաձող թիրախավորվի միջոցառումների իրականացման տեսակետից, որպեսզի նվազագույնի հասցվի իրականացման ռիսկը: Այս մոտեցումը խնդրահարույց է հատկապես հավակնոտ զարգացում ենթադրող նպատակադրումների իմաստով, հետևաբար, ճշմարտությունն այս երկու մոտեցումների հավասարակշռության կետում է: Այսինքն, նշաձողը պետք է լինի բարձր, բայց իրատեսական, ինչպիսին դրված է 2021-2023 թվականների միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրի հիմքում:

Ծրագիրը մշակված է՝ նվազագույնի հասցնելով հարկաբյուջետային և ֆինանսական կայունության անկառավարելի ռիսկերը, բայց միևնույն ժամանակ պահանջում է կոնկրետ ջանքեր, որպեսզի հնարավոր լինի իրականացնել այն և այդ ընթացքում ձգտել նաև հնարավորությունների ընդլայնման հաշվին նոր նախաձեռնություններ մեկնարկելուն:

Նշվածով պայմանավորված 2021-2023թթ ՄԺԾԾ փաստաթղթում առանձին հավելվածնեով ներկայացված են առաջնահերթություններ հանդիսացող կապիտալ ծախսերը և

ռազմավարություններից բխող նախաձեռնությունները, որոնք հնարավոր կլինի իրականացնել հավելյալ ռեսուրսներ գեներացնելու ճանապահով:

ՄԺԾԾ 2021-2023թթ մեկ այլ առանձնահատկությունն այն է, որ ընթացիկ ծախսերը նշված ժամանակահատվածում ծրագրավորվել են սահող հենքով (rolling baseline) բյուջետավորման սկզբունքով՝ հիմք ընդունելով 2019թ փաստացի, 2020թ ծրագրված ելակետային ցուցանիշները, որոնք ճշգրտվել են համապատասխան շահառուների, պահանջարկի գնահատված գործոններով, ինչպես նաև իրավական ակտերով ի հայտ եկած և կարգավորվող նոր դրույթներով:

Եվ ըստ այդմ՝ պետական ծախսերի միջնաժամկետ ծրագրումը շարունակական գործընթաց է և, ըստ էության, իրենից ներկայացնում է «քաղաքականությունների ձևակերպում - պլանավորում – բյուջետավորում» տրամաբանական ամբողջական շղթա: Այն հնարավորություն է ընձեռում մեղմել հասանելի բյուջետային ռեսուրսների և պահանջվող ծախսերի միջև հնարավոր անհամապատասխանությունը, ինչպես նաև պետական ծախսերում կատարել առանձին բնագավառներում իրականացվող պետական քաղաքականության վերանայումներին համարժեք փոփոխություններ: Այս առումով արդարացված է, որ ՀՀ պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրի (այսուհետ՝ նաև ՄԺԾԾ) մշակումը (և/կամ վերանայումը), ըստ ժամանակի, նախորդում է տարեկան պետական բյուջեի նախագծի մշակմանը՝ դառնալով տարեկան պետական բյուջեների կազմման ուղեցույց:

Պետական ծախսերի միջնաժամկետ ծրագրումը ենթադրում է՝

1) մակրոտնտեսական կայուն միջավայրին համապատասխանող բյուջետային ռեսուրսների (մուտքերի) համապարփակ և իրատեսական գնահատում,
2) քաղաքականությունների իրականացման նպատակով կատարվող ծախսերի՝ վարից վեր մոտեցմամբ գնահատում,
3) հասանելի բյուջետային ռեսուրսների և պահանջվող ծախսերի ներդաշնակության ապահովում համապատասխան մեխանիզմների օգնությամբ:

2021-2023թթ պետական ծախսերի միջնաժամկետ ծրագրումը ներառում է նաև ծրագրավորման հիմքում դրված կանխատեսումների իրականացման հետ կապված ռիսկերի բացահայտման և ներկայացման գործընթացը: Վերը նշված ռիսկերը հանգամանալի ձևով ներկայացված են սույն ծրագրի մակրոտնտեսական, հարկաբյուջետային կանխատեսումներին, ինչպես նաև պետական պարտքի կառավարման ռազմավարությանը վերաբերող գլուխներում, իսկ ռիսկերի համառոտագիրը ներկայացված է սույն ծրագրի վերլուծություններում:

ՀՀ 2021 – 2023թթ ՄԺԾԾ-ի մշակման գործընթացը կանոնակարգվել է «Հայաստանի Հանրապետության բյուջետային համակարգի մասին» ՀՀ օրենքով, ՀՀ վարչապետի 2020 թվականի հունվարի 9-ի «Հայաստանի Հանրապետության 2021 թվականի բյուջետային գործընթացն սկսելու մասին» N 5-Ա որոշման և վերջինիս հիման վրա սահմանված՝ ՀՀ ֆինանսների նախարարության կողմից մշակված մեթոդական ցուցումներով:

ՄԱՍ Ի. ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

ԳԼՈՒԽ 1. ՄԱԿՐՈՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄՆԵՐ ԵՎ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐ

1.1 ՄԱԿՐՈՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՄՓՈՓԱԳԻՐ ԵՎ ՇՐՋԱՆԱԿ

- Դեռևս 2019 թվականի վերջին կանխատեսվում էր, որ աշխարհի ավելի քան 170 երկրների տնտեսությունները 2020 թվականին կաճեն: Մինչդեռ, կորոնավիրուսի համավարակի (COVID 19) ազդեցության գնահատականների ձևավորմանը զուգընթաց վերանայվեցնին նաև հենց այդ նույն թվով երկրների տնտեսական զարգացումների կանխատեսումները՝ անկման ուղղությամբ: Ներկայում, ամբողջ աշխարհը շարունակում է կրել համավարակի արագ տարածման բացասական հետևանքները: Այս պայմաններում հատկանշական է, որ զգալի անկում է կանխատեսվում ՀՀ գործընկեր երկրների տնտեսությունների համար, որի էական բացասական ազդեցությունը ՀՀ տնտեսության վրա անխուսափելի է:
- Արտակարգ դրության և կիրառվող սահմանափակումների պայմաններում ՀՀ-ում նվազում է ինչպես պահանջարկը, այնպես էլ առաջարկը: Առավելապես տուժել են ծառայությունների, շինարարության և մշակող արդյունաբերության ճյուղերը: Այս պայմաններում, 2020թ. ապրիլին համաշխարհային տնտեսության և մասնավորապես՝ ՀՀ գործընկեր երկրների տնտեսական զարգացումների կանխատեսումների հիման վրա, ՀՀ համար սպասվում է 2.6% տնտեսական անկում, իսկ միջնաժամկետում՝ միջինում 6.1% տնտեսական աճ:
- Տնտեսական ակտիվության դանդաղման և թուլացող ներքին ու արտաքին պահանջարկի պայմաններում 2020թ. տեղի է ունենալու արտահանման և ներմուծման դոլարային ծավալների անկում, իսկ ընթացիկ հաշվեկշիռը կցուցաբերի վատթարացման միտում: Միջնաժամկետ հորիզոնում ընթացիկ հաշվի պակասուրդը կբարելավվի՝ ձգտելով իր երկարաժամկետ հավասարակշիռ մակարդակին:
- Հարկաբյուջետային կանոններին համահունչ՝ 2020թ. հարկաբյուջետային քաղաքականությունը կլինի խթանող՝ հակազդելու համավարակի հետևանքով առաջացած տնտեսական շոկերին: Ընդ որում, կորոնավիրուսի հետևանքների կանխարգելմանն ուղղված 150 մլրդ դրամ փաթեթի ամբողջական օգտագործումը թույլ կտա մեղմել տնտեսական անկումը: Իսկ 2021թ. հետո հարկաբյուջետային քաղաքականությունը կունենա չեզոք ուղղվածություն՝ միաժամանակ խթանելով երկարաժամկետ տնտեսական աճը՝ պետական ներդրումների մասնաբաժնի մեծացման միջոցով:
- ԿԲ-ն կարճաժամկետ հատվածում կշարունակի վարել խթանող դրամավարկային քաղաքականություն, և, անհրաժեշտության դեպքում, կպահպանի քաղաքականության խթանող դիրքը նաև միջնաժամկետ հատվածում:
- Պետք է նշել, որ համավարակի տարածման և տևողության մեծ անորոշություններով պայմանավորված, համաշխարհային տնտեսության զարգացման ընթացքը մեծապես կախված է COVID-19 համավարակի հաղթահարմանն ուղղված առողջապահական միջոցառումներից: Այս պայմաններում, անորոշության մեծ աստիճանից ելնելով՝ ինչպես աշխարհի և ՀՀ գործընկերների, այնպես էլ ՀՀ տնտեսական աճի կանխատեսումներում

գերակշռում են դեպի ներքև ռիսկերը: Բացի այդ, ՀՀ տնտեսական զարգացումների հետագա ընթացքի մասով էական դերակատարում ունի ՀՀ կառավարության՝ համավարակի տնտեսական հետևանքների կանխարգելմանն ու տնտեսության վերականգմանն ուղղված միջոցառումների ընթացքը:

Աղյուսակ 1.1. 2021-2023թթ. ՄԺԾԾ (ներառյալ 2021թ. պետական բյուջեի) մակրոտնտեսական շրջանակ

Հիմնական մակրոտնտեսական ցուցանիշներ	**2017 փաստ**	**2018 փաստ**	**2019 փաստ**	**2020 սպասում**	**2021 ծրագիր**	**2022 կանխ.**	**2023 կանխ.**
Անվանական ՀՆԱ, մլրդ դրամ	**5,564.5**	**6,017.0**	**6,569.0**	**6,505.1**	**7,143.0**	**7,853.5**	**8,582.5**
Տնտեսական աճ, %	7.5	5.2	7.6	-2.6	7.0	6.4	5.1
ՀՆԱ դեֆլյատորի աճ, %	2.1	2.8	1.5	1.7	2.7	3.4	4.0
Գնաճ (ժամանակաշրջանի վերջ), %	2.6	1.8	0.7	1.4	3.2	3.5	3.9
Գնաճ (միջին), %	1.0	2.5	1.4	1.0	2.8	3.5	3.9
ՀՆԱ իրական աճն ըստ ճյուղերի ավելացված արժեքների, %							
Արդյունաբերություն	11.8	4.9	8.3	-5.0	10.5	9.0	5.1
Գյուղատնտեսություն	-5.1	-6.9	-2.6	0.0	2.0	2.5	3.0
Շինարարություն	2.8	0.6	3.7	1.0	4.0	4.0	4.5
Ծառայություններ	10.6	9.1	10.7	-2.1	7.1	6.5	5.6
Զուտ հարկեր	9.7	8.0	7.1	-5.7	7.5	6.5	5.0
ՀՆԱ ծախսային բաղադրիչների իրական աճերը, %							
Վերջնական սպառում	10.5	6.0	10.6	-0.5	5.3	4.9	4.4
Պետական	-2.1	-3.0	12.5	9.3	1.0	4.2	13.5
Մասնավոր	12.7	7.4	10.3	-2.0	6.0	5.0	3.0
Հիմնական միջոցներում ներդրումներ[1]	9.7	4.8	4.4	-1.1	7.2	7.9	5.6
Պետական	9.9	3.4	38.9	13.3	9.5	13.6	7.4
Մասնավոր	9.7	5.1	-2.2	-5.0	6.5	6.0	5.0
Արտահանում	18.7	2.9	13.2	-14.0	15.9	10.6	9.1
Ներմուծում	24.6	12.9	7.8	-9.0	7.8	6.7	4.1
Արտաքին հատված (մլն ԱՄՆ դոլար)							
Ընթացիկ հաշիվ	-173.9	-860.0	-987.5	-1,247.3	-1,020.0	-953.1	-917.7
Ապրանքների և ծառայությունների հաշվեկշիռ	-1,241.5	-1,702.3	-1,828.8	-1,960.8	-1,845.3	-1,807.9	-1,519.5
Արտահանում	4,409.1	4,907.2	5,640.7	4,413.5	5,147.0	5,766.7	6,441.4
Փոփոխություն, %	23.7	11.3	14.9	-21.8	16.6	12.0	11.7
Ներմուծում	5,650.6	6,609.5	7,469.5	6,374.3	6,992.3	7,574.6	7,960.9
Փոփոխություն, %	26.4	17.0	13.0	-14.7	9.7	8.3	5.1

[1] Կապիտալ ներդրումներում ներառված չէ պաշարների փոփոխությունը, ներկայացված են միայն հիմնական միջոցներում կատարված կապիտալ ներդրումները, քանի որ 2019թ.-ից ՀՀ ՎԿ կողմից պաշարների փոփոխությունը հաշվառվում է որպես հաշվեկշռող գործոն կամ այլ կերպ՝ վիճակագրական սխալները ներառվում են դրա մեջ:

Դրամական փոխանցումներ	1,179.3	1,136.2	1,143.8	886.4	1,009.6	1,060.1	1,091.9
ՀՆԱ-ի նկատմամբ %							
Ընթացիկ հաշիվ	-1.5	-6.9	-7.2	-9.7	-7.3	-6.3	-5.6
Ապրանքների և ծառայությունների հաշվեկշիռ	-10.8	-13.7	-13.4	-15.2	-13.2	-11.9	-9.3
Արտահանում	38.2	39.4	41.3	34.3	36.7	38.0	39.5
Ներմուծում	49.0	53.1	54.6	49.5	49.9	49.9	48.8
Դրամական փոխանցումներ	10.2	9.1	8.4	6.9	7.2	7.0	6.7

1.2. ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԳՈՐԾԸՆԿԵՐ ԵՐԿՐՆԵՐԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄՆԵՐ ԵՎ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐ

Կորոնավիրուսի համավարակի (COVID-19) հետևանքով համաշխարհային տնտեսությունն ապրում է այնպիսի անկում, որը չի դիտվել 1930-ական թթ. «Մեծ Դեպրեսիայից» ի վեր: Կորոնավիրուսի համավարակը խաթարել է համաշխարհային տնտեսության բնականոն զարգացումն ինչպես զարգացած, այնպես էլ զարգացող երկրներում՝ հանգեցնելով ամբողջ աշխարհում առողջապահական և տնտեսական ճգնաժամի: ԱՄՀ-ի հունիսի գնահատականներով 2020թ. համաշխարհային տնտեսական անկումը կկազմի 4.9%: ՀՀ հիմնական գործընկեր երկրներում 2020թ. նույնպես տնտեսական անկում է կանխատեսվում, մասնավորապես՝ ՌԴ-ում կանխատեսվում է 6.6% անկում, Եվրոգոտում՝ 10.2, ԱՄՆ-ում՝ 8.0, իսկ Չինաստանում կանխատեսվում է 1.0% աճ: Համավարակով պայմանավորված ամբողջ աշխարհում տիրող անորոշության, առաջացող տնտեսական ռիսկերի բարձրացմամբ պայմանավորված՝ ԱՄՀ-ի կողմից հունիս ամսին 2020թ. համար կատարված կանխատեսումները՝ նախորդ կանխատեսումների համեմատ վերանայվել են դեպի ներքև:

Աղյուսակ 1.2. ԱՄՀ կանխատեսումներ

	2019	2020 թ.-ի կանխատեսում				2021 թ.-ի կանխատեսում			
	Փաստ	2019 Հոկտ.	2020 Հունվ.	2020 Ապրիլ	2020 Հունիս	2019 Հոկտ.	2020 Հունվ.	2020 Ապրիլ	2020 Հունիս
Աշխարհի տնտեսական աճ, %	2.9	3.4	3.3	–3.0	–4.9	3.6	3.4	5.8	5.4
ՌԴ	1.3	1.9	1.9	–5.5	–6.6	2.0	2.0	3.5	4.1
Եվրոգոտի	1.2	1.4	1.3	–7.5	–10.2	1.4	1.4	4.7	6.0
Չինաստան	6.1	5.8	5.6	1.2	1.0	5.9	5.8	9.2	8.2
ԱՄՆ	2.3	2.1	2.0	–5.9	–8.0	1.7	1.7	4.7	4.5
Համաշխարհային առևտրի աճ, %	0.9	3.2	2.9	-11.0	-11.9	3.8	3.7	8.4	8.0
Նավթի գներ ($/բարել)	61.41	57.6	58.77	35.62	36.17	55.0	56.00	37.86	37.54

Աղբյուրը՝ ԱՄՀ «World Economic Outlook»

Հումքային ապրանքների համաշխարհային գները կտրուկ նվազում են: Համավարակով պայմանավորված ամբողջ աշխարհում պահանջարկի անկումը, անորոշության բարձրացումը և նավթի շուկայում հիմնական խաղացողների միջև տարաձայնությունները հանգեցրել են հումքային ապրանքների գների նվազման: 2020թ. հունվար-մայիս ամիսներին նավթի

միջազգային գները նվազել են 38%-ով, պղնձի գները՝ 13%-ով: ԱՄՀ-ի կանխատեսումներով 2020թ. նավթի բորսային գները կնվազեն 41.1%-ով, պղնձի գները՝ 13.5%-ով, իսկ 2021թ.-ից գները կսկսեն վերականգնվել:

Զարգացող երկրներում ազգային արժույթները սկսել են թուլանալ, իսկ երկրների ռիսկի հավելավճարները բարձրանալ: Համավարակն իր բացասական ազդեցությունն է թողել նաև միջազգային ֆինանսական շուկաների վրա, երկրների միջև առևտրային սահմանափակումները, ներդրումային միջավայրի բարձր անորոշությունը թուլացրել են զարգացող երկրների ազգային արժույթները և բարձրացրել երկրների ռիսկի հավելավճարները՝ սուվերեն սպրեդները:

Միջազգային տնտեսական և ֆինանսական զարգացումները և կանխատեսումները

Գծապատկեր 1.1 *Համաշխարհային ամենախոր անկումը «Մեծ Դեպրեսիայից» հետո և թույլ վերականգնումը հաջորդ տարի, տնտեսական աճեր*

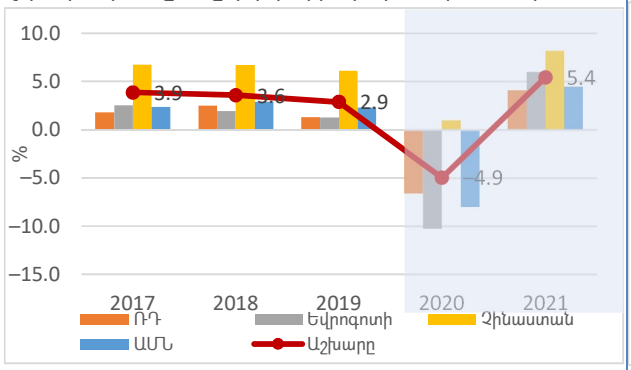

Աղբյուրը՝ ԱՄՀ

Գծապատկեր 1.2 *Հումքային ապրանքների գները կտրուկ անկում են ապրում*

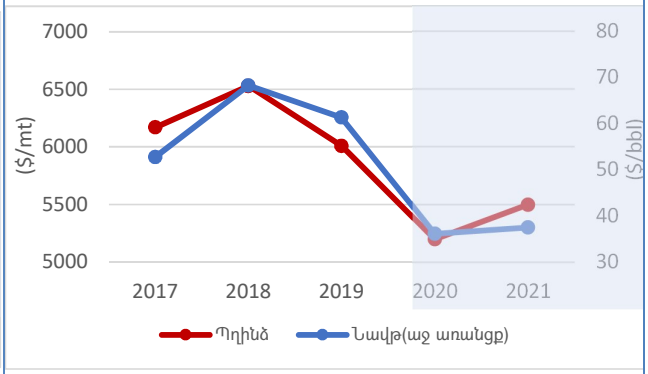

Աղբյուրը՝ նավթի գների կանխատեսում ԱՄՀ, պղինձ՝ ՀԲ

Գծապատկեր 1.3. *Թույլ պահանջարկի և սահմանափակումների արտացոլումը համաշխարհային առևտրում*

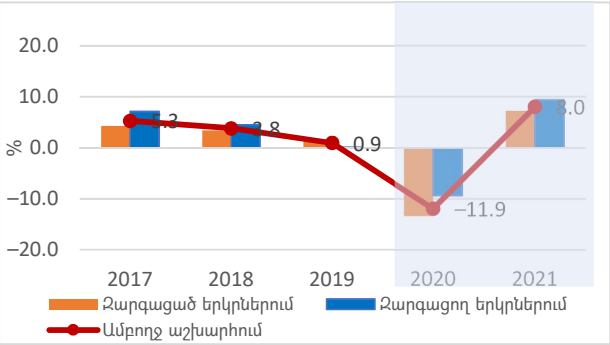

Աղբյուրը՝ ԱՄՀ

Գծապատկեր 1.4. *Զարգացող երկրներում նկատվում է ազգային արժույթների թուլացում դոլարի նկատմամբ*

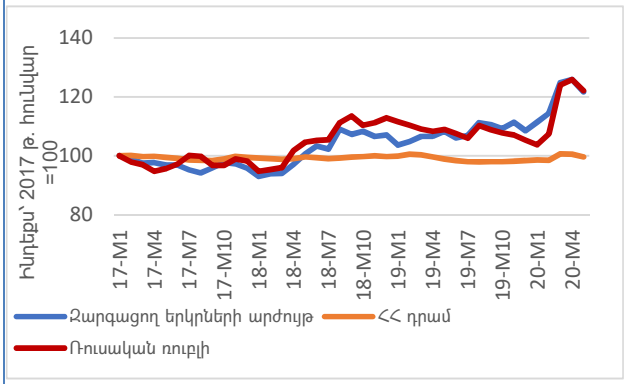

Աղբյուրը՝ Բլումբերգ, ՀՀ ԿԲ, ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ

Գծապատկեր 1.5. *Բաժնետոմսերի միջազգային շուկան սկսել է վերականգնվել*

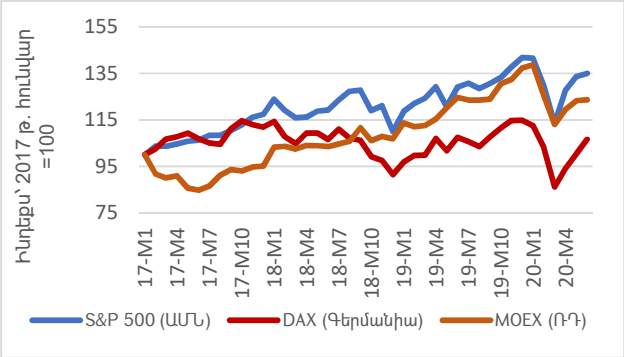

Աղբյուրը՝ Բլումբերգ, ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ

Գծապատկեր 1.6. *Զարգացող երկրներում ռիսկի հավելավճարները (EMBI Sovereign Spreads) բարձրացել են*

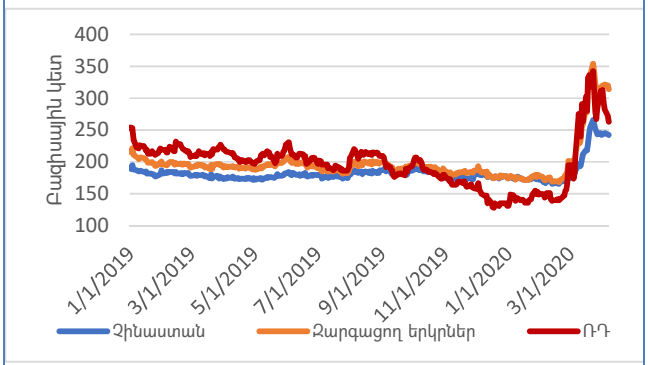

Աղբյուրը՝ ԱՄՀ WEO, (EMBI = J.P. Morgan Emerging Markets Bond Index)

Առողջապահական և տնտեսական ճգնաժամին հակազդելու համար աշխարհում Կառավարությունները և Կենտրոնական բանկերը ավելի ագրեսիվ են խթանում տնտեսություններին, քան իրականացրել են համաշխարհային ֆինանսական ճգնաճամի ժամանակ: COVID-19 համարավարակի հետևանանքերը հաղթահարելու համար հարկաբյուջետային քաղաքականությունը առանցքային դերակատարում ունի: Ներկայումս [2] հարկաբյուջետային փաթեթները աշխարհում գերազանցում են 11 տրիլիոն ԱՄՆ դոլարի ծավալը, որից 5.4 տրիլիոնը բաժին է ընկնում հարկերին և ծախսերին, իսկ 5.4 տրիլիոնը՝ վարկավորմանը և երաշխիքներին: Կենտրոնական բանկերը ևս խթանող դրամավարկային քաղաքականությամբ հակազդում են համավարակի տարածման տնտեսական ազդեցություններին՝ նվազեցնելով տոկոսադրույքները և ներդնելով ֆինանսական շուկայից ակտիվների ձեռք բերման աննախադեպ ծրագրեր:

Գծապատկեր 1.7. *Համաշխարհային տնտեսության և հարկաբյուջետային քաղաքականության արձագանքը (% ՀՆԱ-ում) ճգնաժամերի տարիներին*

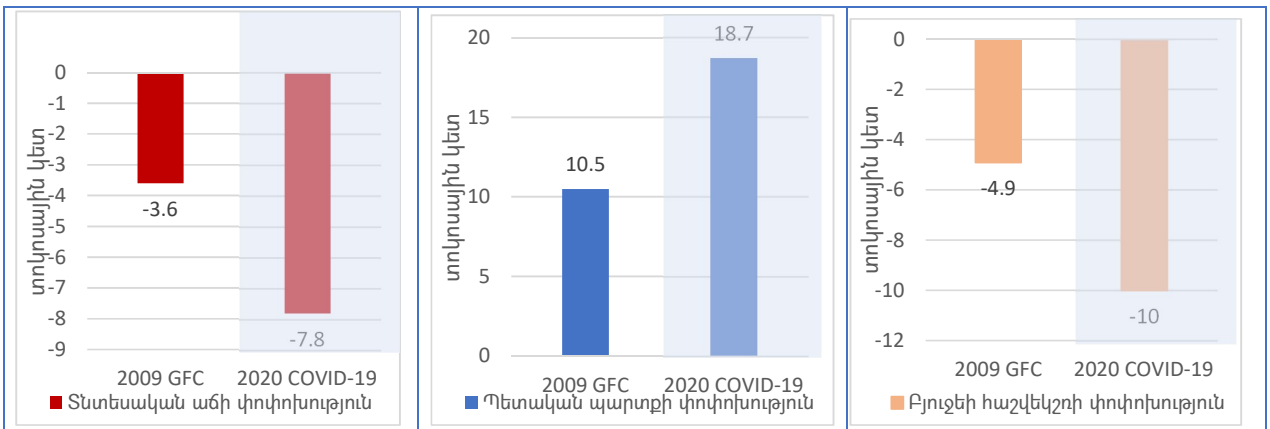

Աղբյուրը՝ ԱՄՀ, 2020թ. կանխատեսում:

[2] Աղբյուրը՝ ԱՄՀ, հունիս ամսվա հրապարակում՝ https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/06/24/WEOUpdateJune2020

1.3. ՀՀ ՄԱԿՐՈՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄՆԵՐ ԵՎ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐ

1.3.1. ՀՆԱ և տնտեսական աճ

2017-2019 թթ. տնտեսությունում արձանագրված միջինում 6.8% աճի շարժիչ ուժ են հանդիսացել ծառայությունների և արդյունաբերության ճյուղերը, ընդ որում՝ միջինում աճ է արձանագրվել տնտեսության բոլոր ճյուղերում, բացառությամբ գյուղատնտեսության: Պահանջարկի տեսանկյունից աճին նպաստել է ներքին պահանջարկը, ինչը պայմանավորված է եղել հիմնականում վերջնական սպառման բարձր աճով:

Կորոնավիրուսի համավարակի բացասական ազդեցությունից անմասն չմնաց նաև ՀՀ տնտեսությունը: Չնայած 2020թ. տարեսկզբի աճի բարձր տեմպերին՝ ՀՀ-ում և գործընկեր երկրներում բռնկված համավարակի բացասական ազդեցությամբ պայմանավորված մարտ ամսից սկիզբ առան բացասական զարգացումներ, որոնք համավարակի տարածման կանխարգելման նպատակով կիրառված սահմանափակումների (առավել մանրամասն՝ ներքոնշյալ ներդիրում) հետևանքով ապրիլին կտրուկ վատթարացան, ինչը մայիս ամսին սահմանափակումների մեծ մասի վերացման արդյունքնում մի փոքր մեղմվեց: 2020թ. հունվար-մայիսին արձանագրվեց տնտեսական ակտիվության (ՏԱՑ) 3.9% նվազում, որը զիջում է նախորդ տարվա ցուցանիշը 11.0 տոկոսային կետով: Տնտեսական ակտիվությանը հակազդել են ծառայությունների (2.0 տոկոսային կետ), շինարարության (1.6 տոկոսային կետ) և առևտրի (1.4 տոկոսային կետ) համախառն թողարկումների իրական անկումը, իսկ արդյունաբերությունը ունեցել է 0.5 տոկոսային կետ դրական նպաստում[3]:

Զգալի թվով պոտենցիալ հիվանդ մարդկանց առկայության, մեկուսացման, կարանտինի, արտակարգ դրության հետևանքով աշխատելու անհնարինության, կիրառվող սահմանափակումների, ինչպես նաև առկա անորոշությունների պայմաններում համավարակի բացասական ազդեցությունը առավելապես կրեց ծառայությունների ճյուղը: Ընդ որում՝ մայիս ամսին ապրիլի համեմատ ծառայությունների նվազման տեմպն ավելի արագացավ:

[3] *ՏԱՑ-ի աճին ճյուղերի նպաստումները ՀՀ ֆինանսների նախարարության գնահատականներն են: Գյուղատնտեսության ցուցանիշը ներառված չէ հաշվարկներում, քանի որ հրապարակվում է եռամսյակային պարբերականությամբ՝ պայմանավորված գյուղատնտեսության սեզոնայնությամբ և բնակլիմայական ոչ կայուն պայմաններից կախված ամսական արտադրության փոփոխողականության հարթեցման անհրաժեշտությամբ:*

Գծապատկեր 1.8. *ՏԱՅ և տնտեսության ճյուղերի իրական աճերը նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի նկատմամբ, (%)*

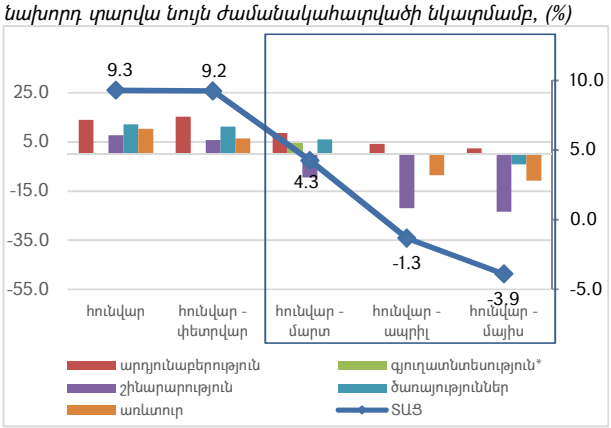

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՎԿ

Գծապատկեր 1.9. *ՏԱՅ և տնտեսության ճյուղերի իրական աճերը նախորդ տարվա նույն ամսվա նկատմամբ, (%)*

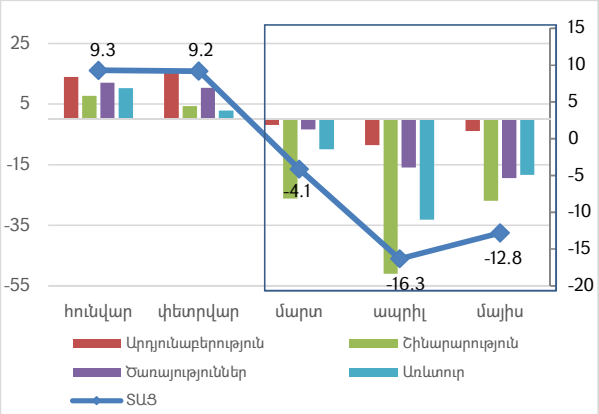

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՎԿ

Գծապատկեր 1.10. *Տնտեսության ճյուղերի նպաստումները ՏԱՅ-ին (տ.կ.)*

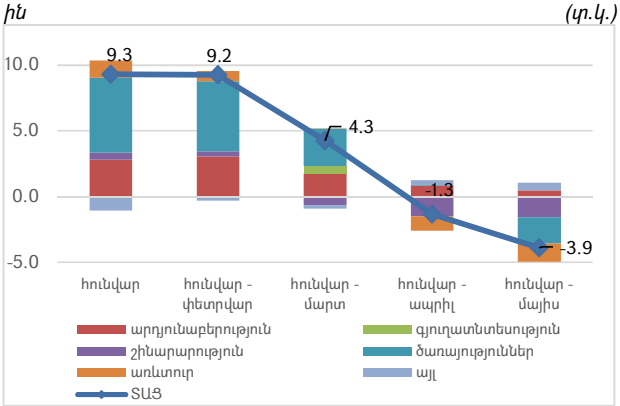

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՎԿ, ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ

Գծապատկեր 1.11. *Տնտեսության ճյուղերի նպաստումները ՏԱՅ-ին նախորդ տարվա նույն ամսվա նկատմամբ, (տ.կ.)*

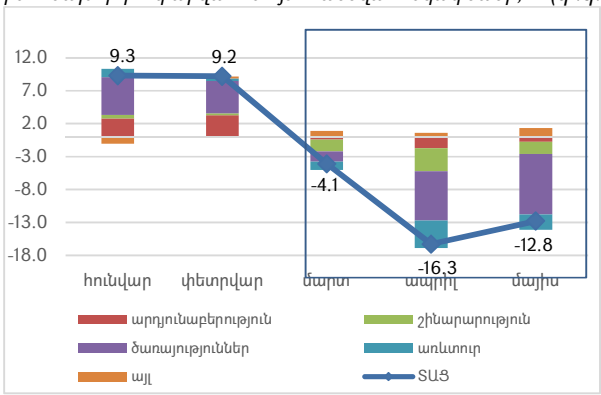

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՎԿ, ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ

Համավարակի բացասական ազդեցությամբ պայմանավորված նվազեց նաև ներքին պահանջարկը: Արդեն 2020թ. առաջին եռամսյակում կրելով համավարակի բացասական հետևանքները՝ առկա անորոշությունների պայմաններում գրանցվեց վերջնական սպառման դանդաղում, իսկ կապիտալ ներդրումները, արտահանումն ու ներմուծումը նվազեցին: Այս միտումները շարունակվեցին նաև հաջորդ ամսիներին, դա է վկայում տնտեսությունում առկա թույլ գնաճային միջավայրը, առևտրի շրջանառության զգալի նվազումը, աշխատավարձերի աճի դանդաղումը, տրանսֆերտների էական կրճատումը և մշակող արդյունաբերության ներքին իրացման նվազումը:

Ներդիր: 1: Կորոնավիրուսային համավարակի (COVID-19) զարգացման դինամիկան ՀՀ-ում, կորոնավիրուսի կանխարգելման նպատակով տնտեսական գործունեության տեսակների սահմանափակումները	
2020թ. մարտի 1-ին ՀՀ-ում գրանցվեց կորոնավիրուսով հիվանդության առաջին դեպքը, որից հետո վարակը շատ արագ տարածվեց: Կորոնավիրուսային համավարակի տարածման կանխարգելման նպատակով 2020թ. մարտի 16-ից ՀՀ-ում հայտարարվեց արտակարգ դրություն և	***Գծապատկեր.*** *ՀՀ-ում կորոնավիրուսի հաստատված դեպքերը*

պարետի որոշումներով արգելվեց տնտեսական գործունեության որոշ տեսակների գործունեությունը, մասնավորապես **արգելվեցին՝**	

1. մարտի 16-ից՝ *20 և ավելի անձանց մասնակցությամբ համերգները, ցուցադրությունները, թատերական ներկայացումները, սպորտային, մշակութային, կրթական, ժամանցային, տոնական, հիշատակի և այլ միջոցառումները, ուսումնական գործընթացը (բացառությամբ՝ հեռավար ուսուցման) և այլ գործունեություններ,*

2. մարտի 22-ից՝ *առևտրի կենտրոնների (բացառությամբ՝ սննդի, խմիչքների, ծխախոտի մանրածախ առևտրի), բարերի, գիշերային ակումբների, պարահրապարակների, կինոֆիլմերի ցուցադրման, խաղատների, բուքմեյքերական և խաղագումարով գրազի կազմակերպման գործունեության սպասարկման գրասենյակների գործունեությունը,*

3. մարտի 27-ից՝ *գյուղատնտեսության բնագավառում օժանդակ գործունեությունը և ծառայությունների մատուցումը, շինարարությունը, առևտուրը (բացառությամբ՝ սննդամթերքի, խմիչքների, դեղատների գործունեության), կանոնավոր ուղևորափոխադրումները, անշարժ գույքի հետ կապված, մշակույթի, զվարճությունների, հանգստի, կացության, հանրային սննդի, տեղեկատվության և կապի, նորոգման և մի շարք այլ ծառայությունների գործունեությունը,*

4. մարտի 31-ից՝ *մշակող արդյունաբերության (բացառությամբ՝ սննդամթերքի, խմիչքների, դեղերի, զենքի, զինամթերքի և տնտեսական որոշ ապրանքատեսակների արտադրության) և ցամաքային, քաղաքային, մերձքաղաքային տրանսպորտի գործունեությունը:*

Տնտեսական գործունեության որոշ տեսակների նկատմամբ գործող սահմանափակումները աստիճանաբար սկսեցին հանվել՝ սկսած ապրիլ ամսվա կեսերից, մասնավորապես թույլատրվեց՝

1. ապրիլի 13-ից՝ *ծխախոտի, շինարարական որոշ նյութերի և կոնստրուկցիաների արտադրությունը, շինարարությունը (բացառությամբ ավարտական փուլի աշխատանքների) և մի շարք այլ գործունեություններ,*

2. ապրիլի 23-ից՝ *մի շարք արտադրությունների գործունեությունը, բացառությամբ մեծածախ առևտրի, անշարժ գույքի հետ կապված գործունեության, նորոգման և մի շարք այլ ծառայությունների մատուցումը,*

3. մայիսի 4-ից՝ *ամբողջ մշակող արդյունաբերությունը, շինարարությունը, առևտուրը (բացառությամբ՝ մոլերի, առևտրի կենտրոնների և շուկաների), տեղեկատվության և կապի ոլորտի գործունեությունը, ռեստորանների, բարերի, սրճարանների, պանդոկների գործունեությունը բացառապես բացօթյա տարածքում և մի շարք այլ գործունեություններ,*

4. մայիսի 18-ից՝ *տնտեսական գործունեության բոլոր տեսակների գործունեությունը, սակայն շարունակեցին գործել հեռավար ուսուցումը և հեռավար կազմակերպման հնարավորություն ունեցող գործունեության այլ տեսակները, ինչպես նաև որոշակի ժամանակահատվածով ըստ անհրաժեշտության շարունակվեց կասեցվել առանձին տնտեսավարողների գործունեությունը:*

<u>Կանխատեսում:</u> Կորոնավիրուսի համաշխարհային ճգնաժամի պայմաններում, հիմք ընդունելով համաշխարհային տնտեսության համար ԱՄՀ կողմից ապրիլին արված կանխատեսումները, 2020թ. կանխատեսվում է 2.6% տնտեսական անկում, իսկ միջնաժամկետում՝ միջինում 6.1% աճ: 2020թ. անկումը պայմանավորված կլինի առաջարկի և պահանջարկի (ինչպես ներքին, այնպես էլ արտաքին) բացասական շոկերով: ՀՀ կառավարության և ԿԲ կողմից վարվող խթանող հարկաբյուջետային և դրամավարկային քաղաքականության արդյունքում 2020թ. ՀՆԱ անկումը որոշակիորեն կմեղմվի: Բացասական ազդեցությունների աստիճանական չեզոքացման հետ մեկտեղ տնտեսական աճը կվերականգնվի 2021թ.՝ միջնաժամկետ հատվածում մոտենալով իր ներուժային մակարդակին: Միջնաժամկետում տնտեսական աճը պայմանավորված կլինի հիմնականում ծառայությունների և արդյունաբերության ճյուղերի աճերով: Ամբողջական պահանջարկը նույնպես կաճի՝ պայմանավորված հիմնականում ներքին սպառողական և ներդրումային պահանջարկի աճերով:

2020թ. և միջնաժամկետում դեֆլյատորը կաճի՝ պայմանավորված ՍԳԻ-ի և ապրանքների միջազգային գների զարգացումներով, իսկ միջնաժամկետում՝ ՍԳԻ-ին համահունչ կարագանա:

Վերոնշյալ զարգացումների պայմաններում անվանական ՀՆԱ-ն 2020թ. կկազմի 6,505.1 մլրդ դրամ՝ 590 մլրդ դրամով պակաս լինելով 2020թ. պետական բյուջեով ծրագրված ցուցանիշից: Իսկ միջնաժակետում անվանական ՀՆԱ-ն կաճի՝ 2023թ. կազմելով 8,582.5 մլրդ դրամ:

Գծապատկեր 1.12. *Անվանական ՀՆԱ և տնտեսական աճ*
Աղբյուրը՝ ՀՀ ՎԿ, ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ և կանխատեսումներ

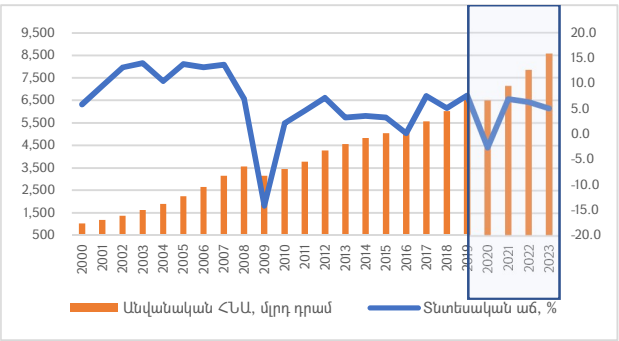

Գծապատկեր 1.13. *Իրական ՀՆԱ անկումը/աճը տնտեսական ճգնաժամերի տարիներին*

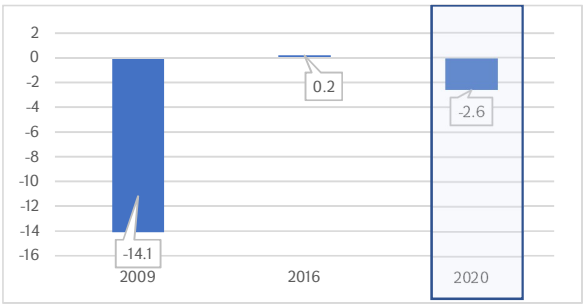

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՎԿ, ՀՀ ՖՆ կանխատեսում

Գծապատկեր 1.14. *Տնտեսության առանձին ճյուղերի նպաստումը տնտեսական աճին*

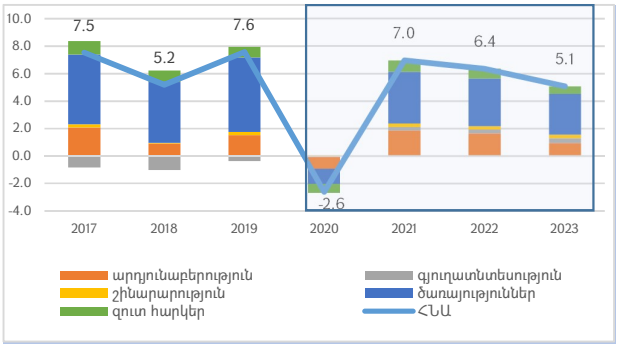

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՎԿ, ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ և կանխատեսումներ

Գծապատկեր 1.15. *Տնտեսական աճին պահանջարկի բաղադրիչների նպաստումները*

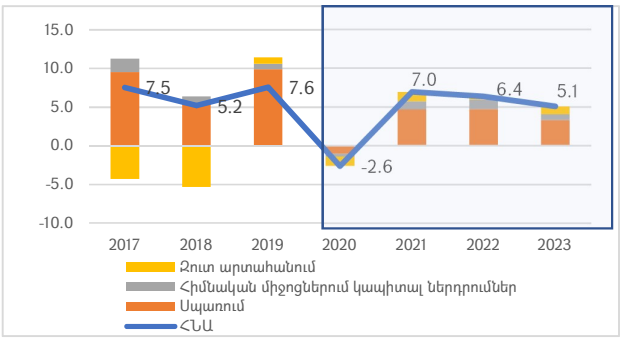

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՎԿ, ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ և կանխատեսումներ

<u>Համախառն առաջարկի կանխատեսում</u>. 2020թ. համավարակի բացասական ազդեցության արդյունքում առաջարկի կրճատմամբ, ինչպես նաև ներքին և արտաքին պահանջարկի անկմամբ պայմանավորված սպասվում է տնտեսության աճի տեմպերի դանդաղում: Մասնավորապես, արդյունաբերության և ծառայությունների (ներառյալ առևտուրը) ճյուղերը կնվազեն համապատասխանաբար 5.0%-ով և 2.1%-ով, իսկ շինարարության աճի տեմպը կդանդաղի՝ կազմելով 1.0%:

Միջնաժամկետում՝ համավարակի բացասական ազդեցությունների չեզոքացման հետ մեկտեղ, պայմանավորված սահմանափակումներից հետո արտադրության բնականոն աշխատանքների վերագործարկմամբ, արտաքին և ներքին պահանջարկի վերականգնմամբ, տնտեսությունում իրականացվող ներդրումներով, ինչպես նաև ՀՀ կառավարության կողմից համավարակի ազդեցությունների մեղմմանն ուղղված հարկաբյուջետային, ինչպես նաև արտահանման ու ներդրումների խթանմանն ուղղված քաղաքականություններով

ծառայությունները կաճեն միջինում 6.4%-ով, արդյունաբերությունը՝ 8.2%-ով, շինարարության ճյուղը՝ 4.2%-ով, իսկ գյուղատնտեսության աճը կմոտենա իր ներուժային մակարդակին:

Գծապատկեր 1.16. *Ծախսային բաղադրիչների տեսակարար կշիռները ՀՆԱ-ի կազմում*

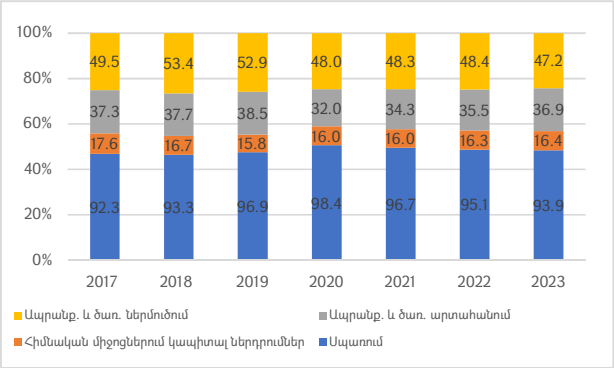

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՎԿ, ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ և կանխատեսումներ

Գծապատկեր 1.17. *Ճյուղերի տեսակարար կշիռները ՀՆԱ-ի կազմում*

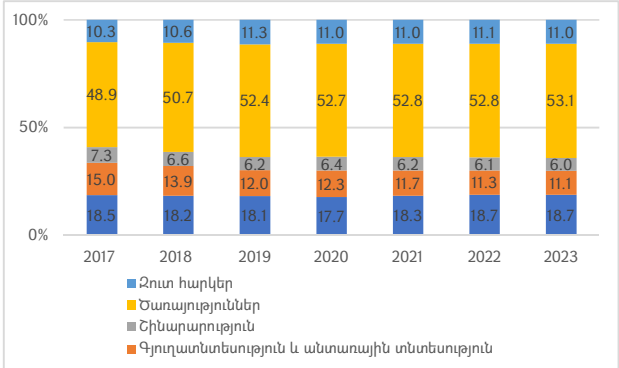

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՎԿ, ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ և կանխատեսումներ

<u>Համախառն պահանջարկի կանխատեսում.</u> Կրելով համավարակի պայմաններում եկամուտների և տրանսֆերտների նվազման ազդեցությունը՝ 2020թ. վերջնական սպառումը կնվազի 0.5%-ով, իսկ ներդրումները՝ 1.1%-ով: Սպառման և ներդրումների նվազումը կմեղմվի ՀՀ կառավարության և ԿԲ կողմից վարվող համավարակի կանխարգելմանն ուղղված խթանող հարկաբյուջետային և դրամավարկային քաղաքականությունների, ինչպես նաև ներդրումային միջավայրը խթանող քաղաքականության արդյունքում: Միջնաժամկետում՝ սպառումը միջինում կաճի 4.8%-ով, իսկ ներդրումները՝ 6.9%-ով:

Արտահանումը և ներմուծումը 2020թ. կնվազեն 14.0%-ով և 9.0%-ով՝ պայմանավորված հիմնականում համավարակի ներքին և արտաքին բացասական հետևանքներով, իսկ ՀՀ տնտեսական ակտիվության, համաշխարհային տնտեսության վերականգնման և տնօրինվող եկամտի աճի պայմաններում միջնաժամկետում կաճեն միջինում 11.9%-ով և 6.2%-ով:

1.3.2. Աշխատանքի շուկա

Տնտեսական աճին զուգահեռ՝ 2017-2019թթ. գործազրկության մակարդակը նվազել է՝ 20.8%-ից հասնելով 18.9%-ի, իսկ աշխատուժի մասնակցության մակարդակն աճել՝ 56.4%-ից հասնելով 57.7%-ի: Նույն ժամանակաշրջանում զբաղվածների թիվն աճել է, իսկ գործազուրկներինը՝ կրճատվել, ինչը վկայում է տնտեսական աճի որակի բարելավման մասին:

Գործազրկության մակարդակը 2020թ. առաջին եռամսյակում նախորդ տարվա նույն ժամանակաշրջանի նկատմամբ նվազել է 1.3 տոկոսային կետով՝ կազմելով 19.8%, պայմանավորված նույն ժամանակահատվածում գրանցված 3.8% տնտեսական աճով: Անհրաժեշտ է նկատի ունենալ, որ առաջին եռամսյակի գործազրկության մակարդակի վրա համավարակի բացասական ազդեցությունը դեռևս չի արտացոլվել, քանի որ տնտեսական սահմանափակումները ՀՀ-ում սկսեցին գործել մարտի երկրորդ կեսից սկսած:

2020թ. տնտեսական անկման պայմաններում էական բացասական ճնշումներ կլինեն նաև աշխատանքի շուկայի վրա: Այս պայմաններում ակնկալվում է զբաղվածության նվազում և գործազրկության աճ:

Գծապատկեր 1.18. *Գործազրկություն և զբաղվածություն*

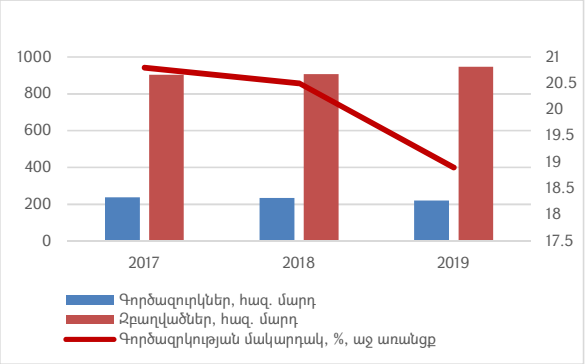

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՎԿ

Գծապատկեր 1.19. *Աշխատուժի մասնակցության մակարդակ և աշխատավարձ*

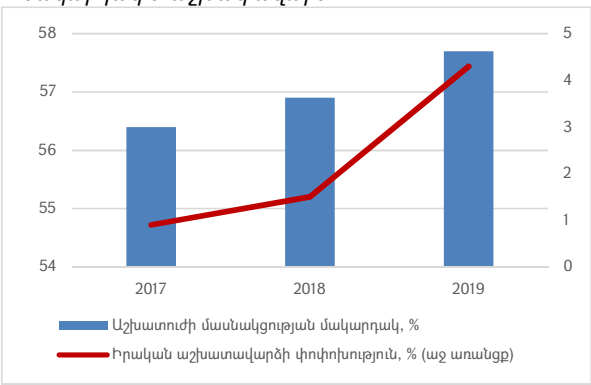

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՎԿ

2017-2019թթ. անվանական աշխատավարձը միջինում աճել է 3.9%-ով: 2020թ. տարեսկզբին արձանագրված աշխատավարձի աճի բարձր տեմպերը կրելով համավարակի բացասական ազդեցությունները գնալով դանդաղեցին: 2020թ. հունվար-մայիսին միջին ամսական անվանական աշխատավարձն աճել է 6.8%-ով՝ կազմելով 188,272 դրամ: Ընդ որում՝ սպառողական գների ինդեքսի 0.3% աճի պարագայում իրական աշխատավարձն աճել է 6.5%-ով: Պետական հատվածում միջին ամսական անվանական աշխատավարձն աճել է 8.8%-ով՝ կազմելով 162,247 դրամ, իսկ մասնավոր հատվածում՝ 5.4%-ով, կազմելով 201,112 դրամ:

2020թ. տնտեսական անկման պայմաններում կարող են առաջանալ նաև աշխատավարձի աճի տեմպերի դանդաղման ռիսկեր:

1.3.3. ՀՀ վճարային հաշվեկշիռ, արտահանում և ներմուծում

2017-2019թթ. վճարային հաշվեկշռի ընթացիկ հաշվի պակասուրդը վատթարացել է՝ միջինում կազմելով ՀՆԱ-ի 5.2%-ը: Նշված տարիներին ընթացիկ հաշիվը բնութագրվել է ապրանքների և ծառայությունների հաշվեկշռի որոշակի վատթարացմամբ՝ դոլարային արտահայտությամբ ներմուծման առաջանցիկ աճով արտահանման միջին աճի համեմատ, ինչպես նաև սկզբնական և երկրորդային եկամուտների ծավալների աստիճանական կրճատմամբ: 2019թ. ընթացիկ հաշվի պակասուրդը նախորդ տարվա համեմատ վատթարացել և կազմել է ՀՆԱ-ի 7.2%-ը, ինչը հիմնականում պայմանավորված է եղել ապրանքների և ծառայությունների բացասական հաշվեկշռի խորացմամբ:

<u>Կանխատեսում:</u> Համավարակի հետևանքով ներքին և արտաքին թուլացող պահանջարկի և գլոբալ զբոսաշրջության կրճատման պայմաններում 2020թ. ընթացիկ հաշվի պակասուրդը նախորդ երեք տարիների միջինի համեմատ կխորանա՝ մոտենալով ՀՆԱ-ի 10% մակարդակի: Ակնկալվում է, որ պակասուրդի վատթարացմանը կնպաստի նաև հիմնական գործընկեր՝ ՌԴ տնտեսության անկման արդյունքում դրամական փոխանցումների զգալի կրճատումը: Միջնաժամկետ հորիզոնում ընթացիկ հաշվի պակասուրդը կբարելավվի՝ ձգտելով իր երկարաժամկետ հավասարակշիռ մակարդակին:

Գծապատկեր 1.20. *Ընթացիկ հաշվի պակասուրդը և բաղադրատարրերը (ՀՆԱ-ում %)*

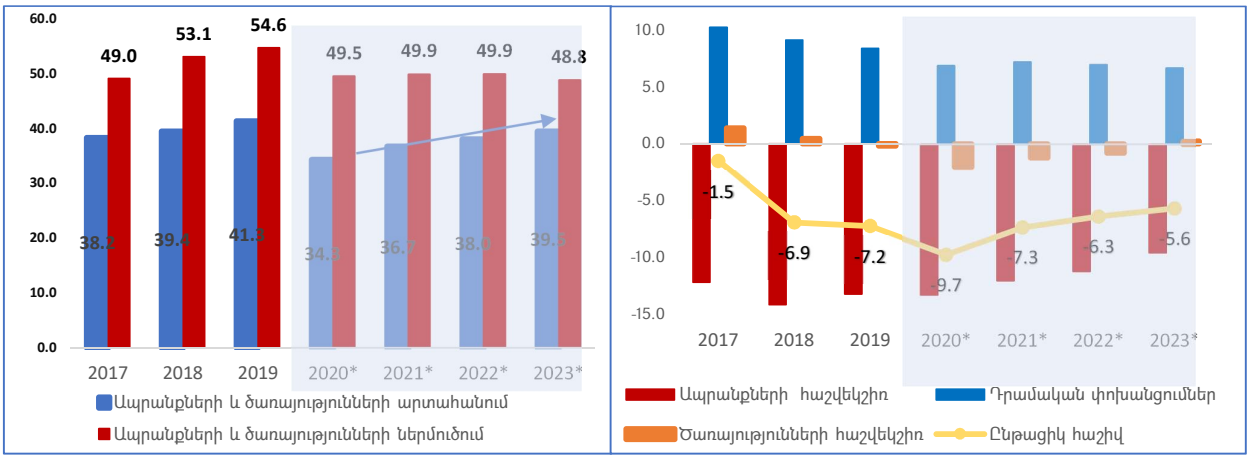

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՎԿ, ԿԲ և ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ և կանխատեսումներ

<u>Արտահանում:</u> 2017-2019թթ. միջինում արձանագրվել է ապրանքների և ծառայությունների դոլարային արտահանման երկնիշ՝ 16.7% աճ: Հիմնականում տուրիզմի աշխուժացման շնորհիվ ծառայությունների արտահանումը միջինում աճել է 13.4%-ով: Ապրանքների արտահանման աճը վերջին երեք տարիներին արագացել է՝ միջինում կազմելով 19.4%՝ մեծամասամբ պայմանավորված արտաքին պահանջարկի աճով, ինչպես նաև տնտեսության արտահանելի հատվածում կատարված ներդրումներով: Վերջին տարիներին արտահանման կառուցվածքը բարելավվել է՝ ի օգուտ մշակող արդյունաբերության:

2019թ. ապրանքների արտահանումն աճել է 19.4%-ով և հիմնականում պայմանավորված է եղել ներքին տնտեսության մշակող և հանքագործական արդյունաբերության աճերով: Ծառայությունների արտահանման աճը պայմանավորվել է զբոսաշրջության նախորդ տարվա համեմատ ավելի բարձր՝ շուրջ 15% աճով: **Համավարակի հետևանքով առավել մեծ վնասներ է կրել ծառայությունների արտահանման ոլորտը.** 2020թ. առաջին եռամսյակին ծառայությունների արտահանումը կրճատվել է 8.1%-ով, որին հիմնականում նպաստել է զբոսաշրջության արտահանման 15.3% անկումը: **Չնայած 2020թ. տարեսկզբի աճի բարձր տեմպերին՝ 2020թ. հունվար-մայիս ամիսներին ՀՀ ապրանքների արտահանումը նույնպես կրճատվել է 8.1%-ով, ինչը տեղի է ունեցել տնտեսության սահմանափակումների հետևանքով հայկական ապրանքների առաջարկի կրճատման, ինչպես նաև արտաքին պահանջարկի դանդաղման հետևանքով:**

Գծապատկեր 1.21. *2020թ. ապրանքների արտահանման միտումները, %*

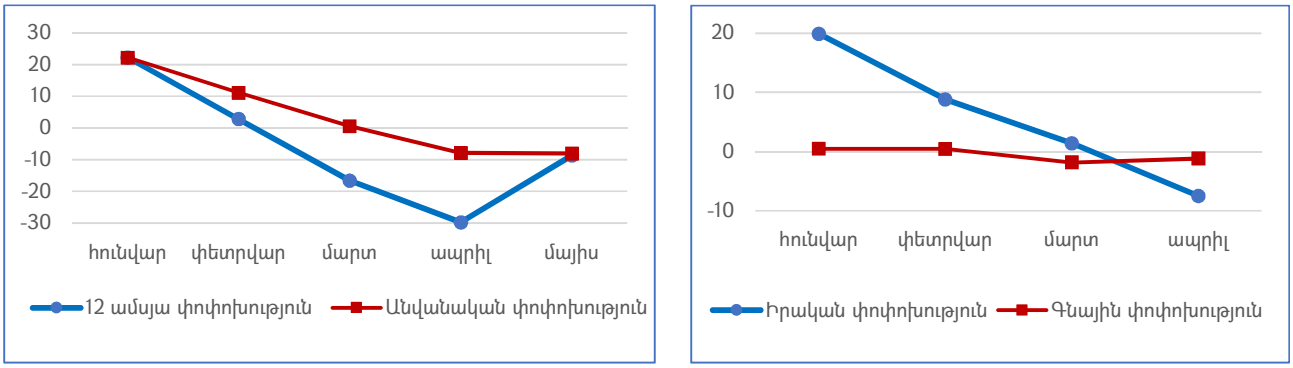

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՎԿ և ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ:

<u>Կանխատեսում:</u> 2020թ. սպասվում է մոտ 22% արտահանման նվազում: Միջնաժամկետ հորիզոնում համաշխարհային և ՀՀ տնտեսական ակտիվության վերականգման, տնտեսության արտահանելի հատվածի զարգացումներով և արտահանման ու ներդրումների խրախուսմանն ուղղված ՀՀ կառավարության քաղաքականությանը համահունչ ակնկալվում է արտահանման երկնիշ աճի վերականգնում:

<u>Ներմուծում:</u> 2017-2019թթ. միջինում արձանագրվել է ապրանքների և ծառայությունների դոլարային ներմուծման 18.8% աճ: Ծառայությունների ներմուծումը միջինում աճել է 15.3%-ով՝ հիմնականում ճանապարհորդության և տրանսպորտի հետ կապված ծառայությունների շնորհիվ: Ապրանքների ներմուծման ծավալները միջինում աճել են 20.7%-ով՝ պայմանավորված տնտեսական ակտիվության, ներքին պահանջարկի և բնակչության տնօրինվող եկամուտների աճերով: Վերջին երեք տարիների ընթացքում ներմուծման աճին հիմնականում նպաստել է միջանկյալ սպառման ապրանքների ներմուծումը, նշանակալի էր նաև կապիտալ բնույթի ապրանքների դերը: 2019թ. ապրանքների ներմուծման 12.8% աճը պայմանավորվել է ինչպես նշված գործոններով, այնպես էլ մեծ քանակով ավտոմեքենաների ներկրմամբ: Ծառայությունների ներմուծման աճը կազմել է 13.5% և հիմնականում պայմանավորվել է ճանապարհորդության հետ կապված ծառայությունների աճով: 2020թ. առաջին եռամսյակի տվյալներով ծառայությունների ներմուծումը կրճատվել է 10.7%-ով՝ հիմնականում պայմանավորված ճանապարհորդության և մարդատար տրանսպորտի մեջ զբոսաշրջության հետ կապված ծառայությունների 12.6% անկմամբ:

Չնայած տարեսկզբի աճի տեմպերին՝ 2020թ. հունվար-մայիսին արձանագրվել է 12.8% ապրանքների ներմուծման անկում, որին հիմնական ազդեցությունն է ունեցել մաքսատուրքերի փոփոխությամբ պայմանավորված մարդատար ավտոմեքենաների ներկրման կտրուկ նվազումը: **Ներմուծման կրճատմանն են նպաստել նաև միջանկյալ և վերջնական սպառման ապրանքների, ինչպես նաև կապիտալ բնույթի ապրանքների ներմուծման նվազումը, ինչը պայմանավորվել է համավարակի հետևանքով տնտեսական ակտիվության դանդաղման պայմաններում ներքին պահանջարկի և ակտիվության թուլացմամբ:**

Գծապատկեր 1.22. *2020թ. ապրանքների ներմուծման միտումները, %*

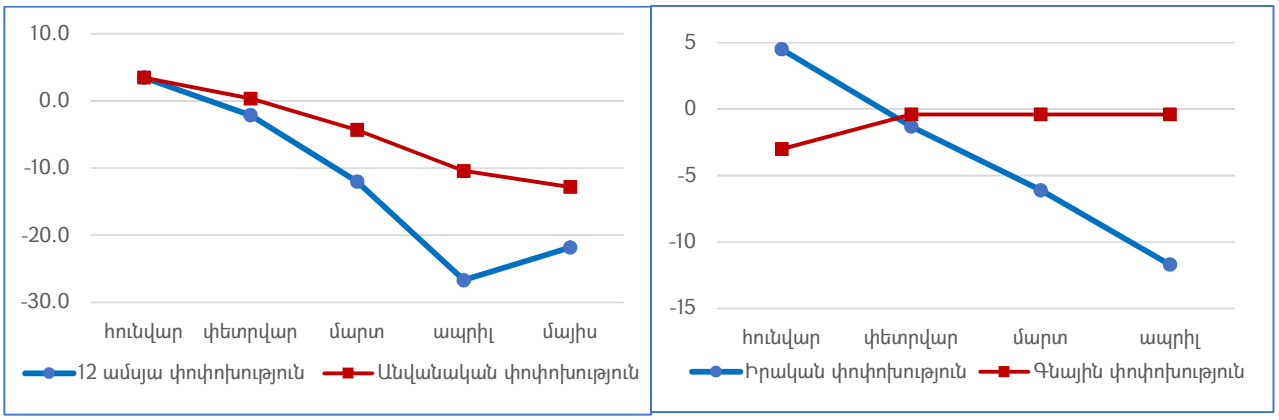

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՎԿ և ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ:

<u>Կանխատեսում:</u> Ապրանքների և ծառայությունների նկատմամբ ներքին պահանջարկի նվազմամբ պայմանավորված 2020թ. սպասվում է մոտ 15% ներմուծման կրճատում: Միջնաժամկետում ՀՀ տնտեսության աճի և ներքին պահանջարկի վերականգմանը զուգընթաց ներմուծման աճը կվերականգնվի:

Գծապարկեր 1.23. *ՀՀ ապրանքների և ծառայությունների արտահանման և ներմուծման միտումները ՀՖՃ տարիներին և 2017-2023թթ., %*

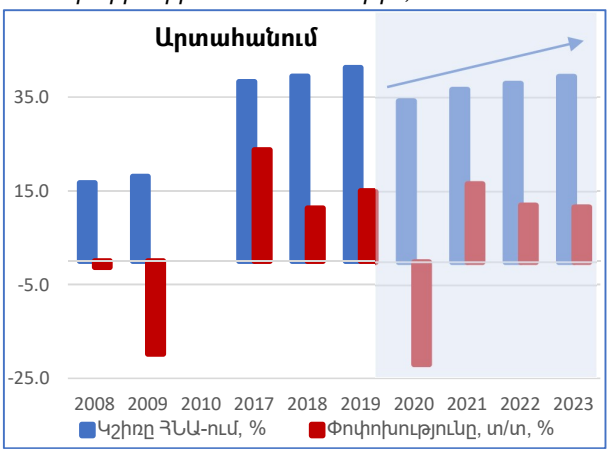

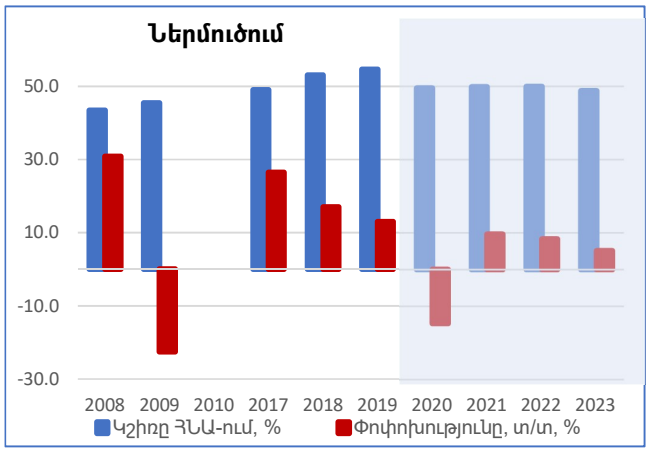

Աղբյուր՝ ՀՀ ՎԿ և ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ և կանխատեսումներ:

1.3.4. Փոխարժեքներ

2017-2019թթ. միջինում ՀՀ դրամն ԱՄՆ դոլարի նկատմամբ դրսևորել է հարաբերականորեն կայուն վարքագիծ, իսկ եվրոյի և ռուբլու նկատմամբ փոքր ինչ արժեզրկվել է: 2019թ. նախորդ տարվա միջինի նկատմամբ դրամն արժևորվել է բոլոր հիմնական արժույթների նկատմամբ. գրանցվել է ՀՀ դրամի անվանական արժեքի դոլարի նկատմամբ 0.53%, եվրոյի նկատմամբ՝ 6.08%, իսկ ռուբլու նկատմամբ՝ 4.03% արժևորում:

2020թ. հունվար-մայիս ամիսներին ՀՀ դրամի միջին փոխարժեքը կազմել է 483.95 ՀՀ դրամ 1 ԱՄՆ դոլարի դիմաց՝ նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի միջինի նկատմամբ արժևորվելով 0.28%-ով: **Համավարակով պայմանավորված ՀՀ փոխարժեքի շուկայում մարտ ամսին նկատվել են արժեզրկման ճնշումներ, որն իր առավելագույն արժեքին հասել է ապրիլի 1-ին**՝ կազմելով 505 ՀՀ դրամ մեկ ԱՄՆ դոլարի դիմաց: Ստեղծված իրավիճակին ՀՀ ԿԲ-ի համարժեք արձագանքման արդյունքում դրամն աստիճանաբար կայունացել է: 2020թ. հունվար-մայիս ամիսներին այն ավելի մեծ չափով է արժևորվել եվրոյի (3.37%) և ռուսական ռուբլու (6.06%) նկատմամբ:

ՀՀ արտաքին առևտրի տեսանկյունից առավել կարևոր արժույթներից բաղկացած զամբյուղի նկատմամբ ՀՀ ազգային արժույթն իրական արտահայտությամբ 2017-2019թթ. միջինում արժևորվել է 1%-ով: Իրական արդյունավետ փոխարժեքի արժևորման միտումը շարունակվել է՝ 2019թ. դրամը արժևորվել է 3.5%-ով, իսկ անվանական արտահայտությամբ՝ 7.2%-ով: 2020թ.-ի հունվար-ապրիլ ամիսներին ՀՀ դրամի իրական արդյունավետ փոխարժեքի արժևորումը կազմել է 0.9%, իսկ անվանականը՝ 4.4%՝ իր բացասական ազդեցությունը թողնելով տեղական ապրանքների արտաքին մրցունակության վրա:

***Գծապատկեր 1.24. ՀՀ** դրամի անվանական փոխարժեքի օրական դինամիկան հիմնական արժույթների նկատմամբ*

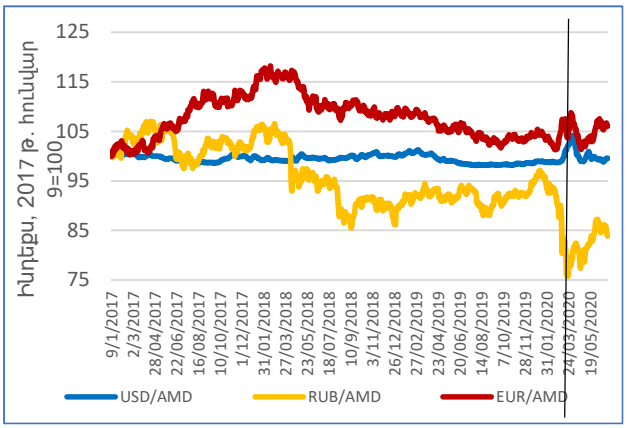

Աղբյուրը՝ ՀՀ ԿԲ, ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ

***Գծապատկեր 1.25.** ՀՀ իրական և անվանական արդյունավետ փոխարժեքների կուտակային տ/տ աճերի դինամիկան*

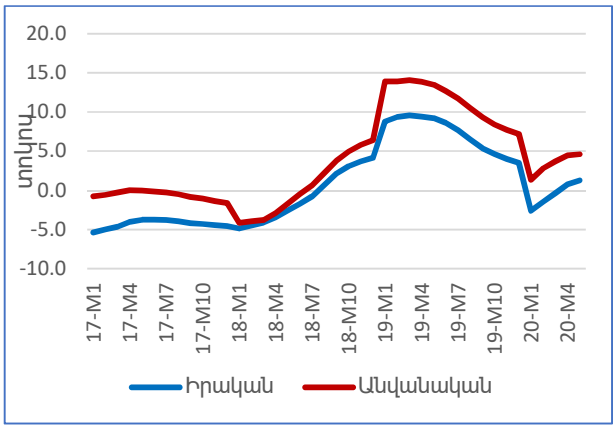

Աղբյուրը՝ ՀՀ ԿԲ, ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ

1.3.5. Գնաճ և դրամավարկային քաղաքականություն

2017-2019թթ. ընթացքում տնտեսությունը գտնվել է չափավոր գնաճային միջավայրում: 2017թ. ընթացքում նախորդ տարվա գնանկումային միջավայրը չեզոքացել է, իսկ 2018թ. գնաճային միջավայրը ընդլայնվել է, սակայն վերջինս դրսևորվել է 12 ամսյա գնաճի տատանողականությամբ: 2019թ. գնաճային միջավայրը թուլացել է՝ տարվա առաջին կեսին 12-ամսյա գնաճի փոքր ինչ արագացման, իսկ երկրորդ կեսին՝ էական դանդաղման արդյունքում: 12-ամսյա գնաճը դեկտեմբերին կազմել է 0.7%, իսկ միջին գնաճը՝ 1.4%: Գնաճի դանդաղմանը նպաստել են ապրանքային շուկաներում մրցակցության ավելացումը և սպառողական պահանջարկի կառուցվածքի փոփոխությունն ի օգուտ երկարաժամկետ սպառման ապրանքների:

2020թ. հունվար-մայիս ամիսներին գնաճը նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ դանդաղել է՝ կազմելով 0.3%, 1.9%-ի համեմատ: Դանդաղումը պայմանավորված է համավարակի բռնկման և տնտեսական գործունեության սահմանափակումների պայմաններում մի կողմից արտաքին հատվածից եկող գնանկումային ազդեցություններով, և մյուս կողմից՝ ներքին մասնավոր պահանջարկի թուլացմամբ:

2017-2019թթ. ՀՀ կենտրոնական բանկի դրամավարկային քաղաքականությունն ունեցել է խթանող ուղղվածություն: ԿԲ-ն նվազեցրել է վերաֆինանսավորման (ռեպո) տոկոսադրույքը 0.75 տոկոսային կետով, ինչպես նաև ֆինանսական շուկայում հանդես է եկել որպես իրացվելիության զուտ տրամադրող: Ֆինանսական շուկայի կարճաժամկետ տոկոսադրույքների՝ վերաֆինանսավորման տոկոսադրույքի շուրջ ձևավորումն ապահովելու համար հիմնականում ամբողջությամբ բավարարվել է իրացվելիության նկատմամբ բանկային համակարգի պահանջարկը:

2020թ. հունվար–մայիս ամիսներին ՀՀ ԿԲ- ն վերաֆինանսավորման տոկոսադրույքը նվազեցրել է ընդհանուր առմամբ 0.5 տոկոսային կետով՝ ցածր գնաճային միջավայրում ավելացնելով դրամավարկային խթանման չափը: Փողի շուկայի տոկոսադրույքների ձևավորումը վերաֆինանսավորման տոկոսադրույքի շուրջ ապահովելու համար ԿԲ-ն շարունակել է բավարարել իրացվելիության նկատմամբ բանկային համակարգի պահանջարկը՝ ռեպո

գործարքների միջոցով ավելացնելով զուտ իրացվելիության ներարկման չափը: Հունիս ամսին ՀՀ ԿԲ-ն, արձագանքելով գնաճի դեպի ներքև ուղղվածությանը, ավելի կտրուկ է մեղմացրել դրամավարկային պայմանները և նվազեցրել վերաֆինանսավորման տոկոսադրույքը ևս 0.5 տոկոսային կետով:

<u>Կանխատեսում.</u> ԿԲ-ն կարճաժամկետ հատվածում կշարունակի վարել խթանող դրամավարկային քաղաքականություն, և, անհրաժեշտության դեպքում, կպահպանի քաղաքականության խթանող դիրքը նաև միջնաժամկետ հատվածում: Կարճաժամկետում ներքին գների վրա մասնավոր պահանջարկի թույլ ազդեցությամբ կպահպանվի ցածր գնաճային միջավայրը, իսկ միջնաժամկետում գնաճը խթանող դրամավարկային քաղաքականության արդյունքում կարագանա, և կանխատեսվող հորիզոնի վերջում կկայունանա ԿԲ 4% նպատակային ցուցանիշի շուրջ[4]:

Գծապատկեր 1.26. *Սպառողական գների աճը, դրամավարկային քաղաքականության հիմնական ցուցանիշները 2017-2020թթ. մայիսին և գնաճի կանխատեսումները միջնաժամկետ հատվածում*

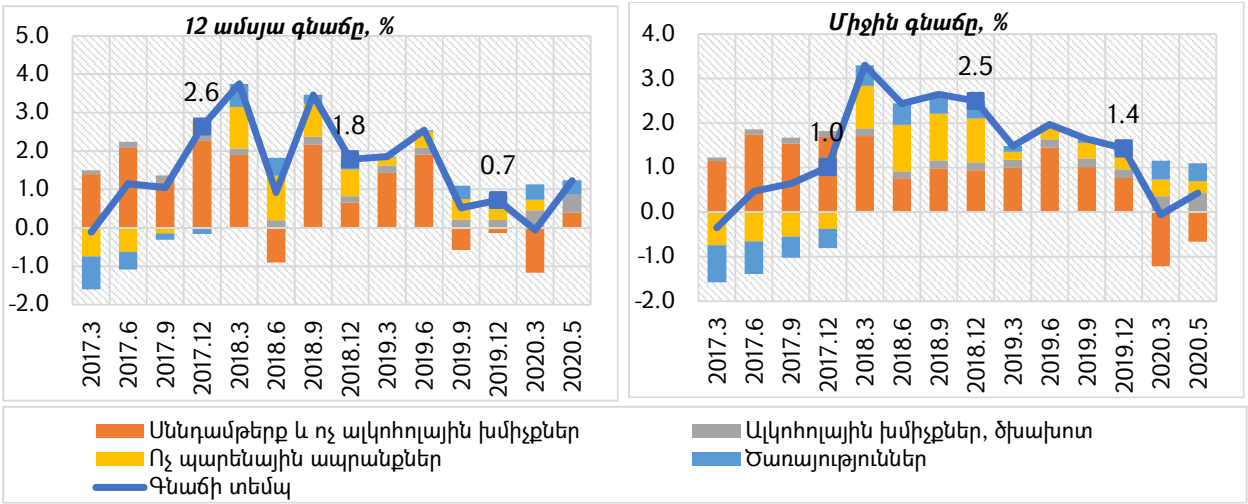

[4] *Տե՛ս Գնաճի հաշվետվություն, 2020/2, ՀՀ ԿԲ, https://www.cba.am/Storage/AM/downloads/parberakan/DVQ/Gnach_II_20.pdf:*

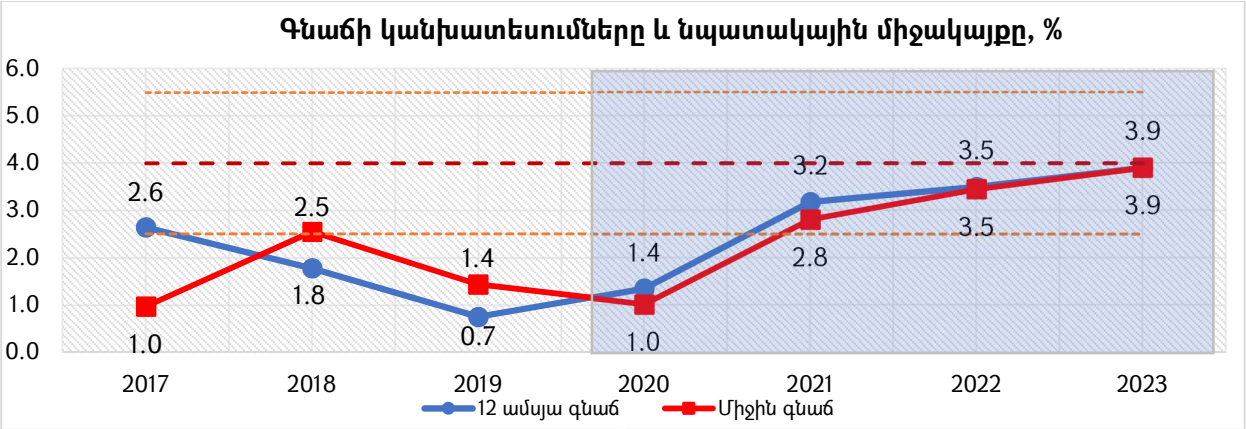

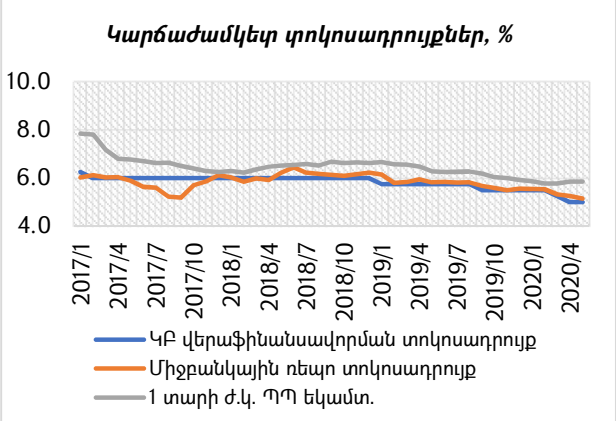

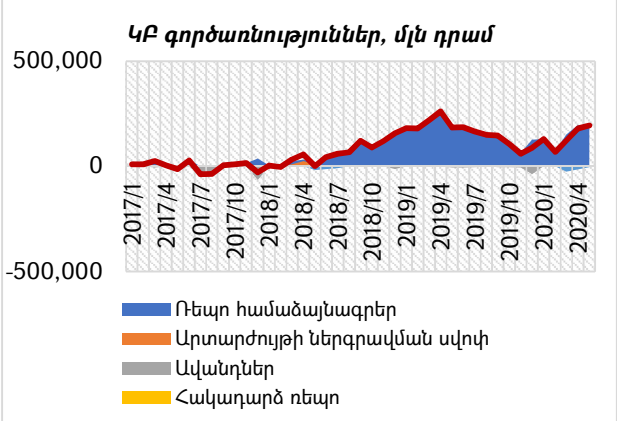

Աղբյուրը՝ ՀՀ ԿԲ, ՀՀ ՖՆ հաշվարկներ և կանխատեսումներ

Ներդիր 2: Դրամավարկային քաղաքականության արձագանքը համավարակին աշխարհում

Աշխարհի ինչպես զարգացած, այնպես էլ զարգացող երկրների կենտրոնական բանկերի զգալի մասը խթանող դրամավարկային քաղաքականությամբ հակազդեց համավարակի տարածման տնտեսական ազդեցություններին՝ նվազեցնելով տոկոսադրույքները և ներդնելով ֆինանսական շուկայից ակտիվների ձեռք բերման աննախադեպ ծրագրեր: Մեծ տասնյակի խմբի (G10) երկրները արդեն իսկ ֆինանսական շուկայից ձեռք են բերել 6 տրիլիոն ԱՄՆ դոլար ծավալի ակտիվներ, որը կրկնակի անգամ գերազանցում է 2008 թվականի համաշխարհային ֆինասական ճգնաժամին հաջորդած երկու տարիների ընթացքում իրականացրած ձեռբերման ծավալը: Միևնույն ժամանակ, ֆինանսական շուկայից ակտիվների ձեռքբերման ծրագրեր են իրականացրել նաև որոշ զարգացող երկրներ (Թուրքիա, Հնդկաստան, Ռումինիա և այլն): Կենտրոնական բանկերի գործողությունները մեղմել են միջազգային ֆինանսական շուկաների անորոշությունները և օժանդակել իրական հատվածի ֆինանսավորմանը:

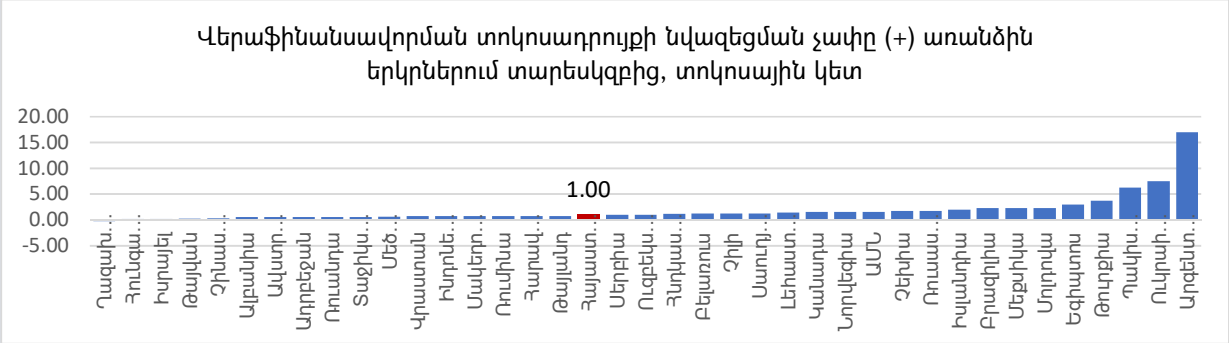

Աղբյուրը՝ Արժույթի միջազգային հիմնադրամի զեկույցներ (World Economic Outlook, April 2020: The Great Lockdown, Global Financial Stability Report Update: Financial Conditions Have Eased, but Insolvencies Loom Large) և http://www.centralbanknews.info/:

1.4. ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐԻ ՀԻՄՔՈՒՄ ԸՆԿԱԾ ԵՆԹԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

2021-2023 թվականների ՄԺԾԾ մակրոտնտեսական շրջանակի կանխատեսումներն իրականացվել են ՀՀ ՖՆ կողմից՝ կիրառելով ՀՀ ՖՆ հարկաբյուջետային քաղաքականության դինամիկ ստոխաստիկ ընդհանուր հավասարակշռության (Fiscal Policy Strategy Dynamic Stochastic General Equilibrium (DSGE)) մոդելը [5] և տնտեսաչափական մոդելները, որոնց համար տեղեկատվական հիմք են հանդիսացել նեքին և արտաքին ընթացիկ տնտեսական և ֆինանսական զարգացումները, ինչպես նաև 2020թ. ապրիլի դրությամբ ՀՀ գործընկեր երկրների տնտեսական զարգացումների և հումքային ապրանքների համաշխարհային գների միջազգային կառույցների կողմից արված կանխատեսումները: Կանխատեսումների հիմքում ընկած է նաև այն ենթադրությունը, որ ՀՀ և գործընկեր երկրների տնտեսությունները «V-աձև» զարգացում են ունենալու՝ ամենամեծ անկումը գրանցելով երկրորդ եռամսյակում և սկսում վերականգնվել դրանից հետո: Մասնավորապես՝

- Մարտ ամսին հայտարարված արտակարգ դրության պայմաններում կիրառվեցին տնտեսական ակտիվության համատարած սահմանափակումներ, որոնք աստիճանաբար հանվեցին մինչև հունիս՝ առաջացնելով, հիմնականում երկրորդ եռամսյակում, առաջարկի և պահանջարկի էական բացասական շոկեր:
- Արտաքին աշխարհից ՀՀ տնտեսություն փոխանցվող շոկերը գնահատվել են հիմնվելով հիմնականում ԱՄՀ ապրիլ ամսին հրապարակված գնահատականների և կանխատեսումների վրա՝
    - ԱՄՀ-ի կանխատեսումներին համապատասխան գնահատվում է, որ Հայաստանի հիմնական գործընկեր երկրների, այդ թվում՝ Ռուսաստանի, ԱՄՆ-ի, Չինաստանի և Եվրոգոտու արտաքին պահանջարկը 2020թ. միջինում կկրճատվի 5.9%-ով[6],
    - Նավթի և պղնձի համաշխարհային գների անկումը 2020թ. կշարունակվի: Ակնկալվում է, որ 2021թ. հումքային ապրանքների միջազգային գները կսկսեն վերականգնվել,
    - Արտաքին զարգացումներով, մասնավորապես՝ Ռուսաստանի տնտեսական անկմամբ պայմանավորված՝ 2020թ. գնահատվում է դրամական փոխանցումների էապես կրճատում, իսկ միջնաժամկետում դրանց վերականգնման ազդեցությունը բնակչության տնօրինվող եկամտի վրա կընթանա համեմատաբար դանդաղ տեմպերով,
    - Միջնաժամկետում համաշխարհային և գործընկեր երկրների տնտեսությունները աստիճանաբար կվերականգնվեն՝ վերադառնալով բնականոն զարգացման:

---

[5] *ՀՀ ֆինանսների նախարարության հարկաբյուջետային քաղաքականության դինամիկ ստոխաստիկ ընդհանուր հավասարակշռության մոդելը մշակվել է 2018-2020թթ. ընթացքում՝ ԱՄՀ կողմից տրամադրված տեխնիկական աջակցության շրջանակներում, ավելի մանրամասն տես Ներդիր 3.-ում:*

[6] *ՀՀ գործընկեր երկրների տնտեսական աճերի 2020 և 2021 թթ. ԱՄՀ կողմից ապրիլ ամսվա կանխատեսումները ներկայացված են Աղյուսակ 1.2.-ում*

- 2020թ. ենթադրվել է համավարկի հետևանքների չեզոքացմանն ուղղված խթանող հարկաբյուջետային միջոցառումների՝ 150 մլրդ դրամի ամբողջական օգտագործում, իսկ 2021-2022թթ.՝ հարկաբյուջետային կանոնների տրամաբանության ներքո վերադարձ պետական պարտքի կայունության ապահովման և տնտեսական աճի խթանմանն ուղղված քաղաքականության իրականացմանը:
- Դրամավարկային քաղաքականությունը 2020թ. միտված է խթանելու ամբողջական պահանջարկը: Միջնաժամկետում նույնպես նպատակադրվում է խթանող դրամավարկային պայմանների պահպանում՝ նպատակ ունենալով ապահովել գների կայունացումը թիրախի շուրջ:

1.5. ԿՈՐՈՆԱՎԻՐՈՒՍԻ ՀԱՄԱՎԱՐԱԿԻ (COVID-19) ԱԶԴԵՑՈՒԹՅԱՆ ԳՆԱՀԱՏՈՒՄԸ ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀԱՎԱՍԱՐԱԿՇՌՈՒԹՅԱՆ DSGE ՄՈԴԵԼՈՎ

ՀՀ տնտեսության վրա կորոնավիրուսի համավարակի ազդեցությունը, դրա փոխանցումային մեխանիզմները, ինչպես նաև համավարակի տնտեսական հետևանքները մեղմելու նպատակով պետության կողմից իրականացվող միջոցառումների ազդեցությունը գնահատելու նպատակով կառուցվել է COVID-19 համավարակի սցենար՝ կիրառելով ՀՀ ՖՆ հարկաբյուջետային քաղաքականության DSGE մոդելը: Կառուցվել են արտաքին և ներքին շոկերի ազդեցության, ինչպես նաև հարկաբյուջետային քաղաքականության ազդեցության սցենարներ, որոնց արդյունքների հիման վրա մշակվել է 2021-2023թթ. ՄԺԾԾ մակրոտնտեսական և հարկաբյուջետային շրջանակները: Սցենարում ենթադրվել է, որ ՀՀ տնտեսությունն, այսպես կոչված, «V-աձև» զարգացում է ունենալու.

Ներդիր 3: ՀՀ ՖՆ հարկաբյուջետային քաղաքականության DSGE մոդելը (Fiscal Policy Strategy DSGE)

FPS DSGE մոդելը իր տեսակի մեջ առաջինն է, որը մշակվել է ՀՀ ՖՆ-ում և պատկանում է նախարարությանը: Մոդելի մշակումը կարևորագույն քայլ է ՀՀ ՖՆ-ում քանակական մակրոտնտեսական մոդելավորման ավանդույթի ձևավորման ուղղությամբ: Հարկաբյուջետային քաղաքականության մշակմանն ու իրականացմանն աջակցելու համար ՀՀ ՖՆ մակրոտնտեսական կանխատեսման և վերլուծության համակարգը անցել է զարգացման որոշ փուլեր՝ պարզ մեթոդներից մինչև կիսակառուցվածքային վիճակագրական մեթոդներ, ինչը սակայն, բավարար չէ հարկաբյուջետային քաղաքականության միջնաժամկետ և երկարաժամկետ բազմակողմանի հետևանքները վերլուծելու, ինչպես նաև արդյունավետ ու հետևողական ձևով քաղաքականության սցենարներ մշակելու համար: Նշված խնդրին ինստիտուցիոնալ լուծում տալու նպատակով ՀՀ ՖՆ և ԱՄՀ համատեղ ջանքերով մշակվել է հարկաբյուջետային քաղաքականության ռազմավարության մոդելը, որը լիովին կալիբրացված և վավերացված է Հայաստանի տնտեսական զարգացումների համար, պատկանում է նախարարությանը և կարող է օգտագործվել հարկաբյուջետային և այլ մակրոտմտեսական քաղաքականությունների խնդիրների լայն դասի վերլուծության համար:

Այսպիսով, հարկաբյուջետային քաղաքականության ռազմավարության մոդելը ամբողջությամբ միկրո հիմքերով փոքր բաց տնտեսության դինամիկ ստոխաստիկ ընդհանուր հավասարակշռության (DSGE) մոդել է, որտեղ շեշտադրվում է հարկաբյուջետային քաղաքականությունը:

Մոդելի հիմնական կառուցվածքային հատկանիշներն են՝

- ✓ հարկաբյուջետային քաղաքականության գործիքների՝ հարկերի, պետական ծախսերի և պետական տրանսֆերտների առկայություն
- ✓ դրամավարկային քաղաքականության գործիքների առկայություն
- ✓ երկու խմբի տնային տնտեսություններ՝ համատեղ գոյատևող/խնայող (OLG) և սահմանափակ իրացվելիությամբ (ROT)
- ✓ տնտեսության արտահանելի և ոչ արտահանելի հատվածներ
- ✓ կապիտալ արտադրող ֆիրմաներ, վերավաճառողներ, արհմիություններ:

Մոդելում կան նաև վարքագծային հատկանիշներ, որոնց շնորհիվ տարբեր խմբերի տնային տնտեսություններն ու ֆիրմաները որոշակի ձևով են արձագանքում հարկաբյուջետային քաղաքականության փոփոխություններն: Մոդելը հիմնվում է տնտեսական գործակալների վարքագծի վրա և թույլ է տալիս բացահայտել հարկաբյուջետային քաղաքականության բազմակողմանի ազդեցությունները, ինչը դժվար է իրագործել վիճակագրական մոդելների միջոցով: Այսպիսով, նշված գործիքի միջոցով հնարավոր է դառնում հասկանալ քաղաքականության փոփոխությունների մակրոտնտեսական ազդեցությունները, դրանց փոխանցումային մեխանիզմը և քանակապես գնահատել հարկաբյուջետային քաղաքականության ազդեցություններ տնտեսական զարգացումների վրա միջին և

ամենամեծ տնտեսական անկումը գրանցվելու է երկրորդ եռամսյակում, որից հետո երրորդ եռամսյակից

սկսած տնտեսությունը սկսելու է վերականգնվել: Բաժին 1.6-ում նկարագրված տնտեսական աճի դեպի ներքև ռիսկերի դրսևորման պարագայում տնտեսական անկումը կլինի ավելի խորը՝ ազդեցության միևնույն փոխանցումային մեխանիզմով և երկարատև վերականգնումով:

Գծապատկեր 1.27. *Տնտեսության արձագանքը ներքին և արտաքին շոկերին, հարկաբյուջետային քաղաքականության խթանող ազդեցությունը*

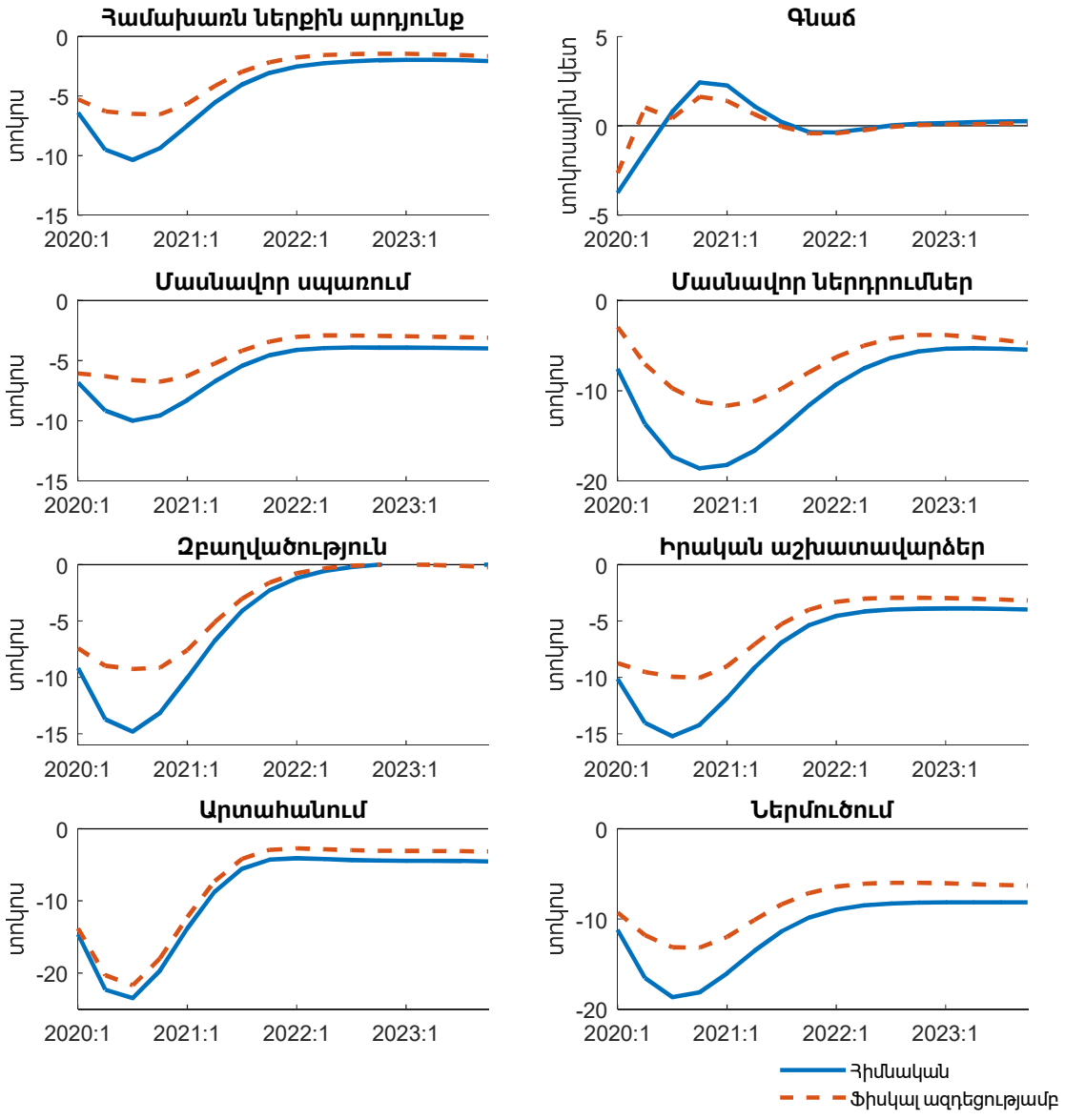

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՖՆ գնահատումներ և կանխատեսումներ: Գծապատկերներում ցուցանիշները ներկայացված են որպես իրենց հավասարակշիռ մակարդակներից, համապատասխանաբար, տոկոս կամ տոկոսային կետ շեղումներով

Գծապատկեր 1.28. *Հարկաբյուջետային միջավայրը շոկերի ազդեցության ներքո և քաղաքականության իրականացումից հետո*

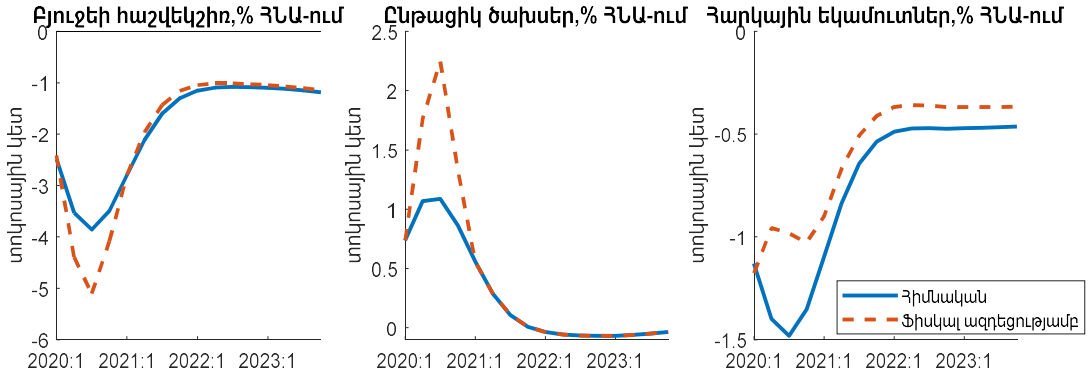

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՖՆ գնահատումներ և կանխատեսումներ: Գծապատկերներում ցուցանիշները ներկայացված են որպես իրենց հավասարակշիռ մակարդակներից տոկոսային կետ շեղումներով

1.5.1. Ներքին շոկերի ազդեցությունը

Համաճարակի կանխարգելման նպատակով կիրառվող ներքին սահմանափակումների հետևանքով տնտեսությունում ձևավորվում են և՛ առաջարկի, և՛ պահանջարկի շոկեր:

Շոկերը կալիբրացվել են կիրառվող ներքին սահմանափակումների ազդեցությունների վերաբերյալ կատարված առանձին ՀՀ ՖՆ գնահատումների հիման վրա (2020թ համար ՀՆԱ-ի շուրջ 2%-ից 2.5% կորուստ): Այսպիսով, կիրառվող սահմանափակումների հետևանքով խաթարվում է տնտեսությունում արտադրանքի թողարկման գործընթացը, բարձրանում են արտադրական ծախսերը, որոնք հանգեցնում են աշխատուժի և ներդրումների նկատմամբ պահանջարկի նվազման, ինչն էլ իր հերթին առաջացնում է զբաղվածության կրճատում և աշխատավարձերի նվազում, արդյունքում տնտեսությունում կրճատվում է տնօրինվող եկամտի մակարդակը՝ առաջացնելով նաև մասնավոր պահանջարկի անկում:

1.5.2. Արտաքին շոկերի ազդեցությունը

Համաճարակի հետևանքով առաջացած արտաքին տնտեսական շոկերի ազդեցությունները ՀՀ տնտեսության վրա գնահատելու համար դիտարկվել են արտաքին պահանջարկի նվազման, դրամական փոխանցումների կրճատման, առևտրային պայմանների վատթարացման և երկրի ռիսկ պրեմիայի բարձրացման շոկեր, որոնց կալիբրացման համար հիմք են հանդիսացել ԱՄՀ կանխատեսումները և ՀՀ ՖՆ գնահատումները: Մասնավորապես, 2020թ. համար ենթադրվել է ՀՀ գործընկեր երկրներում տնտեսական աճերի միջինում 5.8 տոկոսային կետ դանդաղում, ամենամեծ անկումն ենթադրվել է 2020թ. երկրորդ եռամսյակում և վերականգնում՝ սկսած երրորդ եռամսյակից, դրամական փոխանցումների շուրջ 23% կրճատում, առևտրային պայմանների վատթարացում (1.3 տոկոսային կետ) և երկրի ռիսկ պրեմիայի (0.8 տոկոսային կետ) բարձրացում:

Այսպիսով, արտաքին շոկերի ազդեցության արդյունքում նվազում է արտահանման պահանջարկը և կրճատվում դրամական փոխանցումների ներհոսքը: Արտահանման պահանջարկի նվազման հետևանքով կրճատվում են արտահանելի հատվածում արտադրության ծավալները և զբաղվածության մակարդակը՝ հանգեցնելով նաև ներքին պահանջարկի թուլացման: Դրամական փոխանցումների կրճատումը հանգեցնում է տնօրինվող եկամտի կրճատման, և հետևաբար՝

տնտեսությունում մասնավոր պահանջարկի նվազման: Ներքին և արտաքին պահանջարկի թուլացումը ստիպում է կրճատել ընդհանուր թողարկման ծավալները և ներդրումային ծախսերը: Արդյունքում տնտեսությունում առաջանում են միաժամանակ առաջարկի և պահանջարկի անկում, որն էլ իր հերթին նվազեցնում է ինչպես ՀՆԱ փաստացի մակարդակը, այնպես էլ երկարաժամկետ ներուժային մակարդակը:

1.5.3. Հարկաբյուջետային շոկերի ազդեցությունը

Կորոնավիրուսի ազդեցությունների մեղմանն ուղղված հարկաբյուջետային քաղաքականության (ՀՀ կառավարության աջակցության փաթեթներ) արձագանքը պարունակում է սոցիալական և տնտեսական աջակցության, ինչպես նաև մասնավոր ներդրումների խթանմանն ուղղված միջոցառումներ՝ 150 մլրդ դրամ ընդհանուր ծավալով:

Աղյուսակ 1.3. Կորոնավիրուսի ազդեցությունների մեղմանն ուղղված միջոցառումների հիմնական ուղղությունները

Օժանդակության ծրագրեր		Հարկաբյուջետային ազդեցություններ	Սպասվող արդյունքներ
Տնտեսական աջակցության ծրագրեր	15 մլրդ դրամ ծավալով սուբսիդավորման ծրագրեր	Ընթացիկ ծախսերի աճ	Ամբողջական պահանջարկի խթանում և մասնավոր հատվածի իրացվելիության խնդիրների մեղմում
	10 մլրդ դրամ ծավալով համաֆինանսավորման և վերաֆինանսավորման ծրագրեր	Պետական վարկավորման աճ (պակասուրդի գործառնություններ)	
25 մլրդ դրամ սոցիալական աջակցության ծրագրեր		Ընթացիկ ծախսերի աճ	
20 մլրդ դրամ պահուստային գումարներ՝ հնարավոր վերաբաշխումների համար		Ընթացիկ ծախսերի աճ	
80 մլրդ դրամ մասնավոր ներդրումների խթանման ծրագրեր		Պետական վարկավորման աճ (պակասուրդի գործառնություններ)	Մասնավոր ներդրումների աճ

Վերոնշյալ միջոցառումների իրականացումը նպաստում է մասնավոր սպառման և ներդրումների վերականգնմանը, ինչի արդյունքում զբաղվածության և իրական աշխատավարձի անկումը լինում է ավելի փոքր, տնտեսական աճի անկումը մեղմվում է մոտ 2.6 տոկոսային կետով և տնտեսության վերականգնումը տեղի է ունենում ավելի արագ:

1.6. ՄԱԿՐՈՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐԻ ՌԻՍԿԵՐԸ

Կանխատեսման առկա ռիսկերը պայմանավորվում են ինչպես արտաքին, այնպես էլ ներքին տնտեսական գործոններով, որոնք կարող են հանգեցնել ինչպես տնտեսական աճի տեմպերի ավելացմանը, այնպես էլ նվազմանը՝ ներկայացված կենտրոնական կանխատեսումների համեմատ: Ռիսկերի տեղի ունենալու դեպքում շեղումներ կարձանագրվեն սույն փաստաթղթի 1.4 բաժնում ներկայացված ենթադրություններից՝ հանգեցնելով մակրոտնտեսական կանխատեսումներից շեղումների և դրա հետևանքով էլ հարկաբյուջետային շրջանակի ցուցանիշների շեղման այս ՄԺԾԾ շրջանակից:

Պետք է նշել, որ համաշխարհային տնտեսության զարգացման ընթացքը մեծապես կախված է COVID-19 համավարակի հաղթահարմանն ուղղված առողջապահական միջոցառումներից: Այս պայմաններում, անորոշության մեծ աստիճանից ելնելով՝ ինչպես աշխարհի և ՀՀ գործընկերների, այնպես էլ ՀՀ տնտեսական աճի կանխատեսումներում գերակշռում են դեպի ներքև ռիսկերը:

1. **ՀՀ տնտեսական աճի դեպի ներքև ուղղությամբ ռիսկեր՝**

- Արտաքին միջավայրից բխող դեպի ներքև ռիսկերը կապված են համաշխարհային տնտեսական ավելի խորը անկման և կորոնավիրուսի համավարակի երկրորդ ալիքի տարածման ու նոր հնարավոր սահմանափակումների կիրառման հետևանքով տնտեսական կորուստների, երկրների սահմանների բացման և փոխադրումների սահմանափակումների վերացման ընթացքի անորոշությունների, ինչպես նաև հումքային ապրանքների գների ավելի խորը անկման հետ: Ընդ որում, ԱՄՀ արդեն հունիսի՝ այս փաստաթղթում նկարագրված համաշխարհային տնտեսական զարգացումների կանխատեսումները զգալիորեն վերանայվել են դեպի ներքև:
- Ներքին միջավայրից բխող դեպի ներքև ռիսկերը կապված են ՀՀ-ում կորոնավիրուսի համավարակի տարածման անորոշությունների, երկրորդ ալիքի հավանական ի հայտ գալու և նոր սահմանափակումների կիրառման հետևանքով հետագա տնտեսական կորուստների, ՀՀ կառավարության աջակցության փաթեթների (մասնավորապես ներդրումների խթանմանն ուղղված՝ 80մլրդ դրամ ամենամեծ փաթեթի) ազդեցության ավելի դանդաղ դրսևորման, ՀՀ կառավարության կառուցվածքային բարեփոխումների և ներդրումների խթանման քաղաքականության ակնկալվող արդյունքների սպասվածից ավելի ուշ արտահայտման հետ:

2. **Տնտեսական աճի դեպի վերև ուղղությամբ ռիսկեր՝**

- Ներքին միջավայրից բխող դեպի վերև ռիսկերը կապված են տնտեսության վերականգման ուղղված ՀՀ կառավարության հնարավոր միջոցառումների հետ, մասնավորապես՝ արտահանման և ներդրումների խթանման ուղղությամբ:
- Տնտեսական աճի դեպի ներքև ուղղությամբ գերակշռող ռիսկերը ներկայացված են ներքոնշյալ Գծապատկեր 1.29.-ում և Աղյուսակ 1.4.-ում:

Գծապատկեր 1.29. *Իրական ՀՆԱ-ի աճի կանխատեսման հավանականությունների բաշխումը (Fan Chart)*

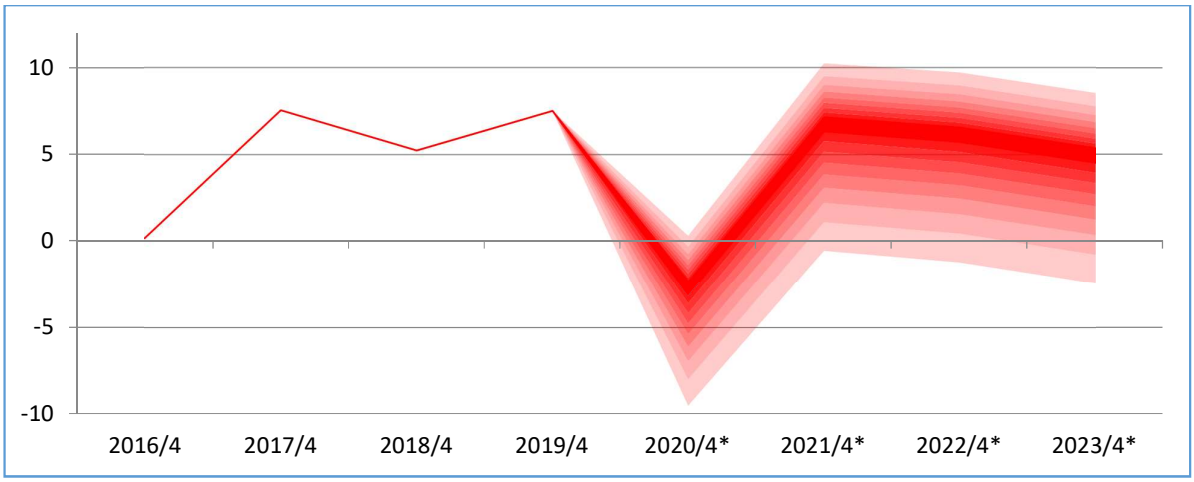

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՖՆ գնահատումներ և կանխատեսումներ

Աղյուսակ 1.4. *Իրական ՀՆԱ-ի աճի կանխատեսման հավանականությունների բաշխումը*[7]

Տնտեսական աճի միջակայքը, %	Տնտեսական աճի՝ տվյալ միջակայքում ձևավորվելու հավանականությունը, %			
	2020	2021	2022	2023
(-8) - (4)	37.8			
(-4) - 0	43.9	7.7	9.9	15.1
0-4	4.2	27.3	30.8	37.5
4 - 8		**45.8**	**44.8**	**39.2**
8 - 12		17.7	12.6	5.1

Ինչպես երևում է Գծապատկեր 1.29-ից, իրական ՀՆԱ-ի տարեկան աճի կենտրոնական կանխատեսումներից շեղման ռիսկերը դեպի ներքև են: 2021-2023թթ. տնտեսական աճի ձևավորման ամենաբարձր հավանականությունը գտնվում է կենտրոնական կանխատեսումները պարունակող համապատասխան միջակայքում (Գծապատկեր 1.29-ում այն մուգ կարմիր է, իսկ Աղյուսակ 1.4-ում՝ հոծ նշումով), իսկ դեպի ներքև ռիսկերն ավելի մեծ են:

1.7. ՀԱՄԵՄԱՏՈՒԹՅՈՒՆ ՆԱԽՈՐԴ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐԻ ՀԵՏ

Աղյուսակ 1.5. *ՀՆԱ-ի կանխատեսումները միջնաժամկետ ծախսային ծրագրերով և 2020թ. պետական բյուջեով*

Ցուցանիշներ	Ծրագիր	2019	2020	2021	2022	2023
		փաստ/կանխ.*	*կանխ.*	*կանխ.*	*կանխ.*	*կանխ.*
Անվանական ՀՆԱ, մլրդ դրամ	*2021-2023 ՄԺԾԾ*	6569.0	6,505.1	7,143.0	7,853.5	8,582.5
	2020 Պետական բյուջե	6,566.5	7,095.1	-	-	-
	2020-2022 ՄԺԾԾ	6,455.3	6,975.4	7,615.7	8,320.6	-
Տնտեսական (իրական ՀՆԱ-ի)	*2021-2023 ՄԺԾԾ*	7.6	-2.6	7.0	6.4	5.1
	2020 Պետական	6.3	4.9	-	-	-

[7] *Աղյուսակի 1-ին սյունը իրենից ներկայացնում է տնտեսական աճի հնարավոր միջակայքերը, իսկ 2-ից 5-րդ սյուները՝ համապատասխան միջակայքերում միջնաժամկետում տնտեսական աճի գտնվելու հավանականությունները: Աղյուսակում ներկայացվել են տնտեսական աճի ամենահավանական միջակայքերը, որոնք միասին ծածկում են բաշխման ընդհանուր հավանականության շուրջ 95%-ը, այսինքն՝ հավանականությունը, որ տնտեսական աճը կգտնվի -8%-ից 12% միջակայքում, կազմում է մոտ 95%:*

աճ, %	*բյուջե*					
	2020-2022 ՄԺԾԾ	5.4	4.9	5.0	5.1	-
ՀՆԱ-ի դեֆլյատորի աճ, %	*2021-2023 ՄԺԾԾ*	1.5	1.7	2.7	3.4	4.0
	2020 Պետական բյուջե	2.9	3.0	-	-	-
	2020-2022 ՄԺԾԾ	2.0	3.0	4.0	4.0	-

** 2021-2023 ՄԺԾԾ համար 2019թ. ցուցանիշները փաստացի են*

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՖՆ կանխատեսումներ

Աղյուսակ 1.6. *Ընթացիկ հաշվի կանխատեսումները միջնաժամկետ ծախսային ծրագրերով և 2020թ. պետական բյուջեով*

Ցուցանիշներ	**Ծրագիր**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
		փաստ/կանխ.*	*կանխ.*	*կանխ.*	*կանխ.*	*կանխ.*
Ընթացիկ հաշիվ, մլն ԱՄՆ դոլար	*2021-2023 ՄԺԾԾ*	-987.5	-1,247.3	-1,020.0	-953.1	-917.7
	2020 Պետական բյուջե	-943.9	-862.5	-	-	-
	2020-2022 ՄԺԾԾ	-915.4	-911.1	-843.6	-730.4	-
Ընթացիկ հաշիվ, %-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	*2021-2023 ՄԺԾԾ*	-7.2	-9.7	-7.3	-6.3	-5.6
	2020 Պետական բյուջե	-7.0	-6.0	-	-	-
	2020-2022 ՄԺԾԾ	-7.0	-6.6	-5.7	-4.6	-

** 2021-2023 ՄԺԾԾ համար 2019թ. ցուցանիշները փաստացի են*

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՖՆ կանխատեսումներ

ԳԼՈՒԽ 2. ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՈՒՂՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԵՎ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐԸ

2.1. ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱԿՆԱՐԿ ԵՎ ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՇՐՋԱՆԱԿ

- Վերջին տարիների բարձր տնտեսական աճի պայմաններում իրականացված հարկաբյուջետային քաղաքականությունը միտված է եղել ՀՀ կառավարության պարտքի կայունության ապահովմանը, ինչի արդյունքում 2019թ. արձանագրվել է կառավարության պարտք/ՀՆԱ հարաբերակցության 50%-ից ցածր մակարդակ:
- ՀՀ կառավարության կողմից իրականացվող ստվերի դեմ պայքարով, հարկային վարչարարության բարելավմամբ և 2019թ. համար նշանակալի՝ ավտոմեքենաների ներմուծման ծավալների աճով պայմանավորված արձանագրվել է հարկեր/ՀՆԱ ցուցանիշի աննախադեպ բարելավվում՝ որը հասել է 22.3%-ի:
- 2020 թվականի պետական բյուջեի ընթացիկ զարգացումների վրա զգալի ազդեցություն են ունեցել COVID-19 համավարակի (կորոնավիրուսի) արագ տարածումը, դրա կանխման նպատակով կիրառված ինչպես ներքին, այնպես էլ արտաքին աշխարհի տնտեսական և աշխարհագրական սահմանափակումները, ինչպես նաև ՀՀ կառավարության հակաճգնաժամային գործողությունները՝ հանգեցնելով հարկային եկամուտների նվազմանը և ընթացիկ ծախսերի աճին:
- COVID-19 համավարակի հետևանքով առաջացած իրավիճակը հարկաբյուջետային կանոններով սահմանված կարգով դիտարկվել է որպես բացառիկ դեպք, ինչի կապակցությամբ ՀՀ կառավարությունն ընդունել է համապատասխան որոշում, իսկ ՀՀ ԱԺ-ն՝ «2020թ. պետական բյուջեի մասին օրենքում փոփոխություններ կատարելու մասին» օրենքը:
- Կորոնովիրուսի հետևանքների մեղման նպատակով կառավարությունը մշակել է հակաճգնաժամային միջոցառումների փաթեթ՝ մոտ 150 մլրդ դրամ ընդհանուր գումարի չափով, որը պարունակում է սոցիալական և տնտեսական աջակցության, ինչպես նաև մասնավոր ներդրումների խթանմանն ուղղված միջոցառումներ:
- Կառավարության արձագանքով պայմանավորված 2020թ.-ին սպասվում է ընթացիկ ծախսերի կտրուկ աճ՝ հանգեցնելով պետական բյուջեի պակասուրդի և կառավարության պարտքի աճին:
- Միջնաժամկետում՝ տնտեսության վերականգնմանը զուգահեռ հարկաբյուջետային քաղաքականությունն ուղղված է լինելու պարտքի կայունություն պահպանմանը և երկարաժամկետ տնտեսական աճի խթանմանը՝ շեշտադրվելով պետական ներդրումների մասնաբաժնի մեծացումը և ծախսերի իրականացման արդյունավետության բարձրացումը:

- Միջնաժամկետ հորիզոնում կանխատեսվող տնտեսական վերականգնման, հարկային վարչարարության բարելավման և ստվերի դեմ պայքարի արդյունքում ակնկալվում է հարկեր/ՀՆԱ-ի բարելավում՝ միջինը տարեկան շուրջ 0.7 տոկոսային կետով:
- Կորոնավիրուսի տարածման հետ կապված բացասական իրադարձությունները և անորոշությունները տնտեսության վրա կարող են ունենալ կանխատեսվածից ավելի մեծ բացասական ազդեցություն (գերակշռում են տնտեսական աճի դեպի ներքև ռիսկերը), ինչի արդյունքում առկա են պետական բյուջեի հարկային եկամուտների և ընթացիկ ծախսերի դեպի ներքև ճշգրտման ռիսկեր:

Աղյուսակ 2.1: *2021-2023թթ. ՄԺԾԾ (ներառյալ 2021թ. պետական բյուջեի) հարկաբյուջետային շրջանակ*

	2019	2020	2021	2022	2023
մլրդ դրամ	Փաստացի	Սպասում	Բյուջե	ՄԺԾԾ 2021-2023	
Պետական բյուջեի եկամուտներ և պաշտոնական տրանսֆերտներ	**1565.5**	**1488.7**	**1669.9**	**1885.9**	**2082.9**
Հարկային եկամուտներ և տուրքեր	1464.3	1395.9	1600.3	1819.7	2027.1
Պետական բյուջեի ծախսեր	**1629.4**	**1850.2**	**1879.0**	**2026.1**	**2241.4**
Ընթացիկ ծախսեր	1437.1	1628.0	1629.0	1699.9	1836.7
Ոչ ֆինանսական ակտիվների հետ գործառնություններ	192.3	222.2	250.0	326.2	404.8
Պետական բյուջեի դեֆիցիտ (-) / պրոֆիցիտ (+)	**-63.9**	**-361.5**	**-209.1**	**-140.2**	**-158.6**
կշիռը ՀՆԱ-ում, %					
Պետական բյուջեի եկամուտներ և պաշտոնական տրանսֆերտներ	**23.8**	**22.9**	**23.4**	**24.0**	**24.3**
Հարկային եկամուտներ և տուրքեր	22.3	21.5	22.4	23.2	23.6
Պետական բյուջեի ծախսեր	**24.8**	**28.4**	**26.3**	**25.8**	**26.1**
Ընթացիկ ծախսեր	21.9	25.0	22.8	21.6	21.4
Ոչ ֆինանսական ակտիվների հետ գործառնություններ	2.9	3.4	3.5	4.2	4.7
Պետական բյուջեի դեֆիցիտ (-) / պրոֆիցիտ (+)	**-1.0**	**-5.6**	**-2.9**	**-1.8**	**-1.8**

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՖՆ կանխատեսումներ

2.2. ՄԻՋՆԱԺԱՄԿԵՏ ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՋՆԱՀԵՐԹՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԵՎ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ

ՀՀ կառավարության ծրագիր՝

• **Տնտեսական աճի մոդել:** ՀՀ կառավարության (այսուհետ՝ Կառավարություն) գործունեությունը միտված է լինելու ՀՀ-ում բարձր տեխնոլոգիական, արդյունաբերական, ինչպես նաև բնապահպանական բարձր չափանիշներին համապատասխանող, արտահանմանը միտված մրցունակ և ներառական տնտեսություն կառուցելուն:

• **Հարկային քաղաքականություն:** Հարկային քաղաքականությունը ուղղվում է տնտեսության ներդրումային գրավչության բարձրացմանն ու տնտեսական ակտիվության մակարդակի բարելավմանը՝ դրանով իսկ ստեղծելով կայուն նախադրյալներ՝ արտահանման և երկարաժամկետ տնտեսական աճի, հանրային բարիքի վերաբաշխման և հարկաբյուջետային կայունության ամրապնդման համար:

Կառավարությունը հարկային վարչարարության արդյունավետության բարձրացման և ստվերային տնտեսության կրճատման ճանապարհով նախատեսում է միջնաժամկետ հորիզոնում ապահովել հարկեր/ՀՆԱ ցուցանիշի շարունակական աճ առավելագույն հնարավորի սահմաններում:

• **Ծախսային քաղաքականություն:** Ծախսային քաղաքականության արդյունավետության բարձրացման տեսանկյունից կարևորում է հանրային ֆինանսների նպատակային, խնայողաբար և ադյունավետ օգտագործումը: ՀՀ պետական բյուջեի ծախսերի կառուցվածքում աստիճանաբար հնարավորության սահմաններում կմեծանա մարդկային կապիտալին և ենթակառուցվածքներին ուղղվող ծախսերի տեսակարար կշիռը:

Հարկաբյուջետային կանոններ

ՀՀ հարկաբյուջետային կանոնների համակարգին համահունչ [8] միջնաժամկետում հարկաբյուջետային քաղաքականության հիմքում լինելու են հետևյալ սկզբունքները.

• **Հակապարբերաշրջանային քաղաքականություն:** Հարկաբյուջետային կանոնների համակարգին համահունչ՝ 2020թ.-ին հարկաբյուջետային քաղաքականությունը կլինի խթանող՝ հակազդելու COVID-19 համավարակի բռնկման և կիրառված տնտեսական սահմանափակումների պատճառով առաջացած տնտեսական ցնցմանը, իսկ 2021թ.-ից հետո ընթացիկ առաջնային ծախսերի աճի տեմպը համահունչ կլինի ՀՆԱ երկարաժամկետ աճի տեմպին, և հարկաբյուջետային քաղաքականությունը կունենա չեզոք ուղղվածություն:

• **Երկարաժամկետ տնտեսական աճի խթանում:** Հարկաբյուջետային քաղաքականությունը 2020թ.-ին կշեղվի պետական ֆինանսների «ոսկե կանոնից», որը պահանջում է, որ տվյալ տարում կառավարության վերցրած փոխառությունների ծավալը

[8] Տե՛ս «Բյուջետային համակարգի մասին» ՀՀ օրենքի 21-րդ հոդվածի 8.2, 8.3 և 8.4 մասերը, «Պետական պարտքի մասին» ՀՀ օրենքի 5-րդ հոդվածի 6-րդ և 7-րդ մասերը, ինչպես նաև ՀՀ կառավարության՝ 2018 թվականի օգոստոսի 23-ի N 942-Ն որոշումը:

չգերազանցեն պետական ներդրումների ծավալին, իսկ ընթացիկ ծախսերը ծածկվեն սեփական եկամուտներով: 2021թ.-ից հարկաբյուջետային քաղաքականությունը կվերադառնա «Ոսկե կանոնին»: «Ոսկե կանոնի» ներքո պետական կապիտալ ծախսերի դերի բարձրացումը թույլ կտա խթանել երկարաժամկետ տնտեսական աճը և ՀՆԱ աճի հաշվին երկարաժամկետ հեռանկարում ապահովել պետական պարտքի կայունությունը:

ՊՖԿՀ բարեփոխումների ոլորտում ընդգրկված է նաև «Հանրային ներդրումների կառավարման» համակարգի ներդրումը, որը հանդիսանում է կապիտալ ծրագրերի գնահատման, առաջնահերթությունների որոշման և ֆինանսավորման համար անհրաժեշտ ռեսուրսների հաշվարկման առանցքային գործիքակազմի բաղադրիչներից մեկը: Այս միջոցառման իրականացումը կնպաստի պետական կապիտալ ծախսերի իրականացման արդյունավետության բարձրացմանը՝ խթանելով երկարաժամկետ տնտեսական աճի արագացումը:

- **<u>Հարկաբյուջետային կայունության պահպանում սահուն հարկաբյուջետային կոնսոլիդացիայի միջոցով միջոցով:</u>** COIVID-19 համավարակի պատճառով ծագած բացառիկ դեպքով պայմանավորված 2020թ.-ին իրականցվող հարկաբյուջետային խթանող քաղաքականությունը կհանգեցնի ՀՀ կառավարության պարտքի բեռի էական շեղմանը ՀՆԱ-ում 50% սահմանային շեմից, որի պայմաններում կառավարությունը պետք է ծրագրավորի հարկաբյուջետային կոնսոլիդացիա և նվազեցնի պարտքի բեռը այդ շեմային ցուցանիշից: Մշակված հարկաբյուջետային շրջանակը նախանշում է պարտքի բեռի նվազեցումը 2021թ.-ից՝ հիմք հանդիսանալով հաջորդ տարիներին պարտքի նվազեցման ծրագրի մշակման և գործարկման համար, որը մինչև «անվտանգ մակարդակներ» պարտքի բեռի նվազեցման ճանապարհով միջնաժամկետ հատվածում թույլ կտա ապահովել պետական պարտքի կայունությունը: Միջնաժամկետում հարկաբյուջետային քաղաքականության նպատակն է սահուն կերպով նվազեցնել պարտքի բեռը՝ հասցնելով այն 54.7%-ի, այնուհետև հետագա տարիներին ապահովել կառավարության պարտքի բեռի՝ ՀՆԱ-ի 50%-ից նվազեցման թիրախի ապահովումը:

2.3. ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԻՏՈՒՄՆԵՐԸ ԵՎ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐԸ

<u>Վերջին երեք տարիների զարգացումներ</u>

Վերջին տարիներին իրականացված հարկաբյուջետային քաղաքականությունը միտված է եղել ՀՀ կառավարության պարտքի կայունության ապահովմանը՝ զուգահեռաբար նպաստելով տնտեսական աճի վերականգնմանը և մակրոտնտեսական կայունության ապահովմանը: 2017-2019 թվականներին ՀՀ պետական բյուջեի եկամուտները ՀՆԱ-ում միջինում կազմել են 22.8%: Ընդ որում՝ եկամուտների կշիռը 2018 թվականին 2017 թվականի նկատմամբ ՀՆԱ-ի մեջ կշռով բարելավվել է 0.1 տոկոսով՝ կազմելով 22.3%, իսկ 2019 թվականին 2018-ի նկատմամբ բարելավվել է աննախադեպ 1.53 %-ով և դարձել՝ 23.8%: Հարկային եկամուտները և տուրքերը 2019 թ.-ին 2018 թ.-ի ՀՆԱ-ի նկատմամբ բարելավվել են 1.38 տոկոսային կետով՝ 20.9%-ից դառնալով 22.3%: Հարկեր/ՀՆԱ ցուցանիշի վերջին տարիների էական բարելավումը պայմանավորվել է ՀՀ կառավարության ստվերի դեմ իրականացվող պայքարով, հարկային

վարչարարության բարելավմամբ և 2018-2019թթ. ավտոմեքենաների ներմուծման ծավալների կտրուկ աճով: Նշված ժամանակահատվածում հարկերի իրական պատկերն արտացոլող ճշգրտված հարկային եկամուտներ և տուրքերը (առանց ԱԱՀ վերադարձի հարկեր) ՀՆԱ-ի մեջ կշռով բարելավվել են 1.78 տոկոսային կետով՝ 2017 թվականի 20.5%-ից հասնելով 22.3%-ի:

2017-2019 թվականներին ՀՀ պետական բյուջեի ծախսերը ՀՆԱ-ի մեջ նվազել են՝ միջինում կազմելով 25.3%: 2018 թվականի պետական բյուջեի ծախսերի կշիռը ՀՆԱ-ում 2017 թվականի նկատմամբ նվազել է 3.0 տոկոսային կետով, ընդ որում՝ ընթացիկ ծախսերի կշիռը նվազել է 1.2 տոկոսային կետով, իսկ ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի կշիռը՝ 1.8 տոկոսային կետով (2017 թվականի 4.3% կշռի մեջ ՀՆԱ-ի 1.6%-ը ՌԴ վարկի հաշվին կատարված ծախսերի գումարն է): Ընթացիկ ծախսերի կշռի նվազումը հիմնականում պայմանավորված է եղել պարտքի կայունացմանն ուղղված հարկաբյուջետային քաղաքականությամբ, անվանական ՀՆԱ-ի սպասվածից ավելի բարձր աճով, իսկ կապիտալ ծախսերի նվազումը՝ դրանց ցածր կատարողականով, որը հիմնականում ՀՀ կառավարության կողմից ծախսերի արդյունավետության բարձրացմանն ուղղված ջանքերի հետևանք է: 2019 թվականին պետական բյուջեի ընդամենը ծախսերը կազմել են ՀՆԱ-ի 24.8%-ը՝ 2018 թվականի նկատմամբ բարելավելով 0.8 տոկոսային կետով, որում ընթացիկ ծախսերը ՀՆԱ-ի նկատմաբ կազմել են 21.9%՝ բարելավվելով 0.3 տոկոսային կետով, իսկ ոչ ֆինանասական ակտիվների հետ գործառնությունները ՀՆԱ-ի նկատմաբ կազմել է 2.9%՝ բարելավվելով 0.5 տոկոսային կետով:

Արդյունքում, 2017-2019 թվականներին հարկաբյուջետային քաղաքականությանն ամբողջական պահանջարկի վրա ունեցել է զսպող ազդեցություն: Ընդ որում ուշադրության կենտրոնում է պահվել ՀՀ կառավարության պարտքի կայունության ապահովումը՝ զուգահեռաբար նպատակ դնելով նպաստել տնտեսական աճի վերականգնմանը և մակրոտնտեսական կայունության ապահովմանը: 2017-2019 թվականների զսպող հարկաբյուջետային քաղաքականության պայմաններում պետական բյուջեի պակասուրդը նվազել է՝ 2018 թվականին կազմելով ՀՆԱ-ի 1.8%-ը: 2019 թվականին պետական բյուջեի պակասուրդը կազմել է 1.0%՝ նվազելով 0.8 տոկոսային կետով: Հարկաբյուջետային ազդակը 2017-2019 թվականներին միջինում գնահատվել է 1.41 զսպող՝ եկամուտների 0.81 և ծախսերի 0.6 զսպող ազդեցություններով:

2018-2019 թվականներին հարկաբյուջետային քաղաքականությունն իրականացվել է «ոսկյա կանոնի» և նոր հարկաբյուջետային կանոնների տրամաբանության պահպանմամբ, ինչի արդյունքում կապիտալ ծախսերի չափը գերազանցել է պակասուրդի մեծությունը, իսկ հարկային եկամուտները գերազանցել են ընթացիկ ծախսերը:

Վերջին տարիներին հարկաբյուջետային կանոններին համահունչ իրականացված հարկաբյուջետային կոնսոլիդացիայի արդյունքում ՀՀ կառավարության պարտքի բեռը նվազել է: ՀՀ կառավարության պարտք/ՀՆԱ ցուցանիշի նվազմանն ամենամեծ նպաստող գործոնը եղել է տնտեսական աճը, որից հետո պետական բյուջեի առաջնային հաշվեկշռի բարելավումը (տես՝ Գծապատկեր 2.5): Իսկ պարտքի պաշարի իրական տոկոսադրույքի դրական ազդեցությունը աստիճանաբար մեծացել է: 2019թ. կառավարության պարտքի բեռի նվազումը շարունակվել է, և ՀՀ կառավարության պարտք/ՀՆԱ հարաբերակցությունը տարեվերջին ցածր է գնտվել 50% շեմային ցուցանիշից, որը, ըստ 2019-2023թթ. ՀՀ կառավարության պարտքի

նվազեցման վերանայված ծրագրի (2020-2022թթ. ՄԺԾԾ մաս կազմող), նախատեսվել էր արձանագրել 2023թ.: Կառավարության պարտք/ՀՆԱ ցուցանիշը նվազել է 1.3%-ային կետով, ինչին ամենաշատը նպաստել է տնտեսական աճը՝ -3.6%-ային կետ: Առաջնային հաշվեկշռի նպաստումը կազմել է -1.4%-ային կետ, իսկ իրական տոկոսադրույքի դրական նպաստումը աճել է՝ հասնելով 1.7%-ային կետի:

2020թ. ընթացիկ զարգացումներ

2020 թվականի առաջին հինգ ամիսներին COVID-19 համավարակի տարածման հետևանքով տնտեսական ակտիվության դանդաղման և թույլ պահանջարկի պայմաններում հարկաբյուջետային քաղաքականության ազդեցությունն ամբողջական պահանջարկի վրա գնահատվում է խթանող: 2020 թվականի առաջին հինգ ամիսների արդյունքներով ՀՀ պետական բյուջեի ընդհանուր եկամուտները կազմել են 613.8 մլրդ դրամ՝ նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ աճելով 0.9%-ով, իսկ հարկեր և տուրքերը կազմել են 583.6.0 մլրդ դրամ՝ նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ աճելով 2.2%-ով: Համավարակի հետևանքով առաջացած տնտեսական ճգնաժամն իր ազդեցությունն է ունեցել նաև հարկային եկամուտների վրա: Այսպես՝ 2020թ.-ի ապրիլին նախորդ տարվա նույն ամսվա նկատմամբ հարկային եկամուտները նվազել են 9.1%-ով, իսկ մայիսին նվազման տեմպն արագացել է՝ հասնելով 20.8%-ի:

2020 թվականի հունվար-մայիս ամիսների արդյունքներով պետական բյուջեի ծախսերը կազմել են 639.4 մլրդ դրամ՝ նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ աճելով 19.8%-ով: Ընդ որում, ընթացիկ ծախսերը կազմել են 603.9 մլրդ դրամ՝ նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ աճելով 16.5%-ով, որն իր մեջ ներառում է COVID-19-ին արձագանքման սոցիալական աջակցության ծրագրերի իրականացումը և առողջապահական ծախսերի աճը: Ոչ ֆինանսական ակտիվների հետ գործառնությունները հունվար-մայիս ամիսներին կազմել են 35.5 մլրդ դրամ, որում ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերը՝ 36.3 մլրդ դրամ՝ նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ աճելով մոտ 2.2 անգամ: Կորոնավիրուսի հետևանքների հակազդման միջոցառումների ծրագրով պետության կողմից նախատեսված է իրականացնել նաև կապիտալ ներդրումների առաջնահերթությունների ճշգրտում և ընթացիկ տարում դրանց իրականացման գործընթացի ակտիվացում:

Գծապատկեր 2.1. *Պետական բյուջեի հարկային եկամուտները 2019-2020 թվականներին ըստ ամիսների*

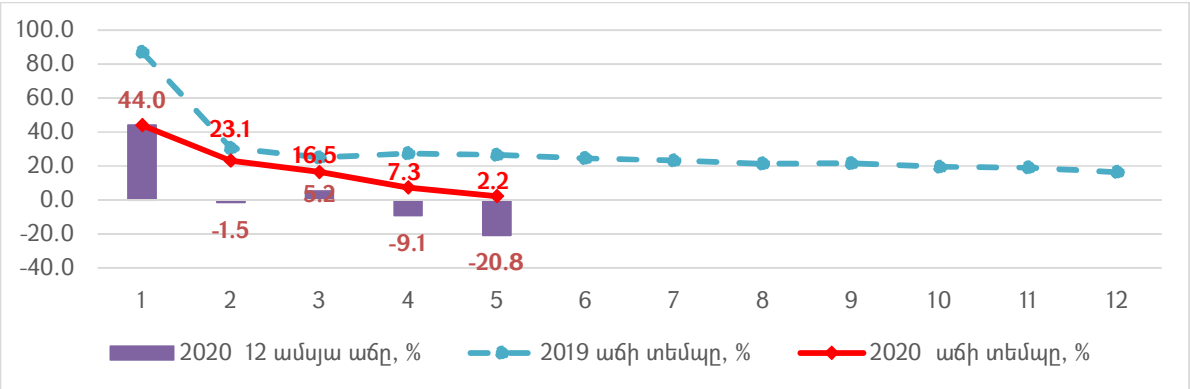

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՖՆ

2020 թվականի հունվար-մայիս ամիսներին ձևավորվել է պետական բյուջեի պակասուրդ 25.6 մլրդ դրամ՝ նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածում ձևավորված 74.7 մլրդ դրամ պետական բյուջեի հավելուրդի դիմաց:

Կարճաժամկետ և միջնաժամկետ կանխատեսումներ

Ելնելով համավարակի տարածման տեմպից և արդեն իսկ տնտեսության վրա ունեցած ազդեցություններից՝ գնահատվում է, որ 2020թ.-ին տնտեսական անկման հետևանքով տեղի կունենա հարկային եկամուտների նվազում, ինչպես նաև ընթացիկ ծախսերի աճ՝ պայմանավորված հակաճգնաժամային միջոցառումների իրականացմամբ (հակաճգնաժամային միջոցառումների մանրամասն նկարագրությունը ներկայացված է ստորև՝ ներդիրում): 2019թ.-ի համեմատ հարկերի նվազումը կլինի ՀՆԱ-ի շուրջ 0.8 տոկոսի չափով, իսկ ընդհանուր ծախսերը կաճեն ՀՆԱ-ի մոտ 3.6 տոկոսի չափով: Սպասվում է նաև, որ կարձանագրվի կապիտալ ծախսերի որոշակի թերակատարում՝ հիմք ընդունելով նախորդ տարիների կատարողականները և ընթացիկ տարվա զարգացումները: Արդյունքում, հաշվի առնելով նաև կառավարության հակաճգնաժամային միջոցառումների փաթեթը (ՀՆԱ-ի 2.3%-ի չափով), պետական բյուջեի պակասուրդը կաճի՝ կազմելով ՀՆԱ-ի շուրջ 5.6 տոկոսը, իսկ կառավարության պարտք/ՀՆԱ ցուցանիշը կկազմի շուրջ 58.6 տոկոս: Այս առումով, 2020թ.-ի տնտեսական անկումը համարելով բացառիկ դեպք (Բյուջետային համակարգի մասին ՀՀ օրենքի 21-րդ հոդվածի 8.3 կետի համապատասխան), 2020թ.-ին հարկաբյուջետային կանոնների համակարգին համահունչ հնարավոր կլինի շեղվել պարտքի և ծախսերի կանոններից. բյուջեի պակասուրդը կլինի ավելի մեծ քան կապիտալ ծախսերն են, իսկ ընթացիկ առաջնային ծախսերի աճը կգերազանցի նախորդ 7 տարիների անվանական ՀՆԱ-ի աճի միջին տեմպը:

Գծապատկեր 2.2. *Պետական բյուջեի եկամուտները, ծախսերը և պակասուրդը, մլրդ դրամ*

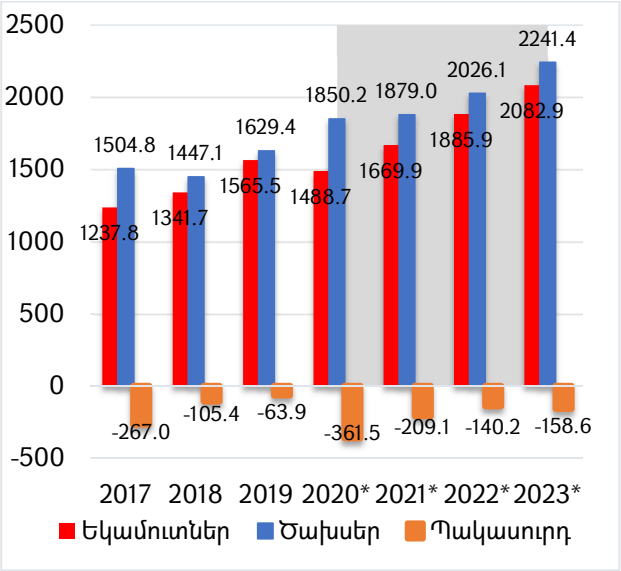

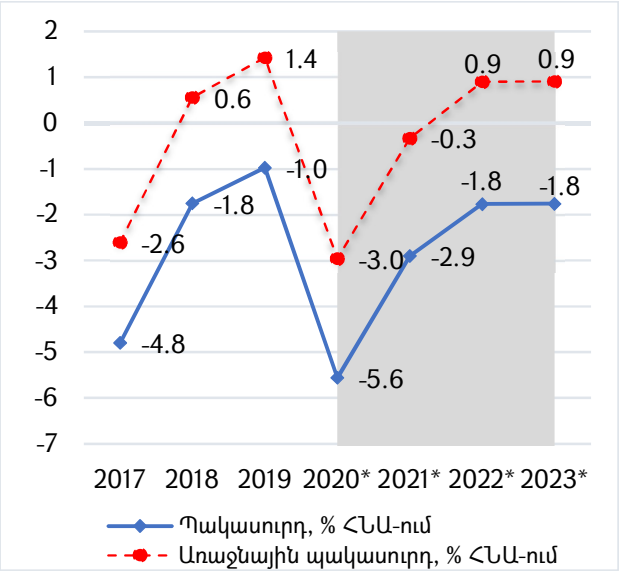

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՖՆ

Միջնաժամկետում հարկաբյուջետային և պարտքային կայուն միջավայր ձևավորելու անհրաժեշտությունից ելնելով՝ ծրագրավորվում է սկզբնական փուլում իրականացնել զսպող,

այնուհետև չեզոք հարկաբյուջետային քաղաքականություն: Միջնաժամկետ հորիզոնում թիրախավորվել է ՀՀ կառավարության պարտք/ՀՆԱ-ի աստիճանական նվազում՝ 2023 թվականին հասցնելով այն 54.7%-ին: 2020թ.-ին տնտեսության վերականգնմանը զուգահեռ կիրականացվի խթանող հարկաբյուջետային քաղաքականություն, որի ազդեցությունն ամբողջական պահանջարկի վրա գնահատվում է 4.4 տոկոս ընդլայնող, իսկ զուտ վարկավորման ցուցանիշները (որն իր մեջ ներառում է 2020թ.-ին կորոնավիրուսի հաղթահարման տնտեսական հետևանքները չեզոքացնող միջոցառումների զգալի մասը) հաշվի առնելու դեպքում, ընդլայնող ազդեցությունը կկազմի 5.9 տոկոս (տես՝ Գծապատկեր 3): 2021-2023 թվականներին, կառավարության պարտքի թիրախին հասնելու նպատակով, աստիճանաբար անցում կկատարվի չեզոք հարկաբյուջետային քաղաքականության իրականացմանը: ՀՀ պետական բյուջեի դեֆիցիտը 2021 թվականին կկազմի ՀՆԱ-ի 2.9%-ը, իսկ միջնաժամկետ հորիզոնում կկայունանա ՀՆԱ-ի 1.8%-ի շուրջ:

Գծապատկեր 2.3. *Հարկաբյուջետային ազդակը*

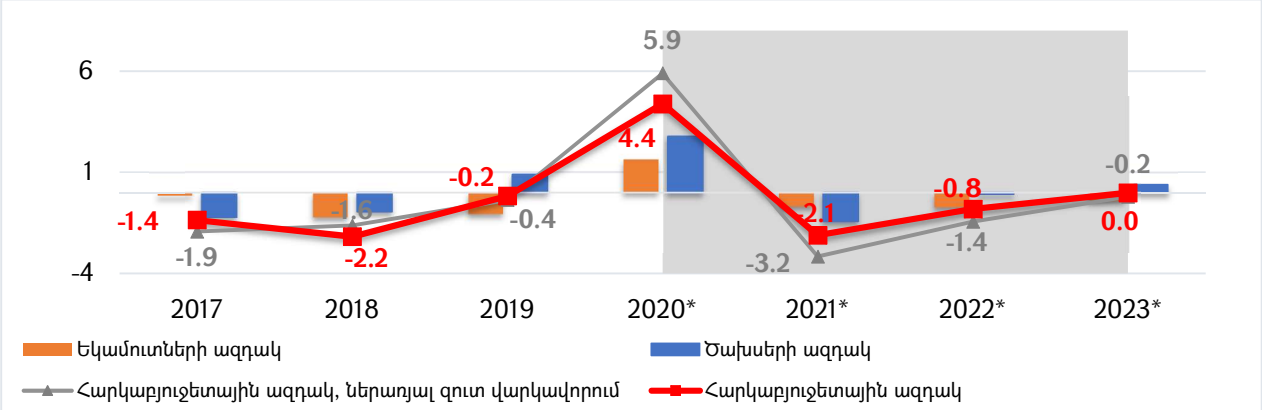

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՖՆ գնահատականներ

Միջնաժամկետում հարկաբյուջետային քաղաքականությունը, սահմանափակված լինելով պարտքի կայունության ապահովման անհրաժեշտությամբ, լինելու է «ոսկյա կանոններին» համահունչ՝ կայուն հիմքեր ստեղծելով երկարաժամկետ տնտեսական աճի ապահովման համար: Մասնավորապես նախատեսվել է ընդհանուր ծախսերում կապիտալ ծախսերի մասնաբաժնի մեծացում, ինչի արդյունքում կապիտալ ծախսերի ծավալը միջնաժամկետի վերջում զգալիորեն կգերազանցի պետական բյուջեի պակասուրդի մեծությունը: Բացի այդ, հարկեր/ՀՆԱ հարաբերակցության բարելավման և ընթացիկ ծախսերի՝ հարկաբյուջետային կանոններին համապատասխան սահմանափակ աճի պայմաններում, կանխատեսվող հորիզոնի վերջում հարկային եկամուտներ/ՀՆԱ-ն կգերազանցի ընթացիկ ծախսերի մակարդակը շուրջ 2.2 տոկոսային կետով:

Տնտեսության վերականգնման, հարկային վարչարարության բարելավման և ստվերի դեմ պայքարի արդյունքում միջնաժամկետում ակնկալվում է ՀՆԱ-ի նկատմամբ հարկային եկամուտների բարելավում միջինը տարեկան շուրջ 0.7 տոկոսային կետով: Հարկային եկամուտներ/ՀՆԱ ցուցանիշի բարելավումը հնարավորություն կընձեռի ավելի մեծ ռեսուրսներ հատկացնել երկարաժամկետ տնտեսական աճը խթանող կապիտալ ծախսեր իրականացմանը՝ մեծացնելով դրանց կշիռը ՀՆԱ-ում և 2023թ.-ին հասցնելով այն 4.7%:

Գծապատկեր 2.4. *Ոսկե կանոններից շեղումը 2020թ.-ին և վերադարձը դրանց պահպանմանը միջնաժամկետում*

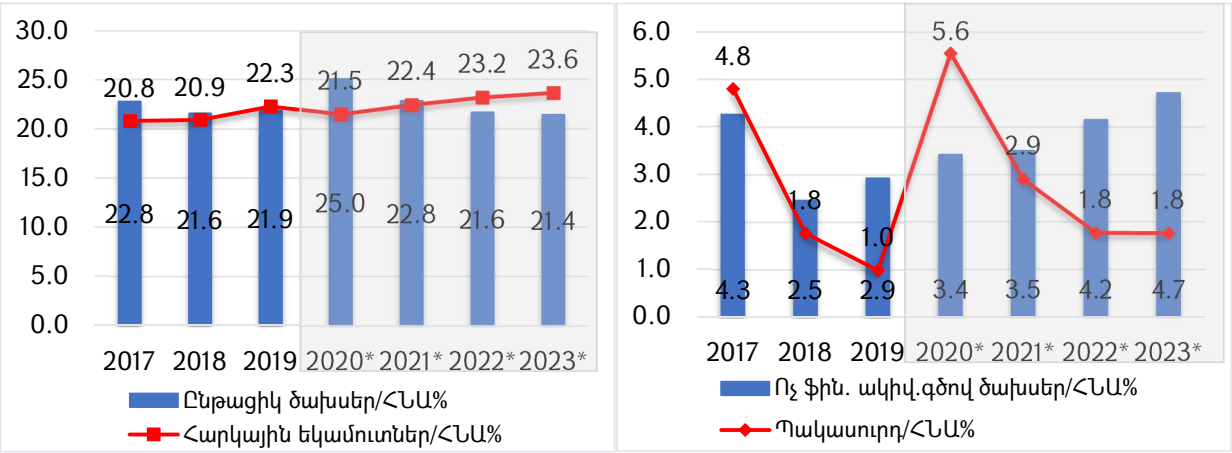

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՖՆ

COVID-19 համավարակով պայմանավորված տնտեսական ցնցման և վերջինիս խթանող հարկաբյուջետային քաղաքականությամբ հակազդելու պատճառով ՀՀ կառավարության պարտքի բեռը 2018-2019թթ. արձանագրված հարկաբյուջետային կոնսոլիդացիայից հետո կտրուկ կաճի՝ մոտենալով սահմանային շեմ հանդիսացնող 60% ցուցանիշին, որից հետո մինչև 2023թ.-ը աստիճանաբար կնվազի՝ հասնելով 54.7%-ի: Միջնաժամկետում ՀՀ կառավարության պարտք/ՀՆԱ ցուցանիշի նվազման գործոնները կլինեն տնտեսական աճը և հարկաբյուջետային քաղաքականության հետևանքով պետական բյուջեի առաջնային հաշվեկշռի բարելավումը:

Գծապատկեր 2.5. *ՀՀ կառավարության պարտքի դինամիկան և այն պայմանավորող գործոնները*[9]

[9] Կառավարության պարտքի բեռի փոփոխության տրոհումը ըստ գործոնների հաշվարկվել է բաց տնտեսությունում «պարտքի շարժման» բանաձևի օգնությամբ, որտեղ պարտքի փոփոխությունը ֆունկցիա է տնտեսական աճից, բյուջեի առաջնային հաշվեկշռից, փոխարժեքից, իրական տոկոսադրույքից և պարտք առաջացնող այլ հոսքերից (ՀՀ համար՝ զուտ վարկավորում պետական բյուջեից): Հաշվարկման ընթացքում այս գործոններով չբացատրված պարտքի փոփոխության չափը արտացոլվում է որպես «մնացորդ», և, կարող է բնութագրել քրոս (արժույթների միմյանց նկատմամբ) փոխարժեքների փոփոխությամբ պայմանավորված վերագնահատման ազդեցությունները:

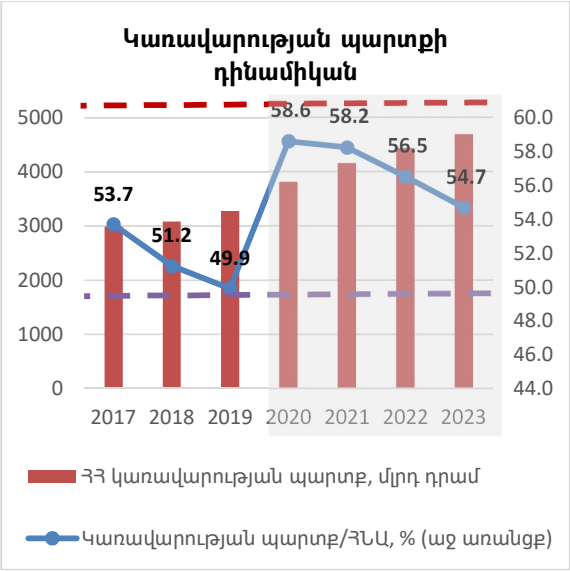

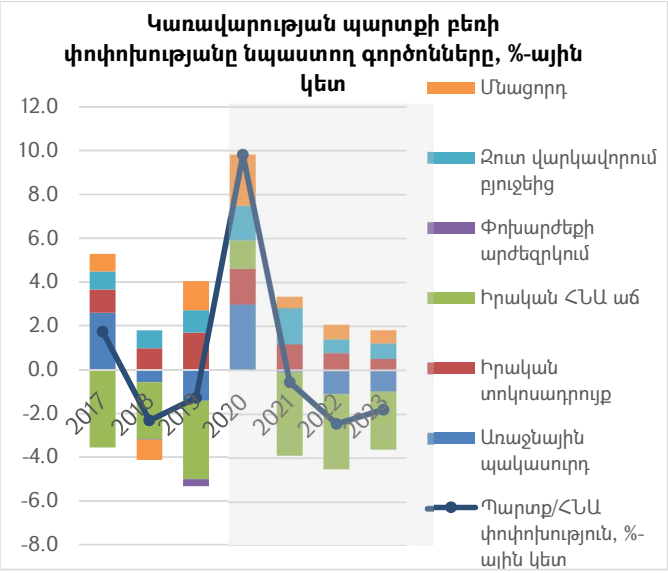

Աղբյուրը՝ ՀՀ ՖՆ

Ներդիր 4: Կորոնավիրուսի ճգնաժամի հաղթահարմանն ուղղված հարկաբյուջետային քաղաքականության միջոցառումները

COVID-19 համավարակի տարածման բացասական ազդեցությունները ՀՀ տնտեսության վրա արտացոլվել են ինչպես արտաքին աշխարհից փոխանցվող շոկերի այնպես էլ ներքին տնտեսական սահմանափակումների տեսքով: Տնտեսական խորը անկումը կանխելու, ինչպես նաև հետագա վերականգնումը խթանելու համար, կառավարությունը 2020 թվականին իրականացնելու է 150 մլրդ դրամ (ՀՆԱ-ի 2.3%-ի չափով) ընդհանուր գումարի չափով սոցիալ տնտեսական աջակցության միջոցառումների ծրագիր՝ հետևյալ հիմնական ուղղություններով.

- 25 մլրդ դրամ՝ տնտեսավարողներին աջակցության ծրագրեր, որոնք ուղղված են ընթացիկ իրացվելիության խնդիրների լուծմանը,
- 25 մլրդ դրամ՝ սոցիալական աջակցության ծրագրեր,
- 80 մլրդ դրամ՝ տնտեսության վերականգնման և երկարաժամկետ զարգացմանն ուղղված ծրագրեր,
- 20 մլրդ դրամ՝ պահուստային միջոցներ անհրաժեշտ վերաբաշխումներ իրականացնելու համար:

Բացի վերոնշյալ միջոցառումներից, COVID-19 համավարակի տարածման կանխարգելման նպատակով կառավարությունն իրականացրել է նաև առողջապահական ծախսերի ավելացում, որոնց ծավալը հունիսի վերջի դրությամբ կազմել է մոտ 7.7 մլրդ դրամ:

Կառավարության հակաճգնաժամային միջոցառումների իրականացմամբ, ինչպես նաև տնտեսական անկման հետևանքով հարկային եկամուտների նվազմամբ պայմանավորված 2020թ.-ին պետական բյուջեի պակասուրդը կաճի՝ կազմելով ՀՆԱ-ի շուրջ 5.6 տոկոսը, իսկ կառավարության պարտք/ՀՆԱ ցուցանիշը կկազմի շուրջ 58.6 տոկոս:

Գծապատկեր 2.6. Հարկաբյուջետային քաղաքականությունների արձագանքը տնտեսական ճգնաժամերին

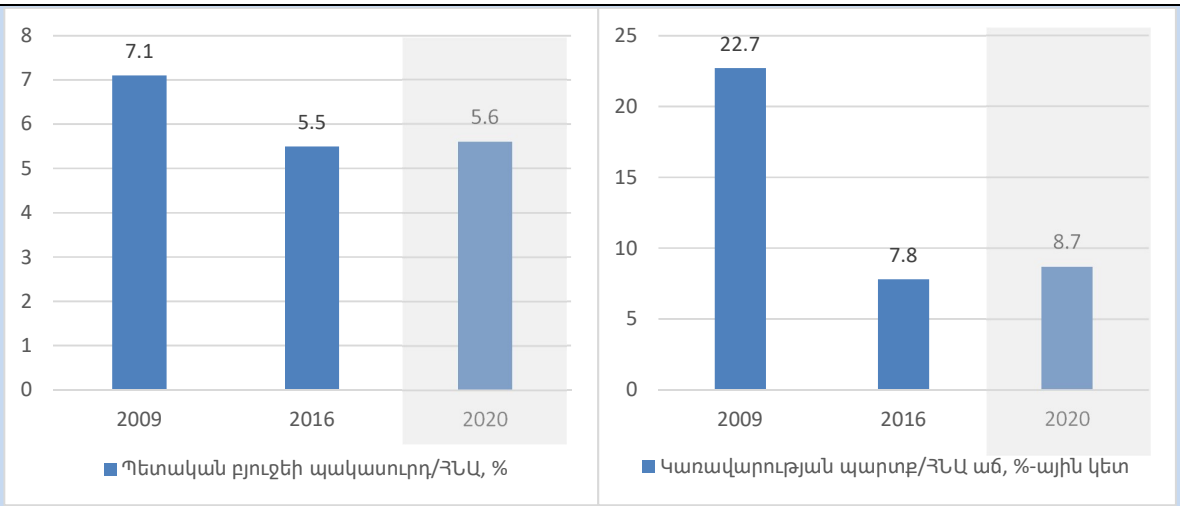

Գծապատկեր 2.7. Հարկաբյուջետային քաղաքականության արձագանքը համավարակի տնտեսական հետևանքներին առանձին երկրներում

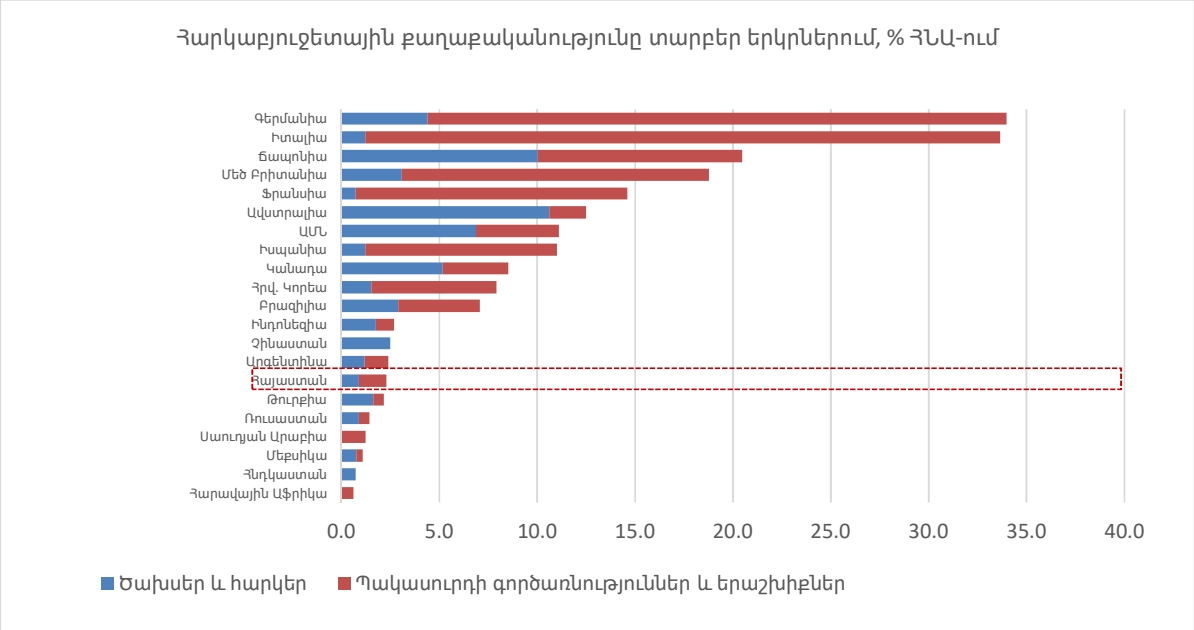

Առավել խոշոր հակազդման փաթեթներով առանձնանում են Գերմանիան և Իտալիան, որոնք նախատեսում են իրականացնել ՀՆԱ-ի ավելի քան 30%-ի չափով միջոցառումներ: Հատկանշական է, որ երկրների մեծ մասը կիրառում է պետական վարկավորումը կամ երաշխիքները՝ որպես աջակցության հիմնական գործիքներ:

ՀՀ դեպքում աջակցության փաթեթի մեծ մասը (2.3%-ից 1.4%-ը) նախատեսվում է ուղղել երկարաժամկետ տնտեսական ծրագրերի իրականացմանը՝ օգտագործելով պետական վարկավորման գործիքը (պակասուրդի գործառնությունների միջոցով): Ընդհանուր առմամբ, միջոցառումների քննարկման գործընթացը շարունակվում է, բայց արդեն ընթացքի մեջ են գտնվում կամ իրենց բովանդակությամբ պայմանավորված՝ ավարտվել են 21 միջոցառումներ: Դրանցից 9-ը հանդիսանում են տնտեսական[10]

[10] Տնտեսության աջակցության ծրագրերն առավել մանրամասն ներկայացված են ՀՀ կառավարության պաշտոնական էջում, որը հասանելի է հետևյալ հղմամբ. https://www.gov.am/am/covid19./

աջակցության (վարկերի համաֆինանսավորում, վերաֆինանսավորում և տոկոսադրույքների մասամբ կամ ամբողջությամբ սուբսիդավորում, առանձին ոլորտներում օժանդակություն և դրամաշնորհների տրամադրում և այլն), իսկ 12-ը սոցիալական11 աջակցության (միանվագ աջակցություն բնակչությանն ըստ տարբեր սոցիալական հատկանիշների, աջակցություն կոմունալ վճարների, ուսման վճարների հարցում, օգնության տրամադրում տուժած ոլորտներում աշխատողներին և այլ) միջոցառումներ:

Հարկային քաղաքականության տեսանկյունից Կառավարության քայլերն ուղղված են եղել տնտեսական ճգնաժամի պայմաններում հարկ վճարողների իրացվելիության խնդիրների լուծմանը, տնտեսական ճգնաժամի պայմաններում հարկային օրենսդրությամբ սահմանված կարգավորումների գործարար միջավայրի վրա հնարավոր բացասական ազդեցության մեղմմանը և տնտեսության հետագա վերականգնման համար տնտեսական ներուժի ստեղծման համար հարկային կարգավորումների բերալավմանը:

Համավարակի հետևանքով առաջացած տնտեսական ճգնաժամն ընդհանուր իրացվելիության տեսանկյունից բավական լուրջ խնդիրներ էր ստեղծել տնտեսավարող սուբյեկտների համար: Ստեղծված իրավիճակում իր բացասական ազդեցությունն էր թողնում նաև շահութահարկի կանխավճարների համակարգը, որը բավարար չափով ճկուն չլինելու պատճառով ընթացիկ տարվա ընթացքում տնտեսավարող սուբյեկտների համար բավական լուրջ խնդիրներ էր ստեղծել:

Մասնավորապես, տնտեսավարող սուբյեկտներից շատերը, մինչև ընթացիկ տարվա մարտի 20-ը չկարողանալով կանխատեսել իրացման շրջանառության ծավալների անկումն ու հնարավոր տնտեսական դժվարությունները, հարկային մարմին չէին ներկայացրել շահութահարկի կանխավճարներն այլընտրանքային եղանակով կատարելու հայտարարություններ, ինչի արդյունքում ստիպված էին ընթացիկ տարվա ընթացքում յուրաքանչյուր եռամսյակի շահութահարկի կանխավճարները կատարել նախորդ տարվա շահութահարկի գումարի 20 տոկոսի չափով:

Միաժամանակ, պետք է նկատի ունենալ, որ ցանկացած տնտեսություն զարգանում է պարբերա-շրջաններով, ինչը նշանակում է, որ զարգացման այս կամ այն փուլում տնտեսական և այլ շոկերը անխուսափելի են ինչպես ամբողջ տնտեսության համար, այնպես էլ առանձին ճյուղերում և նույնիսկ առանձին տնտեսավարող սուբյեկտների մոտ: Այդ շոկերը հանգեցնում են տնտեսվարող սուբյեկտների (այս դեպքում՝ շահութահարկ վճարողների) իրացվելիության տատանումների և կանխիկ հոսքերի կառավարման խնդիրների: Ընդ որում, նշված շոկերը և մասնավորապես՝ խոշոր շոկերի (անկումներ և ճգնաժամեր) տեղի ունենալու ժամանակահատվածը հիմնականում անկանխատեսելի է, այդ իսկ պատճառով շատ տնտեսա-վարող սուբյեկտներ դժվարությամբ կարող են կանխատեսել, թե շոկերը տվյալ տարվա որ եռամսյակում են տեղի ունենալու: Հետևաբար, այս պայմաններում կարևոր է շահութահարկի կանխավճարների ճկուն համակարգի առկայությունը, որը հնարավորություն կտա տնտեսավարող սուբյեկտներին ճկուն կերպով արձագանքել այդ շոկերին և իրացվելիության տատանումներին՝ ապահովելու համար այդ շոկերի սահուն հաղթահարումը և վերադարձը դեպի բնականոն զարգացման:

Շահութահարկի կանխավճարների ճկուն համակարգի առկայությունը կարևոր է նաև մակրո մակարդակում հարկաբյուջետային քաղաքականության արդյունավետ իրականացման տեսանկյունից: Մասնավորապես, դրա կիրառումը հնարավորություն կտա ապագայում ավելի արդյունավետ կերպով մեղմել տնտեսական տատանումները՝ ավտոմատ կերպով արձագանքելով շոկերին և դրանց հետևանքով առաջացող իրացվելիության խնդիրներին:

[11] Սոցիալական աջակցության ծրագրերն առավել մանրամասն ներկայացված են ՀՀ կառավարության պաշտոնական էջում, որը հասանելի է հետևյալ հղմամբ. https://www.gov.am/am/covid-19-cragrer./

Հաշվի առնելով վերոգրյալը՝ Կառավարության նախաձեռնությամբ վերանայվել է շահութահարկի կանխավճարների համակարգը և սահմանվել, որ՝

ա) տնտեսավարող սուբյեկտները պարտավոր են ընթացիկ հարկային տարվա յուրաքանչյուր եռամսյակի համար՝ մինչև տվյալ եռամսյակի վերջին ամսվա 20-ը ներառյալ, կատարել շահութահարկի կանխավճարներ նախորդ հարկային տարվա շահութահարկի գումարի 20 տոկոսով հաշվարկվող գումարի և նախորդ եռամսյակի ընթացքում ստացվող եկամուտների երկու տոկոսով հաշվարկվող գումարի նվազագույնի չափով՝ զուգահեռաբար վերացնելով նաև կանխավճարի որևէ եղանակի ընտրության համար հայտարարություն ներկայացնելու պահանջը,

բ) 2020 թվականի երկրորդ եռամսյակի համար շահութահարկի կանխավճարներ չեն հաշվարկվում և չեն վճարվում,

գ) 2020 թվականի 1-ին եռամսյակի ընթացքում հաշվարկված շահութահարկի կանխավճարի և 2019 թվականի շահութահարկի գումարի 20 տոկոսով հաշվարկվող գումարի տարբերության չափով ճշգրտվում է 2020 թվականի հուլիսի 1-ից հետո առաջիկա եռամսյակի շահութահարկի կանխավճարի գումարը:

Կատարված հաշվարկները ցույց են տալիս, որ օրենդրական վերոնշյալ փոփոխությունը դրականորեն է ազդելու 2020 թվականին՝ շուրջ 7650, իսկ հետագա տարիներին՝ շուրջ 8300 տնտեսավարող սուբյեկտների հարկային միջավայրի վրա (հաշվի առնելով այն, որ կատարված փոփոխությունը ժամանակավոր բնույթ չի կրում և ուղղված է նաև երկարաժամկետ հատվածում հարկային միջավայրի բարելավմանը), իսկ օրենսդրական փոփոխության արդյունքում 2020 թվականին տնտեսավարող սուբյեկտների մոտ խնայված շրջանառու միջոցները կազմում են շուրջ 65 մլրդ դրամ, ինչը նշանակում է, որ, այլ հավասար պայմաններում, այդ նույն չափով պակաս հարկային եկամուտներ են հավաքագրվելու:

Համավարակի հետևանքով առաջացած տնտեսական ճգնաժամի հնարավոր բացասական հետևանքները մեղմելու և հարկային պարտավորությունները չկատարելու հետևանքով տնտեսավարող սուբյեկտների հնարավոր սնանկացման ռիսկերը չեզոքացնելու նպատակով 2020 թվականի ապրիլի 22-ին ՀՀ Ազգային Ժողովի կողմից ընդունվել է «Հայաստանի Հանրապետության հարկային օրենսգրքում փոփոխություն և լրացում կատարելու մասին» ՀՀ օրենքը, որով, մասնավորապես, նվազեցվել է հարկի վճարումը սահմանված ժամկետներից ուշացնելու դեպքում ժամկետանց յուրաքանչյուր օրվա համար հաշվարկվող տույժի դրույքաչափը և 0,075 տոկոսի փոխարեն սահմանվել է 0,04 տոկոս: Նշյալ օրենքն ուժի մեջ է մտել 2020 թվականի մայիսի 14-ից և տարածվում է 2020 թվականի ապրիլի 21-ից ծագած հարաբերությունների վրա: Այսինքն, 2020 թվականի ապրիլի 21-ից տույժերը հաշվարկվում են նվազեցված դրույքաչափով: Ընդ որում, 2020 թվականի ապրիլի 21-ից տույժերը նվազեցված դրույքաչափով հաշվարկվում են նաև այն դեպքերում, երբ տույժերի հաշվարկը սկսվել է մինչև նշյալ օրենքն ուժի մեջ մտնելը:

Վերոգրյալը նշանակում է, որ հարկի վճարումը սահմանված ժամկետներից ուշացնելու դեպքում ժամկետանց յուրաքանչյուր օրվա համար հաշվարկվող տույժի հաշվարկային մեծությունը գրեթե հավասարվում է ֆինանսական կազմակերպությունների կողմից տրամադրվող վարկերի տոկոսադրույքին:

Ավելին, վերոնշյալ օրենքով բարձրացվել է չկատարված հարկային պարտավորությունների շեմը, որը գերազանցելու դեպքում հարկային մարմնի ղեկավարի որոշմամբ հարկ վճարողի գույքի վրա կարող է արգելանք դրվել: Մասնավորապես, չկատարված հարկային պարտավորությունների շեմը 500 հազար դրամի փոխարեն սահմանվել է 1.5 միլիոն դրամ:

Ինչ վերաբերում է տնտեսության հետագա վերականգնման, ներդրումային ակտիվության մակարդակի բարձրացման և տնտեսական ներուժի ստեղծման համար հարկային կարգավորումների բերալավմանը, ապա այդ կապակցությամբ կատարված օրենսդրական փոփոխությունների արդյունքում

հարկային օրենսդրությամբ սահմանվել է, որ 2020 թվականի հուլիսի 1-ից մինչև 2020 թվականի դեկտեմբերի 31-ն ընկած ժամանակահատվածում ներմուծվող կամ ձեռք բերվող (կառուցվող, մշակվող) հիմնական միջոցների ամորտիզացիոն նվազագույն ժամկետը սահմանվում է տնտեսավարող սուբյեկտի հայեցողությամբ, բայց ոչ պակաս, քան մեկ տարի:

2.4. ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՌԻՍԿԵՐ

Հարկաբյուջետային կանխատեսումները հիմնված են մի շարք ենթադրությունների և հիմնական դատողությունների վրա, որոնց համար օգտագործվել է տվյալ պահի դրությամբ առկա և հասանելի ամբողջ տեղեկատվությունը [12] : Ինչպես ցանկացած կանխատեսում, հարկաբյուջետային կանխատեսումները նույնպես պարունակում են ռիսկեր առ այն, որ փաստացի իրադարձությունները կարող են տարբերվել սպասումներից: 2021-2023թթ. ՄԺԾԾ հիմնական մակրոտնտեսական հարկաբյուջետային ռիսկերը հետևյալն են՝

- **COVID-19 համավարակի անորոշություններ:** Կորոնավիրուսի տարածման և տևողության անորոշությունների հետևանքով տնտեսական աճի ռիսկերը գնահատվում են առավելապես դեպի ներքև, որը պայմանավորված է ճգնաժամից տնտեսության վերականգնման անորոշությունների՝ ավելի ուշ դուրս գալու ռիսկերով: Բացի այդ, կանխատեսումներում ներառված չեն ԱՄՀ կողմից համաշխարհային և գործընկեր երկրներ տնտեսական աճերի կանխատեսման դեպի ներքև վերանայումները, որոնք ևս մեծացնում են դեպի ներքև ռիսկերը: Տնտեսական բացասական ռիսկերի ի հայտ գալու պարագայում հարկային եկամուտները այս ՄԺԾԾ հարկաբյուջետային շրջանակից ավելի ցածր կլինեն: Հաշվի առնելով նաև այն, որ միջնաժամկետում ընթացիկ ծախսերը, համաձայն հարկաբյուջետային կանոնների, սահմանափակված են նախորդ 7 տարիների անվանական ՀՆԱ-ի աճի տեմպով, ապա կառավարության հնարավորությունները ընթացիկ ծախսերի իրականացման գծով նույնպես կկրճատվեն: Այսինքն՝ առկա են ընթացիկ ծախսերի դեպի ներքև ճշգրտման ճնշումներ, որի պարագայում պետք է վերանայվեն համապատասխան ծախսային ծրագրերը:
- **ՀՀ կառավարության հակաճգնաժամային և տնտեսության հետագա վերականգնմանն ուղղված միջոցառումների ընթացք:** ՀՀ կառավարության կողմից իրականացվող COVID 19-ի հետևանքների չեզոքացման և տնտեսական վերականգնման միջոցառումների դրական ազդեցությունները տնտեսության վրա կարող են լինել սպասվածից ավելի փոքր՝ չնպաստելով պետական բյուջեի սպասվող ցուցանիշների արձագանքմանը: Վերջինս կապված է նաև ծրագրերի իրականացման ժամկետների անորոշությամբ, հատկապես 80 մլրդ դրամ ծավալով մասնավոր ներդրումների խթանման ուղղված ծրագրի մասով, քանի որ այդ փաթեթի գծով փաստացի ծախսերը դեռևս բավականին փոքր են և հնդրանք 2020թ. Ընթացքում ամբողջ ծավալով իրականացման ռիսկեր կան (չնայած ՄԺԾԾ կանխատեսումների հիմքում ընկած է այս տարի դրա ամբողջական օգտագործման ենթադրությունը): Բացի այդ, տնտեսության աջակցության միջոցառումները դեռևս գտնվում են մշակման փուլում և հնարավոր

[12] Հարկաբյուջետային կանխատեսումների համար հիմք է հանդիսացել 2020թ.-ի ապրիլի վերջի դրությամբ առկա տեղեկատվությունը՝ համավարակի տարածման արագության, դրա տնտեսական ազդեցությունների, միջազգային կազմակերպությունների կանխատեսումների, ինչպես նաև հարկաբյուջետային քաղաքականության հակաճգնաժամային միջոցառումների վերաբերյալ:

է նախատեսվեն աջակցության նոր ծրագրեր, որոնց արդյունքում հարկաբյուջետային շրջանակի ցուցանիշները վերանայման կարիք կունենան:

- **Հարկաբյուջետային շրջանակի հնարավոր փոփոխությունները մակրոտնտեսական կանխատեսումների շեղումների դեպքում և սթրես թեստերի ներքո**[13]**.**

- **Հարկային եկամուտներ:** Միջնաժամկետ հորիզոնում ՀՀ պետական բյուջեի հարկային եկամուտների վրա գնահատված է մակրոտնտեսական ցուցանիշների՝ իրական ՀՆԱ-ի աճի, գնաճի, փոխարժեքի տատանողականության և ներմուծման ռիսկերի շեղման ամփոփ գնահատականը: Հարկային եկամուտների վրա ազդող վերոնշյալ ռիսկերի միաժամանակյա ի հայտ գալու պարագայում հարկային եկամուտների ծրագրված մակարդակից շեղումը կկազմի շուրջ 20.3 մլրդ ՀՀ դրամ 2021 թվականին, 28.2 մլրդ ՀՀ դրամ 2022 թվականին և 41.7 մլրդ ՀՀ դրամ 2023 թվականին:
- **Պետական բյուջեի ծախսեր**: Կանխատեսումներում մեծ ուշադրություն է դարձվում նաև պետական բյուջեի ծախսերի պլանավորված մակարդակների ապահովումը խաթարող ռիսկերին, որոնք կարող են հանգեցնել լրացուցիչ ֆինանսավորման պահանջի առաջացման: ՀՀ պետական բյուջեի ծախսերի վրա գնահատված է ինչպես մակրոտնտեսական ցուցանիշների՝ իրական ՀՆԱ-ի աճի, գնաճի, փոխարժեքի տատանողականության և ներմուծման ռիսկերի շեղման ամփոփ գնահատականը, այնպես էլ ԵՄ բյուջետային աջակցության դրամաշնորհների չստացման ռիսկեր, որոնց միաժամանակյա ի հայտ գալու պարագայում 2021-2023 թվականներին ՀՀ պետական բյուջեի դեֆիցիտի լրացուցիչ ֆինանսավորման պահանջը կկազմի շուրջ 13.0–34.0 մլրդ ՀՀ դրամ կամ ՀՆԱ-ի 0.2-0.4%-ը: Ընդ որում՝ ՀՀ կառավարության տնտեսական քաղաքականության հիմնական նպատակադրումը լինելու է սոցիալական բնույթի ծախսերի կրճատման բացառումը, իսկ հնարավորության դեպքում՝ բյուջեի ծախսերի ամբողջական իրականացումը:
- **ՀՀ կառավարության պարտք:** Միջնաժամկետ հատվածում ՀՀ կառավարության պարտքը մակրոտնտեսական սթրես թեստերի ներքո գնահատվում է կայուն և ցածր ռիսկային՝ շնորհիվ ծրագրված հարկաբյուջետային ճշգրտման: Ընդ որում, մակրոտնտեսական շոկերից պարտքը առավել զգայուն է փոխարժեքի և տնտեսական աճի շոկերի նկատմամբ, իսկ ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելը շարունակում է մնալ խոցելի՝ պայմանավորված արտարժութային և ոչ ռեզիդետների նկատմամբ պարտքի բարձր մասնաբաժիններով: Հաշվի առնելով, համավարակի վերոնշյալ անորոշությունները, տնտեսական աճի և հարկային եկամուտների դեպի ներքև ուղղությամբ գերակշռող ռիսկերը, ինչպես նաև ծախսերի գծով հնարավոր ռիսկերը՝ գերակշռում են ՀՀ կառավարության պարտքի դեպի վերև ռիսկերը: Մասնավորապես, ըստ հավանականությունների բաշխման գրաֆիկի, 2023թ-ի համար 10-ից 90% հավանականային միջակայքում պարտք/ՀՆԱ ցուցանիշը 43-ից 78 տոկոս միջակայքում է ուրվագծվում:

[13] Այս հատվածում նկարագրված ռիսկերի առավել մանրամասն վերլուծությունը ներկայացված է այս փաստաթղթի ՄԱՍ IV-ի «Պետական բյուջեի վրա մակրոտնտեսական կանխատեսված ցուցանիշներից շեղման ռիսկերի ազդեցության քանակական գնահատում» և «ՀՀ կառավարության պարտքի կայունության վերլուծություն» բաժիններում:

Ամփոփելով հարկաբյուջետային ռիսկերի նկարագրությունը կարող ենք նշել, որ ճգնաժամային իրավիճակով պայմանավորված դրանք առավելապես ուղղված են դեպի ներքև: Առկա են անորոշություններ ինչպես ճգնաժամի տևողության հետ կապված, այնպես էլ հարկաբյուջետային արձագանքի չափի և ժամկետների, ինչպես նաև վերջիններիս արդյունավետության գծով: Նշված ռիսկերի ի հայտ գալու կամ անորոշությունների վերաբերյալ նոր տեղեկատվության առկայության պայմաններում, առաջիկա տարվա հարկաբյուջետային շրջանակը վերանայման կարիք կունենա:

2.5. ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ԿԱՆՈՆՆԵՐԻՆ

ՀՀ հարկաբյուջետային կանոնների ներկա համակարգը գործարկվել է ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից 2017 թվականի դեկտեմբերի 20-ին «ՀՀ բյուջետային համակարգի մասին» և «Պետական պատքի մասին» ՀՀ օրենքներում փոփոխություններ և լրացումներ կատարող օրենքների, ինչպես նաև են ՀՀ Կառավարության՝ 2018 թվականի օգոստոսի 23-ի N 942-Ն որոշման ընդունմամբ: Կանոնների համակարգը ներառում է ծախսային կանոններ, որոնք ուժի մեջ են մտնում պարտքի սահմանված շեմերը գերազանցելիս: Մասնավորապես.

- Երբ կառավարության պարտք/ՀՆԱ հարաբերակցությունը գերազանցում է 40%-ը, պետական բյուջեի կապիտալ ծախսերը չպետք է փոքր լինեն բյուջեի պակասուրդից:
- Կառավարության պարտք/ՀՆԱ 50-60% միջակայքում ընթացիկ առաջնային ծախսերի աճի տեմպը սահմանափակվում է նախորդ 7 տարիների ՀՆԱ-ների միջին աճով, ինչպես նաև հաջորդ տարում կազմվող պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրում կառավարությունը ներկայացնում է միջոցառումների ծրագիր՝ համախառն ներքին արդյունքի նկատմամբ կառավարության պարտքի մակարդակի կանխատեսվող հետագիծը 5 տարիների ընթացքում 50 տոկոսից նվազեցնելու համար:
- Երբ Կառավարության պարտքը գերազանցում է ՀՆԱ 60%-ը, ընթացիկ առաջնային ծախսերի աճի տեմպը սահմանափակվում է նախորդ 7 տարիների ՀՆԱ-ների միջին աճից 0.5 տոկոսային կետով նվազեցված ցուցանիշով, ընթացիկ ծախսերը սահմանափակվում են հարկերի և տուրքերի մեծությամբ, ինչպես նաև Կառավարությունը Ազգային ժողովի ֆինանսավարկային և բյուջետային ու տնտեսական հարցերի մշտական հանձնաժողովների քննարկմանը ներկայացնում է միջոցառումների ծրագիր՝ ՀՆԱ նկատմամբ կառավարության պարտքի մակարդակի կանխատեսվող հետագիծը 5 տարիների ընթացքում 60 տոկոսից նվազեցնելու համար:
- Ներկայացված սահմանափակումները չեն գործում կառավարության որոշմամբ սահմանված բացառիկ դեպքերում՝ ելնելով խոշորածավալ տարերային և տեխնածին աղետների, պատերազմական գործողությունների, տնտեսությունը խաղաղ ժամանակաշրջանից պատերազմական ժամանակաշրջանի փոխադրման, տնտեսական

ցնցման հանգամանքներով պայմանավորված բացասական տնտեսական զարգացումների պարագայում:

2019 թվականի պետական բյուջեի կատարումը համապատասխանել է հարկաբյուջետային կանոններով սահմանված չափանիշներին: Պետական բյուջեի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերը (կապիտալ ծախսերը) գերազանցել են պետական բյուջեի պակասուրդի մեծությանը, իսկ ընթացիկ առաջնային ծախսերի աճի տեմպը ցածր է եղել անվանական ՀՆԱ աճի պատմական միտումների հիման վրա հաշվարկված ցուցանիշից: Քանի որ կառավարության պարտք/ՀՆԱ ցուցանիշը ցածր է եղել 60% շեմից, պետական բյուջեի ընթացիկ ծախսերի ծավալի սահմանափակման դրույթը չի գործել:

2020թ.-ի համար ծրագրային ցուցանիշները շեղվում են ծախսային կանոններով պահանջվող սահմանագծերից, ինչը բացատրվում է կորոնավիրուսի համավարակով պայմանավորված տնտեսական ցնցմամբ, և «ՀՀ բյուջետային համակարգի մասին» ՀՀ օրենքի 21-րդ հոդվածի 8.3 կետով և ՀՀ կառավարության N 942-Ն որոշման 3-րդ կետով նախատեսված դրույթներով և 2020թ.-ի ապրիլի 23-ի ՀՀ կառավարության որոշմամբ[14] համարվում է բացառիկ իրավիճակ: Սակայն, միջնաժամկետում՝ 2021-2023թթ-ին, պլանավորվել է վերադարձ հարկաբյուջետային կանոններով սահմանված չափանիշներին համապատասխան հարկաբյուջետային քաղաքականության իրականացմանը, ինչը կարելի է տեսնել Աղյուսակ 2.1-ից:

COIVID-19 համավարակի պատճառով ծագած բացառիկ դեպքով պայմանավորված 2020թ.-ին իրականցվող հարկաբյուջետային խթանող քաղաքականությունը կհանգեցնի ՀՀ կառավարության պարտքի բեռի էական բարձրացմանը ՀՆԱ-ում 50% սահմանային շեմից, որի պայմաններում կառավարությունը պետք է ծրագրավորի հարկաբյուջետային կոնսոլիդացիա և նվազեցնի պարտքի բեռը այդ շեմային ցուցանիշից: Մշակված հարկաբյուջետային շրջանակը նախանշում է պարտքի բեռի նվազեցումը 2021թ.-ից՝ հիմք հանդիսանալով հաջորդ տարիներին պարտքի նվազեցման ծրագրի մշակման և գործարկման համար, որը մինչև «անվտանգ մակարդակներ» պարտքի բեռի նվազեցման ճանապարհով միջնաժամկետ հատվածում թույլ կտա ապահովել պետական պարտքի կայունությունը: Հարկաբյուջետային կոնսոլիդացիայի արդյունքում նախատեսվում է միջնաժամկետում սահուն կերպով նվազեցնել պարտքի բեռը՝ հասցնելով այն 54.7%-ի, այնուհետև հետագա տարիներին ապահովել կառավարության պարտքի բեռի նվազեցումը ՀՆԱ-ի 50%-ից ներքև (առավել մանրամասն տես՝ «Հարկաբյուջետային քաղաքականության հիմնական ուղղությունները և կանխատեսումները հատվածում»):

Աղյուսակ 2.2. *Փաստացի և ծրագրավորված հարկաբյուջետային քաղաքականության համապատասխանությունը հարկաբյուջետային կանոններին*

Կանոնի	Ուղենիշային	2019	2020	2021	2022	2023

[14] Հայաստանի Հանրապետության 2020 թվականի պետական բյուջեի մասին» օրենքում փոփոխություն և լրացումներ կատարելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի նախագծին հավանություն տալու մասին»

ցուցանիշ	ցուցանիշ	Սահմ.	Փաստ.	Սահմ.	Դրամ	Սահմ.	Դրամ	Սահմ.	Դրամ	Սահմ.	Դրամ
Պետական բյուջեի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսեր	>/= պետական բյուջեի պակասուրդ, մլրդ դրամ	64	193	361.5	222.2	209.1	250.0	140.2	326.2	158.6	404.8
Պետական բյուջեի ընթացիկ առաջնային ծախսերի աճի տեմպ*	</= նախորդ 7 տարիների անվանական ՀՆԱ աճի միջին տեմպ, %	6.1	5.9	5.9	12.9	6.4	6.5	5.3	1.0	5.8	5.4
Պետական բյուջեի ընթացիկ ծախսեր	</= հարկային եկամուտների և տուրքերի ծավալ, մլրդ դրամ**	-**	1437.1	-	1628.0	-	1629.0	-	1699.9	-	1836.7
Կառավարության պարտք/ՀՆԱ, %		49.9		58.6		58.2		56.5		54.7	

**Հաշվարկված է որպես երկու տարի առաջ (t-2) արձանագրված ցուցանիշի նկատմամբ համապատասխան տարվա (t) հավելաճի տեմպի կես*

***Պետական պարտքի առկա չափի դեպքում կիրառելի չէ*

2.6. ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ՑՈՒՑԱՆԻՇՆԵՐԻ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐԻ ՀԱՄԵՄԱՏԱԿԱՆ ԱՂՅՈՒՍԱԿՆԵՐ

Աղյուսակ 2.3. *Պետական բյուջեի եկամուտների կանխատեսումների համեմատական աղյուսակը (մլրդ դրամ)*

Ընդունման տարին	Ծրագիր	2019	2020	2021	2022	2023
-	Փաստացի	1,565.5				
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	*23.8%*				
2019	ՄԺԾԾ 2020-2022		1,710.6	1,858.8	2,051.1	
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ		*24.5%*	*24.4%*	*24.7%*	
	2020թ. Պետական բյուջե		1,695.0			
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ		*23.9%*			

2020	ՄԺԾԾ 2021-2023		1,488.7	1,669.9	1,885.9	2,082.9
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ		*22.9%*	*23.4%*	*24.0%*	*24.3%*

Աղյուսակ 2.4. *Պետական բյուջեի հարկային եկամուտների կանխատեսումների համեմատական աղյուսակը (մլրդ դրամ)*

Ընդունման տարին	Ծրագիր	2019	2020	2021	2022	2023
-	Փաստացի	1,464.3				
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	*22.3%*				
2019	ՄԺԾԾ 2020-2022		1,621.2	1,787.5	1,988.8	
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ		*23.2%*	*23.5%*	*23.9%*	
	2020թ. Պետական բյուջե		1,602.3			
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ		*22.6%*			
2020	ՄԺԾԾ 2021-2023		1,395.9	1,600.3	1,819.7	2,027.1
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ		*21.5%*	*22.4%*	*23.2%*	*23.6%*

Աղյուսակ 2.5 *Պետական բյուջեի ծախսերի կանխատեսումների համեմատական աղյուսակը (մլրդ դրամ)*

Ընդունման տարին	Ծրագիր	2019	2020	2021	2022	2023
-	Փաստացի	1,629.4				
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	*24.8%*				
2019	ՄԺԾԾ 2020-2022		1,868.2	2,027.7	2,235.5	
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ		*26.8%*	*26.6%*	*26.9%*	
	2020թ. Պետական բյուջե		1,855.7			
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ		*26.2%*			
2020	ՄԺԾԾ 2021-2023		1,850.2	1,879.0	2,026.1	2,241.4
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ		*28.4%*	*26.3%*	*25.8%*	*26.1%*

Աղյուսակ 2.6. *Պետական բյուջեի ընթացիկ ծախսերի կանխատեսումների համեմատական աղյուսակը (մլրդ դրամ)*

Ընդունման տարին	Ծրագիր	2019	2020	2021	2022	2023
-	Փաստացի	1,437.1				
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	*21.9%*				
2019	ՄԺԾԾ 2020-2022		1,479.9	1,568.3	1,680.0	
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ		*21.2%*	*20.6%*	*20.2%*	
	2020թ. Պետական բյուջե		1,568.0			
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ		*22.1%*			
2020	ՄԺԾԾ 2021-2023		1,628.0	1,629.0	1,699.9	1,836.7
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ		*25.0%*	*22.8%*	*21.6%*	*21.4%*

Աղյուսակ 2.7. *Պետական բյուջեի ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով զուտ ծախսերի կանխատեսումների համեմատական աղյուսակը (մլրդ դրամ)*

Ընդունման տարին	Ծրագիր	2019	2020	2021	2022	2023
-	Փաստացի	193.0				
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	*2.9%*				
2019	ՄԺԾԾ 2020-2022		388.3	459.4	555.5	
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ		*5.6%*	*6.0%*	*6.7%*	
	2020թ. Պետական բյուջե		287.7			
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ		*4.1%*			
2020	ՄԺԾԾ 2021-2023		222.2	250.0	326.2	404.8
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ		*3.4%*	*3.5%*	*4.2%*	*4.7%*

Աղյուսակ 2.8. *Պետական բյուջեի պակասուրդի ֆինանսավորման կանխատեսումների համեմատական աղյուսակը (մլրդ դրամ)*

Ընդունման տարին	Ծրագիր	2019	2020	2021	2022	2023
-	Փաստացի	63.9				
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	*1.0%*				
2019	ՄԺԾԾ 2020-2022		157.6	169.0	184.4	
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ		*2.3%*	*2.2%*	*2.2%*	
	2020թ. Պետական բյուջե		160.7			
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ		*2.3%*			
2020	ՄԺԾԾ 2021-2023		361.5	209.1	140.2	158.6
	%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ		*5.6%*	*2.9%*	*1.8%*	*1.8%*

ԳԼՈՒԽ 3. ՀՀ 2021–2023ԹԹ ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵՆԵՐԻ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄ

3.1. ՊԵՏԱԿԱՆ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ 2021-2023 ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻՆ

ՄԺԾ առանցքային հարցերից են պետական եկամուտների քաղաքականության ուղղվածությունը և դրանց կանխատեսելիությունը միջնաժամկետ հեռանկարում: Պետական ծախսերը ներքին ֆինանսական ռեսուրսներով ապահովելու պահանջը, ինչպես և նախորդ տարիներին, պետական եկամուտների քաղաքականության հիմնական խնդիրն է, որի լուծումը հնարավորություն է ընձեռում ՀՀ կառավարությանն ի հաշիվ սեփական ռեսուրսների իրականացնել արդյունավետ ծախսային քաղաքականություն: Այս թիրախի հասանելիության տեսանկյունից առավել ընդգծվում է հարկային քաղաքականության դերը:

Հարկային եկամուտների չափը մեծապես կախվածության մեջ կլինի մի կողմից մակրոտնտեսական զարգացումների կանխատեսվող և արձանագրվելիք միտումների համապատասխանությունից, իսկ մյուս կողմից՝ դրանց հավաքագրման բնագավառում ՀՀ կառավարության վարչարարական միջոցառումների և օրենսդրական փոփոխությունների իրականացման արդյունավետությունից:

Եկամուտների քաղաքականության հիմնական նպատակները.

2021-2023 թվականների պետական եկամուտների քաղաքականությունը կիրականացվի ՀՀ կառավարության 2019 թվականի մայիսի 16-ի N 650-Լ որոշմամբ հաստատված՝ 2019-2023 թվականների գործունեության միջոցառումների ծրագրով ամրագրված սկզբունքներին համապատասխան, ինչպես նաև 2019 թվականի նոյեմբերի 28-ի N 1716-Լ որոշմամբ հաստատված՝ պետական ֆինանսների կառավարման համակարգի բարեփոխումների 2019-2023 թվականների գործողությունների ծրագով ամրագրված միջոցառումներին և 2020 թվականի փետրվարի 18-ին ՀՀ վարչապետի մոտ կայացած խորհրդակցության արդյունքներով հավանության արժանացած՝ Հարկային համակարգի բարեփոխումների հայեցակարգով ամրագրված ուղղություններին համապատասխան:

Մասնավորապես, կարևորվելու են եկամուտների քաղաքականության հետևյալ ուղղությունները.

- հարկային արտոնությունների շրջանակի և հարկային ծախսերի կրճատման ուղղությամբ վերլուծությունների իրականացում և արդյունավետ չգնահատված հարկային արտոնությունները վերացնելու նպատակով առաջարկությունների ներկայացում,
- շրջանառության հարկի գծով հարկային բեռի վերանայում՝ նպատակ ունենալով վերացնել հարկման տարբեր համակարգերի միջև գոյություն ունեցող հարկային բեռի տարբերությունները,
- գյուղատնտեսական արտադրանքի իրացման գործարքների փաստաթղթավորման հետ կապված խնդիրների կարգավորում՝ նպատակ ունենալով ստեղծել գյուղատնտեսական արտադրանքի իրացման գործարքների փաստաթղթավորման համար նոր՝ գործնականում կիրառելի փաստաթղթավորման համակարգ,

- տնտեսական շարժառիթների հիման վրա գործող՝ եկամուտների հայտարարագրման համակարգի ներդրմում, որի շրջանակներում ֆիզիկական անձինք, հարկման բազայից որոշակի նվազեցումներ կատարելու և տարվա ընթացքում այսպես կոչված «ավել վճարված» հարկի գումարը հետ ստանալու իրենց իրավունքից օգտվելու համար, տարեկան մեկ անգամ կներկայացնեն իրենց համախառն եկամուտների (այդ թվում՝ տարվա ընթացքում հարկային գործակալի կողմից հարկված) վերաբերյալ համախմբված հայտարարագիր:

Հարկային և մաքսային մարմինների ռազմավարական նպատակները.

ՊԵԿ հիմնական խնդիրներն են հարկային և մաքսային օրենսդրության ամբողջական և համահավասար կիրառումը, ՀՀ պետական բյուջեի եկամուտների ապահովումը, արդյունավետ հարկային և մաքսային հսկողության իրականացումը, ՀՀ տնտեսական անվտանգությանը նպաստումը, հարկ վճարողների և արտաքին տնտեսական գործունեություն իրականացնողների կողմից պարտավորությունների օրինաչափ և հարմարավետ կատարման նպատակով՝ ժամանակակից և մրցունակ համակարգերի միջոցով որակյալ ծառայությունների մատուցումը և սպասարկումը:

Կարևորվելու են հետևյալ ուղղությունները.

- Ստվերային տնտեսության կրճատմանն ու մրցունակ բիզնես միջավայրի ձևավորմանն ուղղված հարկային քաղաքականության ուղղում տնտեսության ներդրումային գրավչության բարձրացմանն ու տնտեսական ակտիվության մակարդակի բարելավմանը:
- Հարկային քաղաքականությանը զուգահեռ՝ հարկային վարչարարության պարզեցման միջոցով ստվերի կրճատում և Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջեի եկամուտների գեներացում:
- Հարկային վարչարարության խտրականության բացառում:
- Ստվերային շրջանառությունների կրճատման նպատակով տնտեսությունում բոլոր գործարքների լիարժեք փաստաթղթավորման ապահովում:
- Ներդրումային գրավչության բարձրացման նպատակով մաքսային սահմանի անցման գործընթացի հնարավորին չափ պարզեցում, <<Մեկ կանգառ, մեկ պատուհան>> համակարգի ներդրում:
- Հարկեր/ՀՆԱ ցուցանիշի շարունակական աճի ապահովում առավելագույն հնարավորի սահմաններում:

3.2. ՀՀ 2021-2023 ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵՆԵՐԻ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐԻ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄԸ

ՀՀ 2021-2023 թվականների պետական բյուջեների եկամուտները կանխատեսվել են համապատասխանաբար՝ 1,669.9, 1,885.9 և 2,089.9 մլրդ դրամի չափով: Եկամուտների տարեկան ծրագրային ծավալները կապահովվեն հիմնականում ի հաշիվ հարկային եկամուտների:

Աղյուսակ 3.2.1. *2021-2023թթ ծրագրված եկամուտները (մլրդ դրամ)*

Եկամտատեսակը	2017թ	2018թ	2019թ	2020թ	2021թ	2022թ	2023թ
	Փաստ			բյուջե	Կանխատեսում		
Պետական բյուջեի եկամուտներ, որից՝	1,237.8	1,341.7	1,565.5	1,488.7	1,669.9	1,885.9	2,082.9
հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%-ով)	22.2%	22.3%	23.8%	22.9%	23.4%	24.0%	24.3%
1. Հարկային եկամուտներ և պետական տուրքեր	1,158.0	1,258.1	1,464.3	1,395.9	1,600.3	1,819.7	2,027.1
հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%-ով)	20.8%	20.9%	22.3%	21.5%	22.4%	23.2%	23.6%
տոկոսով ընդհանուրի նկատմամբ	93.6%	93.8%	93.5%	93.8%	95.8%	96.5%	97.3%
2. Այլ եկամուտներ	65.2	72.4	88.8	57.5	45.3	47.9	48.7
հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%-ով)	1.2%	1.2%	1.4%	0.9%	0.6%	0.6%	0.6%
տոկոսով ընդհանուրի նկատմամբ	5.3%	5.4%	5.7%	3.9%	2.7%	2.5%	2.3%
3. Պաշտոնական դրամաշնորհներ	14.6	11.2	12.4	35.3	24.3	18.4	7.1
հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%-ով)	0.3%	0.2%	0.2%	0.5%	0.3%	0.2%	0.1%
տոկոսով ընդհանուրի նկատմամբ	1.2%	0.8%	0.8%	2.4%	1.5%	1.0%	0.3%

ՀՀ 2021-2023 թվականների պետական բյուջեների եկամուտները ծրագրելիս օգտագործվել են այն մակրոտնտեսական ցուցանիշների կանխատեսումները, որոնք էական ազդեցություն ունեն առանձին եկամտատեսակների բազայի ձևավորման կամ հաշվարկման վրա: Առանձին դեպքերում հաշվի են առնվել նաև պայմանագրային հարաբերություններով կարգավորվող ցուցանիշները:

Հարկային եկամուտների գծով 2021-2023թթ բյուջետային մուտքերը ծրագրվել են հարկային եկամուտներ/ՀՆԱ ցուցանիշի տարեկան 0.7 տոկոսային կետ աճ ապահովելու սկզբունքի հիման վրա: Հաշվարկներում լրացուցիչ ենթադրվել է, որ հարկերի գծով 2020 թվականի համար հարկային եկամուտներ/ՀՆԱ ցուցանիշի սպասողական մակարդակը ապահովելու համար բավարար հիմքեր կստեղծեն առկա օրենսդրական նախադրյալները, կիրառվելիք վարչարարական միջոցառումները, ինչպես նաև մակրոտնտեսական զարգացումները:

Գծապատկեր 3.2.1. ՀՀ 2017-2023թթ հարկային եկամուտները մլրդ դրամով և կշիռը ՀՆԱ-ի նկատմամբ

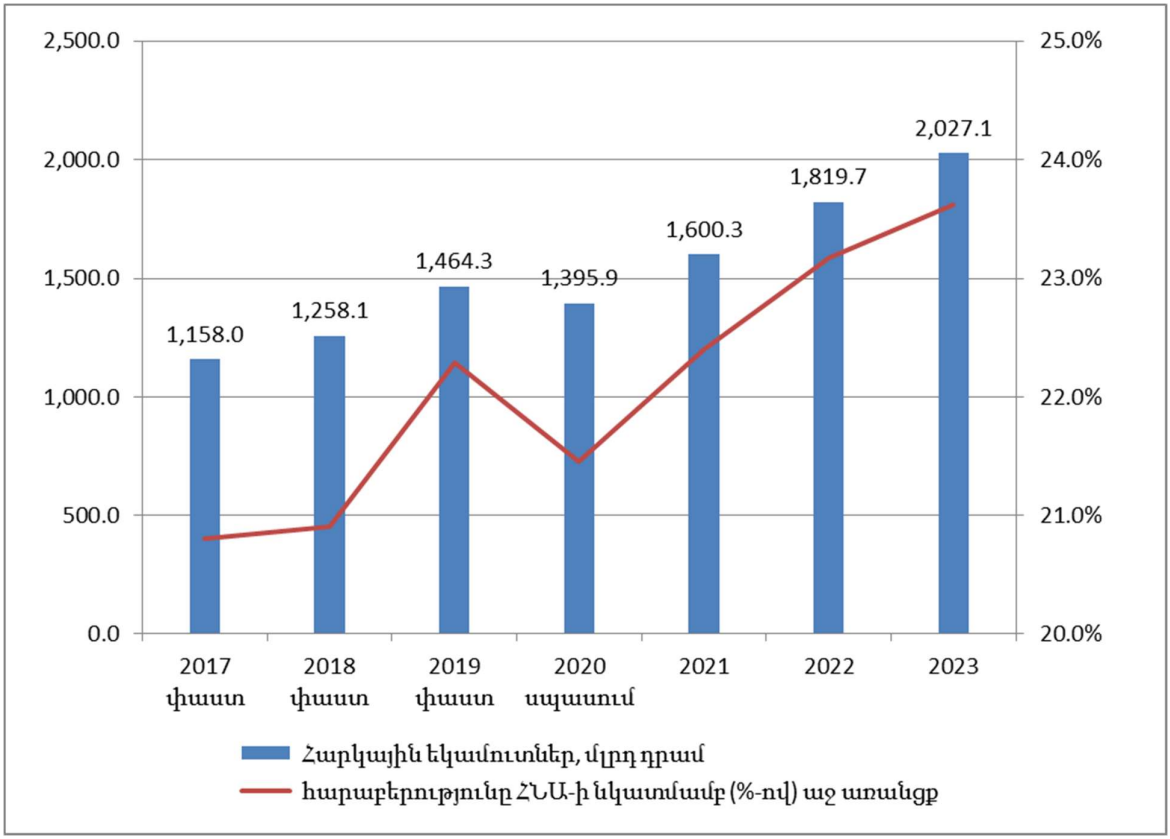

Պաշտոնական դրամաշնորհները 2021-2023թթ համար ծրագրվել են՝ հաշվի առնելով առկա պայմանագրերը, դոնորների հետ ձեռքբերված նախնական համաձայնությունները և Եվրամիությունից ակնկալվող դրամաշնորհների դեպքում՝ սպասումները:

Աղյուսակ 3.2.2. *2021-2023թթ ծրագրված պաշտոնական դրամաշնորհները (մլրդ դրամ)*

Պաշտոնական դրամաշնորհներ	2021թ	2022թ	2023թ
	Կանխատեսում		
Ընդամենը, այդ թվում՝	**24.3**	**18.4**	**7.1**
1. ԵՄ (Եվրոպական հարևանության շրջանակներում ՀՀ-ԵՄ գործողությունների ծրագրով նախատեսված դրամաշնորհային ծրագրեր)	3.244	3.792	-
2. Այլ նպատակային դրամաշնորհներ	21.035	14.597	7.084

Այլ եկամուտները ներառում են բանկերում և ֆինանսավարկային հաստատություններում պետական բյուջեի ժամանակավոր ազատ միջոցների տեղաբաշխումից և դեպոզիտներից ստացվող տոկոսավճարները, իրավաբանական անձանց կապիտալում կատարված ներդրումներից ստացվող շահաբաժինները, պետական ձեռնարկությունների գույքի օգտագործման վճարները, պետության կողմից տրված վարկերի օգտագործման դիմաց վճարները (տոկոսավճարները), իրավախախտումների համար գործադիր և դատական մարմինների կողմից կիրառվող պատժամիջոցներից ստացվող մուտքերը, պետական մարմինների կողմից ապրանքների մատակարարումից և ծառայությունների մատուցումից մուտքերը և այլ եկամուտները:

Այլ եկամուտները 2021-2023թթ համար ծրագրվել են համապատասխանաբար 45.3 մլրդ դրամի, 47.9 մլրդ դրամի և 48.7 մլրդ դրամի չափով, հաշվի առնելով գանձման համար պատասխանատու պետական կառավարման մարմինների կողմից ՀՀ 2021 թվականի բյուջետային գործընթացի շրջանակում համապատասխան հայտերով ներկայացված կանխատեսումները, կատարված օրենսդրական փոփոխությունները, ինչպես նաև առանձին եկամտատեսակների գծով նախորդ տարիներին արձանագրված միտումները:

Այլ եկամուտների ՄԺԾԾ կանխատեսումների ընդհանուր պատկերն ըստ եկամտի հիմնական աղբյուրների հետևյալն է.

Աղյուսակ 3.2.3 *Այլ եկամուտների կազմում հաշվառվող եկամտատեսակների գծով ՀՀ 2021-2023թթ ՄԺԾԾ շրջանակներում կատարված կանխատեսումները (մլրդ դրամ)*

Այլ եկամուտներ	2021թ	2022թ	2023թ
	Կանխատեսում		
Ընդամենը, այդ թվում՝	**45.3**	**47.9**	**48.7**
1. Պետական սեփականություն հանդիսացող գույքի վարձակալությունից եկամուտներ	1.1	6.6	7.5
2. Տոկոսավճարների և շահաբաժինների տեսքով ստացվող եկամուտներ	19.8	16.3	16.2
3. Իրավախախտումների համար գործադիր, դատական մարմինների կողմից կիրառվող պատժամիջոցներից մուտքեր	10.6	10.7	10.7
4. Ապրանքների մատակարարումից և ծառայությունների մատուցումից եկամուտներ, որից՝	12.5	13.0	13.0
5. Օրենքով և այլ իրավական ակտերով սահմանված՝ պետական բյուջե մուտքագրվող այլ եկամուտներ	1.3	1.3	1.3

ԳԼՈՒԽ 4. ԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՇՐՋԱՆԱԿ

4.1. ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ԴԵՖԻՑԻՏԸ

Պետական բյուջեի ձևավորումը առաջիկա տարիներին շարունակելու է ընթանալ բյուջետային եկամուտների նկատմամբ ծախսերի գերազանցմամբ, ընդ որում՝ բյուջետային դեֆիցիտի ֆինանսավորման համար միջոցների ներգրավումն իրականացվելու է ինչպես ներքին, այնպես էլ արտաքին աղբյուրներից:

Ստորև ներկայացվում են ՀՀ 2017-2023 թվականների պետական բյուջեների դեֆիցիտի ֆինանսավորման աղբյուրները (տես Աղյուսակ 4.1.1):

Աղյուսակ 4.1.1. *ՀՀ 2017-2023 թթ պետական բյուջեների դեֆիցիտի ֆինանսավորման աղբյուրները (մլն դրամ)*

Ցուցանիշներ	2017թ	2018թ	2019թ	2020թ	2021թ	2022թ	2023թ
	փաստ			Բյուջե	Ծրագիր		
Պետական բյուջեի դեֆիցիտի ֆինանսավորման աղբյուրները	267,021.5	105,392.4	63,947.9	160,687.3	209,149.3	140,187.5	158,559.0
Ա.Ներքին աղբյուրներ	70,559.3	69,364.0	(13,317.2)	211,047.0	257,826.8	171,059.3	358,979.0
Բ. Արտաքին աղբյուրներ	196,462.2	36,028.4	77,265.2	(50,359.8)	(48,677.5)	(30,871.8)	(200,419.9)

Պետական բյուջեի դեֆիցիտի հարաբերակցությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ 2021-2023 թվականին կտատանվի ՀՆԱ-ի 2.9 %-ից 1.8% միջակայքում: Ինչպես նախորդ միջնաժամկետ ծախսային ծրագրերում, ՀՀ 2021-2023 թթ ՄԺԾԾ-ում նույնպես պահպանվել է ՀՀ պետական բյուջեի կախվածությունն արտաքին ֆինանսավորման աղբյուրներից (արտասահմանյան վարկերից և պաշտոնական դրամաշնորհներից):

Գծապատկեր 4.1.1. **2021-2023թթ. վարկային, դրամաշնորհային միջոցների հաշվին ֆինանսավորումը, կշիռը ՀՆԱ-ում, կշիռը ընդամենը ծախսերում**

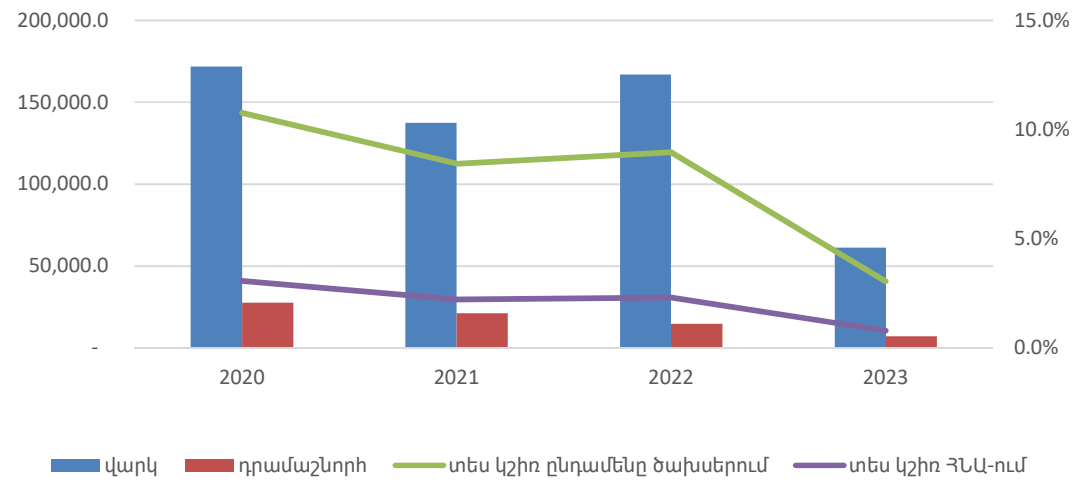

Աղյուսակ 4.1.2. *Ընդհանուր և առաջնային դեֆիցիտները (%-ով ՀՆԱ-ի նկատմամբ) 2021-2023թթ*

Ցուցանիշներ	2021 ծրագիր	2022 ծրագիր	2023 ծրագիր
Ընդհանուր դեֆիցիտ՝ Ընդհանուր եկամուտների և ծախսերի տարբերությունը	2.9	1.8	1.8
Առաջնային դեֆիցիտ՝ Ընդհանուր եկամուտների և ծախսերի (առանց տոկոսավճարների) տարբերությունը	0.3	-0.9	-0.9

Քանի որ պետական բյուջեի դեֆիցիտի զգալի մասը ֆինանսավորվում է փոխառու միջոցների հաշվին, ապա դրա մեծությունը և կառուցվածքը էապես առնչվում են պետական ներքին և արտաքին պարտքը բնութագրող ցուցանիշներին:

4.2. ՀՀ ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐԻ ԵՎ ԾԱԽՍԵՐԻ ՓԱԹԵԹՈՒՄ 2021-2023ԹԹ ԿԱՆԽԱՏԵՍՎՈՂ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

ՀՀ 2021-2023 թվականների պետական բյուջեների կանխատեսվող մուտքերի վերլուծությունից երևում է, որ 2020 թվականի սպասվող մակարդակի համեմատ, 2021 թվականի անվանական ՀՆԱ-ի շուրջ 9.8% աճի պայմաններում, ՀՀ 2021 թվականի պետական բյուջեի ծախսերի ծավալի ավելացումը ծրագրավորվում է շուրջ 28.8 մլրդ դրամով: Միաժամանակ 2021 թվականի մակարդակի համեմատ պետական բյուջեի մուտքերի ծավալի 7.8 % աճ է կանխատեսվում 2022 թվականին (անվանական ՀՆԱ-ի 9.9% կանխատեսվող աճի պայմաններում) և 2022 թվականի մակարդակի համեմատ՝ 2023 թվականին՝ 10.6 %-ով (անվանական ՀՆԱ-ի 9.3 % կանխատեսվող աճի պայմաններում):

Աղյուսակ 4.2. Բյուջետային ռեսուրսների փաթեթում 2021-2023թթ կանխատեսվող փոփոխությունները

(մլն դրամ)

Ցուցանիշներ	2021թ ծրագիր	2022թ ծրագիր	2023թ ծրագիր
1. Եկամուտներ	**1,669,861.9**	**1,885,934.1**	**2,082,863.8**
Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	23.4	24.0	24.3
2. Դեֆիցիտի ֆինանսավորման զուտ աղբյուրներ	**209,149.3**	**140,187.5**	**158,559.0**
Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	2.9	1.8	1.8

Ցուցանիշներ	2021թ ծրագիր	2022թ ծրագիր	2023թ ծրագիր
ԸՆԴԱՄԵՆԸ ՄՈՒՏՔԵՐ	**1,879,011.2**	**2,026,121.6**	**2,241,422.8**
Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	26.3%	25.8%	26.1%
ՆՈՒՅՆԸ՝ ԸՍՏ 2020-2022ԹԹ ՄԺԾԾ-ի	2,027,746.0	2,235,466.8	X
Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	24.2	24.1	X

4.3. 2021-2023ԹԹ ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵՆԵՐԻ ԾԱԽՍԵՐԻ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄԸ՝ ԸՍՏ ՈԼՈՐՏՆԵՐԻ

Կորոնավիրուսի տնտեսական հետևանքներով պայմանավորված 2021-2023թթ ծախսային չափաքանակների հնարավորություններն ավելի ցածր են, քան նախորդ հաստատված՝ 2020-2022 թվականների բյուջետային ծախսերի չափաքանակներն են, ինչով պայմանավորված 2021-2023թթ միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրի ընթացիկ ծախսրի կանխատեսումներն իրականացվել են սահող հենքով (rolling baseline) բյուջետավորման սկզբունքով՝ հիմք ընդունելով 2019թ փաստացի, 2020թ.-ի հաստատված բյուջետային ծախսերը, որոնք 2021-2023թթ.-ի համար ճշգրտվել են համապատասխան շահառուների, պահանջարկի գնահատված գործոններով, ինչպես նաև իրավական ակտերով ի հայտ եկած և կարգավորվող նոր դրույթներով:

Գծապատկեր 4.3"1. *Միջնաժամկետ ծախսերի կանխատեսումների համեմատականը*

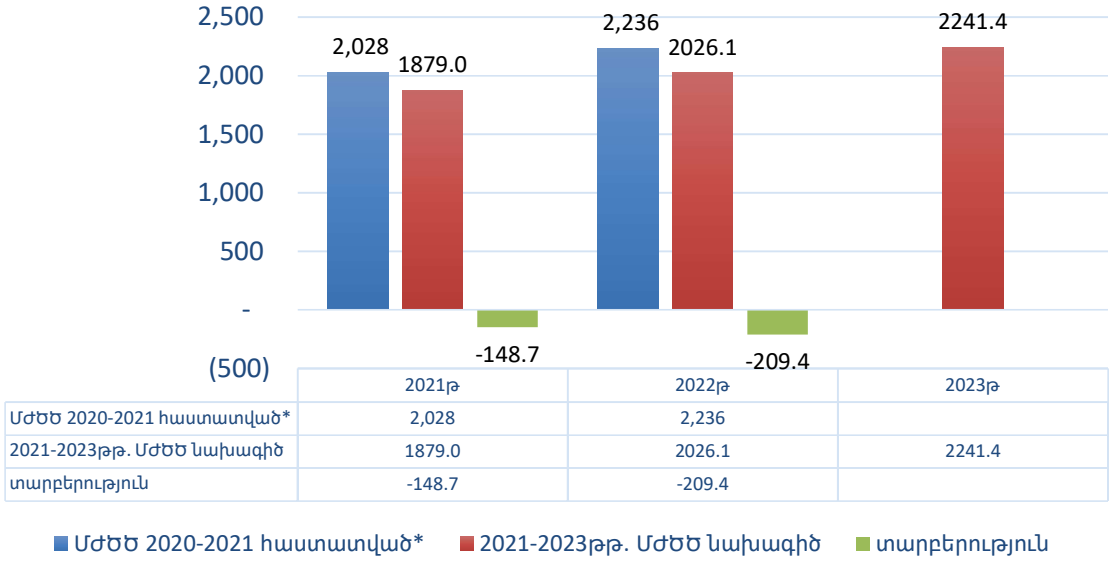

ՀՀ 2021-2023 թվականների պետական բյուջեների ծախսերի կանխատեսումները՝ ըստ ոլորտների բնութագրվում են ստորև ներկայացված աղյուսակի ցուցանիշներով:

Աղյուսակ 4.3.1 *ՀՀ 2021-2023թթ պետական բյուջեների ծախսերը՝ ըստ ոլորտների (մլն դրամ)*

Ցուցանիշներ	2020թ հաստատված	2021թ ծրագիր	2022թ ծրագիր	2023թ ծրագիր
ԸՆԴԱՄԵՆԸ	**1,855,882.7**	**1,879,011.2**	**2,026,121.6**	**2,241,422.8**
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	28.5	26.3	25.8	26.1
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲՆՈՒՅԹԻ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	**193,665.9**	**201,198.3**	**192,685.9**	**197,611.4**
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	3.0	2.8	2.5	2.3
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	10.4	10.7	9.5	8.8
ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ, ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԿԱՐԳ, ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԴԱՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆ	**460,468.8**	**468,654.6**	**509,556.3**	**564,532.4**
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	7.1	6.6	6.5	6.6
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	24.8	24.9	25.1	25.2
ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՈԼՈՐՏ	**230,831.5**	**211,658.5**	**252,006.7**	**254,425.9**
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	3.5	3.0	3.2	3.0
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	12.4	11.3	12.4	11.4
ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՈԼՈՐՏ	**797,818.1**	**808,151.3**	**853,279.6**	**890,165.8**
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	12.3	11.3	10.9	10.4
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	43.0	43.0	42.1	39.7
ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆՆԵՐԻՆ ՉԴԱՍՎՈՂ ՊԱՀՈՒՍՏԱՅԻՆ ՖՈՆԴԵՐ	**4,981.8**	**3,848.7**	**7,375.0**	**98,121.5**
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	0.1	0.1	0.1	1.1
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	0.3	0.2	0.4	4.4
ՊԱՐՏՔԻ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒՄ	**185,499.7**	**211,218.3**	**236,565.8**	**185,499.7**
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	2.6	2.6	2.7	2.8

Ցուցանիշներ	2020թ հաստատված	2021թ ծրագիր	2022թ ծրագիր	2023թ ծրագիր
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	9.1	9.9	10.4	10.6

ՀՀ 2021-2023 թվականների պետական բյուջեի ծախսերի ըստ ոլորտների կանխատեսումները գրաֆիկորեն ունեն հետևյալ տեսքը.

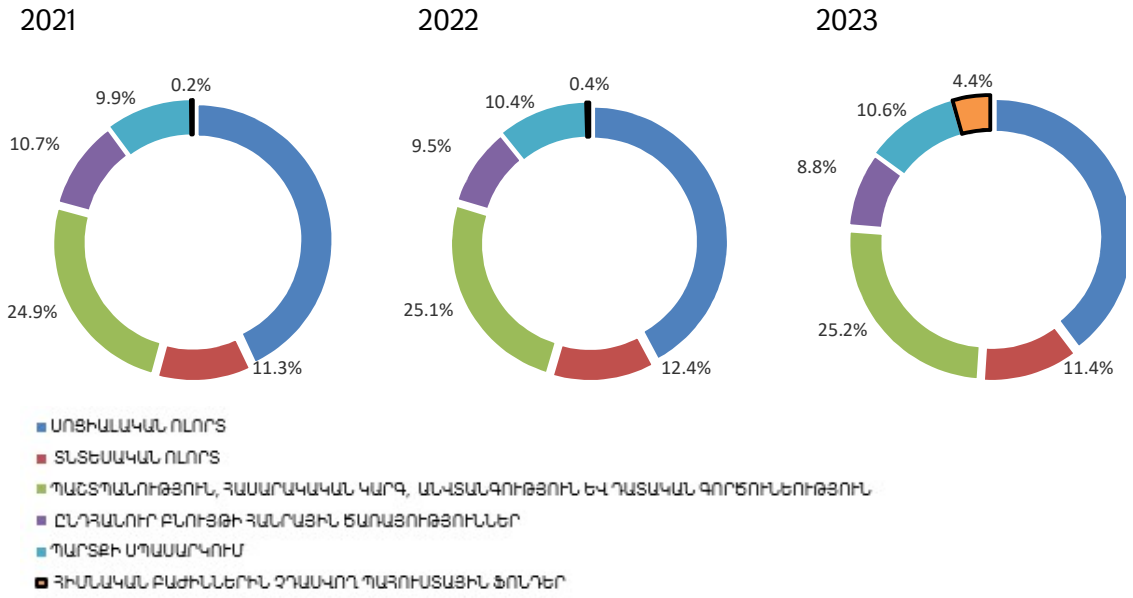

Միջնաժամկետ կտրվածքում պետական բյուջեի ընդամենը ծախսերում գերակայելու են սոցիալական ոլորտի՝ (կրթություն, սոց,պաշտպանություն, առողջապահություն և այլն) միջինում 41,6%, ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների՝ միջինում 29%, պաշտպանության, հասարակական կարգի, անվտանգության և դատական գործունեությանն՝ միջինում 25%, տնտեսական ոլորտի՝ միջինում 12.3% ոլորտների ֆինանսավորումը:

Սոցիալական ոլորտի խմբում 2021-2023 թվականներին կարևորվելու է հատկապես սոցիալական ապահովության, կրթության և առողջապահության բնագավառների զարգացման ռազմավարական ծրագրերի իրականացումը:

Աղյուսակ 4.3.1 *Սոցիալական ոլորտի բյուջետային ծախսերը (մլն դրամ)*

Ցուցանիշներ	2020թ հաստատված	2021թ ծրագիր	2022թ ծրագիր	2023թ ծրագիր
ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՈԼՈՐՏ ԸՆԴԱՄԵՆԸ	**797,818.1**	**808,151.3**	**853,279.6**	**890,165.8**
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	12.3	11.3	10.9	10.4
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	43.0	43.0	42.1	39.7

Ցուցանիշներ	2020թ հաստատված	2021թ ծրագիր	2022թ ծրագիր	2023թ ծրագիր
այդ թվում՝				
1. ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ	**161,053.5**	**158,065.6**	**177,032.2**	**194,382.2**
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	2.48	2.21	2.25	2.26
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	8.7	8.4	8.7	8.7
2. ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ	**492,045.9**	**504,817.1**	**509,612.7**	**515,881.5**
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	7.56	7.07	6.49	6.01
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	26.5	26.9	25.1	23.0
3. ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹՅՈՒՆ	**113,734.3**	**114,760.2**	**134,622.4**	**147,404.7**
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	1.75	1.61	1.71	1.72
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	6.1	6.1	6.6	6.6
4. ՀԱՆԳԻՍՏ, ՄՇԱԿՈՒՅԹ ԵՎ ԿՐՈՆ	**30,984.4**	**30,508.4**	**32,012.4**	**32,497.4**
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	0.48	0.43	0.41	0.38
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	1.7	1.7	1.6	1.5

2021-2023 թթ համար կրթության և առողջապահության ոլորտների բյուջետային ծախսերի չափաքանակները սահմանելիս առաջնային է դիտարկվել նշված ոլորտների համար ծախսեր/ՀՆԱ ցուցանիշի առաջանցիկ մակարդակի ապահովումը:

Միջնաժամկետ կտրվածքում կրթության ոլորտի ֆինանսավորումը աճման միտում է կրելու՝ 2021-2023թթ համապատասխանաբար կազմելով 158,065.6, 177,032.2 և 194,382.2 մլն. դրամ: Այս միջոցները նախատեսվում է համամասնորեն ուղղել կրթության առանձին տեսակների՝ նախադպրոցական, տարրական, միջնակարգ, մասնագիտական, բարձրագույն, հետբուհական, ինչպես նաև կրթությանը տրամադրվող օժանդակ ծառայությունների ֆինանսավորմանը:

Առողջապահության ոլորտի ֆինանսավորման համար նախատեսվել է 2021-2023 թթ համապատասխանաբար՝ 114,760.2, 134,622.4 և 147,404.7մլն. դրամ: Հաշվի առնելով առողջապահության համակարգի համաշխարհային արդի մարտահրավերները՝ միջնաժամկետ հատվածում ոլորտի աճողական ֆինանսավորումն ուղղվելու է նոր իրավիճակներին ադապտացմանը, առողջապահական համակարգի ռիսկերին արագ և համարժեք արձագանքմանը:

Սոցիալական պաշտպանության ոլորտի ֆինանսավորումը 2021-2023թթ միջնաժամկետ կտրվածքում նախատեսվում է 504,817.1 մլրդ., 509,612.7 մլրդ. և 515,881.5 մլն. դրամի չափով:

Սոցիալական պաշտպանության ոլորտի զգալի մասը (միջինում 75.8%) ուղղվելու են տարեցներին և հաշմանդամներին աջակցության տրամադրմանը, մնացած (միջինում 24.2%) ծախսերը նախատեսվում են ուղղվել գործազրկության, սոցիալական հատուկ արտոնությունների, բնակարային ապահովման, ընտանեկան նպաստների տրամադրման և այլ սոցիալական ծառայությունների ապահովմանը:

Աղյուսակ 4.3.2 *Տնտեսական ոլորտի 2021-2023թթ բյուջետային ծախսերը (մլն դրամ)*

Ցուցանիշներ	2020թ հաստատված	2021թ ծրագիր	2022թ ծրագիր	2023թ Ծրագիր
ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՈԼՈՐՏ ԸՆԴԱՄԵՆԸ	**230,831.5**	**211,658.5**	**252,006.7**	**254,425.9**
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	3.5	3.0	3.2	3.0
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	12.4	11.3	12.4	11.4
այդ թվում՝				
1.ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	**195,608.7**	**180,657.1**	**225,983.6**	**239,454.7**
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	3.01	2.53	2.88	2.79
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	10.54	9.61	11.15	10.68
2.**ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ**	**12,294.5**	**10,517.8**	**7,349.2**	**5,847.2**
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	0.19	0.15	0.09	0.07
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	0.66	0.56	0.36	0.26
3. **ԲՆԱԿԱՐԱՆԱՅԻՆ ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԿՈՄՈՒՆԱԼ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ**	**22,928.3**	**20,483.6**	**18,673.9**	**9,124.1**
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	0.35	0.29	0.24	0.11
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	1.24	1.09	0.92	0.41

Տնտեսության ճյուղերի 2021-2023 թվականների ծախսերը նպատակաուղղված են լինելու ենթակառուցվածքների, տնտեսության իրական հատվածի, բարձր տեխնոլոգիական արդյունաբերական, ինչպես նաև բնապահպանական բարձր չափանիշներին համապատասխանող՝ արտահանմանը միտված մրցունակ և ներառական տնտեսության կառուցմանն ուղղված ծրագրերի իրականացմանը:

2021-2023թթ ժամանակահատվածում պետական բյուջեների ծախսերի ընդհանուր ծավալը որոշ կախվածության մեջ կլինի նաև արտաքին հոսքերից:

Աղյուսակ 4.3.3 *Արտաքին աղբյուրներից 2021-2023թթ ստացվելիք միջոցների (վարկերի և պաշտոնական դրամաշնորհներ) հաշվին ֆինանսավորվող ծախսերը*

Ցուցանիշներ	2020թ հաստատված	2021թ ծրագիր	2022թ ծրագիր	2023թ ծրագիր
Արտաքին աղբյուրների հաշվին ֆինանսավորվող ծախսերի ծավալը (մլն դրամ)	161,535.7	117,423.2	162,071.5	49,608.5
- Հարաբերությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ (%)	2.5%	1.6%	2.1%	0.6%
- տեսակարար կշիռը ծախսերի ամբողջ ծավալում (%)	8.7%	6.2%	8.0%	2.2%

Արտաքին աղբյուրներից վարկերի և պաշտոնական դրամաշնորհների տեսքով ստացվելիք միջոցների հաշվին կանխատեսվող 2021-2023 թվականների ծախսերի միջին տարեկան տեսակարար կշիռը բյուջետային ծախսերի ամբողջ ծավալում կազմում է 5.5% և ՀՆԱ-ի նկատմամբ՝ 1.4%:

4.4. ԿԱՆԽԱՏԵՍՎՈՂ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՆ ԸՍՏ ՏՆՏԵՍԱԳԻՏԱԿԱՆ ԴԱՍԱԿԱՐԳՄԱՆ

2021-2023 թվականների ժամանակահատվածում պետական բյուջեի ընթացիկ ծախսերի հարաբերակցությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ կտատանվի 22.8 %-ից 21.4%-ի միջակայքում: Նույն ժամանակահատվածում ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով զուտ ծախսերի հարաբերակցությունները ՀՆԱ-ի նկատմամբ կտատանվի համապատասխանաբար 3.5%-ից 4.7% միջակայքում:

Աղյուսակ 4.4.1 *2020-2023թթ ընթացիկ և ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի փոփոխության և հարաբերակցության միտումները*

Ցուցանիշներ	2020թ հաստատված	2021թ ծրագիր	2022թ ծրագիր	2023թ Ծրագիր
ԸՆԴԱՄԵՆԸ ԾԱԽՍԵՐ, (մլն դրամ)	1,855,882.7	1,879,011.2	2,026,121.6	2,241,422.8
այդ թվում՝				
- ընթացիկ ծախսեր, (մլն դրամ)	1,568,161.8	1,629,020.1	1,699,908.6	1,836,651.6

- %-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	24.1%	22.8%	21.6%	21.4%
- ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով զուտ ծախսեր, (մլն դրամ)	287,720.9	249,991.1	326,213.0	404,771.2
%-ով՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ	4.4%	3.5%	4.2%	4.7%

Գծապատկեր 4.4.1" *2020-2023թթ. ընթացիկ և ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի փոփոխության և հարաբերակցության միտումները*

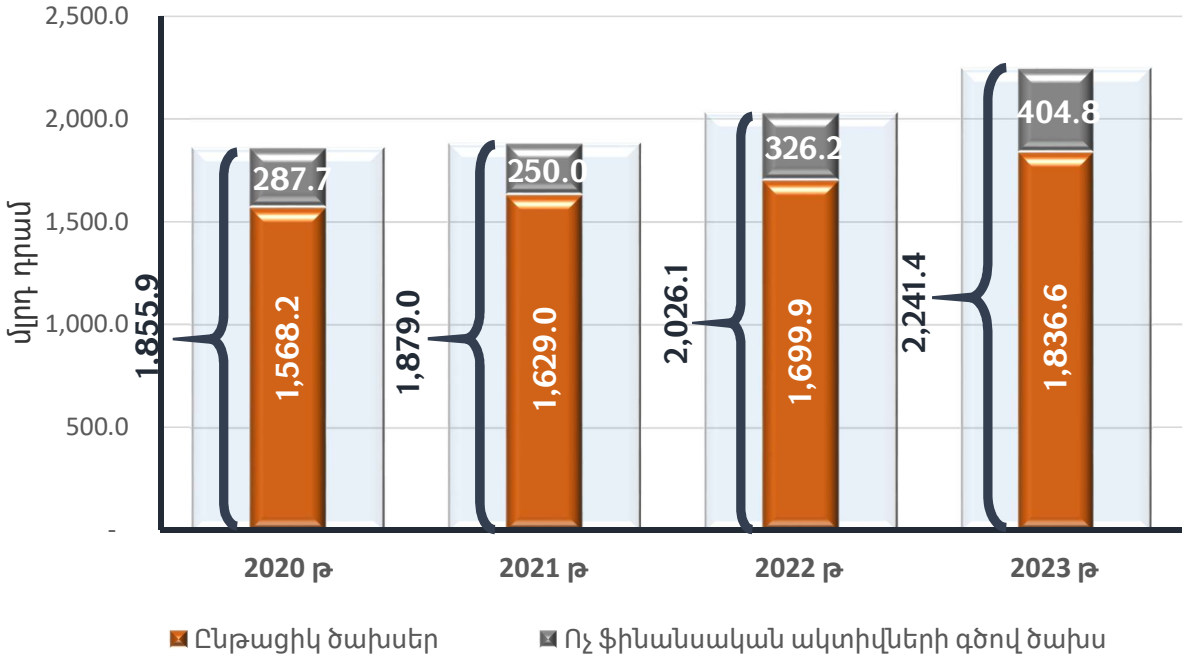

2021-2023 թվականների ծախսերի ընդհանուր ծավալի միջին տարեկանի շուրջ 84,2 %-ը կկազմեն **ընթացիկ ծախսերը**, (2020 թվականին այդ ցուցանիշը ծրագրվել է 84.5%):

Դիտարկվող ժամանակահատվածում ընթացիկ ծախսերն ուղղված կլինի ծառայությունների մատուցման, տրանսֆերտների տրամադրման, ֆինանսավորման ծախսերի իրականացման և հանրության կողմից անմիջականորեն օգտագործվող ակտիվների հետ կապված միջոցառումներին:

2020-2023թթ ընթացիկ ծախսերի ֆինանսավորման ըստ տնտեսագիտական դասակարգման կառուցվածքի ծախսերի հարաբերակցությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ ներկայացված է ստորև:

Գծապատկեր 4.4.2" *2020-2023թթ. ընթացիկ ծախսերի ֆինանսավորման ըստ տնտեսագիտական դասակարգման կառուցվածքի ծախսերի հարաբերակցությունը ՀՆԱ-ի նկատմամբ*

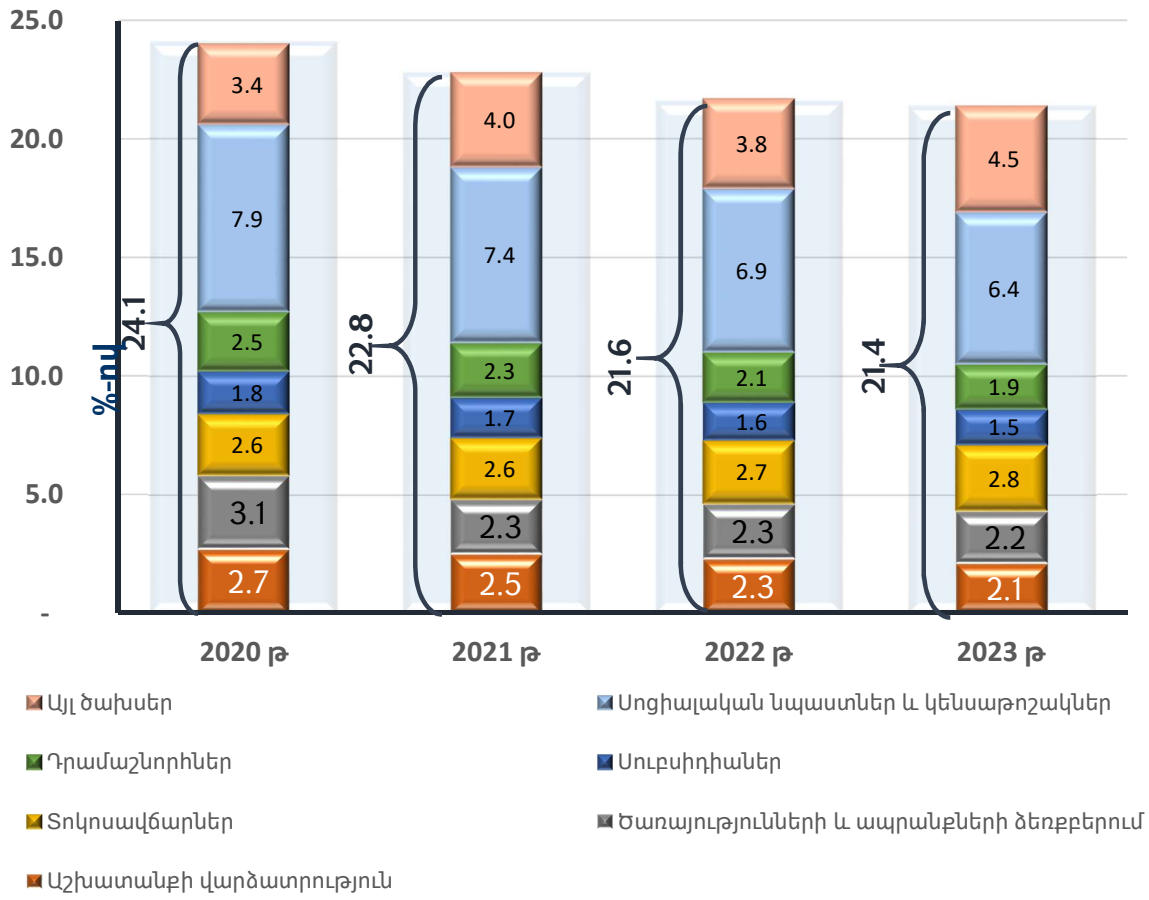

2021-2023թթ. ժամանակահատվածում պետական բյուջեից աշխատավարձերին ուղղվող ծախսերը կկազմեն համապատասխանաբար՝ 180, 181 և 182 մլրդ դրամ: Այս ծախսերը 2020 թվականի հաստատված բյուջեի նույն ցուցանիշի համեմատ ավել են պլանավորված համապատասխանաբար՝ 2021 թվականին՝ 0.8 տոկոսով կամ 1.5 մլրդ, 2022 թվականին՝ 1.3 տոկոս կամ 2.4 մլրդ և 2023 թվականին՝ 1.9 տոկոս կամ 3.5 մլրդ դրամի չափով:

2021-2023թթ. ժամանակահատվածում տոկոսավճարների գծով ծախսերը կազմում են համապատասխանաբար՝ 185, 211 և 236 մլրդ դրամ:

2021-2023թթ. ժամանակահատվածում պետական բյուջեից կազմակերպություններին նախատեսվում է տրամադրել համապատասխանաբար՝ 122, 127 և 130 մլրդ դրամի սուբսիդիաներ: 2020 թվականի հաստատված բյուջեի համեմատ սուբսիդիաների գծով ծախսերն ավել են կանխատեսվել 2021 թվականին՝ ընդամենը 5.8 տոկոսով կամ 6.8 մլրդ, 2022 թվականին՝ ընդամենը 3.2 տոկոսով կամ 10.7 մլրդ և 2023 թվականին՝ ընդամենը 12 տոկոսով կամ 13.8 մլրդ դրամով:

2021-2023թթ. միջնաժամկետ ժամանակահատվածում ընթացիկ ծախսերի աճը մեծապես ապահովվելու է սոցիալական նպաստների և կենսաթոշակների վճարների գծով պետական բյուջեի ծախսերի ավելացման հաշվին, որոնք 2020 թվականի հաստատված բյուջեի նկատմամբ ավելացել են համապատասխանաբար՝ 2021 թվականին՝ 14, 2022 թվականին՝ 24 և 2023 թվականին՝ 31 մլրդ դրամով կամ համապատասխանաբար 2.8, 4.7 և 6 տոկոսով:

2021-2023թթ միջնաժամկետ ժամանակահատվածում պետական բյուջեից նախատեսվում է տրամադրել դրամաշնորհներ 2020 թվականի հաստատված բյուջեի նկատմամբ համապատասխանաբար 2021 և 2022 թվականներին 4 մլրդ դրամով կամ 2.5 տոկոսավ պակաս, 2023 թվականին՝ 1.4 մլրդ դրամով կամ 0.9 տոկոսով ավել:

2021-2022թթ միջանաժամկետ ժամանակահատվածում պետական բյուջեից նախատեսվել է տրամադրել հատկացումներ ՀՀ համայնքներին, մասնավորապես Համայնքների բյուջեներին ֆինանսական համահարթեցման սկզբունքով դոտացիաների տրամադրման, օրենքների կիրարկման արդյունքում համայնքների բյուջեների եկամուտների կորուստների փոխհատուցման նպատակով 2021 թվականին նախատեսվում է տրամադրել 64,6 մլրդ դրամ կամ ընդհանուր բյուջետային ծախսերի 3.4 և ՀՆԱ-ի 0.9 տոկոսը, 2022թվականին՝ 61,7 մլրդ դրամ կամ ընդհանուր բյուջետային ծախսերի 3 և ՀՆԱ-ի 0.8 տոկոսը իսկ 2023 թվականին 69,1 մլրդ դրամ կամ ընդհանուր բյուջետային ծախսերի 3 և ՀՆԱ-ի 0.8 տոկոսը: 2021-2023 թվականների ՄԺԾԾ նախատեսվել է համայնքներին տրամադրել նաև սուբվենցիաներ՝ 2021 թվականին՝ 16.6 մլրդ կամ ընդհանուր բյուջետային ծախսերի 0.9 տոկոսը, 2022 թվականին՝ 16.7 մլրդ կամ ընդհանուր բյուջետային ծախսերի 0.7 տոկոսը և 2023 թվականին նույնպես 16.7 մլրդ կամ ընդհանուր բյուջետային ծախսերի 0.7 տոկոսը: Միջնաժամկետ ժամանակահատվածում «Սահմանամերձ համայնքների սոցիալական աջակցության մասին» ՀՀ օրենքի կիրարկմամբ պայմանավորված նախատեսվել է պետական աջակցություն տրամադրել սահմանամերձ համայնքներին՝ յուրաքանչյուր տարվա համար 0.8մլրդ դրամի չափով:

Աղյուսակ 4.4.2 *2020-2023թթ ընթացիկ ծախսերի ֆինանսավորման կառուցվածը ըստ տնտեսագիտական դասակարգման*

մլն դրամ

Ցուցանիշներ	2020թ հաստատված	2021թ ծրագիր	2022թ ծրագիր	2023թ ծրագիր
ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	**1,568,161.8**	**1,629,020.1**	**1,699,908.6**	**1,836,651.6**
այդ թվում՝				
ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՎԱՐՁԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ	178,777.6	180,285.2	181,143.6	182,316.1
ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԵՎ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐԻ ՁԵՌՔԲԵՐՈՒՄ	201,161.5	163,350.9	180,189.0	185,426.2
ՏՈԿՈՍԱՎՃԱՐՆԵՐ	168,116.5	185,499.7	211,218.3	236,565.8
ՍՈՒԲՍԻԴԻԱՆԵՐ	116,352.2	122,295.5	127,139.7	130,244.6
ԴՐԱՄԱՇՆՈՐՀՆԵՐ	165,355.4	161,308.7	161,225.7	166,818.9
ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՆՊԱՍՏՆԵՐ ԵՎ ԿԵՆՍԱԹՈՇԱԿՆԵՐ	514,042.5	528,282.3	538,655.4	545,289.0
ԱՅԼ ԾԱԽՍԵՐ	224,356.0	287,997.8	300,336.9	389,990.9

2021-2023 թվականների ծախսերի ընդհանուր ծավալի միջին տարեկանի շուրջ 15.8 %-ը կկազմեն ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերը, (2020 թվականին այդ ցուցանիշը ծրագրվել է 15.5%):

2021-2023 թվականների ընթացքում ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի ֆինանսավորման կառուցվածքում արձանագրվում է արտաքին աղբյուրների ծավալի նվազում ի հաշիվ ներքին աղբյուրների ֆինանսավորման ծավալի մեծացման:

Գծապատկեր 4.4.3" *2021-2023 թթ"ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի ֆինանսավորման կառուցվածքը*

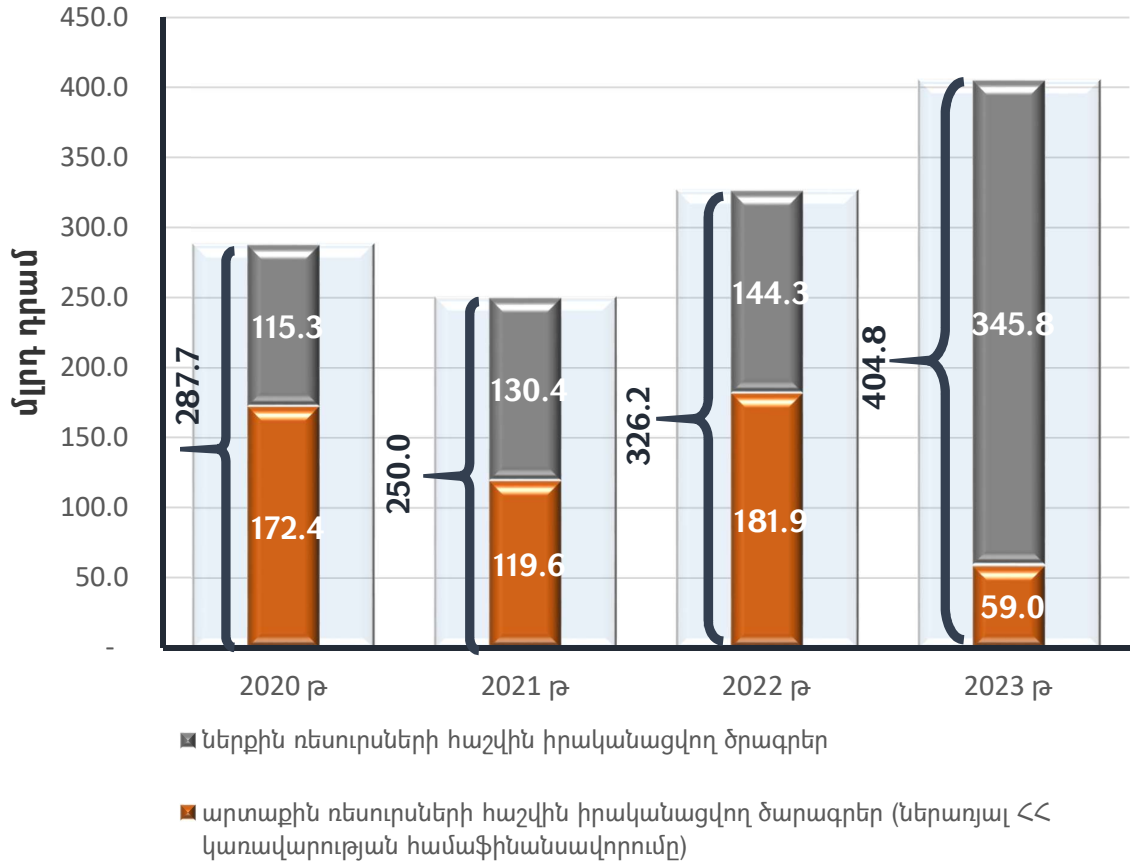

Ընդ որում միջնաժամկետ հատվածում ընդհանուր ծավալի կանխատեսվող 981.0 մլրդ դրամ ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի շուրջ 36.8 %-ը (360.5 մլրդ դրամ) նախատեսվում է ֆինանսավորել արտաքին աղբյուրների, իսկ 63.2%-ը (620.5 մլրդ դրամ)՝ ներքին աղբյուրների հաշվին: Ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի իրականացման գերակայությունները հանդիսանալու են ինչպես ենթակառուցվածքային, այնպես էլ սոցիալական ոլորտներում ներդրումները:

Աղյուսակ 4.4.3 *2020-2023թթ ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի ֆինանսավորման կառուցվածը ըստ արտաքին և ներքին աղբյուրների*

մլն դրամ

Ցուցանիշներ	2020թ հաստատված	2021թ ծրագիր	2022թ ծրագիր	2023թ ծրագիր
Ընդամենը	**287,741.0**	**249,991.1**	**326,213.0**	**404,771.2**
- արտաքին աղբյուրներ	***172,418.6***	***119,555.2***	***181,917.6***	***59,003.5***
- ներքին աղբյուրներ	***115,322.4***	***130,435.9***	***144,295.4***	***345,767.7***
Տրանսպորտ, այդ թվում	**89,251.6**	**74,705.0**	**112,462.2**	**38,630.3**
- արտաքին աղբյուրներ	*67,692.0*	*40,564.8*	*101,798.2*	*27,966.3*
- ներքին աղբյուրներ	*21,559.6*	*34,140.2*	*10,664.0*	*10,664.0*
Էներգետիկա, այդ թվում	**3,477.9**	**1,207.0**	**554.7**	**416.0**
- արտաքին աղբյուրներ	*3,477.9*	*1,207.0*	*554.7*	*416.0*
- ներքին աղբյուրներ	-	-	-	-
Շրջակա միջավայր և գյուղատնտեսություն	**10,627.4**	**7,229.8**	**6,309.4**	**1,498.0**
- արտաքին աղբյուրներ	*10,007.2*	*6,690.3*	*5,769.9*	*958.5*
- ներքին աղբյուրներ	*620.1*	*539.5*	*539.5*	*539.5*
Ջրային տնտեսություն	**38,796.4**	**35,655.2**	**39,635.4**	**15,505.5**
- արտաքին աղբյուրներ	*38,382.2*	*33,968.2*	*35,523.0*	*12,505.5*
- ներքին աղբյուրներ	*414.3*	*1,687.0*	*4,112.4*	*3,000.0*
Առողջապահություն	**863.9**	**3,933.9**	**5,635.5**	**13,172.1**
- արտաքին աղբյուրներ	*863.9*	*933.9*	*1,212.4*	-
- ներքին աղբյուրներ	-	*3,000.0*	*4,423.0*	*13,172.1*
Կրթություն, գիտություն մշակույթ և սպորտ	**18,413.6**	**14,525.1**	**30,706.3**	**46,534.5**
- արտաքին աղբյուրներ	*13,973.6*	*13,087.9*	*12,165.8*	*8,813.6*
- ներքին աղբյուրներ	*4,440.0*	*1,437.2*	*18,540.5*	*37,720.9*
Սոցապ	**4,338.3**	**2,466.4**	**1,355.3**	**1,277.0**
- արտաքին աղբյուրներ	*3,816.3*	*1,175.8*	*235.2*	*156.8*
- ներքին աղբյուրներ	*522.0*	*1,290.6*	*1,120.2*	*1,120.2*
Ուժային	**95,310.1**	**81,883.5**	**100,740.7**	**150,465.6**
- արտաքին աղբյուրներ	*12,959.1*	-	-	-
- ներքին աղբյուրներ	*82,351.0*	*81,883.5*	*100,740.7*	*150,465.6*

Այլ	**26,661.7**	**28,385.2**	**28,813.4**	**11,661.7**
- արտաքին աղբյուրներ	*21,246.3*	*21,927.2*	*24,658.4*	*8,186.8*
- ներքին աղբյուրներ	*5,415.4*	*6,457.9*	*4,155.0*	*3,474.8*
Չբաշխված	**-**	**-**	**-**	**125,610.6**

4.5. 2021-2023ԹԹ ՄԺԾԾ ԿԱՊԻՏԱԼ ԾԱԽՍԵՐԻ ԵՎ ՆՈՐ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԱՌԱՋՆԱՀԵՐԹՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

ՀՀ կառավարության ծրագրին համապատասխան ծախսային քաղաքականության արդյունավետության բարձրացման տեսանկյունից միջնաժամկետ ժամանակահատվածում կարևորում է հանրային ֆինանսների նպատակային, խնայողաբար և արդյունավետ օգտագործումը, ինչի արդյունքում ՀՀ պետական բյուջեի ծախսերի կառուցվածքում աստիճանաբար հնարավորության սահմաններում կմեծանա մարդկային կապիտալին և ենթակառուցվածքներին ուղղվող ծախսերի տեսակարար կշիռը:

Երկարաժամկետ տնտեսական աճի ապահովման տեսանկյունից կարևորելով կապիտալ ծախսերի, ինչպես նաև կառավարության կողմից ընդունված ռազմավարական ծրագրերի դերն ու նշանակությունը, մյուս կողմից հաշվի առնելով ՄԺԾԾ հարկաբյուջետային շրջանակի սահմանափակումները 2021-2023թթ ՄԺԾԾ-ում առանձին հավելվածներով ներկայացվել են ծախսային առաջնահերթություններ համարվող կապիտալ ծախսերն ու ռազմավարություններից բխող նոր նախաձեռնությունները, որոնք զետեղվել են համապատասխանաբար 6 և 7 հավելվածներում: Նշված ծախսերը դիտարկվում են որպես առաջնահերթություններ և 2021-2023թթ. բյուջեում լրացուցիչ ֆինանսական միջոցների առկայության պայմաններում (Հայաստանի Հանրապետության տնտեսական զարգացման բարենպաստ միջավայրի և այլ գործոններով պայմանավորված), ինչպես նաև 2021-2023թթ ժամանակահատվածում բյուջեով նախատեսված ծախսերի կրճատման, ծախսային ուղղությունների գծով հնարավոր գերակայությունների (առաջնահերթությունների) փոփոխման արդյունքում վերաբաշխումների (փոխատեղումների), խնայողությունների առկայության, Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված կարգով Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջեի դեֆիցիտի սահմանաչափի ավելացման պարագայում վերջիններիս ֆինանսավորումը պետք է իրականացվի առաջնահերթ կարգով՝ կապիտալ ծախսերի դեպքում հիմք ընդունելով համապատասխան նախագծանախահաշվային փաստաթղթերի հիման վրա այդ աշխատանքների արժեքների ճշգրտումները:

2021-2023թթ միջնաժամկետ ժամանակահատվածում առաջնահերթ կապիտալ ծախսերը կազմում են համապատասխանաբար՝ 81.337,2, 94.437,4 և 54.647,6 մլն. դրամ (տե՛ս Հավելված 7), իսկ ռազմավարություններից բխող նոր նախաձեռնությունների գծով ծախսերը կազմում են

համապատասխանաբար՝ 27.203,8, 33.857,5 և 38.224,7 մլն. դրամ (տե՛ս Հավելված 6), դրանք առնչվում եմ արդարադատության համակարգի, ՊԵԿ-ի ռազմավարական ծրագրերին և այլն:

Կապիտալ ծրագրերի դերը կարևորվել է նաև ՊՖԿՀ բարեփոխումների ռազմավարությունում, որտեղ ընդգրկված է նաև «Հանրային ներդրումների կառավարման» համակարգի ներդրումը, որը հանդիսանում է կապիտալ ծրագրերի գնահատման, առաջնահերթությունների որոշման և ֆինանսավորման համար անհրաժեշտ ռեսուրսների հաշվարկման առանցքային գործիքակազմի բաղադրիչներից մեկը: Այս միջոցառման իրականացումը ապագայում կնպաստի կապիտալ ծախսերի իրականացման արդյունավետության բարձրացմանը՝ խթանելով երկարաժամկետ տնտեսական աճի արագացումը:

ՄԱՍ II. ԾԱԽՍԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՌԱԶՄԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

ՀՀ 2021-2023ԹԹ. ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵՆԵՐԻ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Ծախսային քաղաքականության ռազմավարությունը շարադրող փաստաթղթում ընդհանուր գծերով ներկայացվում են 2021-2023թթ. ժամանակահատվածում պետական բյուջեի ծախսերի ըստ բնագավառների քաղաքականության գերակայությունները: Այս գերակայությունները բխում են Կառավարության ընդհանուր ռազմավարական գերակայությունների համատեքստից (Կառավարության ծրագիր, տարբեր ոլորտներում Կառավարության կողմից ընդունված մի շարք միջնաժամկետ և երկարաժամկետ ծրագրեր և այլն) և պետք է ծառայեն որպես հիմք՝ ՀՀ 2021 թվականի պետական բյուջեի նախագծի մշակման համար:

Ինչպես արդեն վերը նշվել էր Կառավարությունն առաջիկա տարիների համար առավել կարևորում է պետական բյուջեի հիմնական ծախսային հետևյալ գերակայությունները.

(i) սոցիալական ոլորտի առանձին ճյուղերում (մասնավորապես՝ կրթություն, առողջապահություն, սոցիալական պաշտպանություն), ինչպես նաև պետական կառավարման բնագավառներում պետական մարմինների գործունեության արդյունավետության, նպատակաուղղվածության և հասցեականության մակարդակի բարձրացման, նրանց կողմից հանրությանը մատուցվող ծառայությունները բնակչության համար ավելի մատչելի դարձնելու նպատակով իրականացվող բարեփոխումների ֆինանսական ապահովում,

(ii) հանրապետության տարածքային ամբողջականությունը, տարածաշրջանում կայունությունը և Ղարաբաղյան հակամարտության կողմերի ուժերի հավասարակշռությունը պահպանելու նպատակով պաշտպանության և ազգային անվտանգության կառույցների կենսագործունեության համար անհրաժեշտ ֆինանսական ապահովում,

(iii) տնտեսության առանձին ոլորտներում (մասնավորապես՝ գյուղատնտեսություն, ջրային տնտեսություն, ճանապարհային տնտեսություն և էներգետիկա) ենթակառուցվածքների վերականգնման և զարգացման ծրագրերի իրականացում:

1. ՊԵՏԱԿԱՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԻ ՊԱՀՊԱՆՄԱՆ ԾԱԽՍԵՐ

Ոլորտը ներառում է Սահմանադրությամբ և օրենքով ստեղծված պետական մարմինների պահպանմանն ուղղված բյուջետային ծրագրերի ու միջոցառումների շրջանակը, որն ընդգրկում է պետական իշխանության մարմինների (օրենսդիր, գործադիր և դատական), Սահմանադրությամբ և օրենքով ստեղծված ինքնավար և անկախ մարմինների ընթացիկ պահպանումը և տեխնիկական միջոցներով ապահովումը:

Ընդհանուր առմամբ, պետական կառավարման համակարգի բարեփոխումներին ուղղված Կառավարության կողմից իրականացվող գործողությունները միտված են լինելու պետական

կառավարման համակարգում կոռուպցիոն երևույթների բացառմանը՝ միաժամանակ պետական իշխանության մարմինների գործունեության թափանցիկության, պետական կառավարման գործընթացներին քաղաքացիական հասարակության ներկայացուցիչների մասնակցության աստիճանի բարձրացման, կառավարման համակարգում տարբեր հանրային ու հասարակական խորհուրդների մասնակցության ապահովման և այլ մեխանիզմների գործարկմամբ:

Հանրային կառավարման թափանցիկության և հաշվետվողականության ապահովման, վարչական կոռուպցիայի հաղթահարման նպատակով կարևորվում է պետության կողմից ծառայությունների մատուցման ոլորտում էլեկտրոնային գործիքների ներդրման միջոցով քաղաքացի-պետություն շփման հնարավորինս սահմանափակումը, պետական մարմինների գործունեության թափանցիկության, հաշվետվողականության, տվյալների անփոփոխելիության, միասնականության և ավտոմատացման ապահովումը, ինչը կբարձրացնի որոշումների ընդունման ժամանակ կիրառվող տեղեկատվության հուսալիության և ամբողջականության աստիճանը:

Պետական կառավարման համակարգում Կառավարությունը դրսևորում է պետական ռեսուրսների կառավարումը արդյունավետ, օգտավետ և խնայողաբար իրականացնելու մոտեցում:

ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԻ ԳՆԱՀԱՏԱԿԱՆԸ

Պետական կառավարման համակարգի պահպանման գծով գոյություն ունեցող բյուջետային ծրագրերը՝ դրանք հանրային իշխանության մարմինների պահպանմանն ու տեխնիկական կարողությունների զարգացմանն ուղղված ծախսային ծրագրերն ու միջոցառումներն են, որոնց գծով ծախսերի մակարդակը կախված է պետական կառավարման համակարգում տեղի ունեցող փոփոխություններից, այդ թվում՝ կառուցվածքային կամ գործառութային փոփոխություններից, ինչպես նաև տնտեսության մեջ տեղի ունեցող գնային և սակագնային տարբեր գործոնների փոփոխություններից:

2021-2023թթ. ՄԺԾԾ չափաքանակները հաշվարկվել են հիմք ընդունելով ՀՀ 2020 թվականի պետական բյուջեի ցուցանիշները և 2020 թվականի ընթացքում որոշակի իրավական կարգավորումների արդյունքում կատարված օրենսդրական փոփոխությունները: Ընդ որում, հանրային իշխանության մարմինների պահպանման ծախսերը ծրագրավորվել են միասնական սկզբունքի կիրառմամբ:

Հանրային իշխանության մարմինների պահպանման համար պետական բյուջեով նախատեսված ծախսերի տեսակարար կշիռը 2021-2023թթ. ժամանակահատվածի համար կկազմի համապատասխանաբար՝

1. ՀՆԱ-ի 1.8%, 1.7% և 1.6%-ը (2020թ-ին՝ 1.8%-ը),
2. պետական բյուջեի՝ 7.0%, 6.5% և 6.0% (2020թ.՝ 6.9%):

Պետական իշխանության մարմինների գծով 2021-2023թթ. ժամանակահատվածի համար ծրագրավորված ծախսերը ներկայացված են ստորև բերված աղյուսակում.

(հազ դրամ)

	2021թ.	2022թ.	2023թ.
Հանրային իշխանության մարմինների պահպանման ծախսեր	130,421,060.9	131,652,217.2	132,910,300.2
Հերթական՝ մարդահամարի նախապատրաստման, անցկացման և ամփոփման աշխատանքներ	1,020,625.5	104,364.8	
Ազգային ժողովի ընտրություններ			2,715,963.2
Երևանի ավագանու հերթական ընտրություններ			718,794.1
Տեղական ինքնակառավարման մարմինների ընտրություններ	1,420,723.0	719,044.2	719,044.2

2. ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ, ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ, ՄՇԱԿՈՒՅԹ, ՍՊՈՐՏ ԵՎ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹՅՈՒՆ

Կրթության ոլորտ

Համաձայն ՀՀ կառավարության 2019 թվականի փետրվարի 8-ի N 65-Ա որոշման 4.4-րդ կետի՝ կառավարության համար գերակա խնդիր է կրթության զարգացումը, ինչի շնորհիվ է միայն հնարավոր հասնել կայուն ու ներառական զարգացման և համընդհանուր բարեկեցության: Կրթության ոլորտը կարևոր դերակատարություն ունի ինչպես անհատի կայացման, այնպես էլ հասարակության սոցիալական և տնտեսական զարգացման բոլոր ոլորտներում: Դրանով է պայմանավորված, որ այն դասվում է կառավարության ծրագրի գերակայությունների շարքում:

Կրթության ոլորտի գլխավոր հիմնախնդիրն է միջազգայնորեն ընդունված չափանիշներին համապատասխան որակի ապահովումը: Այս տեսանկյունից ոլորտային քաղաքականությունը ներառում է 3 հիմնական ուղղություններ.

դասավանդող անձնակազմի, մասնավորապես՝ ուսուցիչների, մասնագիտական որակական բարելավումը: Մասնավորապես նախատեսվում է, որ դասավանդող ուսուցիչների առնվազն 45%-ը կանցնի ատեստավորում մասնագիտական նոր չափանիշներին համապատասխան,

կրթական ծրագրերի բովանդակային արդիականացումն ու համապատասխանեցումը աշխատաշուկայի և տնտեսության զարգացող պահանջներին: Կվերանայվեն հանրակրթական չափորոշիչները, ուսումնական պլանը և առարկայական ծրագրերը՝ նպատակ ունենալով խթանել սովորողների քննական մտածողությունը, նորարարությունը, վերլուծական և ստեղծագործական հմտությունները: Առանձնակի ուշադրություն կհատկացվի STEM առարկաների և օտար լեզուների դասավանդմանը, քաղաքացիական, ֆինանսական և ձեռնարկատիրական կրթությանը: Մասնագիտական կրթության ոլորտում կմշակվեն և կներդրվեն տնտեսության ժամանակակից պահանջներից բխող նոր մասնագիտությունների կրթական ծրագրեր՝ մեծացնելով շրջանավարտների մրցունակությունն աշխատաշուկայում, բարձրագույն կրթության ծրագրերում կխթանվի գիտահետազոտական աշխատանքների իրականացումը,

ուսումնական հաստատությունների արդիական նյութատեխնիկական հենքի ապահովումը և սովորողակենտրոն միջավայրի ստեղծումը: Նոր թափ կհաղորդվի նախադպրոցական, դպրոցական և մասնագիտական ուսումնական հաստատությունների շենքերի վերանորոգմանն ու կառուցմանը՝ ներառելով նաև գյուղական փոքրաթիվ աշակերտական համակազմ ունեցող դպրոցները: Հանրապետության ևս 3 մարզերի հանրակրթական դպրոցներում կներդրվի «Կայուն դպրոցական սնունդ» ծրագիրը:

Կրթության ոլորտի հաջորդ կարևոր խնդիրն է մատչելիության ապահովումը, որի ուղղությամբ նախատեսվում են հետևյալ միջոցառումները.

•կընդլայնվի նախադպրոցական ծառայությունների մատուցման շրջանակը, համայնքներին ցուցաբերվող նպատակային օժանդակության շնորհիվ կմեծանա երեխաների ընդգրկվածությունը,

•մինչև 2022 թվականը բոլոր մարզերը կանցնեն համընդհանուր ներառական կրթության, մարզերում գործող հատուկ դպրոցները կվերակազմակերպվեն տարածքային մանկավարժահոգեբանական աջակցության կենտրոնների: Այն մարզերում, որտեղ չեն գործում

հատուկ դպրոցներ, կլինի մանկավարժահոգեբանական աջակցության ծառայությունների պատվիրակում ՀՀ պետական բյուջեի միջոցների հաշվին, կապահովվի վերապատրաստումների միջոցով ուսուցիչների և ուսուցչի օգնականների ներառական դասավանդման հմտությունների զարգացումը,

•մասնագիտական կրթության ֆինանսավորման աճը կուղղվի խոցելի խմբերի երիտասարդների ընդգրկվածության մեծացմանը: Կընդլայնվի մասնագիտական կրթության՝ պետական բյուջեից ֆինանսավորվող տեղերի թիվը, կընդլայնվեն ուսման վարձի զեղչային համակարգից օգտվող շահառուների խմբերը:

Ելնելով վերոնշյալ նպատակներից՝ միջնաժամկետ հատվածում նախանշվել են ոլորտի հետևյալ հիմնական թիրախները.

- պարտադիր կրթության երեք մակարդակներում սովորողների համախառն ընդգրկվածության ցուցանիշի 99% ապահովում,
- նախնական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական կրթության (ՆՄՄԿ) համակարգում տվյալ տարում ընդունված սովորողների թիվը մասնագիտական կրթության (նախնական (արհեստագործական), միջին և բարձրագույն մասնագիտական) համակարգում տվյալ տարում ընդունված սովորողների ընդհանուր թվում 52.2%-ից հասցնել 55%-ի,
- ՆՄՄԿ համակարգում տվյալ տարում ընդունված սովորողների թիվը հիմնական և միջնակարգ դպրոցների շրջանավարտների թվում 33.1%-ից հասցնել 35%-ի,
- ուսումնառած մասնագիտության գծով ուսումնառության ավարտից հետո 6 ամսվա ընթացքում զբաղվածություն ունեցող շրջանավարտների թիվը 38.3%-ից հասցնել 45.0%-ի,
- նախնական և միջին մասնագիտական ուսումնական հաստատությունների՝ ուսումնառությունը բուհերում շարունակած շրջանավարտների թիվը 19%-ից հասցնել 21%-ի,
- աշխատաշուկայի պահանջներից ելնելով՝ նոր մասնագիտությունների ներդրումը 17-ից հասցնել 24-ի,
- ՆՄՄԿՈՒ ուսումնական գործընթացներում ներգրավված գործատուների թիվը 1199-ից հասցնել 1650-ի,
- վերապատրաստման ծրագրերն անցած ՆՄՄԿՈՒ հաստատությունների դասավանդողների մասնաբաժինը 16%-ից հասցնել 32%-ի,
- աշխատանքի վրա հիմնված՝ դուալ ուսուցման փորձնական ծրագրեր իրականացնող ՆՄՄԿՈՒ հաստատությունների թիվը, ընդհանուր ՆՄՄԿՈՒ հաստատությունների թվի մեջ, 15-ից հասցնել 23-ի,
- ուսման վարձավճարի լրիվ փոխհատուցմամբ սովորող ուսանողների տեսակարար կշիռը բարձրագույն կրթություն ստացողների մեջ 18%-ից հասցնել 24%-ի, իսկ սոցիալապես անապահովության սահմանային միավորից բարձր միավոր ունեցող ընտանիքների ուսանողների տեսակարար կշիռն ընդհանուր ուսանողների թվաքանակի մեջ՝ 4.1%-ից՝ 5%-ի,
- արտադպրոցական դաստիարակության ծրագրերում 6-18 տարեկան երեխաների ընդգրկվածության մակարդակը 20.5%-ից հասցնել 23.5%-ի, որից 3.1%-ը՝ գյուղական բնակավայրերում,

- 2023 թվականին հանրապետության բոլոր մարզերի տարրական դասարանների և նախակրթարանների սովորողներին ապահովել կայուն դպրոցական սննդով,
- հանրակրթական դպրոցների՝ կամավոր ատեստավորմանը մասնակցած ուսուցիչների թիվը 2023 թվականին հասցնել 45%-ի,
- հաշմանդամություն ունեցող աշակերտների համար հարմարեցված ենթակառուցվածքներ և նյութեր ունեցող դպրոցների թիվը 2023 թվականին հասցնել 100-ի,
- հանրակրթական դպրոց հաճախող կրթության առանձնահատուկ կարիք ունեցող երեխաների տեսակարար կշիռը կրթության առանձնահատուկ կարիք ունեցող երեխաների ընդհանուր թվաքանակի մեջ 2023 թվականին հասցնել 100%-ի:
- օտարերկրյա պետություններում հայերենի և հայագիտական առարկաների դասընթացների թիվը 10-ից 2023 թվականին հասցնել 22-ի,
- կրթության կառավարման տեղեկատվական համակարգում ներառված ուսումնական հաստատությունների մասնաբաժինը մինչև 2023 թվականը՝ 57-ից հասցնել 100%-ի,
- «Հայկական կրթական միջավայր» տեղեկատվական պորտալում ակտիվ ուսումնական հաստատությունների մասնաբաժինը՝ 15-ից հասցնել 50%-ի:

ՈԼՈՐՏԱՅԻՆ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ

1. **«Նախնական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական կրթություն»**

Ծրագրի նպատակն է՝ աշխատաշուկայի արդի պահանջներին համապատասխան նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական կրթության որակավորում ունեցող մասնագետների պատրաստումը, կրթության մատչելիության ապահովումը: Ծրագրի գծով 2021-2023 թվականներին նախատեսվում է հատկացնել, ըստ տարիների՝ 11,602.0; 15,259.3 և 15,510.9 մլն դրամ՝ 2020 թվականի 12,645.2 մլն դրամի դիմաց, կամ՝ 2020 թվականի պետական բյուջեի ցուցանիշի համեմատ՝ 2021 թվականին 8.2%-ով պակաս, 2022-2023 թվականներին՝ համապատասխանաբար, 20.7 և 22.7%-ով ավել: Ընդ որում, նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական կրթության գծով ուսուցման ծախսերը նվազել են, ըստ տարիների՝ 8.6; 4.8 և 2.8%-ով, պայմանավորված սովորողների թվաքանակների փոփոխությամբ, միաժամանակ, նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական ուսումնական հաստատությունների շենքային պայմանների բարելավման նպատակով 2021 թվականին նախատեսվել է 235.9 մլն դրամ, 2022-2023 թվականներին՝ յուրաքանչյուր տարի, 3,446.9 մլն դրամ՝ 2020 թվականի 235.9 մլն դրամի դիմաց:

2. **«Բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթության ծրագիր»**

Ծրագրի նպատակն է՝ մատչելի, որակյալ և մրցունակ բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթության ապահովումը:

«Բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթության մասին» ՀՀ օրենքի 4-րդ հոդվածով սահմանված՝ բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթության բնագավառում պետական քաղաքականության սկզբունքներից է բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթության մատչելիությունը: Նույն օրենքի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ ՀՀ-ում բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթության բնագավառում

պետական քաղաքականության խնդիրներից է պետության համար առաջնային և կարևորություն ներկայացնող բնագավառներում, ինչպես նաև սահմանամերձ կամ բարձրլեռնային բնակավայրերում մասնագետների պատրաստմանն աջակցելը, իսկ 2-րդ մասի 5-րդ և 6-րդ կետերով սահմանված է, որ պետությունն ապահովում է բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթության զարգացում հետևյալ ձևերով.

1) պետության պահանջներին համապատասխան՝ բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթական ծրագրեր իրականացնող ուսումնական հաստատություններին և դրանցում սովորողներին ֆինանսական աջակցության ապահովում,

2) օրենքով սահմանված կարգով բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթության համակարգի ուսանողներին և ասպիրանտներին պետական ֆինանսական օժանդակություն (կրթաթոշակներ, ուսման վարձի փոխհատուցում (լրիվ և մասնակի (զեղչ), կրթական դրամաշնորհներ, վարկեր):

Ծրագրի գծով 2021-2023 թվականներին նախատեսվում է հատկացնել, ըստ տարիների՝ 11,861.9; 12,697.5 և 12,905.9 մլն դրամ՝ 2020 թվականի 12,627.1 մլն դրամի դիմաց, կամ՝ 2020 թվականի պետական բյուջեի ցուցանիշի համեմատ՝ 2021 թվականին 6.1%-ով պակաս, 2022-2023 թվականներին՝ համապատասխանաբար, 0.6 և 2.2%-ով ավել՝ պայմանավորված ուսանողների թվաքանակների փոփոխությամբ:

3. **«Հանրակրթության ծրագիր»**

Ծրագրի նպատակն է՝ պարտադիր կրթության երեք մակարդակներում սովորողների ընդգրկվածության և գրագիտության ապահովումը:

Ծրագրի շրջանակներում միջոցներ են նախատեսվել պարտադիր կրթության երեք մակարդակներում սովորողների ուսուցման գծով: ՀՀ կառավարության ծրագրով ամրագրված՝ նախադպրոցահասակ երեխաների 70% ընդգրկվածության թիրախն ապահովելու համար կշարունակվի ծախսարդյունավետ նախադպրոցական ծառայությունների հիմնումը համայնքներում:

Կշարունակվի համընդհանուր ներառական կրթության ընդլայնման քաղաքականությունը: Մինչև 2023 թվականն ապահովվելու է հանրապետության բոլոր մարզերում և Երևան քաղաքում համընդհանուր ներառական հանրակրթությանն անցումը:

Ներկայումս հանրապետության 7 մարզերում (Արարատ, Սյունիք, Վայոց Ձոր, Տավուշ, Շիրակ, Արագածոտն, 2020 թվականի սեպտեմբերից՝ Գեղարքունիք) իրականացվում է «Կայուն դպրոցական սնունդ» ծրագիրը: 2021-2023 թվականներին ծրագիրը կներդրվի Արմավիրի, Լոռու և Կոտայքի մարզերում, արդյունքում՝ հանրապետության բոլոր մարզերի հանրակրթական ուսումնական հաստատություններում տարրական դասարանների և նախակրթարանների սովորողները կստանան առողջ, կայուն և ապահով սնունդ:

Ծրագրի գծով 2021-2023 թվականներին նախատեսվում է հատկացնել, ըստ տարիների՝ 103,163.0; 106,121.2 և 107,183.1 մլն դրամ՝ 2020 թվականի 99,854.7 մլն դրամի դիմաց, կամ՝ 2020 թվականի պետական բյուջեի ցուցանիշի համեմատ՝ համապատասխանաբար, 3.3; 6.3 և 7.3%-ով ավել, պայմանավորված սովորողների թվաքանակների փոփոխությամբ:

4. **«Արտադպրոցական դաստիարակության ծրագիր»**

Ծրագրի նպատակն է՝ նպաստել հանրակրթական ուսուցման համակարգում ընդգրկված երեխաների հոգևոր և գեղագիտական զարգացմանը, բնապահպանական և կիրառական գիտելիքների ձեռքբերմանը: Ծրագրի գծով 2021-2023 թվականներին նախատեսվում է հատկացնել, ըստ տարիների՝ 3,873.9; 4,327.6 և 4,302.7 մլն դրամ՝ 2020 թվականի 4,546.4 մլն դրամի դիմաց, կամ՝ 2020 թվականի պետական բյուջեի ցուցանիշի համեմատ՝ համապատասխանաբար, 14.8; 4.8 և 5.4%-ով պակաս (պայմանավորված ոլորտի գերակայություններով և ծախսային առաջնահերթություններով) :

5. **«Ապահով դպրոց»**

Ծրագրի նպատակն է՝ դպրոցներին սպառնացող աղետների ռիսկի կառավարման կարողությունների հզորացումը, դպրոցի անձնակազմի և աշակերտների անվտանգության ապահովման մակարդակի բարձրացումը՝ կիրառելով ներառական և երեխայակենտրոն մոտեցումներ: Ծրագրի շրջանակներում նախատեսվում է իրականացնել փոքրաթիվ համակազմ ունեցող դպրոցների կառուցման կամ հիմնանորոգման աշխատանքներ: Ծրագրի գծով 2021-2023 թվականներին նախատեսվում է հատկացնել, ըստ տարիների՝ 1,127.0; 14,507.6 և 27,688.0 մլն դրամ՝ 2020 թվականի 1,706.7 մլն դրամի դիմաց:

6. **«Կրթության որակի ապահովում»**

Ծրագրի նպատակն է՝ ընթացիկ աշխատանքների, բարեփոխումների և նոր նախաձեռնությունների միջոցով ֆորմալ և ոչ-ֆորմալ կրթության ոլորտում իրականացվող միջոցառումների, մատուցվող ծառայությունների բովանդակության և կազմակերպման որակի շարունակական բարելավումը:

Որպես կրթության որակի ապահովման հիմնական գործոն նախարարության (կառավարության) ուշադրության կենտրոնում կլինի ուսուցիչների գործունեությունը" կստեղծվեն ուսուցիչների մասնագիտական առաջընթացը խթանող մեխանիզմներ և հնարավորություններ, կվերանայվի ուսուցիչների ատեստավորման համակարգը՝ այն կապելով լրացուցիչ վարձատրության հնարավորությունների հետ: Մշակվել է ուսուցիչների այլընտրանքային՝ կամավոր ատեստավորման համակարգ, որը կգործի պարտադիր ատեստավորմանը զուգահեռ և ուսուցիչների աշխատավարձի բարձրացման հնարավորություն կընձեռի:

Ուսուցիչների մասնագիտական առաջընթացի քաղաքականությունը կզուգորդվի մեկ այլ գերակա ուղղության՝ կրթության բովանդակային արդիականացմամբ, ինչը կիրականացվի Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող «Կրթության բարելավման» վարկային և «ԵՄ-ն հանուն նորարարության» դրամաշնորհային ծրագրերի շրջանակում: Կրթության բովանդակային բարեփոխումներում հատուկ կարևորվում են STEM առարկաները, որոնց արդյունքում ձեռքբերված կարողություններն ու գիտելիքներն առանցքային են ժամանակակից աշխարհում: Միաժամանակ կշարունակվեն ՆՄՄ ոլորտում կրթական չափորոշիչների մշակման և լրամշակման, վարչական, դասավանդող անձնակազմի վերապատրաստմանն ուղղված աշխատանքները: Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող «Կրթության բարելավման» վարկային ծրագրի շրջանակում կհիմնանորոգվեն 8 ավագ դպրոցներ:

Ծրագրի գծով 2021-2023 թվականներին նախատեսվում է հատկացնել, ըստ տարիների՝ 6,270.2; 1,834.3 և 1,835.4 մլն դրամ՝ 2020 թվականի 7,176.5 մլն դրամի դիմաց, կամ՝ 2020 թվականի պետական բյուջեի ցուցանիշի համեմատ՝ համապատասխանաբար, 12.6; 74.4 և 74.4%-ով պակաս, պայմանավորված 2021 թվականին Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ

իրականացվող «Կրթության բարելավման» վարկային ծրագրի ավարտով, «Կրթության ոլորտում ՏՀՏ ներդրում և շարունակականության ապահովում» միջոցառման՝ առանձին ծրագրով նախատեսմամբ, «Գնահատման և թեստավորման ծառայություններ» միջոցառման՝ Հանրակրթության ծրագրում նախատեսմամբ: Միաժամանակ, 2021 թվականին 598.9 և 689.4 մլն դրամ է նախատեսվել՝ համապատասխանաբար, «Կրթության զարգացման և նորարարության ազգային կենտրոն»-ի (ԿԶՆԱԿ) զարգացում» և «Տավուշի մարզում գիտական, տեխնոլոգիական, ճարտարագիտական, մաթեմատիկական (ԳՏՃՄ) ոլորտի կրթական միջավայրի բարելավում» դրամաշնորհային ծրագրերի գծով:

7. **«Համընդհանուր ներառական կրթության համակարգի ներդրում»**

Ծրագրի նպատակն է՝ յուրաքանչյուր երեխայի համար կրթության մատչելիության, հավասար մասնակցության հնարավորության և որակի ապահովումը՝ զարգացման առանձնահատկություններին համապատասխան և անհրաժեշտ պայմանների ստեղծման միջոցով:

Մինչև 2023 թվականն ապահովվելու է անցումը համընդհանուր ներառական հանրակրթությանը, որով պայմանավորված հատուկ դպրոցները կվերակազմավորվեն մանկավարժահոգեբանական աջակցության կենտրոնների, իսկ այնտեղ սովորող երեխաները կտեղափոխվեն հանրակրթական դպրոցներ: Կընդլայնվի հանրակրթական դպրոցների ներառական կրթության կարողությունների հզորացումը, լրացուցիչ ծրագրեր կիրականացվեն ուսուցիչների կարողությունների զարգացման ուղղությամբ: ԱՄՆ ՄԶԳ աջակցությամբ իրականացվող «Ներառական կրթության համակարգի ներդրում» դրամաշնորհային ծրագրով 100 դպրոցներում և 5 մանկավարժահոգեբանական աջակցության կենտրոններում կիրականացվեն կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող անձանց մատչելիության համար հարմարեցման վերանորոգման աշխատանքներ:

Ծրագրի գծով 2021-2023 թվականներին նախատեսվում է հատկացնել, ըստ տարիների՝ 2,633.6; 2,466.4 և 2,466.4 մլն դրամ՝ 2020 թվականի 2,469.9 մլն դրամի դիմաց, կամ՝ 2020 թվականի պետական բյուջեի ցուցանիշի համեմատ՝ 2021 թվականին 6.6%-ով ավելի, 2022-2023 թվականներին՝ յուրաքանչյուր տարի 0.1%-ով պակաս:

8. **«Կրթության, մշակույթի և սպորտի ոլորտներում միջազգային և սփյուռքի հետ համագործակցության զարգացում»**

Ծրագրի նպատակն է՝ կրթության, մշակույթի և սպորտի ոլորտներում Հայաստանի Հանրապետության և օտարերկրյա պետությունների, միջազգային կազմակերպությունների, հայկական համայնքների հետ փոխհամագործակցության ապահովումը: Ծրագրի գծով 2021-2023 թվականներին նախատեսվում է հատկացնել, ըստ տարիների՝ 1,082.0; 478.1 և 461.7 մլն դրամ՝ 2020 թվականի 466.2 մլն դրամի դիմաց, կամ՝ 2020 թվականի պետական բյուջեի ցուցանիշի համեմատ՝ 2021 թվականին 132.1%-ով ավելի (2021 թվականին Հայաստանում «STARMUS» փառատոնի կազմակերպման և անցկացման մասնակցության վճարի գծով նախատեսվել է 660.0 մլն դրամ), 2022 թվականին՝ 2.6%-ով ավելի, իսկ 2023 թվականին՝ 1.0%-ով պակաս:

9. **«Կրթության ոլորտում տեղեկատվական և հաղորդակցական տեխնոլոգիաների ներդրում» նոր ծրագիր**

Ծրագրի նպատակն է՝ կրթության ոլորտում տեղեկատվական և հաղորդակցական տեխնոլոգիաների կիրառման ընդլայնումը: Ծրագրի գծով 2021-2023 թվականներին նախատեսվում է հատկացնել, յուրաքանչյուր տարի 424.1 մլն դրամ:

Գիտության ոլորտ

ՀՀ գիտության ոլորտում պետական քաղաքականության հիմնական նպատակներն են գիտության կայուն զարգացման ապահովումը, գիտության ֆինանսավորման արդյունավետության բարձրացումը և կատարողականի վրա հիմնված ֆինանսավորման մեխանիզմների ներդրումը, միջազգայնորեն մրցունակ հիմնարար ուսումնասիրությունների, տնտեսության պահանջներից բխող կիրառական հետազոտությունների, ինչպես նաև երկակի նշանակություն ունեցող գիտելիքների ձեռքբերմանն ուղղված գիտահետազոտական աշխատանքների խթանումը, գիտական կադրերի վերարտադրության արդյունավետ համակարգի ներդրումը, գիտության ենթակառուցվածքների արդիականացումը, կրթություն-գիտություն կապի ամրապնդումը, գիտական արդյունքի առևտրայնացումը, միջազգային գիտական համագործակցության զարգացումը, մտավոր սեփականության արդյունավետ պաշտպանությունը:

Այդ նպատակներին հասնելու ուղղությամբ 2021-2023 թվականների ընթացքում իրականացվելու են միջոցառումներ, որոնք ամրագրված են ՀՀ կառավարության 2019 թվականի փետրվարի 8-ի N 65-Ա որոշման 4.4-րդ կետի «Գիտության ոլորտին» վերաբերող բաժնում:

Գիտության ոլորտի 2021-2023 թվականների զարգացման հիմնական թիրախներն են.

- գիտության ֆինանսավորման արդյունավետության բարձրացումը,
- գիտության ոլորտում արդյունավետության վրա հիմնված ֆինանսավորման մեխանիզմների ներդրումը,
- երկրի տնտեսության կարիքներից բխող և գիտական հետազոտությունների արդի պահանջներին համապատասխանող ուղղությունների զարգացումը,
- գիտության ոլորտում երիտասարդ կադրերի ամրապնդման մեխանիզմների ներդրումը, Հայաստանում իրականացվող ծրագրերում օտարերկրյա պետություններում գտնվող հայ գիտնականների ներգրավումը, վերինտեգրման ծրագրերի իրականացումը,
- բեկումնային զարգացում ապահովող որոշ տեխնոլոգիական ոլորտներում գիտական, գիտակրթական և գիտատեխնոլոգիական գերազանցության կենտրոնների ստեղծումը,
- կրթություն-գիտություն կապի սերտացումը՝ ձևավորելով բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների և գիտական կազմակերպությունների ցանցեր՝ ըստ գիտական գործունեության բնագավառների և ապահովելով ուսանողների, պրոֆեսորադասախոսական կազմի և գիտաշխատողների տեղաշարժը ցանցի մաս կազմող բարձրագույն ուսումնական հաստատություններում և գիտական կազմակերպություններում.
- հայերեն լեզվի գործառության ու զարգացման համար անհրաժեշտ պայմանների ստեղծումը,
- միջազգայնորեն մրցունակ, միջազգային գիտական նվաճումներին միտված, երկրի տնտեսության մրցունակությանը և անվտանգությանն անմիջականորեն նպաստող գիտական համակարգի ստեղծումը:

Վերոնշյալ նպատակների ձեռքբերման ուղղությամբ 2021-2023 թվականներին իրականացվելու են հետևյալ միջոցառումները՝

- գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության բնագավառում կատարողականի վրա հիմնված պետական ֆինանսավորման մեխանիզմների ներդրում,

- գիտության ոլորտի օպտիմալացման և կառուցվածքային բարեփոխումների ծրագրի մշակում և ներդրում,

- գիտության ոլորտի զարգացման 2021-2025 թվականների ռազմավարական ծրագրի մշակում և ներդրում,

- գիտության և տեխնիկայի զարգացման 2020-2024 թվականների համար սահմանված գերակայությունների շրջանակներում ծրագրերի առաջնահերթ իրականացման մեխանիզմների ներդրում,

- տնտեսության պահանջներից բխող հետազոտությունների պատվերների ձևավորման մեխանիզմների մշակում և ներդրում,

- երկակի նշանակության ծրագրերի իրականացում,

- գիտության ոլորտ երիտասարդ կադրերի ներգրավման ծրագրի ներդրում,

- օտարերկրյա պետություններում աշխատող գիտական և (կամ) գիտակրթական կադրերի վերաինտեգրման ծրագրերի իրականացում,

- միջազգային չափանիշներին համապատասխան գիտական հետազոտություններ իրականացնելու պայմանների ձևավորման մեխանիզմների մշակում և ներդրում,

- գիտանորարարական ենթակառուցվածքների ստեղծման աջակցության մեխանիզմների ներդրում,

- Եվրոպական հետազոտական տարածքում խելացի մասնագիտացման տիրույթի ձեռքբերմանն ուղղված ծրագրերի իրականացում:

ՈԼՈՐՏԱՅԻՆ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

1. «Գիտական և գիտատեխնիկական հետազոտությունների ծրագիր»

Ծրագրի գծով 2021-2023 թվականներին նախատեսվում է հատկացնել, ըստ տարիների՝ 13,753,6; 13,434.7 և 13,437.4 մլն դրամ՝ 2020 թվականի 14,255.3 մլն դրամի դիմաց, կամ՝ 2020 թվականի պետական բյուջեի ցուցանիշի համեմատ՝ նվազումը կազմում է, համապատասխանաբար, 3.5; 5.8 և 5.7 տոկոս, պայմանավորված հետևյալով. գիտական ենթակառուցվածքի արդիականացման գծով գումարի ծավալը ձևավորվել է ցանկում ընդգրկված կազմակերպությունների կողմից ներկայացված բյուջետային հայտերի, ինչպես նաև ՀՀ ԿԳՄՍ նախարարի հրամանով ձևավորված միջգերատեսչական մրցութային հանձնաժողովի քննարկման արդյունքում եղած առաջարկությունների հիման վրա:

Մշակույթի ոլորտ

Համաձայն ՀՀ կառավարության 2019 թվականի փետրվարի 8-ի N 65-Ա որոշման 4.5-րդ կետի, Կառավարությունը նպատակադրվել է ստեղծել ստեղծագործական կարողությունների լիարժեք արտահայտման և իրացման համար բարենպաստ միջավայր, իրականացնել հայկական մշակույթի ճանաչելիությանն ուղղված ծրագրեր՝ Հայաստանում և նրա սահմաններից դուրս, խթանել Հայաստանի Հանրապետության տարածքում գտնվող պատմամշակութային հուշարձանների ուսումնասիրությունների և հնագիտական համալիր հետազոտական ծրագրերի իրականացումը, այդ ուսումնասիրությունների միջազգայնացումը և հանրահռչակումը, ստեղծել ստեղծագործական կարողությունների լիարժեք արտահայտման և իրացման համար բարենպաստ միջավայր, իրականացնել հայկական մշակույթի ճանաչելիությանն ուղղված ծրագրեր՝

Հայաստանում և նրա սահմաններից դուրս, աջակցել դեբյուտային ստեղծագործական ծրագրերին՝ արվեստի փորձարարական և նորարարական ձևերի խրախուսմամբ, ապահովել մշակութային ծառայությունների համաչափությունը, մատչելիությունը և հասանելիությունը Հայաստանի Հանրապետության մարզերում:

Մշակույթի ոլորտի հիմնական թիրախներն են.

- Կինոարվեստի, կինոարտադրության զարգացմանն աջակցություն, հայկական ավանդույթների շարունակականության ապահովում, կինոարվեստի հանրահռչակում,
- Մշակութային ժառանգության պահպանում, օգտագործում, համալրում և հանրահռչակում,
- Գրական դաշտի բոլոր օղակների հավասարաչափ զարգացում, գրական արտադրանքի միջոցով գրական-մշակութային ժառանգության պահպանում, զարգացում, տարածում և հանրահռչակում, քաղաքացիական հասարակության ձևավորում, ստեղծագործական ներուժի վերարտադրման և զարգացման համար պայմանների ստեղծում,
- Ազգային հենքի վրա ժամանակակից թատերարվեստի, երաժշտարվեստի, կերպարվեստի և պարարվեստի զարգացում և հանրահռչակում,
- Երեխաների հոգևոր և գեղագիտական ընդունակությունների բացահայտում և զարգացում,
- Մարզերում մշակութային կյանքի և մշակութաստեղծ գործունեության ակտիվացում,
- ՀՀ ազգային արխիվային հավաքածուի պահպանության, համալրման, հաշվառման և օգտագործման ապահովում:

ՈԼՈՐՏԱՅԻՆ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ

1.Կինեմատոգրաֆիայի ծրագիր

Ծրագրի նպատակն է՝ նպաստել կինոարտադրանքի ստեղծմանը, Հայաստանում և միջազգային ասպարեզում հայրենական կինոարտադրության ներկայացմանը, հայկական կինոժառանգության թվայնացմանը:

Ծրագրի գծով 2021-2023 թվականներին նախատեսվում է հատկացնել, ըստ տարիների՝ 714.1; 842.0 և 842.0 մլն դրամ՝ 2020 թվականի 842.0 մլն դրամի դիմաց:

2021 թվականի ծախսերի նվազումը 2020 թվականի պետական բյուջեի նկատմամբ՝ 15.2%-ով պայմանավորված է ծախսերի գերակայություններով և առաջնահերթություններով:

2. Մշակութային ժառանգության ծրագիր

Ծրագրի նպատակն է՝ նպաստել մշակութային շարժական ժառանգության հաշվառմանը, գիտական ուսումնասիրությանը, համալրմանը, հանրահռչակմանը, թանգարանների ցուցադրությունների և մշակութային արժեքների պահպանության պայմանների ժամանակակից տեխնիկական պահանջներին համապատասխանեցմանը, ինչպես նաև մշակութային անշարժ ժառանգության պահպանությանը, ուսումնասիրությանը, հաշվառմանը, վերականգնմանը, հանրահռչակմանը:

Ծրագրի գծով 2021-2023 թվականներին նախատեսվում է հատկացնել, ըստ տարիների՝ համապատասխանաբար՝ 2,982.5; 3,173.5 և 3,173.5 մլն դրամ՝ 2020 թվականի 2,951.7 մլն դրամի դիմաց:

2021-2023 թվականների ծախսերի աճը 2020 թվականի պետական բյուջեի նկատմամբ՝ 1.0; 7.5 և 7.5%-ով հիմնականում պայմանավորված է «Թանգարանային ծառայություններ և

ցուցահանդեսներ» և «Հուշարձանների ամրակայում, նորոգում և վերականգնում» միջոցառումների ծախսերի աճով:

3.Գրահրատարակչության և գրադարանների ծրագիր

Ծրագրի նպատակն է՝ նպաստել գրական դաշտի բոլոր օղակների հավասարաչափ զարգացմանը, գրական արտադրանքի միջոցով գրական-մշակութային ժառանգության պահպանմանը, զարգացմանը, տարածմանը և հանրահռչակմանը, քաղաքացիական հասարակության ձևավորմանը, ստեղծագործական ներուժի վերարտադրման և զարգացման համար պայմանների ստեղծմանը, միջազգային համագործակցության համար նպաստավոր պայմանների ստեղծմանը:

Ծրագրի գծով 2021-2023 թվականներին նախատեսվում է հատկացնել, ըստ տարիների՝ 1,691.1; 1,775.7 և 1,775.7 մլն դրամ՝ 2020 թվականի 1,775.7 մլն դրամի դիմաց:

2021 թվականի ծախսերի նվազումը 2020 թվականի պետական բյուջեի նկատմամբ՝ 4.8 %-ով պայմանավորված է ծախսերի գերակայություններով և առաջնահերթություններով:

4. Արվեստների ծրագիր

Ծրագրի նպատակն է նպաստել մշակութային արտադրանքի ստեղծմանը և ոլորտի ծառայությունների մատուցման մրցակցային դաշտի ձևավորմանը, դեբյուտային ստեղծագործ-ական ծրագրերի, արվեստի փորձարարական և նորարարական ձևերի խրախուսմանը, անհատ ստեղծագործողների ու երևույթների արժևորման և միջազգային ասպարեզում ժամանակակից մշակույթի ներկայացմանը:

Ծրագրի գծով 2021-2023 թվականներին նախատեսվում է հատկացնել, ըստ տարիների՝ 8,741.1; 9,378.3 և 9,378.3 մլն դրամ՝ 2020 թվականի 9,114.9 մլն դրամի դիմաց:

2021 թվականի ծախսերի նվազումը 2020 թվականի պետական բյուջեի նկատմամբ՝ 4.1 %-ով, իսկ 2022-2023 թվականներին ծախսերի աճը, յուրաքանչյուր տարի՝ 2.9 %-ով հիմնականում պայմանավորված է ծախսերի գերակայություններով և առաջնահերթություններով և կապիտալ ծախսերի չնախատեսմամբ և, միաժամանակ, «Երաժշտարվեստի և պարարվեստի համերգներ», «Ազգային ակադեմիական խմբերգային համերգներ» և ««Ժողովրդական» պատվավոր կոչման արժանացած անձանց պատվովճար» միջոցառումների ծախսերի աճով, կապված երաժշտական կոլեկտիվներին լրավճարների նախատեսման, ինչպես նաև «Ժողովրդական» պատվավոր կոչման արժանացած անձանց պատվովճարի չափի կրկնապատկման հետ (2021 թվականին պատվովճարի չափը նախատեսվել է ամսական 80.0 հազ. դրամ):

5. Մշակութային և գեղագիտական դաստիարակության ծրագիր

Ծրագրի նպատակն է նպաստել երեխաների հոգևոր և գեղագիտական ընդունակությունների բացահայտմանը և զարգացմանը, գեղագիտական դաստիարակության մատչելիության ապահովմանը, մշակութային ծառայությունների որակի բարձրացմանը, ՀՀ ապագա քաղաքացիների ձևավորմանը նպաստող գեղագիտական դաստիարակության ծրագրերի իրականացմանը:

Ծրագրի գծով 2021-2023 թվականներին նախատեսվում է հատկացնել, ըստ տարիների՝ 608.1; 666.4 և 666.4 մլն դրամ ՝ 2020 թվականի 666.4 մլն դրամի դիմաց:

2021 թվականի ծախսերի նվազումը 2020 թվականի պետական բյուջեի նկատմամբ՝ 8.7 %-ով պայմանավորված է ծախսերի գերակայություններով և առաջնահերթություններով:

6. Մարզերի մշակութային զարգացման ծրագիր.

Ծրագրի նպատակն է նպաստել մշակույթի ապակենտրոնացման քաղաքականության շարունակականության ապահովմանը, մարզերում մշակութային կյանքի աշխուժացմանը, միջմարզային կապերի զարգացմանը, մշակութային գործունեության իրականացման ապահովմանը:

Ծրագրի գծով 2021-2023 թվականներին նախատեսվում է հատկացնել, ըստ տարիների՝ 79.9; 95.8 և 95.8 մլն դրամ ՝ 2020 թվականի 95.8 մլն դրամի դիմաց:

2021 թվականի ծախսերի նվազումը 2020 թվականի պետական բյուջեի նկատմամբ՝ 16.5%-ով պայմանավորված է ծախսերի գերակայություններով և առաջնահերթություններով:

7. Ազգային արխիվի ծրագիր

Ծրագրի նպատակն է նպաստել արխիվային փաստաթղթերի պահպանության ապահովմանը, համալրմանը, օգտագործման և տեղեկատու-որոնողական ինքնաշխատ համակարգի ստեղծմանը:

Ծրագրի գծով 2021-2023 թվականներին նախատեսվում է հատկացնել, ըստ տարիների՝ 590.2; 596.1 և 596.1 մլն դրամ՝ 2020 թվականի 596.1 մլն դրամի դիմաց:

2021 թվականի ծախսերի նվազումը 2020 թվականի պետական բյուջեի նկատմամբ՝ 1.0%-ով պայմանավորված է ծախսերի գերակայություններով և առաջնահերթություններով:

Սպորտի և երիտասարդության ոլորտ

Համաձայն ՀՀ կառավարության 2019 թվականի փետրվարի 8-ի N 65-Ա որոշման 4.6-րդ կետի՝ սպորտի ոլորտում Կառավարությունը նպատակ է հետապնդում ապահովել մանկապատանեկան սպորտի զարգացումը՝ Հայաստանի ազգային օլիմպիական կոմիտեի, մարզաձևերի ֆեդերացիաների, մարզական հասարակական կազմակերպությունների հետ համագործակցությամբ: Կառավարությունն Ազգային օլիմպիական կոմիտեի և մարզական ֆեդերացիաների հետ կհամագործակցի սպորտի բնագավառում հայաստանցի մարզիկների հաջողությունների համար անհրաժեշտ պայմաններ ստեղծելու ուղղությամբ՝ այն համարելով Հայաստանի միջազգային հեղինակությունը բարձրացնելու, ֆիզիկական կուլտուրայի և սպորտի հանրահռչակման արդյունավետ միջոց: Կառավարությունը մարզական ֆեդերացիաների և մասնավոր հատվածի հետ կհամագործակցի մարզական ենթակառուցվածքների շարունակական զարգացման ուղղությամբ:

Երիտասարդության ոլորտում Կառավարության ծրագիրը նախատեսում է ներառական երիտասարդական քաղաքականության մշակման միջոցով ստեղծել այնպիսի միջավայր, որտեղ երիտասարդները կկարողանան լիարժեք ինքնադրսևորվել և կառուցել սեփական ապագան:

Կառավարության ծրագրային նպատակն է՝ բարձրացնել երիտասարդների հասարակական, քաղաքական, քաղաքացիական, սոցիալ-տնտեսական և մշակութային մասնակցության մակարդակը, ինչպես նաև մշակել երիտասարդության զբաղվածության և սոցիալ-տնտեսական հիմնախնդիրների լուծման համար անհրաժեշտ մեխանիզմներ:

Սպորտի և երիտասարդության ոլորտի հիմնական թիրախներն են.

- ՀՀ առաջնությունների ընդլայնում, միջազգային սպորտային միջոցառումներին մասնակցության և նվաճումների ապահովում.

- Սպորտի նկատմամբ հետաքրքրվածության և մասնակցության ընդլայնում.
- Հասարակական կյանքին երիտասարդների ակտիվ մասնակցության, երիտասարդության շրջանում առողջ ապրելակերպի, հոգևոր-մշակութային, հայրենասիրական դաստիարակության խթանում, երիտասարդների զբաղվածության հնարավորությունների մեծացում.
- Մարդկանց շահագործման (թրաֆիքինգի) կանխարգելմանն ուղղված քարոզչական միջոցառումների իրականացում.
- «Երիտասարդ ընտանիքին՝ մատչելի բնակարան» պետական նպատակային ծրագրի համաֆինանսավորում:

ՈԼՈՐՏԱՅԻՆ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ

1. Մեծ նվաճումների սպորտ

Ծրագրի նպատակն է՝ բնակչության շրջանում առողջ ապրելակերպի արմատավորումը, անհատի բազմակողմանի և ներդաշնակ զարգացման գործում ֆիզիկական կուլտուրայի և սպորտի դերի բարձրացումը:

Ծրագրի գծով 2021-2023 թվականներին նախատեսվում է հատկացնել, ըստ տարիների՝ 2,588.6; 2,522.5 և 2,542.5 մլն դրամ ՝ 2020 թվականի 2,542.5 մլն դրամի դիմաց:

2021-2023 թվականների ծախսերի աճը 2020 թվականի պետական բյուջեի նկատմամբ՝ 10.5; 7.7 և 8.6 %-ով հիմնականում պայմանավորված է՝ «Ադապտիվ սպորտին առնչվող ծառայություններ», «Օլիմպիական խաղերում, աշխարհի և Եվրոպայի առաջնություններում բարձր արդյունքների հասած ՀՀ հավաքական թիմերի մարզիկներին և նրանց մարզիչներին անվանական թոշակի հատկացում», նոր՝ «Տարվա լավագույն մարզիկներ» մրցույթի կազմակերպում, անցկացում և հաղթող ճանաչված մարզիկների պարգևատրում» միջոցառումների ծախսերի աճով, ինչպես նաև սպորտային միջոցառումների իրականացման ժամանակացույցով:

2. Մասսայական սպորտ

Մասսայական սպորտի ծրագրի նպատակն է՝ բնակչության շրջանում առողջ ապրելակերպի արմատավորումը, անհատի բազմակողմանի ու ներդաշնակ զարգացման գործում ֆիզիկական կուլտուրայի և սպորտի դերի բարձրացումը:

Ծրագրի գծով 2021-2023 թվականներին նախատեսվում է հատկացնել, ըստ տարիների՝ 216.0; 218.5 և 240.0 մլն դրամ՝ 2020 թվականի 2,227.5 մլն դրամի դիմաց:

2021-2023 թվականների ծախսերի նվազումը 2020 թվականի պետական բյուջեի նկատմամբ՝ 90.3; 90.2 և 89.2 %-ով հիմնականում պայմանավորված է «Աջակցություն համայնքներին մարզական հաստատությունների շենքային պայմանների բարելավման համար» միջոցառման չնախատեսմամբ:

3. Երիտասարդության ծրագիր

Երիտասարդության ծրագրի նպատակն է՝ նպաստել սոցիալ-տնտեսական, քաղաքական և մշակութային կյանքին երիտասարդների լիարժեք ներգրավմանը և նրանց ստեղծագործական ներուժի ամբողջական դրսևորմանը:

Ծրագրի գծով 2021-2023 թվականներին նախատեսվում է հատկացնել, ըստ տարիների՝ 1,846.5; 2,303.8 և 2,718.0 մլն դրամ՝ 2020 թվականի 1,533.3 մլն դրամի դիմաց:

2021-2023 թվականների ծախսերի աճը 2020 թվականի պետական բյուջեի նկատմամբ՝ 20.4; 50.3 և 77.3 %-ով հիմնականում պայմանավորված է «Աջակցություն երիտասարդ ընտանիքներին» միջոցառման ծախսերի աճով, կապված շահառուների թվի ավելացման հետ:

Կրթության, գիտության, մշակույթի և սպորտի նախարարության գծով 2021-2023 թվականներին նախատեսված չափաքանակները.

2021 թվականի համար՝ 177,589.8 մլն դրամ;
2022 թվականի համար՝ 194,878.3 մլն դրամ;
2023 թվականի համար՝ 210,023.0 մլն դրամ:

3. ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹՅՈՒՆ

Առողջապահության ոլորտի հետագա զարգացումը, մատուցվող ծառայությունների մատչելիության ու որակի, բնակչության առողջությունը բնութագրող ցուցանիշների բարելավումը մեծապես կախված են ոլորտի ֆինանսավորման մակարդակից: Ծրագրային ժամանակահատվածում առողջապահության ոլորտը պետք է լինի պետական ծախսային առաջնահերթություններից մեկը, և ոլորտին հատկացումներն աճեն ավելի արագ, քան բյուջեի ընդհանուր ծախսերը:

Պետական առողջապահական ծախսերի նպատակայնության հետևողական բարձ-րացման, հատկացվող ֆինանսական միջոցների վերահսկման և մատուցվող ծառայու-թյունների որակի կառավարման գործուն մեխանիզմների շարունակական բարելավման շնորհիվ առողջապահական համակարգի շահառուն ստիպված չի լինի հավելյալ վճարել պետության կողմից անվճար և արտոնյալ պայմաններով մատուցվող ծառայությունների համար և կստանա որակյալ բժշկական օգնություն և ծառայություններ: Անվճար բժշկական օգնությունը պետք է տրամադրվի միայն սոցիալական արդարության և գենդերային հավասարության սկզբունքի հիման վրա: Միաժամանակ պետությունը պետք է կանգնած լինի անհետաձգելի բժշկական օգնության կարիք ունեցող ցանկացած մարդու կողքին:

Բնակչության առողջության առաջնային պահպանումը միջնաժամկետ հեռանկարում շարունակելու է մնալ ռազմավարական կարևոր ուղղություն: Միջնաժամկետ հատվածում շարունակականորեն ապահովելով առաջնային օղակի դերի բարձրացումը և մատուցվող ծառայությունների որակի բարելավումը՝ ապահովվելու է որակյալ և հասանելի, մատչելի առաջնային բուժօգնություն, ինչպես նաև սոցիալական արդարության և հավասարության սկզբունքներ հանրապետության ողջ բնակչության համար՝ անկախ սեռից ու տարիքից:

Մոր և մանկան առողջությունը շարունակելու է առանցքային դեր խաղալ պետական ծախսային քաղաքականության մեջ: Հղիների նախածննդյան և ծննդյան որակյալ բուժօգնության տրամադրման, կանանց, հղիների և նորածինների լայնածավալ սքրինինգային ծրագրերի, կանանց համար մեծ ռիսկ ներկայացնող հիվանդությունների դեպքերի վաղ հայտնաբերման ու կանխարգելման, երեխաների պատվաստումներում ընդգրկվածության մեծացման արդյունքում ակնկալվում է զգալի կրճատել մանկական և մայրական մահացության ցուցանիշները:

0-18 տարեկան երեխաների հիվանդանոցային բժշկական օգնությունն ու սպասարկումը ամբողջապես գտնվում է պետական հոգածության տակ և իրականացվում է պետական պատվերի շրջանակներում:

Միջնաժամկետ ժամանակահատվածում շարունակվելու են լրացուցիչ միջոցներ ուղղվել պետության կողմից երաշխավորված անվճար բժշկական օգնության և սպասարկման շրջանակներում կյանք փրկող գլխուղեղի սուր և ենթասուր իշեմիկ կաթվածների թրոմբոլիտիկ բուժման և մեխանիկական թրոմբէկտոմիա ծառայության զարգացմանը:

Վարակիչ և ոչ վարակիչ հիվանդությունների կանխարգելումը ռազմավարական կարևոր նպատակ է, որի շրջանակներում ապահովվելու է առավել տարածված ոչ վարակիչ հիվանդությունների կանխարգելման, ախտորոշման, վաղ հայտնաբերման ճանապարհով բնակչության առողջության հիմնական ցուցանիշների բարելավում և այդ հիվանդությունների

բարդությունների, հաշմանդամության և մահացության ցուցանիշների կրճատում, ինչպես նաև վարակիչ հիվանդությունների հիվանդացության նվազեցում, կառավարելի վարակիչ հիվանդություններից մահվան դեպքերի կանխում և վարակիչ հիվանդությունների նկատմամբ բնակչության անընկալության ապահովում:

Առողջապահության նախարարության հիմնական խնդիրներից է հանրապետությունում ուռուցքաբանական ծառայությունների շարունակական բարելավումը: Ուռուցքաբանական հիվանդություններով հիվանդ քաղաքացիներին մատուցվելու են որակյալ բժշկական օգնության և սպասարկման ծառայություններ, միաժամանակ վերջիններիս հնարավորինս «փրկելով» հիվանդության բուժման հետ կապված աղքատացնող ծախսեր կատարելու ռիսկերից:

Նախատեսվում է նոր տեխնոլոգիաների կիրառմամբ իրականացնել մարդու օրգանների (երիկամ, լյարդ), և ոսկրածուծի/ցողունային բջիջների փոխպատվաստման ծառայություններ, որոնք կբարելավեն քրոնիկ երիկամային անբավարարությամբ և արյան չարորակ հիվանդություններով տառապող անձանց կյանքի որակը և ապրելիության ցուցանիշը:

ՈԼՈՐՏԱՅԻՆ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ

Հանրային առողջության պահպանում ծրագրի նպատակն է՝ մարդու օրգանիզմի վրա շրջակա միջավայրի վնասակար և վտանգավոր գործոնների ազդեցության բացառումը և նվազեցումը՝ կառավարելի վարակիչ հիվանդությունների դեմ պայքարը, որի ուղղությամբ 2021-2023թթ. նախատեսվում է հատկացնել համապատասխանաբար՝ 5,772.9 մլն դրամ, 6,991.2 մլն դրամ և 8,370.8 մլն դրամ: ՀՀ 2020թ. պետական բյուջեի նկատմամբ 2021թ. համար պահպանվել է ծախսերի նույն մակարդակը, իսկ 2022-2023թթ. աճը կազմել է համապատասխանաբար՝ 21.1% և 45%, որը հիմնականում պայմանավորված է անձնակազմի տարբեր կատեգորիաների միջին աշխատավարձերի բարձրացմամբ, ինչպես նաև դեղերի և բժշկական պարագաների, էներգերիկ և այլ ընթացիկ ծախսերի ֆինանսավորման ուղղվող գումարների աճով:

Առողջապահության համակարգի արդիականացման և արդյունավետության բարձրացման ծրագրի նպատակն է՝ ՀՀ առողջապահության համակարգի արդիականացումն ու զարգացումը, հիվանդությունների կանխարգելումն ու վերահսկումը: Այդ նպատակով միջազգային ֆինանսական կազմակերպությունների աջակցությամբ իրականացվող վարկային և դրամաշնորհային ծրագրերի շրջանակներում 2021-2022թթ. համար նախատեսվում է հատկացնել համապատասխանաբար՝ 2,289.0 մլն դրամ և 1,440.6 մլն դրամ: ՀՀ 2020թ. պետական բյուջեի նկատմամբ ծրագրի գծով 2021-2022թթ. համար համապատասխանաբար՝ 24.7% և 52.6%-ով ֆինանսական միջոցների պակաս նախատեսումը պայմանավորված է՝ վարկային և դրամաշնորհային ծրագրերի ավարտման ժամկետներով և ծրագրերի գումարների մնացորդով:

Առողջության առաջնային պահպանում ծրագրի նպատակն է՝ բնակչությանը մատչելի և որակյալ առաջնային բժշկական օգնության և սպասարկման տրամադրումը՝ առողջության վատթարացման ռիսկի գործոնների վերհանումը և դրանց հնարավոր անբարենպաստ ազդեցության կանխարգելումը, որի ուղղությամբ 2021-2023թթ. նախատեսվում է հատկացնել 2021թ. համար 27,047.7 մլն դրամ՝ պահպանելով ՀՀ 2020թ. պետական բյուջեի մակարդակը, իսկ 2022-2023թթ. համար յուրաքանչյուր տարի՝ 29,152.1 մլն դրամ, որի աճը ՀՀ 2020թ. պետական

բյուջեի նկատմամբ համապատասխան տարիների համար կազմում է՝ 7.7%, որը պայմանավորված է՝ ոլորտի բարելավման և զարգացմանն ուղղված ծրագրերի իրականացմամբ:

Առողջապահության ոլորտում պետական քաղաքականության մշակում՝ ծրագրերի համակարգում և մոնիտորինգ ծրագրի նպատակն է՝ մարդու և հանրության առողջության պահպանումը՝ բնակչության առողջության բարելավումը՝ հիվանդությունների կանխարգելումը՝ հաշմանդամության և մահացության ցուցանիշների նվազեցումը, որի ուղղությամբ 2021-2023թթ. նախատեսվում է հատկացնել համապատասխանաբար՝ 3,991.9 մլն դրամ, 5,414.9 մլն դրամ և 14,163.9 մլն դրամ: ՀՀ 2020թ. պետական բյուջեի նկատմամբ ծրագրի գծով համապատասխան տարիների համար 3.000.0 մլն դրամով, 4,423.0 մլն դրամով և 13,172.1 մլն դրամով ավելացումները հիմնականում պայմանավորված են ծրագրում կապիտալ ծախսերի նախատեսմամբ, որի շրջանակներում նախատեսվում է իրականացնել առողջապահական կազմակերպությունների վերազինման և վերակառուցման աշխատանքներ:

Դատաբժշկական և ախտաբանաանատոմիական ծառայություններ ծրագրի նպատակն է՝ պաթանատոմիական կանխորոշումների հիման վրա ախտորոշման և բուժման արդյունավետության բարձրացումը, որի ուղղությամբ 2021-2023թթ. նախատեսվում է հատկացնել 2021թ. համար 503.0 մլն դրամ՝ պահպանելով ՀՀ 2020թ. պետական բյուջեի մակարդակը, իսկ 2022-2023թթ. համար յուրաքանչյուր տարի՝ 650.0 մլն դրամ, որի աճը ՀՀ 2020թ. պետական բյուջեի նկատմամբ համապատասխան տարիների համար կազմում է՝ 29.2%, որը պայմանավորված է՝ ծրագրի միջոցառումների շրջանակներում մատուցվող ծառայությունների գների բարձրացմամբ և ծառայության արդիականացմամբ, ինչպես նաև ՀՀ բոլոր մարզերում համաչափ զարգացած ենթակառուցվածքի ապահովմամբ՝ որակյալ և չափանիշներին համապատասխան փորձաքննություն կատարելու համար:

Դեղապահովում ծրագրի նպատակն է՝ դեղերի անվտանգության՝ արդյունավետության և որակի ապահովումը՝ ՀՀ հիմնական դեղերի ցանկում առկա կենսականորեն անհրաժեշտ դեղերի ֆիզիկական և տնտեսական մատչելիության բարձրացումը, որի ուղղությամբ 2021-2023թթ. նախատեսվում է հատկացնել՝ 2021թ. համար 3,265.2 մլն դրամ պահպանելով ՀՀ 2020թ. պետական բյուջեի մակարդակը, իսկ 2022-2023թթ. համար նախատեսվել է համապատասխանաբար՝ 4,294.0 մլն դրամ և 5,104.4 մլն դրամ, որոնց աճը ՀՀ 2020թ. պետական բյուջեի նկատմամբ կազմել է համապատասխանաբար՝ 31.5% և 56.3%, որը պայմանավորված է հիմնականում ծրագրի շրջանակներում իրականացվող «Դեղորայքի տրամադրում ամբուլատոր-պոլիկլինիկական, հիվանդանոցային բուժօգնություն ստացողներին և հատուկ խմբերում ընդգրկված ֆիզիկական անձանց» միջոցառման շրջանակներում պետության կողմից անվճար և արտոնյալ պայմաններով բնակչությանը դեղորայքի տրամադրման շրջանակի ընդլայնմամբ:

Խորհրդատվական, մասնագիտական աջակցություն և հետազոտություններ ծրագրի նպատակն է՝ բժշկական օգնության կազմակերպման ու որակի բարձրացման կարգավորման մասնագիտական՝ խորհրդատվական՝ կազմակերպամեթոդական ապահովումը՝ համակարգի գործունեության արդյունքների գնահատումը, որի ուղղությամբ 2021-2023թթ. նախատեսվում է յուրաքանչյուր տարվա համար հատկացնել 271.3 մլն դրամ՝ պահպանելով ՀՀ 2020թ. պետական բյուջեով նախատեսված մակարդակը:

Մոր և մանկան առողջության պահպանում ծրագրի նպատակն է՝ մոր և մանկան առողջության պահպանումը՝ կանանց և երեխաներին մատուցվող բժշկական ծառայությունների մատչելիության և որակի բարելավումը, որի ուղղությամբ 2021-2023թթ. նախատեսվում է հատկացնել 2021թ. համար 20,330.4 մլն դրամ, որը ՀՀ 2020թ. պետական բյուջեի նկատմամբ պակաս է 0.3%-ով, պայմանավորված՝ ծնունդների քանակի կանխատեսվող նվազման հետ, իսկ 2022-2023թթ. համար նախատեսվում է յուրաքանչյուր տարի հատկացնել 22,200.3 մլն դրամ, որի աճը համապատասխան տարիների համար ՀՀ 2020թ. պետական բյուջեի նկատմամբ կազմում է 8.8%, որը պայմանավորված է՝ մայրության, մանկության բոլոր շրջանների առողջապահական խնդիրների բարելավմամբ:

Շտապ բժշկական օգնություն ծրագրի նպատակն է՝ մարդու կյանքին և առողջությանը վտանգ սպառնացող վիճակներում որակյալ շտապ բժշկական օգնության ծառայությունների տրամադրումը, որի ուղղությամբ 2021-2023թթ. համար նախատեսվում է հատկացնել 2021թ. համար 4,292.3 մլն դրամ՝ պահպանելով ՀՀ 2020թ. պետական բյուջեի մակարդակը, իսկ 2022-2023թթ. համար յուրաքանչյուր տարի՝ 5,500.0 մլն դրամ, որի աճը ՀՀ 2020թ. պետական բյուջեի նկատմամբ համապատասխան տարիների համար կազմում է՝ 28.1%, որը պայմանավորված է՝ ծառայության առավելագույն հասանելության բարելավմամբ և արդիականացմամբ:

Ոչ վարակիչ հիվանդությունների բժշկական օգնության ապահովում ծրագրի նպատակն է՝ ոչ վարակիչ հիվանդությունների (մասնավորապես՛ սիրտանոթային՝ շաքարային դիաբետի և չարորակ նորագոյացությունների) բուժման արդյունավետության բարձրացումը, որի ուղղությամբ 2021-2023թթ. նախատեսվում է հատկացնել համապատասխանաբար՝ 14,207.8 մլն դրամ, 19,499.2 մլն դրամ և 22,263.3 մլն դրամ, որի աճը ՀՀ 2020թ. պետական բյուջեի նկատմամբ կազմում է համապատասխանաբար՝ 3.6%, 42.3% և 62.4%, որը պայմանավորված է՝ առավել տարածված ոչ վարակիչ հիվանդությունների՝ սիրտ-անոթային հիվանդությունների, չարորակ նորագոյացությունների, շաքարային դիաբետի հիվանդացության, մահացության, հաշմանդամության ցուցանիշների բարելավմանը նպաստող ծրագրերի և միջոցառումների իրականացմամբ:

Սոցիալապես անապահով և առանձին խմբերի անձանց բժշկական օգնություն ծրագրի նպատակն է սոցիալապես անապահով և հատուկ խմբերում ընդգրկված անձանց բժշկական օգնության հասանելիության և մատչելիության մակարդակի բարձրացումը՝ հիվանդանոցային որակյալ բժշկական օգնության ապահովումը, որի ուղղությամբ 2021-2023թթ. նախատեսվում է հատկացնել 2021թ. համար 26,922.5 մլն դրամ, որը ՀՀ 2020թ. պետական բյուջեի նկատմամբ պակաս է 0.7%-ով, պայմանավորված՝ «Բժշկասոցիալական վերականգնման ծառայություններ» և «Հոգեկան առողջության վերականգնման ծառայություններ» միջոցառումների շրջանակներում մատուցվող ծառայությունների դադարեցմամբ, իսկ 2022-2023թթ. համար նախատեսվում է յուրաքանչյուր տարի հատկացնել 34,032.4 մլն դրամ, որի աճը համապատասխան տարիների համար ՀՀ 2020թ. պետական բյուջեի նկատմամբ կազմում է 25.6%, պայմանավորված՝ սոցիալապես անապահով և հատուկ խմբերի շահառուներին արդիական, նորագույն տեխնոլոգիաների կիրառմամբ իրականացվող, բարձր որակի առողջապահական ծառայությունների մատուցմամբ և նոր նախաձեռնությունների իրականացմամբ:

Վարակիչ հիվանդությունների կանխարգելում ծրագրի նպատակն է՝ վարակիչ և բնակչության համար մեծ ռիսկ ներկայացնող հիվանդությունների (մալարիա՝ տուբերկուլյոզ՝

ՄԻԱՎ/ՁԻԱՀ և այլն) վաղ հայտնաբերումն՝ արդյունվետ հակազդումը և բժշկական օգնության ապահովումը, որի ուղղությամբ 2021-2023թթ. նախատեսվում է հատկացնել 2021թ. համար 2,680.8 մլն դրամ, իսկ 2022-2023թթ. համար յուրաքանչյուր տարի 2,697.8 մլն դրամ, ՀՀ 2020թ. պետական բյուջեի նկատմամբ պակաս համապատասխանաբար՝ 6.6% և 6.0%, որը պայմանավորված է հիմնականում «Տուբերկուլյոզի բժշկական օգնության ծառայություններ» միջոցառման շահառուների հիվանդացության ցուցանիշի բարելավման հետ:

Առողջապահության նախարարության գծով ծախսերը միջնաժամկետ հատվածում ըստ տարիների կազմում են.

2021 թվականի համար՝ 111,574.7 մլն դրամ,

2022 թվականի համար՝ 132,143.7 մլն դրամ,

2023 թվականի համար՝ 144,406.4 մլն դրամ:

4. ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՀ կառավարության 2019 թվականի փետրվարի 8-ի N 65-Ա որոշման 4.2-րդ կետով նախանշվել են ոլորտի հետևյալ հիմնական թիրախները.

Մինչև 2023 թվականը վերացնել ծայրահեղ աղքատությունը, էապես նվազեցնել աղքատությունը: Այս նպատակի իրագործման համար առանցքային նշանակություն են ունենալու բնակչության աղքատ խավի շրջանում կրթության և աշխատանքի քաջալերումը, գործարարությունը խթանող ծրագրերի իրականացումը:

Խրախուսելով մասնավոր կազմակերպությունների մուտքը սոցիալական ծառայությունների մատուցման ոլորտ՝ ձևավորել մրցակցային միջավայր, ներդնել ֆինանսավորման այլընտրանքային մոդելներ, խթանել սոցիալական ծառայությունների բազմազանությունը:

Ժողովրդագրական իրավիճակի բարելավումը խթանելու նպատակով կյանքի կոչել ծնելիության խրախուսման, երիտասարդ և երեխաներ ունեցող ընտանիքների աջակցության ծրագրեր, իրագործել միջոցառումներ, որոնց արդյունքում ակնկալվում է, որ կբարձրանա ծնելիության գումարային գործակիցը:

Պարբերաբար բարձրացնել պետական կենսաթոշակների չափերը՝ ապահովելով գնաճի նկատմամբ միջին կենսաթոշակի չափի առաջանցիկ աճ:

Բնակչության աղքատ խավի շրջանում կրթության և աշխատանքի քաջալերումը, գործարարությունը խթանող ծրագրերի իրականացումը, զբաղվածության կարգավորման ծրագրերի հասցեականության բարձրացումը, աշխատաշուկայում երիտասարդների, հաշմանդամություն ունեցող անձանց, կանանց մրցունակության բարձրացմանն ուղղված ծրագրերի իրականացումը, գործազրկության մակարդակի նվազումը:

Հաշմանդամություն ունեցող անձանց իրավունքների իրացում՝ հնարավորինս բացառելով խտրականության դրսևորումը նրանց հանդեպ:

Հետևողական լինել երեխաների մուտքը մանկատներ կանխարգելելու, նրանց ընտանիք վերադարձնելու, ինչպես նաև մանկատնից դուրս եկող երիտասարդների անկախ կյանքի կազմակերպման գործընթացը սահուն կազմակերպելու հարցում:

-Խնամքի ծառայությունների գծով հիմնական թիրախներն են.

- պետական միջոցների շրջանակում շահառուներին մատուցվող խնամքի ծառայությունների շարունակականության ապահովումը՝ խրախուսելով ծառայությունների պատվիրակումը մրցութային եղանակով ընտրված կազմակերպություններին,

- շահառուներին մատուցվող ծառայությունների որակի բարելավումը,

- խնամքի ծառայությունների ապաինստիտուցիոնալացման գործընթացի համատեքստում այլընտրանքային ծառայությունների ընդլայնումը՝ ներգրավելով համայնքի ներուժը,

- վերը նշված գործընթացների իրականացումն ապահովելու նպատակով օրենսդրական դաշտի կատարելագործումը:

ՈԼՈՐՏԱՅԻՆ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ

1. Անապահով սոցիալական խմբերին աջակցության ծրագրի նպատակն է օժանդակել անապահով ընտանիքների կենսամակարդակի բարձրացմանը:

Ծրագրի գծով միջնաժամկետ ժամանակահատվածում նախատեսվում է յուրաքանչյուր տարվա համար հատկացնել 38,244.8 մլն դրամ՝ պահպանելով 2020 թվականի մակարդակը:

2. Ժողովրդագրական վիճակի բարելավման ծրագրի նպատակն է խթանել ժողովրդագրական վիճակի բարելավումը:

Ծրագրի գծով միջնաժամկետ ժամանակահատվածում համապատասխանաբար նախատեսվում է հատկացնել 25,249.7 մլն դրամ, 25,244.2 մլն դրամ և 25,242.8 մլն դրամ 2020 թվականի 18,003.1 մլն դրամի դիմաց կամ 2020 թվականի համեմատ 2021 թվականի աճը կազմում է 40 տոկոս: Ծախսերի ավելացումը պայմանավորված է 2020 թվականի հուլիսի 1-ից երեխայի ծննդյան միանվագ նպաստի և մինչև 2 տարեկան երեխայի խնամքի նպաստի չափերի վերանայման հետ (ինչպես նաև գյուղական բնակավայրում խնամքի նպաստի տրամադրմամբ՝ անկախ ծնողի աշխատելու հանգամանքից) հաշվարկի տարածմամբ տարվա կտրվածքով՝ կանխատեսվող շահառուների թվաքանակի փոփոխության պայմաններում:

3. Կենսաթոշակային ապահովության ծրագրի նպատակն է կենսաթոշակի իրավունքի իրացումը:

Ծրագրի գծով միջնաժամկետ ժամանակահատվածում համապատասխանաբար նախատեսվում է հատկացնել 352,682.7 մլն դրամ, 359,011.5 մլն դրամ և 365,461.2 մլն դրամ 2020 թվականի 351,652.5 մլն դրամի դիմաց կամ 2020 թվականի համեմատ 2021 թվականի աճը կազմում է 0.3 տոկոս, 2022 թվականի աճը 2021 թվականի համեմատ և 2023 թվականի աճը 2022 թվականի համեմատ՝ 1.8 տոկոս, որը հիմնականում պայմանավորված է կանխատեսվող շահառուների թվաքանակի փոփոխությամբ:

Միջնաժամկետ ժամանակահատվածում ակնկալվում է, որ կպահպանվեն բնագավառում միջին ամսական կենսաթոշակների չափերը:

4. Զբաղվածության ծրագրի նպատակն է կայուն և ժամանակավոր զբաղվածության ապահովումը:

Ծրագրի գծով միջնաժամկետ ժամանակահատվածում նախատեսվում է յուրաքանչյուր տարվա համար հատկացնել 2,079.7 մլն դրամ 2020 թվականի 2,426.6 մլն դրամի դիմաց կամ 2020 թվականի համեմատ 2021 թվականի նվազումը կազմում է 14.3 տոկոս, որը հիմնականում պայմանավորված է 2019 թվականի փաստացի կատարողականով՝ կանխատեսվող շահառուների թվաքանակի փոփոխության պայմաններում:

5. Խնամքի ծառայություններ 18 տարեկանից բարձր տարիքի անձանց ծրագրի նպատակն է խնամքի կարիք ունեցող 18 տարեկանից բարձր տարիքի անձանց բնականոն կենսագործունեության ապահովումը :

Ծրագրի գծով միջնաժամկետ ժամանակահատվածում նախատեսվում է յուրաքանչյուր տարվա համար հատկացնել 3,182.5 մլն դրամ 2020 թվականի 3,171.7 մլն դրամի դիմաց կամ 2020 թվականի համեմատ 2021 թվականի աճը կազմում է 0.3 տոկոս, որը պայմանավորված է նոր միջոցառման (10.8 մլն դրամի չափով) նախատեսմամբ՝ սոցիալական բնակարանային ֆոնդի կացարաններում բնակվող միայնակ կենսաթոշակառուներին կոմունալ ծախսերի դիմաց դրամական փոխհատուցման նպատակով:

6. Հաշմանդամություն ունեցող անձանց աջակցության ծրագրի նպատակն է աջակցել հաշմանդամություն ունեցող անձանց սոցիալական ներառմանը հասարակություն:

Ծրագրի գծով միջնաժամկետ ժամանակահատվածում նախատեսվում է 2021 թվականին հատկացնել 1,103.4 մլն դրամ, 2022-2023 թվականներին 1,200.5 մլն դրամ 2020 թվականի 1,177.8 մլն դրամի դիմաց կամ 2020 թվականի համեմատ 2021 թվականի նվազումը կազմում է 6.3 տոկոս, 2022 թվականի աճը 2021 թվականի համեմատ՝ 8.8 տոկոս, որը հիմնականում պայմանավորված է կանխատեսվող շահառուների թվաքանակի փոփոխությամբ:

7. Ընտանիքներին, կանանց և երեխաներին աջակցության ծրագրի նպատակն է կյանքի դժվարին իրավիճակում հայտնված ընտանիքների՝ կանանց և երեխաների հիմնական պահանջմունքների, սոցիալական կարիքների բավարարումն և ինտեգրում հասարակություն:

Ծրագրի գծով միջնաժամկետ ժամանակահատվածում նախատեսվում է հատկացնել 3,051.3 մլն դրամ 2020 թվականի 3,441.2 մլն դրամի դիմաց կամ 2020 թվականի համեմատ 2021 թվականի նվազումը կազմում է 11.3 տոկոս, որը հիմնականում պայմանավորված է կանխատեսվող շահառուների թվաքանակի փոփոխությամբ:

8. Պարգևավճարներ և պատվովճարներ ծրագրի նպատակն է պետական հոգածության դրսևորում՝ առանձին կատեգորիայի քաղաքացիներին և նրանց ընտանիքներին սոցիալական երաշխիքների տրամադրումը:

Ծրագրի գծով միջնաժամկետ ժամանակահատվածում նախատեսվում է 2021 թվականին հատկացնել 11,261.3 մլն դրամ, 2022 թվականին՝ 11,147.3 մլն դրամ, 2023 թվականին՝ 11,099.3 մլն դրամ 2020 թվականի 11,563.6 մլն դրամի դիմաց կամ 2020 թվականի համեմատ 2021 թվականի նվազումը կազմում է 2.6 տոկոս, 2022 թվականի նվազումը 2021 թվականի համեմատ՝ 1 տոկոս և 2023 թվականի նվազումը 2022 թվականի համեմատ՝ 0.4 տոկոս, որը հիմնականում պայմանավորված է կանխատեսվող շահառուների թվաքանակի փոփոխությամբ:

9. Պետական հիմնարկների և կազմակերպությունների աշխատողների սոցիալական փաթեթով ապահովման ծրագրի նպատակն է պետական հիմնարկների և կազմակերպությունների աշխատողների՝ հիպոթեքային վարկի ամսական վճարի, ուսման վճարի և հանգստի ապահովման գծով ծախսերի փոխհատուցումը:

Ծրագրի գծով միջնաժամկետ ժամանակահատվածում նախատեսվում է հատկացնել 10,619.5 մլն դրամ՝ պահպանելով 2020 թվականի մակարդակը:

10. Սոցիալական աջակցություն անաշխատունակության դեպքում ծրագրի նպատակն է կոցրած եկամուտների մասնակի փոխհատուցումը:

Ծրագրի գծով միջնաժամկետ ժամանակահատվածում նախատեսվում է 2021 թվականին հատկացնել 14,253.6 մլն դրամ, 2022-2023 թվականներին 14,351.9 մլն դրամ 2020 թվականի 9,997.0 մլն դրամի դիմաց կամ 2020 թվականի համեմատ 2021 թվականի աճը կազմում է 43.6 տոկոս, որը հիմնականում պայմանավորված է փաստացի կատարողականով և կանխատեսվող շահառուների թվաքանակի փոփոխությամբ:

11. Սոցիալական պաշտպանության ոլորտի զարգացման ծրագրի նպատակն է սոցիալական պաշտպանության ոլորտի քաղաքականության՝ ծրագրերի գիտահետազոտական և մասնագիտական կապիտալի զարգացման ապահովումը:

Ծրագրի գծով միջնաժամկետ ժամանակահատվածում նախատեսվում է հատկացնել 128.3 մլն դրամ՝ պահպանելով 2020 թվականի մակարդակը:

12. Ավանդների և այլ փոխհատուցումների ծրագիր նպատակն է «ՎՏԲ-Հայաստան» ՓԲԸ-ում ավանդատու հանդիսացող քաղաքացիների, որպես նախկին ԽՍՀՄ Խնայբանկի ՀԽՍՀ հանրապետական բանկում մինչև 1993 թվականի հունիսի 10-ը ներդրված դրամական ավանդների դիմաց փոխհատուցումը:

Ծրագրի գծով միջնաժամկետ ժամանակահատվածում նախատեսվում է հատկացնել 1,212.0 մլն դրամ 2020 թվականի 1,942.9 մլն դրամի դիմաց կամ 2020 թվականի համեմատ 2021 թվականի նվազումը կազմում է 37.6 տոկոս, որը պայմանավորված է «Անավարտ շինարարության բնակարանաշինարարական կոոպերատիվների փայատերերի կողմից Խորհրդային Միության ռուբլով վճարված գումարի արժեզրկումից փայատերերի կրած կորուստների դիմաց դրամական օգնության տրամադրում» միջոցառման չնախատեսմամբ:

13. Սոցիալական ապահովության ծրագիր նպատակն է սոցիալական ապահովության իրավունքի իրականացման ապահովումը:

Ծրագրի գծով միջնաժամկետ ժամանակահատվածում նախատեսվում է 2021 թվականին հատկացնել 30.862.6 մլն դրամ, 2022-2023 թվականներին 30,861.4 մլն դրամ 2020 թվականի 26,060.6 մլն դրամի դիմաց կամ 2020 թվականի համեմատ 2021 թվականի աճը կազմում է 18 տոկոս, որը հիմնականում պայմանավորված է կանխատեսվող շահառուների թվաքանակի փոփոխությամբ:

14. Բնակարանային ապահովման ծրագիր նպատակն է ոչ անվտանգ բնակության պայմաններում (վթարային շենքերում, ժամանակավոր կացարաններում, ոչ հիմնական շինություններում և այլն) բնակվող ընտանիքներին անվտանգ, պատշաճ, սանիտարահիգիենիկ պահանջներին բավարարող բնակարաններով ապահովումը, ինչպես նաև զոհված (մահացած), զինվորական որևէ պատճառական կապով հաշմանդամ դարձած զինծառայողների բնակարանի կարիքավոր ընտանիքների բնակարանային պայմանների բարելավումը:

Ծրագրի գծով միջնաժամկետ ժամանակահատվածում նախատեսվում է 2021 թվականին հատկացնել 1,790.6 մլն դրամ, 2022-20233 թվականներին՝ 1,620.2 մլն դրամ: Եռամյա ցուցանիշները 2020 թվականի համեմատ պակաս են նախատեսվել 2021 թվականին՝ 55.5 տոկոսով, 2022-2023 թվականներին՝ 59.7 տոկոսով, ինչը պայմանավորված է աղետի գոտու բնակարաններում երկրաշարժի հետևանքով անօթևան մնացած ընտանիքների բնակարանային պայմանների բարելավման ուղղությամբ պետության ստանձնած պարտավորությունների 2020 թվականին կատարմամբ և ավարտմամբ:

Միաժամանակ շարունակվում է աղետի գոտու բնակավայրերում ոչ անվտանգ բնակության պայմաններում բնակվող ընտանիքներին անվտանգ, պատշաճ, սանիտարահիգիենիկ պահանջներին բավարարող բնակարաններով ապահովում: Մասնավորապես՝ ծրագրի իրականացումը հնարավորություն կտա լուծել ոչ միայն նշված խնդիրը, այլ ազատել և բարեկարգել այդ բնակավայրերի տարածքները՝ անհրաժեշտ նախադրյալներ ստեղծելով դրանց հետագա քաղաքաշինական փաստաթղթերին համապատասխան կառուցապատման համար, ինչը կնպաստի այդ տարածքների ըստ նպատակային նշանակության օգտագործմանը:

15. Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Սոցիալական պաշտպանության վարչարարության երկրորդ վարկային ծրագիր նպատակն է մատուցվող սոցիալական պաշտպանության ծառայությունների բարելավում՝ ինչպես նաև ծառայություններ

մատուցող գերատեսչություններում վերլուծական՝ մոնիթորինգի և գնահատման գործառույթների ուժեղացումը:

Ծրագրի գծով միջնաժամկետ ժամանակահատվածում նախատեսվում է հատկացնել համապատասխանաբար 2,053.4 մլն դրամ, 410.7 մլն դրամ և 273.8 մլն դրամ կամ 2020 թվականի համեմատ 2021 թվականին 57.9 տոկոսով, 2021 թվականի համեմատ 2022 թվականին 80 տոկոսով և 2022 թվականի համեմատ 2023 թվականին 33.3 տոկոսով պակաս, որը պայմանավորված է վարկային ծրագրի ավատման ժամկետով /28.02.2023թ./:

16. Սոցիալական պաշտպանության բնագավառում պետական քաղաքականության մշակման, ծրագրերի համակարգման և մոնիթորինգի ծրագրի գծով միջնաժամկետ ժամանակահատվածում նախատեսվում է հատկացնել համապատասխանաբար 5,736.4 մլն դրամ, 5,808.6 մլն դրամ և 5,882.1 մլն դրամ 2020 թվականի 5,546.1 մլն դրամի դիմաց: Ծախսային փոփոխությունները պայմանավորված են իրավական կարգավորումներով:

Աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության գծով 2021-2023 թվականների ՄԺԾԾ-ում ընդգրկված ծախսային ծրագրերի գումարները կազմում են.

2021 թվականի համար՝ 503,611.7 մլն. դրամ,

2022 թվականի համար՝ 508,174.2 մլն. դրամ,

2023 թվականի համար՝ 514,511.2 մլն. դրամ:

5. ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐ

Շրջակա միջավայրի կառավարման քաղաքականությունն ուղղված է շրջակա միջավայրի և բնական ռեսուրսների համալիր պահպանությանը, բարելավմանը, վերականգնմանը և ողջամիտ օգտագործմանը՝ հավասարակշռելով այն սոցիալական արդարության և տնտեսական արդյունավետության հետ:

Շրջակա միջավայրի կառավարման հիմնական խնդիրն է նվազագույնի հասցնել շրջակա միջավայրի՝ օդի, կլիմայի, ջրի, հողերի, բուսական և կենդանական աշխարհի վրա վնասակար ազդեցությունները, բացառել բնական ռեսուրսների գերշահագործումը և ապօրինի օգտագործումը, ապահովել կանխարգելման միջոցառումների իրականացումը: Ելնելով նշվածից՝ շրջակա միջավայրի կառավարման առաջնահերթ ուղղություններն են՝

- Սևանա լճի էկոլոգիական հավասարակշռության վերականգնումը և պահպանությունը, Արարատյան արտեզյան ավազանի և գետային էկոհամակարգերի պահպանությունը և կառավարումը,

- անտառների կայուն կառավարումը, անտառածածկ տարածքների ընդլայնումը, անտառվերականգնումը և անատառապատումը, դրանց իրականացմանն ուղղված կարողությունների շարունակական զարգացումը,

- բնության հատուկ պահպանվող տարածքների հզորացումը, հարակից բնակավայրերի կարողությունների զարգացումը,

- կենսաբազմազանության պահպանությունը և կենսաանվտանգության ապահովումը,

- շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության փորձաքննական գործընթացի արդյունավետ իրականացումը,

- Հիդրոօդերևութաբանության և շրջակա միջավայրի մոնիթորինգի, թույլտվությունների, լիցենզիաների միասնական և ժամանակակից համակարգերի ներդրումը, առաջնային տեղեկատվության համակարգված կառավարումը,

- կանաչ տնտեսության և կայուն զարգացման երկարաժամկետ նպատակի խթանմանն ուղղված քաղաքականության մշակումն ու իրականացումը,

- շրջակա միջավայրի կառավարման ոլորտում գործող միջազգային կառույցների հետ շարունակական համագործակցության ապահովումը,

- բնապահպանական օրենսդրության ներդաշնակեցումը ՀՀ-ԵՄ համապարփակ և ընդլայնված գործընկերության համաձայնագրի դիրեկտիվներին և այդ համատեքստում միջազգային համագործակցության ընդլայնումը՝ ճանապարհային քարտեզով նախանշված գործողությունների իրականացման արդյունավետության բարձրացման նպատակով,

-անտառներում և բնության հատուկ պահպանվող տարածքներում էկոտուրիզմի զարգացումը,

- էկոլոգիական իրազեկման, էկոկրթության, մշակույթի, դաստիարակության լայնածավալ միջոցառումների իրականացումը, էկոլոգիական գիտության դերի բարձրացումը:

Վերոհիշյալ ուղղությունները (թիրախները) բխում են ՀՀ կառավարության 2019թ փետրվարի 8-ի N 65-Ա որոշմամբ հավանության արժանացած ՀՀ կառավարության ծրագրի 4.8 կետում (Շրջակա միջավայրը) ամրագրված առաջնահերթ ուղղություններից:

ՈԼՈՐՏԱՅԻՆ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ

1. «Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատում և մոնիթորինգ» ծրագիր.

Ծրագրի նպատակն է՝ նպաստել շրջակա միջավայրի և բնական ռեսուրսների (բացառությամբ օգտակար հանածոների) պահպանությանը: Ծրագրի գծով 2021-2023 թվականների միջնաժամկետ շրջանում պահպանվել է 2020 թվականի պետական բյուջեով հաստատված չափաքանակը (1,685.6 մլն դրամ):

2. «Շրջակա միջավայրի ոլորտում պետական քաղաքականության մշակում, ծրագրերի համակարգում և մոնիտորինգ» ծրագիր.

Ծրագրի նպատակն է՝ շրջակա միջավայրի պահպանությանն ուղղված պետական քաղաքականության մշակումը և իրականացումը: Ծրագրի գծով 2021-2023 թվականների համար համապատասխանաբար նախատեսված է 1,164.9, 1,174.4 և 1,187.1 մլն դրամ՝ գործող կարգավորումներին համապատասխան:

3. **«Բնապահպանական ծրագրերի իրականացում համայնքներում» ծրագիր.**

Ծրագրի նպատակն է՝ տնտեսական գործունեության հետևանքով շրջակա միջավայրին և բնակչության առողջությանը պատճառված վնասների մեղմմանն ուղղված ծրագրերի իրականացման համակարգումը: Ծրագրի գծով 2020 թվականի պետական բյուջեով հաստատված չափաքանակից 2021-2023 թվականների միջնաժամկետ շրջանում միջոցների ավել նախատեսումը (150.0 մլն դրամ) պայմանավորված է համայնքների կողմից ներկայացված հայտերով:

4. **«Բնական պաշարների և բնության հատուկ պահպանվող տարածքների կառավարում և պահպանում» ծրագիր.**

Ծրագրի նպատակն է՝ բնական պաշարների և կենսաբազմազանության արդյունավետ կառավարումն ու պահպանությունը: Ծրագրի գծով 2021-2023 թվականների համար համապատասխանաբար նախատեսված է 3,317.8, 1,254.2 և 1,254.2 մլն դրամ՝ Գերմանիայի զարգացման վարկերի բանկի (KFW) կողմից տրամադրվող դրամաշնորհային ծրագրի համաձայնագրով նախատեսված ժամկետների պահպանմամբ:

5. «Անտառների կառավարում» ծրագիր.

Ծրագրի նպատակն է՝ անտառային տարածքների կայուն կառավարումը: Ծրագրի գծով 2021-2023 թվականների համար համապատասխանաբար նախատեսված է 2,177.3, 2,179.6 և 2,181.9 մլն դրամ՝ գործող կարգավորումներին համապատասխան:

6. «Բնագիտական նմուշների պահպանություն և ցուցադրություն» ծրագիր.

Ծրագրի նպատակն է՝ նպաստել բնապահպանական աշխարհայացքի ձևավորմանը, բնակչության էկոլոգիական դաստիարակությանը: Ծրագրի գծով 2021-2023 թվականների համար համապատասխանաբար նախատեսված է 344.8, 345.3 և 345.3 մլն դրամ՝ պայմանավորված ծախսերի գերակայություններով և առաջնահերթություններով:

Ստորև ներկայացված են շրջակա միջավայրի բնագավառի 2021-2023թթ. յուրաքանչյուր տարվա համար նախատեսված չափաքանակները.

2021 թվականի համար՝ 8,840.4 մլն դրամ,

2022 թվականի համար՝ 6,789.0 մլն դրամ,

2023 թվականի համար՝ 6,804.0 մլն դրամ:

6. ԲԱՐՁՐ ՏԵԽՆՈԼՈԳԻԱԿԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆ

Կառավարությունը, համաձայն ՀՀ կառավարության 2019թ փետրվարի 8-ի N 65-Ա որոշման 7.1-րդ կետի, նպատակադրվել է Հայաստանը դարձնել բարձր տեխնոլոգիական, արդյունաբերական երկիր: Այս նպատակին հասնելու և բարձր տեխնոլոգիաների զարգացումն ապահովելու համար կիրականացվեն նպատակային քայլեր: Մասնավորապես նախանշվել են ոլորտի հետևյալ հիմնական թիրախները.

•Տնտեսության միջնաժամկետ և երկարաժամկետ կայուն աճի շարժիչ ուժը պետք է հանդիսանա նորարարությունը և առաջադեմ տեխնոլոգիաների ստեղծումն ու կիրառումը:

•Ապահովել տեխնոլոգիական ընկերությունների կողմից ստեղծված բարձրորակ կրթական ծրագրերի լայն կիառումը ԲՈՒՀ-երում ինչպես նաև Հայաստանի տարբեր քաղաքներում գտնվող տեխնոլոգիական կենտրոններում և կրթական այլ հաստատություններում,

•Խրախուսել գիտության և մասնավոր հատվածի միջև համագործակցությունը, գիտական հետազոտությունների արդյունքների առևտրայնացումը՝ դրամաշնորհային ծրագրերի իրագործման և ներդրողների ներգրավման միջոցով,

•Ստարտափ էկոհամակարգի զարգացման և միջազգային շուկաներում հայկական ընկերությունների առաջխաղացման և ամրապնդման նպատակով օժանդակել ընկերություններին մասնակցել միջազգային հայտնի աքսելերացիոն կազմակերպությունների ուսուցողական ծրագրերին,

•Աջակցել միջազգային շուկաներում հայկական բարձր տեխնոլոգիական ընկերությունների, նրանց ստեղծած արտադրանքի և ծառայությունների պատշաճ ներկայացմանը և միջազգային համագործակցության պլատֆորմների զարգացմանը,

•ՀՀ մարզերի համահարթ զարգացման նպատակով խթանել մարզերում ժամանակակից հագեցած տեխնոլոգիական կենտրոնների արդյունավետ գործունեությունը, և ձեռնարկել միջոցներ հանրապետության տարածքում նոր կենտրոնների ստեղծման ուղղությամբ,

•Նպաստավոր պայմաններ ստեղծել միջազգային բարձր տեխնոլոգիական ընկերությունների Հայաստան մուտքի համար՝ գիտահետազոտական, արտադրական և կրթական կենտրոններ հիմնելու նպատակով:

ՈԼՈՐՏԱՅԻՆ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ

1. «Բարձր տեխնոլոգիական արդյունաբերության էկոհամակարգի և շուկայի զարգացման ծրագիր».

Ծրագրի նպատակն է Բարձր տեխնոլոգիաների ենթակառուցվածքների բարելավումը, որի շրջանակներում նախատեսվում է աջակցել ոլորտի կազմակերպություններին և անհատներին ստանալ որակյալ կրթություն՝ ձեռներեցության, կառավարման, վաճառքի և մարկետինգի ոլորտներում՝ համապատասխան տեղական և միջազգային ծրագրերով; դրամաշնորհներ տրամադրել գիտահետազոտական և փորձարարական խմբերին, ստարտափերին, տեխնոլոգիական ոլորտի կազմակերպություններին՝ անհրաժեշտ թեմաների շուրջ աշխատանքներ իրականացնելու համար; ՀՀ կառավարության 2020 թվականի մարտի 2-ի N 297-Լ որոշմամբ հաստատված «Հայկական վիրտուալ կամուրջ» ծրագրով սահմանված նպատակների շրջանակներում իրականացնել ձեռներեցների վերապատրաստման դասընթացներ, հիմնել «Հայաստան տարածաշրջանային տեխնոլոգիական հաբ» տեխնոլոգիական ընկերությունների հայաստանյան մասնաճյուղ՝ այդ ընկերությունների համար իրականացնել միջազգային աքսելերացիոն ծրագրեր, «Ներուժ» սփյուռքի սթարթափ ծրագրի միջոցով սփյուռքի սփյուռքահայ ձեռներեցների ներգրավել Հայաստան, մարզերում կազմակերպել մասնագիտական վերապատրաստման դասընթացներ; խթանել հայկական ընկերությունների՝ ցուցահանդեսներին, սեմինարներին, երկկողմ գործարար ֆորումներին և այլ միջոցառումներին մասնակցելը, վերջիններս հնարավորություն ստանալով ներկայացնել իրենց արտադրանքը, ծառայությունները և դուրս գալ միջազգային շուկա:

Ծրագրի համար 2021-2023թթ յուրաքանչյուր տարի նախատեսվում է հատկացնել 2,989.7 մլն դրամ՝ ՀՀ 2020 թվականի պետական բյուջեի ցուցանիշի նկատմամբ 0.7%-ով պակաս, որը պայմանավորված է հայտով Հայ-Հնդկական ՏՀՏ գերազանցության կենտրոնի գծով գումարի նվազմամբ:

2. «Բարձր տեխնոլոգիական արդյունաբերության բնագավառում պետական քաղաքականության մշակում, ծրագրերի համակարգում և մոնիտորինգ» ծրագիր.

Ծրագրի նպատակն է բարձր տեխնոլոգիաների, ռազմարդյունաբերության, թվայնացման, կիբեռանվտանգության, ինովացիոն տեխնոլոգիաների, կապի, փոստի, համացանցի և տիեզերական բնագավառներում պետական քաղաքականության մշակումը, ծրագրերի համակարգումն ու մոնիտորինգը:

Վերը նշված նպատակի համար 2021-2023թթ նախատեսվում է հատկացնել 1,125.6 մլն, 1,135.0 մլն դրամ և 1,145.3 մլն դրամ՝ ՀՀ 2020 թվականի պետական բյուջեի ցուցանիշից համապատասխանաբար 12.9%, 12.2% և 11.4% պակաս, որը պայմանավորված է գործող օրենսդրությամբ սահմանված կարգավորումներով:

3. «Պաշտպանության բնագավառում գիտական և գիտատեխնիկական նպատակային հետազոտություններ» ծրագիր.

Ծրագրի նպատակն է նպաստել ՀՀ պաշտպանության և անվտանգության համակարգերի զարգացմանը, որի շրջանակներում նախատեսվում է պաշտպանության համակարգի ապահովման համար իրականացնել գիտահետազոտական և փորձակոնստրուկտորական աշխատանքներ:

Ծրագրի համար 2021-2023թթ. նախատեսվում է հատկացնել համապատասխանաբար 4,574.2 մլն դրամ, 6,844.2 մլն դրամ և 7,844.2 մլն դրամ, կամ ՀՀ 2020 թվականի պետական բյուջեի ցուցանիշից 18.6%, 77.5% և 103.5% ավել՝ ելնելով ՀՀ կառավարության 2019թ փետրվարի 8-ի N 65-Ա որոշման 7.1-րդ կետից:

4. «Հեռահաղորդակցության ապահովում» ծրագիր.

Ծրագրի նպատակն է ապահովել Հայաստանի Հանրապետությունում հեռահաղորդակցության և կապի ծառայությունների որակի կանոնակարգումն ու բարելավումը, մասնավորապես ՀՀ հաճախականությունների բաշխման աղյուսակի կազմումը, ռադիոեթերի մոնիթորինգի և ազդանշանների տեխնիկական պարամետրերի չափումների անցկացումը, ռադիոէլեկտրոնային միջոցների և բարձր հաճախության սարքավորումների տեղորոշումը, ինչպես նաև ՀՀ-ում թվային հեռուստահեռարձակման ապահովման շրջանակներում հանրապետական սփռման մուլտիպլեքսի և արբանյակային տարածման համար արբանյակային ունակության վարձակալումը:

Վերը նշված նպատակի համար 2021-2023թթ յուրաքանչյուր տարի նախատեսվում է հատկացնել 430.6 մլն դրամ, կամ ՀՀ 2020 թվականի պետական բյուջեի ցուցանիշից 0.2% ավել՝ կապված արբանյակային ունակության վարձակալման գումարի գծով փոխարժեքի տարբերությամբ:

Ստորև ներկայացված են Բարձր տեխնոլոգիական արդյունաբերության նախարարության 2021-2023թթ. յուրաքանչյուր տարվա համար նախատեսված չափաքանակները.

2021 թվականի համար՝ 9,120.2 մլն դրամ,

2022 թվականի համար՝ 11,399.5 մլն դրամ,

2023 թվականի համար՝ 12,409.8 մլն դրամ:

7. ՏԱՐԱԾՔԱՅԻՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ ԵՎ ԵՆԹԱԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔՆԵՐ

ՀՀ տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարությունը մշակում և իրականացնում է՝ տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների գործունեության արդյունավետության բարձրացման, Երևանում տարածքային կառավարման իրականացման ապահովման, բնակչության տեղաշարժերի ընթացքում առաջացող իրավահարաբերությունների կարգավորման և պետական գույքի կառավարման արդյունավետության բարձրացման ոլորտներում Կառավարության քաղաքականությունը: Մասնավորապես նախանշվել են ոլորտի հետևյալ հիմնական թիրախները.

- երկրի ճանապարհատրանսպորտային ենթակառուցվածքների գործունեության արդյունավետության բարձրացումը, ինչպես նաև տնտեսության և ազգաբնակչության պահանջների բավարարման որակի բարձրացման միջոցով՝ անվտանգ և արդյունավետ տրանսպորտային ծառայությունների ապահովումը,

- կայուն էներգետիկայի զարգացումը՝ էներգախնայողության, վերականգնվող էներգիայի, ինչպես նաև էներգետիկ անվտանգության ցուցանիշներին համապատասխան, ՝ Հայաստանի էներգետիկ անկախություն ապահովելու նպատակադրմամբ,

- ջրամատակարարման որակի բարձրացումը, յուրաքանչյուր սոցիալական խմբի և շահառուի համար ծառայությունների հասանելիության ապահովումը, ոռոգվող հողատարածքների ընդլայնումը, ինչպես նաև ջրային տնտեսության համակարգի զարգացման ու բարեփոխումների շարունակականությունը,

- միգրացիոն քաղաքականության շրջանակում ապահովել անձանց ազատ և անվտանգ տեղաշարժը՝ հավասարակշռելով այն երկրի ազգային անվտանգության ապահովման հետ, ինչպես նաև միգրանտների, այդ թվում՝ վերադարձող միգրանտների տնտեսական և մարդկային ներուժի ուղղորդումը երկրի զարգացման գործին,

- պետական գույքի կառավարման ապահովումը, այդ թվում առկա համակարգերի բարեփոխումը, պետական գույքի մասնավորեցման, օտարման գործընթացներում հրապարակայնության և թափանցիկության ապահովումը, վաճառքի կազմակերպման ժամանակակից ձևերի և մեթոդների կիրառումը, վարձակալության գործընթացի մեկ միասնական կանոնակարգով և մոտեցմամբ իրականացումը, վարչարարության պարզեցումը և կրճատումը, ինչպես նաև անհատույց օգտագործման տրամադրման գործընթացում մրցակցային դաշտի ապահովումը:

ՈԼՈՐՏԱՅԻՆ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ

1. «Տարածքային կառավարման ոլորտում քաղաքականության մշակում, ծրագրերի համակարգում և մոնիտորինգի իրականացում» ծրագիր.

Ծրագրի նպատակն է տարածքային կառավարման բնագավառում պետական արդյունավետ քաղաքականության մշակման և իրականացման ապահովումը, որի համար 2021-2023թթ նախատեսվում է հատկացնել 1,479.5 մլն դրամ, 1,496.3 մլն դրամ և 1,513.4 մլն դրամ՝ ՀՀ 2020 թվականի պետական բյուջեի ցուցանիշից համապատասխանաբար 0.1% պակաս և 1% ու 2.2% ավել, որը պայմանավորված է գործող օրենսդրությամբ սահմանված կարգավորումներով:

2. «Ոռոգման համակարգի առողջացում» ծրագիր.

Ծրագրի նպատակն է ոռոգման ծառայությունների հասանելիության և մատչելիության ապահովումը, որի համա 2021-2023թթ նախատեսվում է հատկացնել 29,668.9 մլն դրամ, 32,894.5 մլն դրամ և 17,572.4 մլն դրամ՝ ՀՀ 2020 թվականի պետական բյուջեի ցուցանիշից համապատասխանաբար 12.6%, 3.1% և 48.2% պակաս, որը պայմանավորված է ոլորտի ենթակառուցվածքների հիմնանորոգմանն ու պահպանմանն ուղղվող միջոցառումների կատարման

ապահովման համար ներկա գնահատմամբ և վարկային ծրագրերով նախատեսված ժամկետների պահպանմամբ:

3. «Որոտան-Արփա-Սևան թունելի ջրային համակարգի կառավարում» ծրագիր.

Ծրագրի նպատակն է Որոտան-Արփա-Սևան թունելի ջրային համակարգի պահպանումն և շահագործումը, որի համար 2021-2023թթ նախատեսվում է հատկացնել յուրաքանչյուր տարի 205.8 մլն դրամ՝ ՀՀ 2020 թվականի պետական բյուջեի մակարդակին համապատասխան:

4. «Սոցիալական ներդրումների և տեղական զարգացման ծրագիր». ծրագիր.

Ծրագրի նպատակն է նպաստել տարածքներում բնակչության նյութական և ոչ նյութական բարեկեցության աճին, որի համար 2021-2022թթ նախատեսվում է հատկացնել 2,723.8 մլն դրամ և 47.1 մլն դրամ՝ ՀՀ 2020 թվականի պետական բյուջեի ցուցանիշից համապատասխանաբար 45.4% և 99.1% պակաս, որը պայմանավորված է վարկային ծրագրերով նախատեսված ժամկետների պահպանմամբ:

5. «Կոլեկտորադրենաժային ծառայություններ» ծրագիր.

Ծրագրի նպատակն է կոլեկտորադրենաժային ցանցի միջոցով գրունտային ջրերի հեռացումն ու համակարգի կենսունակության բարելավումը, որի համար 2021-2023թթ նախատեսվում է հատկացնել յուրաքանչյուր տարի 336.5 մլն դրամ՝ ՀՀ 2020 թվականի պետական բյուջեի մակարդակին համապատասխան:

6. «Տարածքային կառավարման և տեղական ինքնակառավարման մարմինների ներկայացուցիչների մասնագիտական վերապատրաստում և հատուկ ուսուցում» ծրագիր.

Ծրագրի նպատակն է տարածքային կառավարման և տեղական ինքնակառավարման մարմինների աշխատակիցների աշխատանքի արդյունավետության բարելավումը, որի համար նախատեսվում է յուրաքանչյուր տարի հատկացնել 26.1 մլն դրամ՝ ՀՀ 2020 թվականի պետական բյուջեի մակարդակից 46.4% պակաս, որը պայմանավորված է գործող օրենսդրությամբ սահմանված կարգավորումներով:

7. «Կոշտ թափոնների կառավարում» ծրագիր.

Ծրագրի նպատակն է կենցաղային թափոնների արդյունավետ կառավարումը, սոցիալական և բնապահպանական խնդիրների լուծումը, որի համար 2021-2023թթ նախատեսվում է հատկացնել 3,713.1 մլն դրամ, 2,596.3 մլն դրամ և 1,079.4 մլն դրամ՝ ՀՀ 2020 թվականի պետական բյուջեի ցուցանիշից համապատասխանաբար 49.9%, 65.0% և 85.4% պակաս, որը պայմանավորված է վարկային ծրագրերով նախատեսված ժամկետների պահպանմամբ:

8. «Ճանապարհային ցանցի բարելավում» ծրագիր.

Ծրագրի նպատակն է ճանապարհային ցանցի բարելավումն ու անվտանգ երթևեկության ապահովումը, որի համար 2021-2023թթ նախատեսվում է հատկացնել 82,164.3 մլն դրամ, 111,852.6 մլն դրամ և 51,186.9 մլն դրամ՝ ՀՀ 2020 թվականի պետական բյուջեի ցուցանիշից համապատասխանաբար 1.4% պակաս, 34.3% ավել և 38.6% պակաս, որը պայմանավորված է ճանապարհային ենթակառուցվածքների վերակառուցման և հիմնանորոգմանն ուղղված

միջոցառումների չափաքանակների փոփոխությամբ և վարկային ծրագրերով նախատեսված ժամկետների պահպանմամբ:

9. «Աջակցություն փախստականների ինտեգրմանը» ծրագիր.

Ծրագրի նպատակն է ապահովել փախստականների ինտեգրումը հասարակությանը, որի համար 2021-2023թթ նախատեսվում է հատկացնել 2,269.9 մլն դրամ, 2,330.8 մլն դրամ և 2,261.0 մլն դրամ՝ ՀՀ 2020 թվականի պետական բյուջեի ցուցանիշից 2022թ.-ին 2.7% ավել, 2023թ.-ին՝ 0.4% պակաս, որը հիմնականում պայմանավորված է 2022-2023թթ. «Ապաստան հայցողների կեցության խնդիրների լուծման միջոցառումների իրականացում» միջոցառման գծով ապաստան հայցողների համար ժամանակավոր տեղավորման նոր կենտրոնի շահագործմամբ և 2023թ. նվազումը հիմնականում պայմանավորված է «1988-1992թթ Ադրբեջանից բռնագաղթված և Հայաստանի Հանրապետությունում ապաստանած փախստական ընտանիքների բնակարանային ապահովում» միջոցառման կատարման ապահովման համար ներկա գնահատմամբ,

10. «Ջրամատակարարման և ջրահեռացման բարելավում» ծրագիր.

Ծրագրի նպատակն է ջրամատակարարման ծառայությունների հասանելիության և մատչելիության ապահովումը, որի համար 2021-2023թթ նախատեսվում է հատկացնել 14,976.4 մլն դրամ, 14,222.9 մլն դրամ և 4,685.8 մլն դրամ՝ ՀՀ 2020 թվականի պետական բյուջեի ցուցանիշից համապատասխանաբար 0.2% ավել, 4.9% և 68.7% պակաս, որը պայմանավորված է Խմելու ջրի մատակարարման և ջրահեռացման ծառայությունների սուբսիդավորման միջոցառման ավարտմամբ, վարկային ծրագրերով նախատեսված ժամկետների պահպանմամբ:

11. «Ընդերքի ուսումնասիրության, օգտագործման և պահպանման ծառայություններ» ծրագիր.

Ծրագրի նպատակն է ընդերքի օգտագործման արդյունավետության բարձրացումը, որի համար 2021-2023թթ նախատեսվում է յուրաքանչյուր տարի հատկացնել 16.9 մլն դրամ՝ ՀՀ 2020 թվականի պետական բյուջեի մակարդակին համապատասխան:

12. «Երկաթուղային ցանցի զարգացում» ծրագիր.

Ծրագրի շրջանակում ուղևորափոխադրումներից ստացված վնասի դիմաց «Հարավկովկասյան երկաթուղի» ՓԲԸ-ին սուբսիդիայի տրամադրման համար նախատեսվում է 2021-2023թթ հատկացնել 393.6 մլն դրամ, 406.2 մլն դրամ և 418.9 մլն դրամ՝ ՀՀ 2020 թվականի պետական բյուջեի ցուցանիշից համապատասխանաբար 12%, 15.6% և 19.2% ավել, ելնելով ՀՀ կառավարության 07.02.2008թ «Ռուսական երկաթուղիներ» բաց բաժնետիրական ընկերության կողմից ստեղծված «Հարավկովկասյան երկաթուղի» փակ բաժնետիրական ընկերությանը փոխանցելու մասին կոնցեսիոն պայմանագրի նախագծին հավանություն տալու և ՀՀ տրանսպորտի և կապի նախարարին լիազորություն վերապահելու մասին» N 83-Ա որոշումից (կոնցեսիոների կողմից կանխատեսվող կոնցեսիոն տարեկան վճարի չափով):

13. «Պետական գույքի կառավարում» ծրագիր.

Ծրագրի նպատակն է պետական գույքի համալիր և արդյունավետ կառավարման ապահովումը, որի համար նախատեսվում է 2021-2023թթ. հատկացնել 1,200.0 մլն դրամ, 1,205.5 մլն դրամ և 1,210.9 մլն դրամ՝ ՀՀ 2020 թվականի պետական բյուջեի ցուցանիշից համապատասխանաբար 7%, 7.5% և 8% ավել, որը պայմանավորված է «Պետական գույքի կառավարման համակարգման, խորհրդատվության և մոնիտորինգի ծառայություններ» միջոցառման գումարների ավելացմամբ և գործող օրենսդրությամբ սահմանված կարգավորումներով:

14. «Միգրացիոն բնագավառում պետական քաղաքականության մշակում և իրականացում» և «Ջրային տնտեսության ոլորտում ծրագրերի համակարգում և մոնիտորինգ» ծրագրեր.

Նշված ծրագրերի նպատակն է միգրացիոն պետական քաղաքականության մշակումն ու ջրային տնտեսության ոլորտում ծրագրերի համակարգում և մոնիտորինգը, որոնց համար նախատեսվում է 2021-2023թթ. հատկացնել համապատասխանաբար 179.8 մլն դրամ, 181.4 մլն դրամ, 183.2 մլն դրամ և 366.3 մլն դրամ, 370.0 մլն դրամ, 373.6 մլն դրամ: ՀՀ 2020 թվականի պետական բյուջեի մակարդակից 0.2%-1.7% չափով տարբերությունները պայմանավորված են գործող օրենսդրությամբ սահմանված կարգավորումներով:

15. «Այլընտրանքային աշխատանքային ծառայություն» ծրագիր.

Ծրագրի նպատակն է քաղաքացիական պարտքի կատարման այլընտրանքային տարբերակների ապահովումը, որի շրջանակում այլընտրանքային աշխատանքային ծառայողներին դրամական բավարարման և դրամական փոխհատուցման տրամադրման համար նախատեսվում է 2021-2022թթ հատկացնել 24.6 մլն դրամ և 6.8 մլն դրամ՝ ՀՀ 2020 թվականի պետական բյուջեի ցուցանիշից համապատասխանաբար 42.4% և 84.0% պակաս, որը պայմանավորված է կատարման ապահովման համար ներկա գնահատմամբ:

16. «Քաղաքային զարգացում» ծրագիր.

Ծրագրի նպատակն է քաղաքային ենթակառուցվածքների զարգացումը, որի համար նախատեսվում է 2021-2023թթ հատկացնել 29,784.8 մլն դրամ, 32,632.2 մլն դրամ և 15,764.3 մլն դրամ՝ ՀՀ 2020 թվականի պետական բյուջեի ցուցանիշից համապատասխանաբար 18.4%, 10.6% և 56.8% պակաս, որը պայմանավորված է վարկային ծրագրերով նախատեսված ժամկետների պահպանմամբ:

17. «Էլեկտրաէներգետիկ համակարգի զարգացման ծրագիր» ծրագիր.

Ծրագրի նպատակն է նպաստել էլեկտրաէներգետիկ համակարգի հուսալիության բարձրացմանը և էլեկտրաէներգիայի անխափան մատակարարման ապահովումը, որի համար նախատեսվում է 2021-2023թթ հատկացնել 1,503.7 մլն դրամ, 821.6 մլն դրամ և 696.3 մլն դրամ՝ ՀՀ 2020 թվականի պետական բյուջեի ցուցանիշից համապատասխանաբար 63.2%, 79.9% և 83.0% պակաս, որը պայմանավորված է վարկային ծրագրերով նախատեսված ժամկետների պահպանմամբ:

18. «Ռադիոակտիվ թափոնների կառավարում» ծրագիր.

Ծրագրի նպատակն է ռադիոակտիվ թափոնների վնասակար ազդեցությունից բնակչության և շրջակա միջավայրի պաշտպանությունը, որի համար նախատեսվում է 2021-2023թթ. յուրաքանչյուր

տարի հատկացնել 37.0 մլն դրամ՝ ՀՀ 2020 թվականի պետական բյուջեի մակարդակին համապատասխան:

19. «Ավիացիայի բնագավառում վերահսկողության և կանոնակարգման ապահովում» ծրագիր.

Ծրագրի նպատակն է ավիացիայի բնագավառում վերահսկողության և կանոնակարգման ապահովումն է, որի համար նախատեսվում է 2021-2023թթ. հատկացնել 1,168.6 մլն դրամ, 1,173.4 մլն դրամ և 1,176.4 մլն դրամ՝ ՀՀ 2020 թվականի պետական բյուջեի ցուցանիշից համապատասխանաբար 15.1%, 14.8% և 14.6% պակաս, որը պայմանավորված է գործող օրենսդրությամբ սահմանված կարգավորումներով:

20. «Դպրոցների սեյսմիկ անվտանգության մակարդակի բարձրացման ծրագիր» ծրագիր

Ծրագրի նպատակն է նպաստել երկրի սեյսմակայունության ապահովմանը, անհատական և հասարակական անվտանգության մակարդակի բարձրացմանը, որի համար նախատեսվում է 2021-2023թթ. հատկացնել 9,741.5 մլն դրամ, 12,284.9 մլն դրամ և 14,938.7 մլն դրամ՝ ՀՀ 2020 թվականի պետական բյուջեի ցուցանիշից համապատասխանաբար 12.2% պակաս, 13.9% ավել և 38.6% ավել , որը պայմանավորված է վարկային ծրագրերով նախատեսված ժամկետների պահպանմամբ:

21. «Տարածքային զարգացում» ծրագիր.

Ծրագրի նպատակն է ՀՀ համայնքների կառավարման արդյունավետության բարձրացումն ու տնտեսական գործունեության խթանումը, որի համար նախատեսվում է 2021-2023թթ. հատկացնել 72,435.9 մլն դրամ, 69,525.7 մլն դրամ և 76,864.6 մլն դրամ՝ ՀՀ 2020 թվականի պետական բյուջեի ցուցանիշից համապատասխանաբար 3.4% ավել, 0.7% պակաս և 9.7% ավել, որը պայմանավորված է «Ֆինանսական աջակցություն տեղական ինքնակառավարման մարմիններին» միջոցառման չափաքանակի ավելացմամբ և «ՀՀ մարզերին սուբվենցիաների տրամադրում՝ ենթակառուցվածքների զարգացման նպատակով» միջոցառման չափաքանակի նվազեցմամբ՝ կատարման ապահովման համար ներկա գնահատումներով:

Ստորև ներկայացված են Տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների բնագավառի 2021-2023թթ. յուրաքանչյուր տարվա համար նախատեսված չափաքանակները.

2021 թվականի համար՝ 254,147.2 մլն դրամ,

2022 թվականի համար՝ 284,670.7 մլն դրամ,

2023 թվականի համար՝ 184,547.9 մլն դրամ:

8. ԷԿՈՆՈՄԻԿԱ

Առաջիկա տարիներին տնտեսական քաղաքականության հիմնական նպատակը լինելու է Հայաստանի քաղաքացիների բարեկեցության բարձրացումը՝ տնտեսական կյանքում նրանց մասնակցային հնարավորությունների ավելացման միջոցով, ինչը դրսևորվելու է մրցունակ մասնավոր հատվածում աշխատատեղերի և յուրաքանչյուր մարդու աշխատանքային եկամուտների զգալի ավելացման ձևով: Նպատակի իրականացմանն ուղղված քաղաքականությունների շրջանակն ամփոփվում է մրցունակության բարձրացման գաղափարի ներքո, որի հիմքում ընկած է արտադրողականության աճը: Ցածր արտադրողականությունը հայաստանյան տնտեսության հիմնական ռիսկն է: Երկարաժամկետ կտրվածքով բնակչության բարեկեցությունը բարելավելու կարողությունը գրեթե լիովին կախված է լինելու մեկ աշխատողի հաշվով թողարկման մակարդակը բարձրացնելու մեր ունակությունից:

Հայաստանի Հանրապետության ագրարային հատվածում կառավարության կողմից իրականացվող քաղաքականությունը առաջիկա տարիներին կնպատակաուղղվի գյուղատնտեսության արդյունավետության բարձրացմանը, արդիական տեխնոլոգիաների ներդրմանը, գյուղատնտեսական ամբողջ արժեշղթայում ընդգրկված սուբյեկտների՝ գյուղացիական տնտեսությունների, կոոպերատիվների, գյուղատնտեսական մթերքներ վերամշակողների, սպասարկող ենթակառուցվածքների եկամուտների ավելացմանը և երկրի պարենային անվտանգության մակարդակի բարձրացմանը:

Տնտեսական քաղաքականության տեսլականը կառուցվում է գլոբալացման, ադյունավետ առևտրատնտեսական հարաբերությունների ու տեխնոլոգիական սրընթաց զարգացումների համատեքստում ազատ մրցակցությամբ ու օրինակելի գործարար միջավայրով երկրի կայացման առանցքի շուրջ:

Կանխատեսելի և վստահելի գործարար միջավայրը լինելու է ներդրումների ներգրավման հիմնական գրավականը և ապահովելու է ինչպես ներքին գործարար ներուժի իրացման արդյունավետ կենսամիջավայր, այնպես էլ օտարերկրյա ներդրումների կայուն ներհոսք: Մեծ են հավակնությունները օտարերկրյա ուղղակի ներդրումների ներգրավման ասպարեզում, որոնք ամրապնդվելու են ոչ միայն երկրի ու Կառավարության հանդեպ ձևավորված վստահության աննախադեպ պաշարով, այլև՝ ինստիտուցիոնալ ու օրենսդրական դաշտում նոր նախաձեռնություններ մեկնարկելու և մեկնարկած մի շարք բարեփոխումների գծով արդյունավետ ու արագ ընթացք ապահովելու պատրաստակամությամբ:

Տնտեսական զարգացման շարժիչը լինելու են նորարարությունը և ստեղծագործելու ձիրքը, գործարար նախաձեռնողականությունը, արդյունավետություն փնտրող ներդրումները և տեխնոլոգիական տարածումը՝ այդպիսով ընդլայնելով հնարավորի սահմանները: Հիմնական նպատակը ներքին և արտաքին հնարավորությունները զարգացման իրական ներուժի վերածելու առումով տնտեսության արդյունավետության և ունակության բարձրացումն է:

Տնտեսական զարգացման քաղաքականությունը խարսխվելու է երեք հենասյուների վրա, որոնք ըստ էության նաև լավագույնս արտացոլում են այն լրջագույն մարտահրավերները, որոնց անտեսումը

նշանակալի սպառնալիք կդառնա երկրի երկարաժամկետ կայուն զարգացում և տնտեսական անվտանգության ապահովելու տեսակետից: Այսպես, առաջին հենասյուն արտադրողականությունն ու մրցունակությունն է՝ որպես առանցք ունենալով ինովացիոն զարգացման իրական հիմքերի ձևավորումը և ընդլայնելով տնտեսության առանձին ոլորտների՝ տեխնոլոգիական առաջընթացի ձեռքբերումները կլանելու ունակությունը: Հաջորդը ներառականությունն է՝ որպես տնտեսական զարգացման շարժիչ ուժ դիտարկելով ձեռներեցությունը, ինքնազբաղվածությունը, փոքր և միջին ձեռնարկատիրությունը, երկրի ողջ տարածքի ներուժն ու տնտեսական, սոցիալական, աշխարհագրական, բնակլիմայական, պատմամշակութային բազմազանությունը: Մյուս հենասյունը արտահանման ուղղվածությունն է՝ ակտիվացնելով նպատակային ջանքերը, որպեսզի էապես ընդլայնվի տնտեսության ունակությունը՝ օգտագործելու միջազգային առևտրատնտեսական հարաբերությունների հնարավոր օգուտները:

ՓՄՁ սուբյեկտները, հատկապես սկսնակ գործարարները, ձեռնարկատիրական անհրաժեշտ կրթության և կարողությունների զարգացման կարիք ունեն նոր տեխնոլոգիաների, շուկայավարման, բիզնես պլանավորման, հաշվապահական հաշվառման, մարդկային ռեսուրսների և ֆինանսական կառավարման և այլ հարցերում:

Արդյունաբերական արտադրության ներկայիս կառուցվածքը պայմանավորվել է հիմնականում ներքին պահանջարկի բնույթով և արտաքին շուկաներում կոնկրետ ապրանքների մրցունակությամբ, ինչպես նաև՝ արտադրական կարողությունների զարգացման մակարդակով: Տեղական արտադրանքի նկատմամբ արտաքին պահանջարկը հիմնականում պայմանավորվել է մրցունակ արտադրանքի թողարկման առկա հնարավորություններով: Այնինչ, պակաս կարևոր չէ միջազգային շուկաներում հայրենական ապրանքների պատշաճ ներկայացումը և արտահանման հետ կապված լոգիստիկ հիմնախնդիրների լուծումը:

ՀՀ կառավարության ծրագրով նպատակ է դրվել գյուղատնտեսության արդյունավետության բարձրացումը, պարենային անվտանգության մակարդակի բարձրացումը, արդի տեխնոլոգիաների ներմուծումը, արտահանման ծավալների ավելացումը, գյուղատնտեսական ամբողջ արժեշղթայում ընդգրկված բոլոր սուբյեկտների՝ փոքր տնային տնտեսությունների, գյուղացիական կոոպերատիվների, վերամշակողների և արտահանողների եկամտաբերության բարձրացումը:

Ագրոպարենային ոլորտի բարեփոխումները կուղղվեն հետևյալ խնդիրների լուծմանը.

- պետության և մասնավոր հատվածի միջև համագործակցության արդյունքում մի շարք պետական աջակցության ծրագրերի համատեղ իրականացում
- գյուղատնտեսության հիմնական ռեսուրսների, հատկապես հողային ռեսուրսների նպատակային օգտագործման վիճակի բարելավում.
- գյուղատնտեսությունում տնտեսավարող սուբյեկտների համար գործունեության նպաստավոր պայմանների ստեղծում և մրցունակության բարձրացում.
- գյուղատնտեսության տնտեսավարման ձևերի զարգացում, հատկապես կոոպերացիայի խթանում.

- մատչելի մեխանիզմների կիրառմամբ ագրոպարենային ոլորտի տեխնիկական հագեցվածության վիճակի բարելավում.
- խորհրդատվական համակարգի կատարելագործում,
- գյուղատնտեսական մթերքների իրացման պայմանների բարելավում, գյուղատնտեսական մթերքների արտադրողների և վերամշակողների փոխհարաբերությունների կատարելագործում.
- ագրարային արտադրական և սպասարկման գործընթացներում արդիական մեթոդների և տեխնոլոգիաների ներդրման աջակցություն,
- գյուղատնտեսությունում ապահովագրական համակարգի ամբողջական ներդրման համար նախադրյալների ստեղծում:

ՈԼՈՐՏԱՅԻՆ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ

1. «Գյուղատնտեսության խթանման ծրագիր».

Ծրագրի նպատակն է ավելացնել գյուղատնտեսական մթերքի և դրանց վերամշակումից ստացվող սննդամթերքի ծավալները, որի ուղղությամբ 2021-2023թթ. նախատեսվում է հատկացնել համապատասխանաբար՝ 6,613.3 մլն դրամ, 8,439.1 մլն դրամ և 9,804.6 մլն դրամ, ՀՀ 2020թ. պետական բյուջեի նկատմամբ աճը կազմել է համապատասխանաբար՝ 63.3%, 108.4% 7 և 142.1%, որը պայմանավորված է կորոնավիրուսի հետևանքով գյուղատնտեսական վարկերի տոկոսադրույքների պայմանների փոփոխությամբ:

2. «Սննդամթերքի լաբորատոր փորձաքննություններ» ծրագիր.

Ծրագրի նպատակն է բարելավել սննդի անվտանգություն և որակը, որի ուղղությամբ 2021-2023թթ. նախատեսվում է յուրաքանչյուր տարի հատկացնել 190.8 մլն դրամ՝ ՀՀ 2020թ. պետական բյուջեով նախատեսված չափաքանակին համապատասխան,

3. «Էկոնոմիկայի ոլորտում պետական քաղաքականության մշակում, ծրագրերի համակարգում և մոնիտորինգ» ծրագիր.

Ծրագրի նպատակն է ապահովել էկոնոմիկայի ոլորտում պետական արդյունավետ քաղաքականության մշակումը և իրականացումը, որի ուղղությամբ 2021-2023թթ. նախատեսվում է հատկացնել համապատասխանաբար՝ 2,261.3 մլն դրամ, 2,281.1 մլն դրամ և 2,306.3 մլն դրամ, ՀՀ 2020թ. պետական բյուջեի նկատմամբ նվազումը կազմել է համապատասխանաբար 5.6%, 4.7% և 3.7%, որը պայմանավորված է գործող օրենսդրությամբ սահմանված կարգավորումներով,

4. «Բուսաբուծության խթանում և բույսերի պաշտպանություն» ծրագիր.

Ծրագրի նպատակն է բարելավել հողագործությունից ստացվող արդյունքները որի ուղղությամբ 2021-2023թթ. նախատեսվում է յուրաքանչյուր տարի հատկացնել 424.6 մլն դրամ՝ ՀՀ 2020թ. պետական բյուջեի չափաքանակին համապատասխան,

5. «Ստանդարտների մշակում և հավատարմագրման համակարգի զարգացում» ծրագիր.

Ծրագրի նպատակն է բարելավել արտադրանքի, ծառայությունների և գործընթացների անվտանգության մակարդակը և ինտեգրումը միջազգային ու տարածաշրջանային

հավատարմագրման համակարգերին, որի ուղղությամբ 2021-2023թթ. նախատեսվում է յուրաքանչյուր տարի հատկացնել 30.8 մլն դրամ՝ ՀՀ 2020թ. պետական բյուջեի չափաքանակին համապատասխան,

6. «Գյուղական ենթակառուցվածքների վերականգնում և զարգացում» ծրագիր.

Ծրագրի նպատակն է ապահովել գյուղատնտեսության ոլորտի արդյունավետության աճը, որի ուղղությամբ 2021-2023թթ. նախատեսվում է հատկացնել համապատասխանաբար՝ 3,843.2 մլն դրամ, 6,890.6 մլն դրամ և 35.1 մլն դրամ, ՀՀ 2020թ. պետական բյուջեի նկատմամբ 2021թ. և 2023թ. նվազումը կազմել է համապատասխանաբար՝ 9.0% և 99.2%, իսկ 2022թ. աճը 63.1%, որը պայմանավորված է վարկային ծրագրերով նախատեսված ժամկետների պահպանմամբ,

7. «Աջակցություն փոքր և միջին ձեռնարկատիրությանը» ծրագիր.

Ծրագրի նպատակն է փոքր և միջին ձեռնարկատիրության զարգացումն և ընդլայնումը, որի ուղղությամբ 2021-2023թթ. նախատեսվում է յուրաքանչյուր տարի հատկացնել 183.1 մլն դրամ՝ ՀՀ 2020թ. պետական բյուջեի չափաքանակին համապատասխան,

8. «Անասնաբուժական ծառայություններ» ծրագիր.

Ծրագրի նպատակն է անասնահամաճարակային կայուն ֆոնի ապահովումը, որի ուղղությամբ 2021-2023թթ. նախատեսվում է յուրաքանչյուր տարի հատկացնել 2,027.6 մլն դրամ, ՀՀ 2020թ. պետական բյուջեի նկատմամբ նվազումը կազմել է 22.5%, որը պայմանավորված է 2020 թվականին գյուղատնտեսական կենդանիների համարակալման համակարգի ներդրումից հետո միայն պահպանման գծով ծախսերի նախատեսմամբ,

9. «Ենթակառուցվածքների և գյուղական ֆինանսավորման աջակցություն» ծրագիր

Ծրագրի նպատակն է բարելավել գյուղական ազգաբնակչության տնտեսական ու սոցիալական կարգավիճակը, ստեղծել զբաղվածության ապահովման կայուն մեխանիզմներ, զարգացնել արտադրական համակարգերը և կապը ապրանքային մշակաբույսերի արտադրության արժեշղթայի օղակների միջև, որի ուղղությամբ 2021-2022թթ. նախատեսվում է հատկացնել համապատասխանաբար՝ 1,679.6 մլն դրամ և 745.2 մլն դրամ, ՀՀ 2020թ. պետական բյուջեի նկատմամբ 2021թ. և 2023թ. նվազումը կազմել է համապատասխանաբար 11.4% և 60.7%, որը պայմանավորված է վարկային ծրագրերով նախատեսված ժամկետների պահպանմամբ,

10. «Ներդրումների և արտահանման խթանման ծրագիր».

Ծրագրի նպատակն է խթանել ներդրումների ներգրավումը և արտահանումը, որի ուղղությամբ 2021-2023թթ. նախատեսվում է յուրաքանչյուր տարի հատկացնել 1,395.0 մլն դրամ՝ ՀՀ 2020թ. պետական բյուջեի չափաքանակին համապատասխան,

11. «Գյուղատնտեսության արդիականացման ծրագիր».

Ծրագրի նպատակն է արդիականացնել գյուղատնտեսական տեխնիկական համակարգերը, աջակցել ինտենսիվ այգիների ներդրման և տոհմաբուծության մեջ նոր ցեղատեսակների բուծմանը, որի ուղղությամբ 2021-2023թթ. նախատեսվում է հատկացնել համապատասխանաբար՝ 2,603.2 մլն դրամ, 3,257.8 մլն դրամ և 2,940.8 մլն դրամ, ՀՀ 2020թ. պետական բյուջեի նկատմամբ նվազումը կազմել է համապատասխանաբար 42.2%, 27.7% և 34.7%, որը պայմանավորված է կորոնավիրուսի

հետևանքով գյուղատնտեսական վարկերի տոկոսադրույքների պայմանների փոփոխությամբ և փաստացի արդյունքների գնահատմամբ,

12. «Զբոսաշրջության զարգացման ծրագիր».

Ծրագրի նպատակն է բարձրացնել Հայաստանի և հայկական զբոսաշրջային արդյունքի մրցունակությունն և ճանաչելիությունը, որի ուղղությամբ 2021-2023թթ. նախատեսվում է հատկացնել համապատասխանաբար՝ 7,405.1 մլն դրամ, 15,144.9 մլն դրամ և 2,533.2 մլն դրամ, ՀՀ 2020թ. պետական բյուջեի նկատմամբ 2021-2022թթ. աճը կազմել է համապատասխանաբար 17.5% և 140.2%, իսկ 2023թ. նվազումը՝ 59.8%, որը պայմանավորված է Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Տեղական տնտեսության և ենթակառուցվածքների զարգացման ծրագրի վարկային համաձայնագրի շրջանակներում նախատեսված ժամկետների պահպանմամբ,

13. «Կորոնավիրուսի (COVID-19) տնտեսական հետևանքների չեզոքացման հետևանքով տրամադրված վարկերի տոկոսադրույքների սուբսիդավորում» ծրագիր.

Ծրագրի նպատակն է հակազդել բնակչության սանիտարահամաճարակային հետևանքները, որի ուղղությամբ 2021-2023թթ. նախատեսվում է յուրաքանչյուր տարի հատկացնել 3,300.0 մլն դրամ, ՀՀ 2020թ. պետական բյուջեի նկատմամբ նվազումը կազմել է 17.5%, որը պայմանավորված է կորոնավիրուսի հետևանքների վերացման միջոցառման կատարման ապահովման համար ներկա գնահատմամբ:

Ստորև ներկայացված են էկոնոմիկայի բնագավառի 2021-2023թթ. յուրաքանչյուր տարվա համար նախատեսված չափաքանակները.

2021 թվականի համար՝ 31,957.8 մլն դրամ,
2022 թվականի համար՝ 44,310.6 մլն դրամ,
2023 թվականի համար՝ 25,171.9 մլն դրամ:

9. ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԻՐԱՎԻՃԱԿՆԵՐ

ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում Արտակարգ իրավիճակների նախարարության ոլորտում իրականացվող ծախսային գերակայությունները բխում են կառավարության ծրագրից, նախարարության ընդհանուր ռազմավարական նպատակներից:

Արտակարգ իրավիճակների նախարարության առաջիկա տարիների համար առավել կարևորում է ծախսային հետևյալ գերակայությունները. Փրկարար ծառայության համակարգի կատարելագործում, արտակարգ իրավիճակների արագ արձագանքում քաղաքացիական պաշտպանության և արտակարգ իրավիճակներում բնակչության պաշտպանության աշխատանքների կազմակերպում ու իրականացում, ռազմավարական նշանակության պաշարների կառավարում, կուտակում և թարմացում, բնական և տեխնածին աղետների արդյունավետ կանխատեսումը,արտակարգ իրավիճակներում բնակչության իրազեկվածության ու կրթվածության մակարդակի բարձրացումը:

ՈԼՈՐՏԱՅԻՆ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ

Ոլորտային քաղաքականության թիրախների (վերջնական արդյունքների) ապահովման նպատակով ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում ՀՀ արտակարգ իրավիճակների նախարարության կողմից իրականցվող հիմնական ծրագրերն են.

«Արտակարգ իրավիճակների քաղաքականության մշակում և ծառայությունների մատուցում» ծրագրի ուղղությամբ 2021-2023թթ. նախատեսվում է հատկացնել համապատասխանաբար՝ 1,082.0 մլն դրամ, 1,094.0 մլն դրամ և 1,106.3 մլն դրամ:

«Փրկարարական ծառայություններ» ծրագրի նպատակն է արտակարգ իրավիճակների հնարավոր դեպքերի կանխում, դրանց ժամանակին արձագանքում, հետևանքների նվազեցում և բնակչության պաշտպանություն , որի ուղղությամբ 2021-2023թթ. նախատեսվում է հատկացնել 2021թ՝ 11688.1 մլն դրամ, 2022թ՝ 11308.8 մլն դրամ և 2023թ՝ 11308.8 մլն դրամ:

«Ռազմավարական նշանակության պաշարների կառավարում» ծրագրի նպատակն է արտակարգ իրավիճակներում ռազմավարական նշանակության պաշարներով ապահովումը, որի ուղղությամբ 2021-2023թթ. նախատեսվում է յուրաքանչյուր տարի հատկացնել 359.6 մլն դրամ:

«Սեյսմիկ պաշտպանություն» ծրագրի նպատակն է սեյսմիկ ռիսկերի գնահատումը և նվազեցումը որի ուղղությամբ 2021-2023թթ. նախատեսվում է յուրաքանչյուր տարի հատկացնել 834.5 մլն դրամ:

«Տեխնիկական անվտանգության կանոնակարգում» ծրագրի նպատակն է արտադրական վտանգավոր օբյեկտների շահագործմամբ պայմանավորված տեխնածին վթարների և դրանց հետևանքով հասարակությանը և տնտեսությանը պատճառվող վնասների ռիսկերի նվազեցումը որի ուղղությամբ 2021-2023թթ. նախատեսվում է յուրաքանչյուր տարի հատկացնել 46.3 մլն դրամ:

«Արտակարգ իրավիճակների արձագանքման կարողությունների զարգացում» ծրագրի գծով 2021-2023թթ. նախատեսվում է հատկացնել 122.5 մլն դրամ:

Ստորև ներկայացվում է Արտակարգ իրավիճակների նախարարության ոլորտում 2021-2023 թվականների յուրաքանչյուր տարվա համար նախատեսված չափաքանակները.

2021 թվականի համար՝ 14,133.2 մլն դրամ,

2022 թվականի համար՝ 13,765.9 մլն դրամ,

2023 թվականի համար՝ 13,778.1 մլն դրամ:

10. ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

ՄԺԾԾ ժամանակահատվածում արդարադատության ոլորտում իրականացվող ծախսային գերակայությունները բխում են կառավարության ծրագրից, նախարարության ընդհանուր ռազմավարական նպատակներից:

Արդարադատության ոլորտում առաջիկա տարիների համար առավել կարևորում է ծախսային հետևյալ գերակայությունները.

Արդարադատության ոլորտում գործունեության արդյունավետության, նպատակաուղղվաության և բարձրացման, հանրությանը մատուցվող ծառայութունները բնակչության համար ավելի մատչելի դարձնելու նպատակով իրականացվող բարեփոխումների ֆինանսական ապահովում, հակակոռուպցիոն ինստիտուցիոնալ համակարգի ստեղծում և զարգացում, կանխարգելման և բացահայտման մեխանիզմների ներդրում, հանրային իրազեկման ծրագրերի իրականացում.

Քրեակատարողական համակարգի կատարելագործում, քրեակատարողական հիմնարկների օպտիմալացում և արդիականացում, արտաքին աշխարհի հետ կապի ամրապնդման, պահման պայմանների բարելավման, տրամադրվող բժշկական օգնության և սպասարկման որակի բարձրացում.

ՈԼՈՐՏԱՅԻՆ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ

«Քաղաքացիական կացության ակտերի գրանցում» ծրագրի նպատակն է ապահովել քաղաքացիական կացության ակտերի գրանցման, տեղեկանքների տրամադրման, ակտային գրանցումների վերականգնման, ակտային գրանցումներում ուղղումների, փոփոխությունների կատարման համար համայնքի ղեկավարին պատվիրակված լիազորությունների իրականացումը, որի ուղղությամբ 2021-2023թթ. նախատեսվում է յուրաքանչյուր տարի հատկացնել 330.6 մլն դրամ:

«Արդարադատության ոլորտում քաղաքականության մշակում, ծրագրերի համակարգում, խորհրդատվության և մոնիտորինգի իրականացում» ծրագրի ուղղությամբ 2021-2023թթ. նախատեսվում է հատկացնել համապատասխանաբար՝ 1,755.9 մլն դրամ, 1,767.6 մլն դրամ և 1,718.9 մլն դրամ:

«Դատական և հանրային պաշտպանություն» ծրագրի նպատակն է իրավունքի պաշտպանության հասանելիության և օբյեկտիվության ապահովումը, որի ուղղությամբ 2021-2023թթ. նախատեսվում է յուրաքանչյուր տարի հատկացնել 672.1 մլն դրամ:

«Քրեակատարողական ծառայություններ» ծրագրի միջոցներն ուղղվում են քրեակատարողական հիմնարկների օպտիմալացմանը և արդիականացմանը, արտաքին աշխարհի հետ կապի ամրապնդմանը, պահման պայմանների բարելավման, տրամադրվող բժշկական օգնության և սպասարկման որակի բարձրացմանը, պրոբացիայի խնդիրների լուծմանը: Ծրագրի զարգացման առաջնահերթությունը հաշվի առնելով՝ վերջին 3 տարիների ընթացքում ծրագրին ուղղվող միջոցները զգալի ավելացվել են: Ծրագրի գծով 2021-2023թթ.

նախատեսվում է հատկացնել համապատասխանաբար՝ 12,378.4 մլն դրամ, 12,385.4 մլն դրամ և 12,392.5 մլն դրամ:

«Իրավական իրազեկում և տեղեկատվության ապահովում» ծրագրի նպատակն է իրավական ակտերի պաշտոնական հրատարակումը և վերահրատարակումը, պետական մարմիններին բաշխումը, Հայաստանի իրավական (ՀԻՏՀ) տեղեկատվության համակարգ՝ «ԱՐԼԻՍ» ծրագրի պահպանումը, կառավարումը և սպասարկումը, ինկորպորացիայի ենթարկված իրավական ակտերի էլեկտրոնային ժողովածուի ստեղծումը և իրավական ակտերի պաշտոնական ինկորպորացիայի արդարադատության նախարարության աշխատակազմում, քաղաքացիական կացության ակտերի գրանցման գործակալության տարածքային բաժիններում օգտագործվող պոլիգրաֆիական արտադրանքի (վկայականներ, գրանցամատյաններ, ձևեր,ձևաթղթեր) ձեռքբերման աշխատանքները: ՀՀ, ԵՏՄ, ԵՄ իրավական ակտերի, ՀՀ ազգային զեկույցների, ՀՀ պետական մարմինների կողմից միջազգային կառույցներ ներկայացվող և այդ կառույցների կողմից ՀՀ մարմիններ ներկայացվող փաստաթղթերի, այլ պետությունների հետ Հայաստանի Հանրապետության երկկողմ հարաբերությունների շրջանակներում դատական ակտերի և հարակից փաստաթղթերի, Հայաստանի Հանրապետության վերաբերյալ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի վճիռների և հանձնարարվող այլ առանցքային փաստաթղթերի թարգմանությունների կատարումն ու ժամանակին ներկայացումը շահառու մարմիններին: Ծրագրի գծով 2021-2023թթ. նախատեսվում է հատկացնել համապատասխանաբար՝ 635.6 մլն դրամ, 639.3 մլն դրամ և 639.3 մլն դրամ:

«Արդարադատության համակարգի աշխատակիցների վերապատրաստում և հատուկ ուսուցում» ծրագրի գծով 2021-2023թթ. նախատեսվում է յուրաքանչյուր տարի հատկացնել 495.0 մլն դրամ:

«Հարկադիր կատարման ծառայություններ» ծրագրի գծով 2021-2023թթ. նախատեսվում է նախատեսվում է հատկացնել համապատասխանաբար՝ 2,340.6 մլն դրամ, 2,333.5 մլն դրամ և 2,359.2 մլն դրամ:

«Հակակոռուպցիոն քաղաքականության մշակում, ծրագրերի համակարգում և մոնիթորինգի իրականացում» ծրագիրը հանդիսանում է նոր ծրագիր, որի նպատակն է Հայաստանի Հանրապետությունում կոռուպցիոն իրավախախտումների բացահայտումը, կոռուպցիոն հանցագործությունների քննությունը դարձնել ավելի արդյունավետ՝ մասնագիտացված հակակոռուպցիոն մարմնի միջոցով վերջինս իրականացնելու եղանակով, ինստիտուցիոնալ հենքեր ստեղծել կոռուպցիոն գործերով նախաքննություն իրականացնող անձանց մասնագիտացման համար: Ապահովել կոռուպցիոն հանցագործությունների հանցակազմերի համապատասխանությունը «Կոռուպցիայի դեմ» կոնվենցիայի, Եվրոպայի խորհրդի «Կոռուպցիայի մասին» քրեական իրավունքի կոնվենցիայի պահանջներին, ՏՀԶԿ հակակոռուպցիոն ցանցի, ԵԽ ու ԵՄ փորձագետների առաջարկություններին: Կոռուպցիոն հանցագործությունների քննության միասնականության ապահովման նպատակով մշակել կոռուպցիոն առանձին հանցագործությունների, այդ թվում՝ ապօրինի հարստացման, քննության մեթոդիկա: Ծրագրի համար ՀՀ 2021-2023թթ-ի ՄԺԾԾ-ով 2021թ-

ի համար նախատեսվել է հատկացնել 2,000.0 մլն դրամ՝ հակակոռուպցիոն կոմիտեի և հակակոռուպցիոն դատարանների շենքային պայմանների ապահովման համար:

Ստորև ներկայացվում է արդարադատության ոլորտում 2021-2023 թվականների յուրաքանչյուր տարվա համար նախատեսված չափաքանակները.

2021 թվականի համար՝ 20,608.2 մլն դրամ,

2022 թվականի համար՝ 18,623.5 մլն դրամ,

2023 թվականի համար՝ 18,607.6 մլն դրամ:

11. ԱՐՏԱՔԻՆ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Առաջիկա տարիներին արտաքին քաղաքականության ոլորտում ՀՀ արտաքին գործերի նախարարությունը շարունակելու է իրականացնել արտաքին գործերի, դիվանագիտական ծառայության, միջազգային հարաբերություններում Հայաստանի Հանրապետության շահերի և իրավունքների ներկայացման, օտարերկրյա պետություններում Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիների և իրավաբանական անձանց իրավունքների ու օրինական շահերի պաշտպանության, Հայաստանի Հանրապետության միջազգային իրավապայմանագրային հարաբերությունների, օտարերկրյա պետությունների և միջազգային կազմակերպությունների հետ դիվանագիտական կամ հյուպատոսական հարաբերությունների իրականացման, համաշխարհային քաղաքական և տնտեսական իրադրության, օտարերկրյա պետությունների արտաքին ու ներքին քաղաքականության, միջազգային կազմակերպությունների գործունեության վերլուծության հիման վրա համապատասխան առաջարկությունների ներկայացման, համաշխարհային և տարածաշրջանային հիմնախնդիրների լուծման գործում Հայաստանի Հանրապետության դերի բարձրացման, Հայաստանի Հանրապետության պետական արարողակարգի ապահովման, պետական մարմիններին իրենց գործունեության համար արտաքին քաղաքականության վերաբերյալ անհրաժեշտ տեղեկատվությամբ ապահովման ոլորտներում Կառավարության քաղաքականությունը:

Համաձայն Հայաստանի Հանրապետության կառավարության ծրագրի (8 փետրվարի, 2019 թվական, որոշում N 65 – Ա) ՀՀ արտաքին քաղաքականությունն ուղղված է ՀՀ ինքնիշխանության պաշտպանությանը, Հայաստանի և Արցախի անվտանգության ապահովմանը, Հայաստանի միջազգային հեղինակության բարձրացմանը, բոլոր պետությունների հետ փոխշահավետ և իրավահավասար հարաբերությունների շարունակական զարգացմանը, միջազգային և տարածաշրջանային գործընթացներին Հայաստանի ներգրավվածության ավելացմանը, երկկողմ և բազմակողմ ձևաչափերում համագործակցության խորացմանը՝ Հայաստանի կայուն զարգացմանը և տնտեսության արդիականացմանը, նոր շուկաներ մուտքի ապահովմանը, դեպի Հայաստան և Արցախ օտարերկրյա ներդրումների ավելացմանը:

Համաձայն կառավարության ծրագրի և նրանից բխող հնգամյա միջոցառումների ցանկի՝ ՀՀ ԱԳՆ գործունեության նպատակներն ու հիմնական թիրախներն են՝

- ԵԱՀԿ Մինսկի խմբի համանախագահության ձևաչափում ղարաբաղյան հիմնախնդրի բացառապես խաղաղ կարգավորումը՝ հիմնված միջազգային իրավունքի հիմնարար սկզբունքների, մասնավորապես՝ ժողովուրդների իրավահավասարության և ինքնորոշման իրավունքի վրա: Արցախի կարգավիճակը և անվտանգությունը բանակցային գործընթացում առաջնային գերակայություններ են:
- Հայոց ցեղասպանության միջազգային ճանաչում և դատապարտում:
- Երկկողմ և բազմակողմ կապերի ակտիվացում՝ ելնելով Հայաստանի տնտեսական զարգացման օրակարգից. աշխատանք նպատակաուղղված օտարերկրյա ուղղակի ներդրումների աճին, միջազգային լավագույն օրինակների և փորձի փոխառմանը, հայրենական արտադրանքի

համար նոր շուկաների բացահայտմանը և արտահանման ավելացմանը, դեպի Հայաստան զբոսաշրջության խթանմանը, սփյուռքի գործարար ներուժի լիարժեք ներգրավմանը, միջազգային տնտեսական ինտեգրացիոն կառույցների շրջանակում ՀՀ տնտեսական շահերի առաջմղմանը:

• Հայաստանում և միջազգային ասպարեզում ժողովրդավարական կառույցների առավել ամրապնդում, մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության, իրավունքի գերակայության և արդյունավետ կառավարման բնագավառներում միջազգային կազմակերպությունների և կառույցների հետ սերտ համագործակցություն:

• Ակտիվ մասնակցություն գլոբալ խաղաղության և անվտանգության ապահովման ուղղությամբ միջազգային հանրության ջանքերին, այդ թվում՝ չտարածման և սպառազինությունների վերահսկման, ահաբեկչության և անդրազգային սպառնալիքների դեմ պայքարի, միջազգային խաղաղության ամրապնդմանն ուղղված գործողությունների շրջանակում:

• Ցեղասպանության և մարդկության դեմ հանցագործությունների կանխարգելմանն ուղղված ակտիվ գործունեություն միջազգային ասպարեզում, այդ թվում՝ էթնիկ, կրոնական, ռասայական հողի վրա խտրականության և անհանդուրժողականության դեմ պայքարի ուղղությամբ:

• Հայ ժողովրդի ինքնության պահպանման, քաղաքակրթական արժեքների և ժառանգության պաշտպանություն և հանրահռչակում:

• Օտարերկրյա պետություններում Հայաստանի քաղաքացիների և իրավաբանական անձանց իրավունքների ու շահերի պաշտպանություն: Արտակարգ իրավիճակներում հայտնված հայրենակիցներին աջակցության ցուցաբերում:

• Համագործակցության բազմակողմ ձևաչափերում.

- Եվրասիական տնտեսական միությանը և Հավաքական անվտանգության պայմանագրի կազմակերպությանը Հայաստանի անդամակցության արդյունավետության բարձրացում,

- ՄԱԿ-ում, ԵԱՀԿ-ում, ԵԽ-ում և միջազգային այլ կառույցներում Հայաստանի առավել ակտիվ ներգրավվածություն,

- ԱՊՀ շրջանակներում համագործակցությանն ակտիվ մասնակցություն: ԱՊՀ երկրների հետ երկկողմ հարաբերությունների զարգացում,

- ՆԱՏՕ-ի հետ քաղաքական երկխոսության շարունակում, Անհատական գործընկերության ծրագրի հետևողական իրագործում,

- Ֆրանկոֆոնիայի միջազգային կազմակերպությանը Հայաստանի ներգրավվածության խորացում, ՖՄԿ–ում Հայաստանի նախագահության բարձր մակարդակի իրականացում:

• Երկկողմ հարաբերություններում.

- Ռուսաստանի Դաշնության հետ ամենատարբեր բնագավառներում ռազմավարական-դաշնակցային հարաբերությունների զարգացում,

- ԱՄՆ-ի հետ տարբեր ոլորտներում բարեկամական գործընկերության հետևողական ամրապնդում և խորացում,

- Եվրոպական երկրների հետ բարեկամական և գործընկերական հարաբերությունների խորացում և ընդլայնում: ԵՄ-ի հետ Համապարփակ և ընդլայնված գործընկերության համաձայնագրի ամբողջական կիրարկում,

- Իրանի և Վրաստանի հետ առանձնահատուկ բարիդրացիական հարաբերությունների զարգացում՝ փորձելով դրանք զերծ պահել աշխարհաքաղաքական գործընթացների ազդեցությունից,

- Չինաստանի հետ բարեկամական հարաբերություններին բնորոշ բազմաոլորտ լայն համագործակցության զարգացում,

- Հնդկաստանի և Ճապոնիայի հետ բարեկամական և փոխշահավետ փոխգործակցության զարգացում և խորացում,

- Փոխգործակցության ընդլայնում Մերձավոր Արեւելքի գործընկեր երկրների հետ,

- Համագործակցության զարգացում Ամերիկայի, Ասիայի, Աֆրիկայի եւ Օվկիանիայի պետությունների հետ:

ՈԼՈՐՏԱՅԻՆ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ

1. «Արտաքին գործերի ոլորտում Կառավարության քաղաքականության մշակում և իրականացում» ծրագիր.

Ծրագրի նպատակն է՝ ՀՀ ինքնիշխանության պաշտպանությունը, Հայաստանի և Արցախի անվտանգության ապահովումը, ՀՀ միջազգային հեղինակության բարձրացումը, ՀՀ կայուն զարգացմանն ուղղված միջազգային և տարածաշրջանային համագործակցության ապահովումը, ինչպես նաև միջազգային իրավունքի հիման վրա՝ բոլոր պետությունների հետ բարիդրացիական, փոխշահավետ հարաբերությունների հաստատումն ու զարգացումը, միջազգային հարաբերություններում Հայաստանի Հանրապետության շահերի և իրավունքների ներկայացումը, որի ուղղությամբ 2021-2023թթ. նախատեսվում է հատկացնել համապատասխանաբար՝ 1,990.4 մլն դրամ, 2,010.8 մլն դրամ և 2,032.1 մլն դրամ,

2. «Համագործակցություն միջազգային կազմակերպությունների հետ» ծրագիր.

Ծրագրի նպատակն է՝ միջազգային համագործակցության բազմակողմ ձևաչափերում ՀՀ ակտիվ ներգրավվածության միջոցով ՀՀ արտաքին քաղաքականության գերակայությունների իրագործումը, ինչպես նաև միջազգային կազմակերպությունների հետ և դրանց շրջանակներում բնականոն փոխհարաբերությունների ու արդյունավետ համագործակցության ապահովումն ու ընդլայնումը, որի ուղղությամբ 2021-2023թթ. նախատեսվում է յուրաքանչյուր տարի հատկացնել 2,183.9 մլն դրամ,

3. «Օտարերկրյա պետություններում ՀՀ դիվանագիտական ծառայության մարմինների գործունեության կազմակերպում և իրականացում» ծրագիր.

Ծրագրի նպատակն է՝ ապահովել ՀՀ պաշտոնական ներկայությունն արտերկրում՝ նպաստելով ՀՀ ինքնիշխանության և շահերի պաշտպանությանը, Հայաստանի և Արցախի անվտանգության ապահովմանը, հակահայկական քարոզչության հակազդմանը, միջազգային և տարածաշրջանային գործընթացներին ՀՀ ներգրավվածության ավելացմանը, ՀՀ կայուն զարգացման և տնտեսական արդիականացման համար նպաստավոր պայմանների ձևավորմանը, արտերկրում ՀՀ քաղաքացիների և

իրավաբանական անձանց շահերի պաշտպանությանը, որի ուղղությամբ 2021-2023թթ. նախատեսվում է հատկացնել համապատասխանաբար՝ 12,977.1 մլն դրամ, 12,943.5 մլն դրամ և 12,943.5 մլն դրամ,

4. «Միջազգային հարաբերությունների և դիվանագիտության ոլորտում մասնագետների պատրաստում և վերապատրաստում» ծրագիր.

Ծրագրի նպատակն է՝ դիվանագիտական և պետական ծառայության արդյունավետության բարձրացումը, դիվանագիտական ծառայության համալրումը նոր և որակյալ մասնագետներով, պետական ծառայողների, այդ թվում՝ դիվանագիտական ծառայողների վերապատրաստումը, որի ուղղությամբ 2021-2023թթ. նախատեսվում է յուրաքանչյուր տարի հատկացնել 224.5 մլն դրամ,

5. «Հայաստանի Հանրապետությունում և օտարերկրյա պետություններում արարողակարգային միջոցառումների իրականացում» ծրագիր.

Ծրագրի նպատակն է՝ Հայաստանի Հանրապետությունում և ՀՀ միջազգային հարաբերություններում պետական արարողակարգային կանոնների միասնական կիրառումն ու ապահովումը, ինչպես նաև միջազգային արարողակարգային չափանիշներին համապատասխան միջոցառումների կազմակերպումն ու իրականացումը, որի ուղղությամբ 2021-2023թթ. նախատեսվում է հատկացնել համապատասխանաբար՝ 204.4 մլն դրամ, 188.9 մլն դրամ և 190.1 մլն դրամ:

Ստորև ներկայացված են արտաքին քաղաքականության ոլորտի 2021-2023թթ. յուրաքանչյուր տարվա համար նախատեսված չափաքանակները.

2021 թվականի համար՝ 17,580.3 մլն դրամ,

2022 թվականի համար՝ 17,551.6 մլն դրամ,

2023 թվականի համար՝ 17,574.1 մլն դրամ:

12. ՖԻՆԱՆՍՆԵՐ

Առաջիկա տարիներին ֆինանսների ոլորտում հիմնական նպատակը լինելու է կառավարության միասնական պետական քաղաքականության ապահովումը, պետական ֆինանսների և պետական պարտքի արդյունավետ կառավարումը, հարկաբյուջետային քաղաքականության մշակումը և իրականացման ապահովումը, ներառյալ՝ բյուջետային գործընթացի կառավարումը, պետական գնումների արդյունավետության բարձրացմանն ուղղված շարունակական բարեփոխումների իրականացումը:

ՈԼՈՐՏԱՅԻՆ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ

«Պետական պարտքի կառավարում» ծրագրի նպատակն է կառավարության ֆինանսական կարիքների բավարարման մշտական հնարավորության ապահովումը՝ երկարաժամկետ հատվածում նվազեցնելով պարտքի սպասարկման մեծությունը: Ծրագրի վերջնական արդյունքն է կառավարության պարտքի օպտիմալ կառուցվածքի ձևավորումը՝ հաշվի առնելով պոտենցիալ ռիսկերը, որի ուղղությամբ 2021-2023թթ. նախատեսվում է հատկացնել համապատասխանաբար՝ 185,567.1 մլն դրամ, 211,285.6 մլն դրամ և 236,633.1 մլն դրամ:

«Հանրային հատվածի ֆինանսական ոլորտի մասնագետների վերապատրաստում» ծրագրի նպատակն է հանրային հատվածի ֆինանսական ոլորտի մասնագետների աշխատանքի արդյունավետության բարելավումը, հանրային ֆինանսների կառավարման նոր գիտելիքների և փորձի յուրացումը: Նախատեսվում է, որ ծրագրի շրջանակներում շարունակական վերապատրաստում կանցնեն և արդյունքում կապահովվի որակավորված ներքին աուդիտորների, ֆինանսական և ծրագրային մասնագետների, ինչպես նաև գնումների համակարգողների ամբողջական ընդգրկվածություն համապատասխան վերապատրաստման միջոցառումներում, որի ուղղությամբ 2021-2023թթ. նախատեսվում է հատկացնել համապատասխանաբար՝ 30.4 մլն դրամ, 32.9 մլն դրամ և 43.1 մլն դրամ::

«Հանրային ֆինանսների կառավարման բնագավառում պետական քաղաքականության մշակում, ծրագրերի համակարգում և մոնիտորինգ» ծրագրի նպատակն է հարկաբյուջետային քաղաքականության մշակումը և իրականացման ապահովումը, հանրային ֆինանսների արդյունավետ կառավարումը, որի ուղղությամբ 2021-2023թթ. նախատեսվում է հատկացնել համապատասխանաբար՝ 2,892.9 մլն դրամ, 2,929.6 մլն դրամ և 2,966.9 մլն դրամ:

«Գնումների գործընթացի կարգավորում և համակարգում» ծրագրի նպատակն է հանրային միջոցների ծախսման արդյունավետության բարձրացումը և կոռուպցիոն ռիսկերի նվազեցումը: Ծրագրի գծով 2021-2023թթ. համար սահմանվել են հետևյալ թիրախային ցուցանիշներ որոնք բխում են կառավարության ՀՀ կառավարության ծրագրից, որի ուղղությամբ 2021-2023թթ. նախատեսվում է յուրաքանչյուր տարի հատկացնել 119.6 մլն դրամ:

յուրաքանչյուր տարվա համար նախատեսված չափաքանակները.

2021 թվականի համար՝	188,609.9 մլն դրամ,
2022 թվականի համար՝	214,367.7 մլն դրամ,
2023 թվականի համար՝	239,762.8 մլն դրամ:

13. ՊԵՏԱԿԱՆ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐ

Առաջիկա տարիներին ՊԵԿ-ի կողմից իրականացվող հիմնական նպատակն է լինելու

1) որակյալ ծառայությունների մատուցման և էլեկտրոնային կառավարման համակարգերի կիրառման միջոցով ապահովել հասցեական և արդյունավետ հարկային վարչարարություն, որի իրականացման արդյունքում կապահովվի հարկային ստվերի կրճատում և հարկային եկամուտների կայուն աճ՝ նպաստելով հարկեր վճարելու պատրաստակամության նոր մշակույթի ձևավորմանը և հարկ վճարողների շրջանում օրինապահության մակարդակի բարձրացմանը:

2) մաքսային ծառայության մասով ևս որակյալ ծառայությունների մատուցմամբ աջակցել ՀՀ տնտեսության կայուն զարգացմանը՝ արտաքին առևտրաշրջանառության խթանման, մաքսային վարչարարության դյուրինացման և ներքին շուկայի անվտանգության ապահովման միջոցով:

Ոլորտային ծախսային ծրագրերը

«Հարկային և մաքսային ծառայություններ»

Ծրագրի նպատակն է՝

1. Հարկային և մաքսային միասնական քաղաքականության մշակումը, պլանավորումը, մոնիտորինգը, հարկային և մաքսային օրենսդրության ամբողջական և համահավասար կիրառում, ծրագրերի համակարգումը, գանձման, վերահսկողության և աջակցության ծառայությունները, որոնք նպաստում են ՀՀ-ում արդյունավետ հարկային և մաքսային վարչարարության իրականացմանը:

2. ՀՀ հարկային օրենսգրքի համաձայն ակցիզային հարկով հարկման ենթակա ապրանքների համար տնտեսվարող սուբյեկտներին ակցիզային դրոշմանիշերով ապահովման դերը էական է հարկային եկամուտների հավաքագրման տեսանկյունից: Ինչպես նաև «Առևտրի և ծառայությունների մասին» ՀՀ օրենքի և Եվրասիական տնտեսական միության մաքսային օրենսգրքի համաձայն պարտադիր դրոշմավորման ենթակա ապրանքների համար դրոշմապիտակների տրամադրումն ունի ռազմավարական նշանակություն հարկերի հավաքագրման և բյուջետային եկամուտների ապահովման տեսանկյունից:

3. Հարկային և մաքսային ծառայությունների համար անհրաժեշտ նյութատեխնիկական բազայով ապահովումը նպաստում է ՀՀ ՊԵԿ բնականոն գործունեության անխափան ընթացքին: Իսկ ռենտգենյան սարքավորումների կիրառումը կանխում է մաքսանենգության ցանկացած փորձ:

4. Յուրաքանչյուր ոք ունի իրավաբանական օգնություն ստանալու իրավունք: Համաձայն ՀՀ Սամանադրության իրավաբանական օգնությունը ցույց է տրվում պետական միջոցների հաշվին: Յուրաքանչյուր տարի հարկային և մաքսային ծառայողների առնվազն մեկ երրորդը ենթակա է պարտադիր վերապատրաստման: Վերջիններիս մասնագիտական որակների կատարելագործումը միմիայն կնպաստի առավել որակյալ կադրային ապահովվածության իրականացմանը և որակյալ ծառայությունների մատուցմանը հասարակությանը:

5. ՀՀ ՊԵԿ-ի նոր շենքերի և շինությունների շինարարությունը (նախագծումը) նպաստում է համակարգի գործունեության ընդլայնմանը, կապիտալ վերանորոգումը բարելավում է աշխատակիցների աշխատանքային պայմանները, իսկ ազատ տնտեսական գոտիների ընդլայնումը խթան է հանդիսանում ՀՀ-ում ներդրումային միջավայրի գրավչության բարձրացման համար:

Ծրագրի համար 2021-2023թթ-ին նախատեսվում է հատկացնել համապատասխանաբար 32,496,730.8 հազ. դրամ, 36,207,266.6 հազ. դրամ և 34,420,130.7 հազ. դրամ: Եռամյա ցուցանիշները ՀՀ 2020 թվականի պետական բյուջեի ցուցանիշի նկատմամբ ավել են նախատեսվել համապատասխանաբար 13.2%, 26.1%, և 19.9%, ինչը պայմանավորված է ոլորտում վարվող քաղաքականության արդյունավետության բարձրացմանը միտված գործոններով: Նշված գործոններում իր կարևոր դերն ունի սահմանային անցակետերում վերափոխված շենքային պայմանների բարելավումը, որը հնարավորություն կստեղծի ժամանակակից չափանիշներին համապատասխան ընթացակարգեր կիրառելուն՝ խթանելով բեռնափոխադրումների արագ սպասարկումը. «Մեղրիի անցակետի արդիականացմամբ կգործի «մեկ պատուհան» համակարգը, ինչի արդյունքում բեռնափոխադրողները և սահմանային անցակետը հատողները կշփվեն մեկ մարմնի հետ:

14. ԱՆՇԱՐԺ ԳՈՒՅՔԻ ԿԱԴԱՍՏՐ

Վերջին տարիներին անշարժ գույքի կադաստրի վարման միջազգային առաջադեմ փորձի ուսումնասիրությունը ցույց տվեց, որ ուսումնասիրված երկրներում կադաստրի համակարգերի անվիճելի առավելությունը դրանց վարման գործընթացներում տեղեկատվական տեխնոլոգիաների կիրառման չափազանց բարձր մակարդակն է և համոզված լինելով, որ համակարգի հետագա զարգացումը, գործառույթների իրականացման որակի բարձրացումը և համակարգի գործունեության թափանցիկության ապահովումը, համակարգում կոռուպցիոն ռիսկերի նվազեցումը հնարավոր չէ առանց համակարգում արմատական բարեփոխումների իրականացման:

ՈԼՈՐՏԱՅԻՆ ԾԱԽՍԱՅԻՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ

«**Անշարժ գույքի կադաստրի վարման բնագավառում պետական քաղաքականության իրականացում**».

Հասարակության տեղեկատվական պահանջները բավարարելու նպատակով կոմիտեն 2021-2023 թվականների զարգացման հատվածում կփորձի ամբողջապես անցնել առցանց ծառայությունների ինքնաշխատ համակարգի՝ հրաժարվելով թղթային փաստաթղթաշրջանառությունից: Այս, ինչպես նաև համակարգում առկա կոռուպցիոն ռիսկերը նվազեցնելու նպատակով կիրականացվեն կառուցվածքային բարեփոխումներ, որի ռազմավարական նպատակները և գերակա վերջնական արդյունքները առցանց, ինքնաշխատ, անթուղթ անշարժ գույքի կադաստրի ստեղծումն է:

Անշարժ գույքի հարկման համակարգի բարեփոխումների շրջանակներում Հայաստանի Հանրապետությունում կներդրվի անշարժ գույքի միասնական գնահատման և հարկման համակարգ, որը հնարավորություն կընձեռի անշարժ գույքի հարկով արդարացի հարկման մեխանիզմների ներդրման, ապահովել անշարժ գույքի շուկայի գնային իրավիճակի վերաբերյալ վերլուծական տեղեկատվական բազայի ստեղծումը:

Բարեփոխումներ են նախատեսվում իրականացնել նաև գույքի շուկայական գնահատման ոլորտում, մասնավորապես օրենսդրական փոփոխություններով կկարգավորվի ոչ միայն անշարժ գույքի այլ նաև գույքի մյուս տեսակների՝ շարժական, բիզնեսի, ոչ նյութական ակտիվների և այլն շուկայական գնահատությունը:

Նշված ռազմավարության պահանջների խթանումը գեոդեզիական, քարտեզագրական և երկրատեղեկատվական համակարգի հիման վրա ՀՀ ինտեգրված, միասնական կադաստրի ստեղծումն է:

Ստեղծված քարտեզագեոդեզիական հիմքով երկրատեղեկատվական համակարգը հանդիսանալու է գերատեսչական տարբեր ոլորտների և առանձին տարածքների զարգացման ու արդյունավետ պլանավորման համար որպես բազա: Գեոդեզիայի ու քարտեզագրության բնագավառի զարգացման նպատակով նախատեսվում է ավարտել հանրապետության ամբողջ տարածքի օդալուսանկարահանման աշխատանքները:

Ծրագրի համար 2021-2023թթ. նախատեսվում է հատկացնել համապատասխանաբար 4,645,431.1 հազար, 4,394,155.5 հազ և 3,834,351.0 հազ. դրամ, կամ 2020 թվականի պետական բյուջեի ցուցանիշից համապատասխանաբար 10.7%, 15.5% և 26.3% պակաս, որը պայմանավորված է գործող օրենսդրությամբ սահմանված կարգավորումներով:

ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. ՀՀ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՊԱՐՏՔԻ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ 2021-2023 ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻ ՌԱԶՄԱՎԱՐԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ

ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման ռազմավարական ծրագիրը ներկայացնում է ՀՀ պետական բյուջեի դեֆիցիտի ֆինանսավորման համար անհրաժեշտ փոխառու միջոցների ներգրավման, ինչպես նաև ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի ռիսկերի կառավարման ռազմավարությունը: Այն եռամյա ծրագիր է, որը վերանայվում և հրապարակվում է տարեկան պարբերականությամբ՝ նպաստելով կառավարության պարտքի կանխատեսելի և թափանցիկ կառավարման ապահովմանը:

ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման ռազմավարությունը պարզաբանում է պարտք ներգրավելու քաղաքականությունը՝ ներառելով կառավարության պարտքի կառավարման ուղենշային ցուցանիշները, բացահայտում և գնահատում է կառավարության պարտքի կառավարման հետ կապված ռիսկերը, ինչպես նաև նախանշում է այն սկզբունքները, նպատակադրումներն ու իրականացվելիք միջոցառումները, որոնց ներքո կառավարությունը չի վտանգի հարկաբյուջետային կայունությունը:

Պարտքի կառավարումը նշանակալի տեղ ունի պետական հատվածի ֆինանսների կառավարման գործընթացում, որտեղ ռեսուրսների սահմանափակության պայմաններում կառավարությունը պարտք է ներգրավում՝ երկարաժամկետ և կայուն տնտեսական աճին նպաստող հարկաբյուջետային քաղաքականություն իրականացնելու նպատակով:

ՀՀ կառավարության պարտքի ընդունելի պորտֆելի ձևավորման նպատակով ՀՀ ֆինանսների նախարարության կողմից իրականացվում են ծախսերի և ռիսկերի վերլուծություններ՝ կիրառելով նաև միջազգային լավագույն փորձի հիման վրա հեղինակավոր միջազգային ֆինանսական կառույցների կողմից մշակված մոտեցումները: Վերլուծությունները հնարավորություն են ընձեռում գնահատել ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի ծախսերի ու ռիսկերի ցուցանիշները և դրանց վրա հնարավոր շոկերի ազդեցությունները: ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման ռազմավարությունում ներկայացվում և վերլուծվում են ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի շուկայական՝ փոխարժեքի և տոկոսադրույքի ռիսկերը, վերաֆինանսավորման ռիսկը, ինչպես նաև ոչ շուկայական՝ գործառնական ռիսկը: Ռազմավարությունը կազմելիս հաշվի են առնվել նաև ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման այնպիսի սահմանափակումներ, ինչպիսիք են ներքին շուկայի կարողությունը կամ արտաքին վարկերից օգտվելու հնարավորությունները:

Ընդհանուր առմամբ, ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման ռազմավարությունը ներկայացնում է ծախսերի և ռիսկերի համադրման հնարավոր տարբերակներից նախընտրելին, որի ընտրության հիմքում ընկած է ընդունելի ծախսերով ֆինանսական կարիքի բավարարումը:

ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման ռազմավարության նպատակները և ընդգրկման շրջանակը

ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման ռազմավարությունը մշակվում է 2008թ. ընդունված «Պետական պարտքի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի դրույթներին համապատասխան:

«Պետական պարտքի մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն, ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման հիմնական նպատակը կառավարության ֆինանսական կարիքի բավարարման մշտական հնարավորության ապահովումն է՝ երկարաժամկետ հատվածում նվազեցնելով պարտքի սպասարկման մեծությունը: Քանի որ ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման հիմնական նպատակի երկրորդ հատվածը ենթադրում է նաև գնահատել այն հավանական ռիսկերը, որոնք կարող են ազդել երկարաժամկետ կտրվածքով պարտքի սպասարկման կրճատման վրա, ապա այն կարելի է վերաձևակերպել՝ որպես պարտքի պորտֆելի այնպիսի կառուցվածքի ձևավորում, որը, հաշվի առնելով ֆինանսական ռիսկերը, նվազագույնի է հասցնում կառավարության կողմից փոխառություններ ներգրավելու ծախսերը:

«Պետական պարտքի մասին» ՀՀ օրենքով սահմանվել են նաև պետական պարտքի ներգրավման այնպիսի նպատակներ, ինչպիսիք են պետական բյուջեի դեֆիցիտի ֆինանսավորումը և ընթացիկ իրացվելիության ապահովումը, ներքին պետական պարտքի շուկայի պահպանումը և զարգացումը:

ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման ռազմավարությունն ընդգրկում է միայն ՀՀ կառավարության պարտքը (ներառյալ ՀՀ կառավարության կողմից տրամադրված երաշխիքները), և կատարված վերլուծությունները չեն ներառում ՀՀ կենտրոնական բանկի արտաքին պարտքը: Վերջինս ստանձնվում է ՀՀ կենտրոնական բանկի անունից և կողմից: Ավելին, «Պետական պարտքի մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն Կենտրոնական բանկի պարտքի կառավարման նպատակները սահմանվում են «ՀՀ կենտրոնական բանկի մասին» ՀՀ օրենքով:

ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման ոլորտում 2019թ. տարեսկզբից արձանագրված զարգացումները

- 2019թ. տարեվերջին ՀՀ կառավարության պարտք/ՀՆԱ ցուցանիշը կազմել է 49.9%, որը պակաս է ծրագրային ցուցանիշից 2.3 տոկոսային կետով: Այն նաև նվազել է հարկաբյուջետային կանոններով սահմանված 50% շեմային մակարդակից՝ անցում կատարելով 40% շեմային մակարդակն անցնելու սահմանափակումների ավելի մեղմ տիրույթ:
- ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման արդյունքում 2020-2022թթ. ռազմավարական ծրագրով սահմանված բոլոր ուղենշային ցուցանիշները գտնվել են նախանշված միջակայքերում.

	Ուղենիշ	31.12.2019թ. փաստ
Վերաֆինանսավորման ռիսկ		
Մինչև մարում միջին ժամկետը	8 – 11 տարի	9.1 տարի
Առաջիկա տարվա ընթացքում մարվող պետական գանձապետական պարտատոմսերի (ՊԳՊ) կշիռը ՊԳՊ-երի ծավալի մեջ (տարեվերջին)	առավելագույնը 20%	12.7 %
Տոկոսադրույքի ռիսկ		
Ֆիքսված տոկոսադրույքով պարտքի կշիռն ընդամենը պարտքի մեջ	առնվազն 80%	83.8 %
Փոխարժեքի ռիսկ		
Ներքին պարտքի կշիռն ընդամենը պարտքի մեջ	առնվազն 20%	22.5 %
ՀՀ դրամով ներգրավված պարտքի կշիռն ընդամենը պարտքի մեջ	առնվազն 20%	20.8 %

- 2019թ. դեֆիցիտի ֆինանսավորումը ներքին փոխառու զուտ միջոցների հաշվին (առանց մուրհակ-ների) կազմել է 101.9 մլրդ դրամ կամ փոխառու զուտ միջոցների հաշվին դեֆիցիտի ֆինանսավորման 43.4%-ը, իսկ արտաքին փոխառու զուտ միջոցների հաշվին՝ 132.7 մլրդ դրամ կամ փոխառու զուտ միջոցների հաշվին դեֆիցիտի ֆինանսավորման 56.6%-ը:
- 2019 թվականի սեպտեմբերի 26-ին Հայաստանի Հանրապետությունը միջազգային կապիտալի շուկայում հաջողությամբ տեղաբաշխեց 500 մլն ԱՄՆ դոլար ծավալով, 10 տարի մարման ժամկետով և 4.2% եկամտաբերությամբ եվրապարտատոմսեր, որը զգալիորեն ցածր է 2015 թվականին (7.50%) և 2013 թվականին (6.25%) թողարկված եվրապարտատոմսերի արժեկտրոնի եկամտաբերություններից: Հասույթից նույն օրը միջոցներ ուղղեց շրջանառության մեջ առկա 500 մլն ԱՄՆ դոլար ծավալով 2020թ. մարվող եվրապարտատոմսերի 402.4 մլն ԱՄՆ դոլար ծավալի հետգնմանը: Նոր թողարկված եվրապարտատոմսերի արժեկտրոնի եկամտաբերությունը կազմել է 3.95%:
- 2020 թվականի հունիսի 4-ին Համաշխարհային բանկը տեղեկացրել է, որ Զարգացման միջազգային ընկերակցության կողմից Հայաստանին տրամադրված վարկերից շատերի գծով գործող հավելյալ տոկոսադրույքը (1.7% դրույքաչափով) չի կիրառվելու Համաշխարհային բանկի 2021թ. ֆինանսական տարվա (2020թ. հուլիսի 1-ից մինչև 2021թ. հունիսի 30-ը) ընթացքում: Արդյունքում արտաքին տոկոսավճարների գծով ՀՀ պետական բյուջեի տնտեսումը կկազմի մոտ 13 մլն ԱՄՆ դոլար:
- ՀՀ ֆինանսների նախարարի 2020 թվականի փետրվարի 7-ի թիվ 30-Ա հրամանով հաստատվել է <<ՀՀ պետական պարտքի կառավարման կատարողականի բարելավման միջոցառումների ծրագիրը>>, որով նախատեսվում է կանոնակարգել պարտքի կառավարման առանձին գործառույթներ, ինչպես նաև բարձրացնել պարտքի կառավարման հաշվետվողականությունն ու թափանցիկությունը:

- Պետական պարտատոմսերի մանրածախ վաճառքի՝ Գանձապետական պահառուի առցանց gp.minfin.am համակարգը 2019 թվականի հոկտեմբերի 8-ից հասանելի է դարձել նաև Հայաստանի Հանրապետության աշխարհագրական տարածքից դուրս:
- 2019թ. ընթացքում պետական գանձապետական պարտատոմսերի գծով իրականացվել են հետևյալ գործառնությունները.

2019թ.	Տեղաբաշխված ծավալը	Տեղաբաշխումից մուտքը	Մարման և հետգնման ծավալը	Վճարված տոկոսագումարը
Պետական գանձապետական պարտատոմսեր, մլրդ դրամ	209.9	217.3	115.3	69.7

- 2019թ. արտաքին վարկերի գծով կատարված գործառնություններն ունեն հետևյալ տեսքը.

2019թ.	Մասհանման ծավալը	Մարման ծավալը	Վճարված տոկոսագումարը
Արտաքին վարկեր, մլն ԱՄՆ դոլար	359.2	168.2	102.1
Արտաքին վարկեր, մլրդ դրամ	173.1	81.6	49.6

- 2019թ. ընթացքում արտարժութային պետական պարտատոմսերի գծով իրականացված գործառնությունները.

2019թ.	Թողարկման ծավալը	Տեղաբաշխումից մուտքը	Մարման և հետգնման ծավալը	Վճարված տոկոսագումարը
Արտարժութային պետական պարտատոմսեր, մլն ԱՄՆ դոլար	500.0	489.9	402.4	79.1
Արտարժութային պետական պարտատոմսեր, մլրդ դրամ	235.8	231.0	189.8	38.1

ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի ծախսերի ու ռիսկերի նկարագիրը

2019թ. տարեվերջին ՀՀ կառավարության ծախսերի և ռիսկերի ցուցանիշներն ունեցել են հետևյալ տեսքը.

Աղյուսակ 1. 1 *ՀՀ կառավարության պարտքի ծախսերի և ռիսկերի ցուցանիշները 31.12.2019թ. դրությամբ*

		Արտարժութային պարտք	Դրամային պարտք	Ընդամենը
ՀՀ կառավարության պարտքի ծավալը (մլրդ դրամ)		2,597.6	681.0	3,278.7
ՀՀ կառավարության պարտքի ծավալը (մլն ԱՄՆ դոլար)		5,415.1	1,419.7	6,834.9
ՀՀ կառավարության պարտք/ՀՆԱ, (%)		39.5	10.4	49.9
Ծախսի ցուցանիշներ	Տոկոսավճար/ՀՆԱ, (%)	1.3	1.1	2.4
	Միջին կշռված տոկոսադրույքը (%)	3.0	11.8	4.8
Վերաֆինանսավորման ռիսկ	Մինչև մարում միջին ժամկետը (տարի)	8.8	10.2	9.1
	Մեկ տարվա ընթացքում մարվող պարտքի կշիռը (% ընդամենի մեջ)	5.5	12.7	7.0
Տոկոսադրույքի ռիսկ	Մինչև վերաֆիքսում միջին ժամկետը (տարի)	6.6	10.2	7.4
	Առաջիկա տարում վերաֆիքսվող պարտքի կշիռը (% ընդամենի մեջ)	26.4	12.7	23.6
	Ֆիքսված տոկոսադրույքով պարտքի կշիռը (% ընդամենի մեջ)	79.6	100.0	83.8
Փոխարժեքի ռիսկ	Արտարժութային պարտքի կշիռը (% ընդամենի մեջ)	-	-	79.2
	Արտարժութային կարճաժամկետ պարտք (մարումներ և տոկոսագումարներ)/միջազգային պահուստներ, (%)	-	-	8.5

Կառավարության պարտքի ծախսերը բնութագրելու համար կիրառվել են հետևյալ ցուցանիշները՝ պարտքի պորտֆելի միջին կշռված տոկոսադրույքը, տոկոսավճարի կշիռը պետական բյուջեի եկամուտների մեջ և տոկոսավճարի կշիռը ՀՆԱ-ի մեջ:

2019թ. տարեվերջին ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի միջին կշռված տոկոսադրույքը կազմել է 4.8%, ընդ որում դրամային պարտքի համար այն կազմել է 11.8%, իսկ արտարժութային պարտքի համար՝ 3.0%:

ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի միջին տոկոսադրույքը, որը հաշվարկվում է որպես 2019թ. ընթացքում վճարված ՀՀ կառավարության պարտքի տոկոսավճարի հարաբերություն նախորդ տարվա վերջի դրությամբ պարտքի մնացորդին, կազմել է 5.1%՝ 2018թ. 4.7%-ի դիմաց: Ըստ ռեզիդենտության տարանջատման դեպքում ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքի միջին տոկոսադրույքը 2019թ. համար կազմել է 3.6%՝ 2018թ. 3.2%-ի դիմաց, իսկ ներքին պարտքի միջին տոկոսադրույքը՝ 10.4%՝ նախորդ տարվա 10.3%-ի դիմաց: Արտաքին վարկերի տոկոսադրույքներն ունեն աճման միտում, որովհետև միջին եկամուտ ունեցող երկրների շարքին դասվելու արդյունքում Հայաստանին այլևս հասանելի չեն միջազգային կառույցների կողմից տրամադրվող արտոնյալ վարկերը: Ավելին, Համաշխարհային բանկի ու Ասիական զարգացման բանկի կողմից իրականացվել է նախկինում տրամադրված արտոնյալ վարկերի տոկոսադրույքների վերանայում՝ բարձրացման ուղղությամբ: Ինչ վերաբերում է ներքին շուկայի միջին տոկոսադրույքին, ապա 2019թ. դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ ՊՊ-երի միջին կշռված եկամտաբերությունը կազմել է 11.78%, 2018թ. տարեվերջի 12.28% տոկոսի դիմաց:

Գծապատկեր 1. ՊՊ-երի եկամտաբերության դինամիկան 2018-2019թթ.

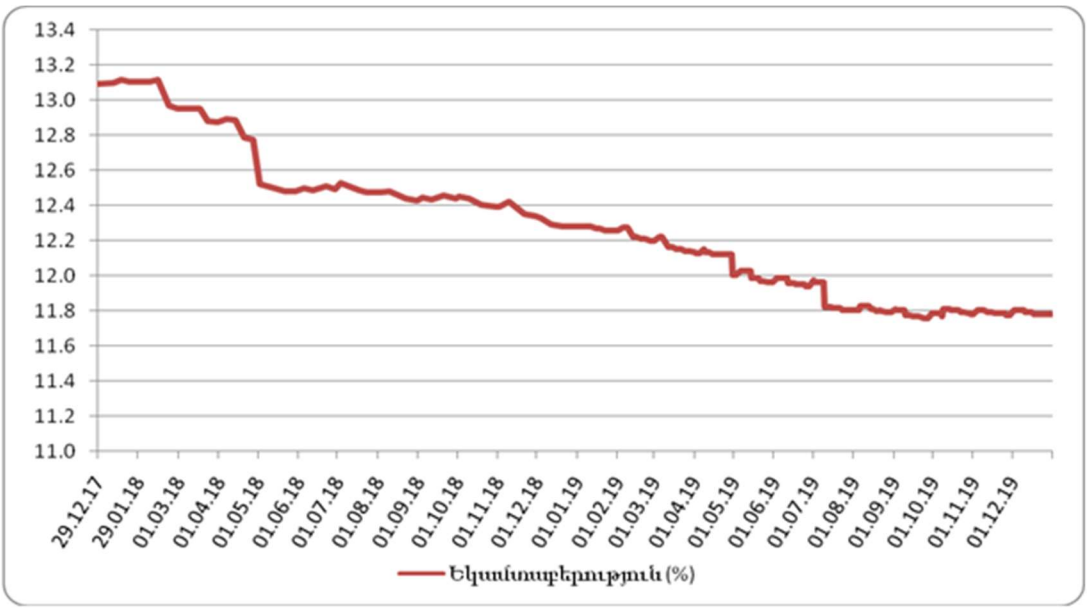

Տարվա արդյունքներով հաջողվել է միջին կշռված եկամտաբերությունը նվազեցնել 0.5 տոկոսային կետով, որին հիմնականում նպաստել են մեծ ծավալով ԵՊ-երի առաջնային

տեղաբաշխումների միջին կշռված եկամտաբերության նվազումը և 2019թ. ընթացքում բարձր եկամտաբերությամբ ՊՊ-երի հետգնումն ու մարումը:

ՀՀ կառավարությունը 2019թ. ընթացքում պարտքի գծով վճարել է 157.5 մլրդ դրամ տոկոսավճար, որը կազմել է պետական բյուջեի եկամուտների 10.1%-ը, պետական բյուջեի ծախսերի 9.7%-ը և ՀՆԱ-ի 2.4%-ը: Այս ցուցանիշներն արտահայտում են ՀՀ կառավարության պարտքի ծախսերի չափավոր մակարդակ:

ՀՀ կառավարության պարտքի արդյունավետ կառավարման խնդրի լուծման տեսանկյունից կարևորագույն նշանակություն ունի ռիսկերի կառավարումը: Ռիսկերի կառավարման նպատակը չնախատեսված կորուստներից խուսափումն ու գործառնությունների անընդհատության ապահովումն է:

Փոխարժեքի ռիսկ

ՀՀ կառավարության պարտքի առկա պորտֆելում շուկայական ռիսկերից ամենաէականը փոխարժեքի ռիսկն է: Փոխարժեքի ռիսկը հիմնականում չափվում է հետևյալ երկու ցուցանիշներով՝ արտարժութային պարտքի կշիռն ընդամենը պարտքի մեջ և արտարժութային կարճաժամկետ պարտքի կշիռը միջազգային պահուստների մեջ:

ՀՀ կառավարության պարտքի ներկայիս պորտֆելը կրում է փոխարժեքի մեծ ռիսկ, քանի որ 2019թ. դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ պարտքի գերակշիռ մասը՝ 79.2%-ը ներգրավված է արտարժույթով (նախորդ տարվա համեմատ նվազել է 1.7 տոկոսային կետով):

Գծապատկեր 2. *ՀՀ կառավարության արտարժութային և դրամային պարտքերի հարաբերակցությունը 2018-2019թթ. (%)*

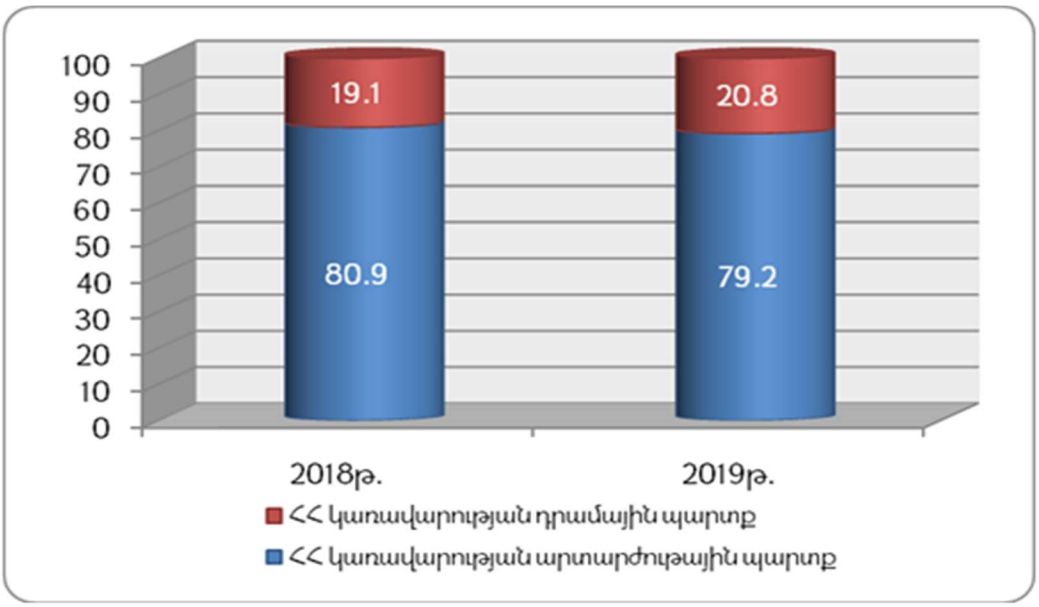

ՀՀ կառավարության արտարժույթով ներգրավված պարտքի պորտֆելի արտարժութային կառուցվածքը ներկայացված է ստորև.

Գծապատկեր 3. *ՀՀ կառավարության արտարժութային պարտքի պորտֆելի կառուցվածքը 2019թ. տարեվերջին*

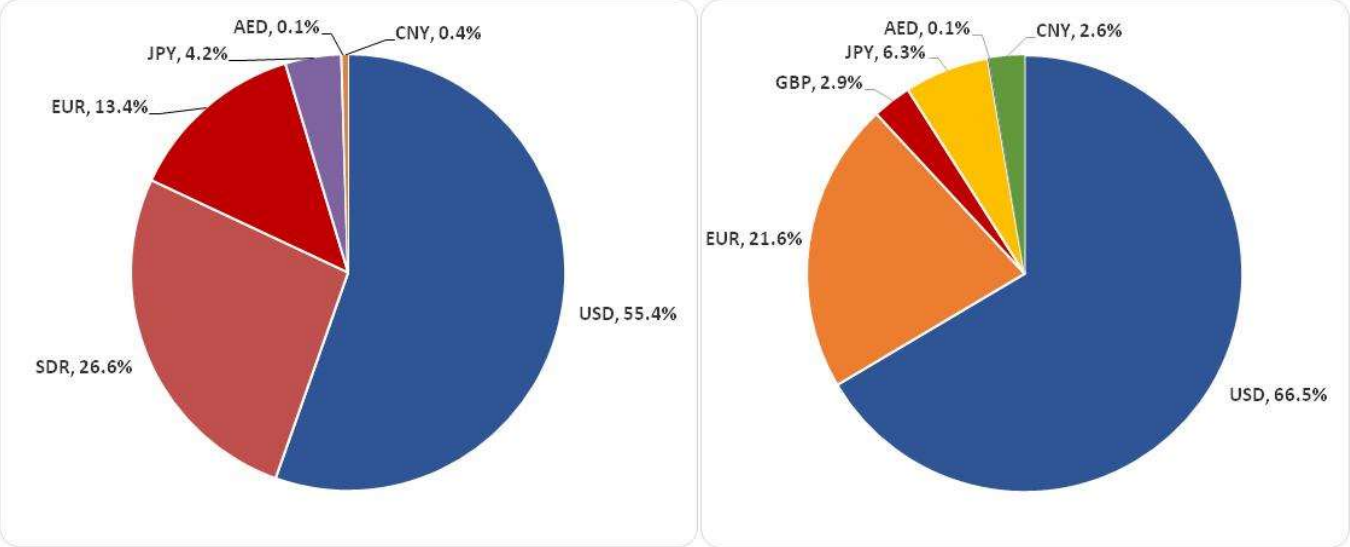

Աջ գծապատկերը ցույց է տալիս արտարժութային պարտքի պորտֆելի կառուցվածքը՝ SDR-ի համապատասխան արտարժույթների կշիռներով բաշխմամբ:

Արտարժութային պարտքի մեծ կշիռը հետևանք է պարտքի պորտֆելում երկկողմ և բազմակողմ արտաքին վարկատուների կողմից տրամադրված փոխառությունների գերակայության, ինչպես նաև 1.1 մլրդ ԱՄՆ դոլար ծավալով շրջանառության մեջ գտնվող եվրապարտատոմսերի երեք թողարկումների առկայության: 2019թ. արտարժութային կարճաժամկետ պարտքի կշիռը միջազգային պահուստների մեջ ցուցանիշն աճել է նախորդ տարվա նկատմամբ 3.3 տոկոսային կետով և կազմել է 10.5%:

Վերաֆինանսավորման ռիսկ

Կառավարության պարտքի պորտֆելի վերաֆինանսավորման ռիսկը գնահատվում է երեք ցուցանիշներով՝ մեկ տարվա ընթացքում մարվող պարտքի կշիռը, մինչև մարում միջին ժամկետը և կառավարության պարտքի պորտֆելի մարման գրաֆիկը:

ՀՀ կառավարության պարտքի առկա պորտֆելը կրում է վերաֆինանսավորման ցածր ռիսկ, քանի որ 2019թ. դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ առաջիկա տարվա ընթացքում մարվող պարտքի կշիռը կազմել է ընդամենը 7.0%: Նախորդ տարվա նկատմամբ այն աճել է 2.0 տոկոսային կետով, որը հիմնականում պայմանավորված է 2020թ. մարվող եվրապարտատոմսերով, ինչպես նաև արտաքին

վարկերի մարումների կշռի աճով: Ըստ ռեզիդենտության դիտարկելու դեպքում, ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքի մեկ տարվա ընթացքում մարման կշիռը կազմել է 4.6%, իսկ ներքին պարտքի համար՝ 15.5%: Նշենք, որ ներքին պարտքի կշիռը 2019թ. տարեվերջին կազմել է 22.5%: ՀՀ կառավարության արտաքին և ներքին պարտքերի մեկ տարվա ընթացքում մարման փոքր ծավալները հնարավոր է վերաֆինանսավորել առանց դժվարությունների, ինչը նշանակում է, որ ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելը կրում է վերաֆինանսավորման չափավոր ռիսկ:

ՀՀ կառավարության պարտքի մինչև մարում միջին ժամկետի ցուցանիշը 2019թ. դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ կազմել է 9.1 տարի: Ընդ որում, ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքի մինչև մարում միջին ժամկետը կազմել է 8.9 տարի՝ նախորդ ժամանակահատվածի 8.8 տարվա դիմաց, իսկ ներքին պարտքինը՝ 9.8 տարի՝ նախորդ ժամանակահատվածի 8.4 տարվա դիմաց: Այս երկու ցուցանիշներն էլ աճել են նախորդ ժամանակահատվածի համեմատ և գտնվում են ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի վերաֆինանսավորման ռիսկի տեսակետից բարենպաստ միջակայքում:

Վերաֆինանսավորման ռիսկն առավել պատկերավոր է ներկայացված մարման գրաֆիկի միջոցով, որտեղ 2025թ. և 2029թ. մարման մեծ ծավալները պայմանավորված են թողարկված եվրապարտատոմսերի մարումներով, որոնք համապատասխանաբար կազմում են տվյալ տարում մարվող պարտքի 59.1%-ը և 59.3%-ը:

Գծապատկեր 4. *Կառավարության պարտքի մարումների գրաֆիկն ըստ գործիքակազմի 31.12.2019թ. դրությամբ (մլրդ դրամ)*

Կառավարության պարտքի մարումների գրաֆիկն ըստ ներքին և արտաքին պարտքերի տարանջատման, այսինքն ըստ ռեզիդենտության, ունի հետևյալ տեսքը.

Գծապատկեր 5. *Կառավարության պարտքի մարումների գրաֆիկը 31.12.2019թ. դրությամբ*

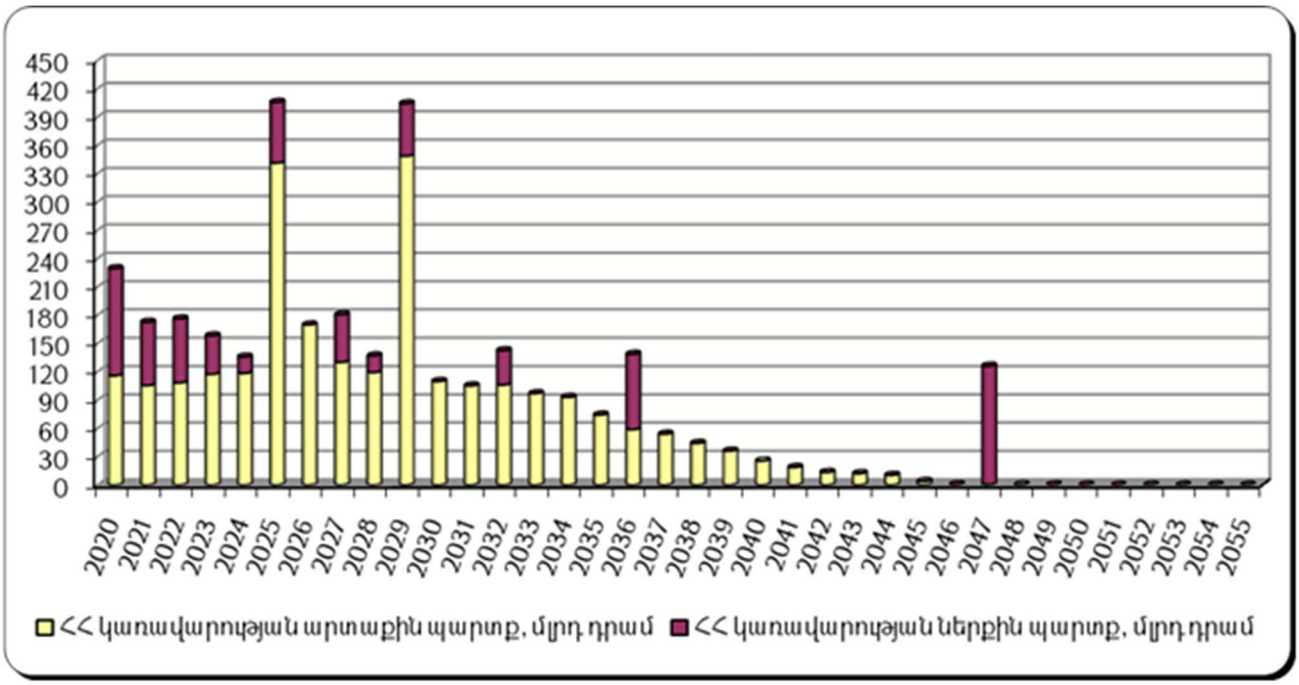

2019թ. տարեվերջին ձևավորված կառավարության արտաքին պարտքի մարումները սփռված են մինչև 2054թ., իսկ ներքին պարտքինը՝ մինչև 2047թ.:

Տոկոսադրույքի ռիսկ

Կառավարության պարտքի պորտֆելի տոկոսադրույքի ռիսկը գնահատվում է հիմնականում երեք ցուցանիշներով՝ ֆիքսված տոկոսադրույքով պարտքի կշիռն ընդամենը պարտքի մեջ, առաջիկա տարում վերաֆիքսվող պարտքի կշիռն ընդամենը պարտքի մեջ, մինչև վերաֆիքսում միջին ժամկետը:

ՀՀ կառավարության պարտքի 83.8%-ը ֆիքսված տոկոսադրույքով է, ընդ որում արտաքին պարտքի 79.2%-ն է ֆիքսված տոկոսադրույքով, իսկ ներքին պարտքն՝ ամբողջությամբ: Այս պարագայում լողացող տոկոսադրույքով պարտքի տոկոսադրույքների աճը չի կարող հանգեցնել ծախսերի նշանակալի աճի:

Այնուամենայնիվ, ՀՀ կառավարության պարտքի 22.8%-ը ենթակա է վերաֆիքսման 2020 թվականին և պարունակում է չափավոր տոկոսադրույքի ռիսկ:

Մինչև վերաֆիքսում միջին ժամկետի ցուցանիշը 2019թ. վերջին կազմել է 7.4 տարի, որը պարունակում է պարտքի պորտֆելի տոկոսադրույքի ռիսկի ցածր մակարդակ: Այս ցուցանիշն ավելի փոքր է, քան մինչև մարում միջին ժամկետի ցուցանիշը, քանի որ պարտքի 16.2%-ը լողացող տոկոսադրույքով է, որը ևս ենթակա է վերաֆիքսման 2020թ. ընթացքում:

ՀՀ կառավարության պարտքի առկա պորտֆելի ծախսերի և ռիսկերի վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ պարտքի առկա պորտֆելը ամենաշատը կրում է փոխարժեքի ռիսկի ազդեցությունը:

ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման 2021-2023թթ. ռազմավարությունը

Մակրոտնտեսական ենթադրությունները և հիմնական ռիսկերի գործոնները

Միջնաժամկետ հորիզոնում ՀՀ կառավարությունը, հիմք ընդունելով նախորդ տարիներին քաղաքականության ոլորտում բացահայտված հիմնախնդիրները, նախագծել է այնպիսի հարկաբյուջետային քաղաքականություն, որը թույլ կտա պարտքի կայունության ապահովման սահմանափակման պայմաններում իրականացնել հարկաբյուջետային կոնսոլիդացիա՝ միաժամանակ հիմքեր ստեղծելով հեռանկարային տնտեսական աճի համար:

Մակրոտնտեսական կանխատեսումներն ու ենթադրությունները հակիրճ ամփոփված են հետևյալ կետերում.

- Կորոնավիրուսի համավարակը (COVID 19) արագ տարածվում է ամբողջ աշխարհում և Հայաստանը, ինչպես աշխարհի բոլոր երկրները, իր վրա է կրում դրա հետևանքները: Այս պայմաններում՝ ՀՀ գործընկեր երկրներում 2020թ. մեծ անկում է կանխատեսվում, որը էական բացասական ազդեցություն կունենա ՀՀ տնտեսական ակտիվության վրա:
- Արտակարգ դրության և կիրառվող սահմանափակումների պայմաններում Հայաստանի Հանրապետությունում նվազում է ինչպես պահանջարկը, այնպես էլ առաջարկը: Առավելապես տուժում են ծառայությունների, շինարարության և մշակող արդյունաբերության ճյուղերը: Այս պայմաններում 2020թ. սպասվում է 2.6% տնտեսական անկում, իսկ միջնաժամկետում՝ միջինում 6.1% տնտեսական աճ:
- Տնտեսական ակտիվության դանդաղման և թուլացող ներքին ու արտաքին պահանջարկի պայմաններում 2020թ. տեղի է ունենալու արտահանման և ներմուծման դոլարային ծավալների անկում, իսկ ընթացիկ հաշվեկշիռը կցուցաբերի վատթարացման միտում: Միջնաժամկետ հորիզոնում ընթացիկ հաշվի պակասուրդը կբարելավվի՝ ձգտելով իր երկարաժամկետ հավասարակշիռ մակարդակին:
- Հարկաբյուջետային կանոններին համահունչ՝ 2020թ. հարկաբյուջետային քաղաքականությունը կլինի խթանող՝ հակազդելու համավարակով առաջացած տնտեսական ցնցմանը: Իսկ 2021թ.

հետո հարկաբյուջետային քաղաքականությունը կունենա չեզոք ուղղվածություն՝ միաժամանակ խթանելով երկարաժամկետ տնտեսական աճը՝ պետական ներդրումների մասնաբաժնի մեծացման միջոցով:

- ՀՀ կենտրոնական բանկը կարճաժամկետ հատվածում կշարունակի վարել խթանող դրամավարկային քաղաքականություն, և, անհրաժեշտության դեպքում, կպահպանի քաղաքականության խթանող դիրքը նաև միջնաժամկետ հատվածում: Կարճաժամկետում ներքին գների վրա մասնավոր պահանջարկի թույլ ազդեցությամբ կպահպանվի ցածր գնաճային միջավայրը, իսկ միջնաժամկետում գնաճը խթանող դրամավարկային քաղաքականության արդյունքում կարագանա, և կանխատեսվող հորիզոնի վերջում կկայունանա 4% նպատակային ցուցանիշի շուրջ:
- Համավարակի տարածման և տևողության մեծ անորոշություններով պայմանավորված, համաշխարհային տնտեսության զարգացման ընթացքը մեծապես կախված կլինի COVID-19 համավարակի հաղթահարմանն ուղղված առողջապահական միջոցառումներից: Այս պայմաններում, անորոշության մեծ աստիճանից ելնելով՝ ինչպես աշխարհի և Հայաստանի Հանրապետության գործընկերների, այնպես էլ ՀՀ տնտեսական աճի կանխատեսումներում գերակշռում են դեպի ներքև ռիսկերը: Բացի այդ, ՀՀ տնտեսական զարգացումների հետագա ընթացքի մասով էական դերակատարում ունի ՀՀ կառավարության՝ համավարակի տնտեսական հետևանքների կանխարգելմանն ու տնտեսության վերականգմանն ուղղված միջոցառումների ընթացքը:

2021-2023թթ. ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման ռազմավարության հիմքում ընկած հիմնական ցուցանիշներն արտացոլված են ստորև ներկայացվող աղյուսակում:

Աղյուսակ 1.2 *ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման ռազմավարության հիմքում ընկած հիմնական ցուցանիշները 2020-2023թթ.*

	2019թ. փաստ.	2020թ. կանխ.	2021թ. կանխ.	2022թ. կանխ.	2023թ. կանխ.
Իրական ՀՆԱ աճ (%)	7.6	-2.6	7.0	6.4	5.1
ՍԳԻ (ժամկետի միջինը, %)	1.4	1.0	2.8	3.5	3.9
ՀՀ կառավարության գործառնությունները (% ՀՆԱ-ի նկատմամբ)					
Եկամուտներ և դրամաշնորհներ	23.8	22.9	23.4	24.0	24.3
Ծախսեր	24.8	28.4	26.3	25.8	26.1
Պակասուրդ (-)	-1.0	-5.6	-2.9	-1.8	-1.8
ՀՀ կառավարության պարտք	49.9	58.6	58.2	56.5	54.7

	2019թ. փաստ.	2020թ. կանխ.	2021թ. կանխ.	2022թ. կանխ.	2023թ. կանխ.
Արտաքին հատված					
Ապրանքների և ծառայությունների արտահանում (մլն ԱՄՆ դոլար)	5,640.7	4,413.5	5,147.0	5,766.7	6,441.4
Ապրանքների և ծառայությունների ներմուծում (մլն ԱՄՆ դոլար)	-7,469.5	-6,374.3	-6,992.3	-7,574.6	-7,960.9
Ընթացիկ հաշվի հաշվեկշիռ (% ՀՆԱ-ի նկատմամբ)	-7.2	-9.7	-7.3	-6.3	-5.6
ՀՀ կառավարության պարտք (մլրդ դրամ)	3,278.7	3,812.0	4,159.8	4,438.1	4,692.3
Անվանական ՀՆԱ (միլիարդ դրամ)	6,569.0	6,505.1	7,143.0	7,853.5	8,582.5

ՀՀ կառավարության պարտք/ՀՆԱ հարաբերակցությունը միջնաժամկետ հատվածում յուրաքանչյուր տարվա դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ կգտնվի «Պետական պարտքի մասին» ՀՀ օրենքի 5-րդ հոդվածով նախատեսված 60 տոկոս սահմանային շեմից ներքև: Կանխատեսվում է, որ 2020-2023թթ. ընթացքում յուրաքանչյուր տարվա վերջին ՀՀ կառավարության պարտք/ՀՆԱ ցուցանիշը գերազանցելու է 50%-ը, ուստի, համաձայն «Պետական պարտքի մասին» ՀՀ օրենքի 5-րդ հոդվածի 7-րդ կետի, կիրառվելու են օրենսդրությամբ սահմանված համապատասխան հարկաբյուջետային կանոնները:

Քանի որ «Պետական պարտքի մասին» ՀՀ օրենքի 12-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման ռազմավարական եռամյա ծրագիրը ներառվում է պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրի կազմում, ապա ՀՀ կառավարության պարտքի ռազմավարության հիմքում ընկած են 2021-2023թթ. պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրի հետ համահունչ մակրոտնտեսական կանխատեսումներ: Մակրոտնտեսական ցուցանիշներն ու դրանց հետ կապված ռիսկերի վերլուծությունները մանրամասն ներկայացված են 2021-2023թթ. ՄԺԾԾ-ի «Մակրոտնտեսական վերլուծություններ և կանխատեսումներ» բաժնում:

Մակրոտնտեսական իրատեսական կանխատեսումների մուտքագրումը պարտքի ծախսերի և ռիսկերի վերլուծության ժամանակ առանցքային նշանակություն ունի, քանի որ դրանց շեղումները կարող են էականորեն փոխել ռիսկերի ցուցանիշների մակարդակը և ուղղվածությունը: Այլ կերպ ասած, ինչպես շուկայական փոփոխականների, այնպես էլ մակրոտնտեսական ցուցանիշների

տատանումները կարող են նշանակալի ազդեցություն ունենալ ՀՀ կառավարության պարտքի ռիսկի ցուցանիշների վրա:

Համախառն փոխառության կարիքի կանխատեսումը հետևյալն է.

Աղյուսակ 1.3 *Ընդամենը ֆինանսավորման կարիք (մլրդ դրամ)*

	2019 փաստ	2020 կանխ.	2021 կանխ.	2022 կանխ.	2023 կանխ.
Պետական բյուջեի առաջնային պակասուրդ	(93.5)	194.8	23.7	(71.0)	(78.0)
ՀՀ կառավարության պարտքի տոկոսավճար	157.5	166.7	185.5	211.2	236.6
ՀՀ կառավարության պարտքի մարում	386.7	271.7	261.5	270.7	335.1
Ընդամենը ֆինանսավորման կարիք	**450.7**	**633.2**	**470.7**	**410.9**	**493.7**
Ընդամենը ֆինանսավորման կարիք/ՀՆԱ, %	6.9	9.7	6.6	5.2	5.8

ՀՀ կառավարության պարտքի աճին զուգընթաց միջնաժամկետ հատվածում ավելանում են նաև տոկոսավճարներն ու մարումները: 2021թ. պետական բյուջեի առաջնային պակասուրդն ավելացնում է ֆինանսավորման կարիքը, իսկ 2022թ. և 2023թ. այն նվազեցնում է՝ համապատասխանաբար 71.0 մլրդ և 78.0 մլրդ դրամով: Ընդամենը ֆինանսավորման կարիք/ՀՆԱ ցուցանիշը միջնաժամկետ ժամանակահատվածի վերջին կանխատեսվում է 5.8 տոկոս: Ընդամենը համախառն ֆինանսական կարիքի հարաբերակցությունը ՀՆԱ-ում նախորդ տարվա նկատմամբ 2021թ. նվազում է 3.1 տոկոսային կետով, 2022թ.՝ 1.4 տոկոսային կետով, իսկ 2023թ. աճում է 0.5 տոկոսային կետով: Ընդ որում, 2023թ. համախառն ֆինանսական կարիքի աճին հիմնականում նպաստում են պարտքի մարումները:

2021-2023թթ. ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման ռազմավարության իրագործման հիմքում ընկած են վերը նշված մակրոտնտեսական ենթադրությունները: Սակայն արտաքին տնտեսական միջավայրից բխող շոկերի ի հայտ գալը որոշակի ռիսկեր կարող է առաջացնել ռազմավարությամբ նախատեսվող նպատակադրումների ապահովման տեսակետից:

Նպատակադրումներն ու իրականացվելիք միջոցառումները

- Միջնաժամկետ և երկարաժամկետ հատվածներում, շուկայի մասնակիցների կազմի ու կառուցվածքի նպատակաուղղված փոփոխության և թվաքանակի էական մեծացման պայմաններում, կաճի պետական բյուջեի դեֆիցիտի ֆինանսավորման աղբյուրներում ներքին փոխառու զուտ միջոցների տեսակարար կշիռը: Այն միտված կլինի նվազեցնել փոխարժեքի ռիսկը, ինչպես նաև հիմքեր կստեղծի ֆինանսական շուկայում նոր գործիքների (լողացող, ինդեքսավորվող, նպատակային և այլն) կիրառման ու շուկայի հետագա զարգացման համար: Կենսաթոշակային և ապահովագրական բարեփոխումների ընթացքով պայմանավորված՝ հնարավոր կլինի արագացնել պետական բյուջեի դեֆիցիտի ֆինանսավորման աղբյուրներում ներքին փոխառու զուտ միջոցների տեսակարար կշռի մեծացման գործընթացը:
- Որպես ներքին պետական պարտքի կառավարման նպատակադրում՝ կշարունակվի դիտարկվել պետական գանձապետական պարտատոմսերի իրացվելիության աճը՝ մեծացնելով շրջանառության մեջ գտնվող պարտատոմսերի ծավալը:
- Կուսումնասիրվի 6 ամիս մարման ժամկետ ունեցող պետական կարճաժամկետ պարտատոմսերի տեղաբաշխման ծավալների ավելացման միջոցով դրանց՝ որպես ուղենշային սահմանման հնարավորությունները: Այդ նպատակով կիրականացվեն նաև խորհրդատվական հանդիպումներ պետական գանձապետական պարտատոմսերի առաջնային դիլերների (գործակալների) հետ: Կարճաժամկետ պարտատոմսերի թողարկումների կենտրոնացումը 6 ամիս մարման ժամկետ ունեցող պարտատոմսերի շուրջ կնպաստի դրամային շուկայում իրացվելիության բարձրացմանը, ինչպես նաև հնարավորություն կտա ձևավորել ուղենիշ, որը կարևոր է կապիտալի շուկայի այլ հատվածների հետագա զարգացման համար:
- Ֆինանսական շուկաներում բարենպաստ զարգացումների պայմաններում կդիտարկվի ֆինանսական միջոցների որոշակի կուտակման և բուֆերի ապահովման հնարավորությունը: Ներքին և արտաքին շուկաներում անցանկալի գործընթացների դեպքում այն թույլ կտա ՀՀ պետական բյուջեի կատարումն իրականացնել առանց ցնցումների, ինչպես նաև հարկ եղած դեպքում ճշգրտել պետական գանձապետական պարտատոմսերով դեֆիցիտի ֆինանսավորման չափը:
- Միջազգային լավագույն փորձին համապատասխան կվերանայվի պարտքային գործառ-նությունները կարգավորող օրենսդրությունը, մասնավորապես, կվերանայվի «Պետական պարտքի մասին» ՀՀ օրենքը և այն կհամապատասխանեցվի միջազգային ֆինանսական կառույցների կողմից կիրառվող նոր չափանիշներին: «Պետական պարտքի մասին» ՀՀ օրենքի բարելավումը, որպես միջոցառում, ներառվել է նաև ՀՀ կառավարության 2019 թվականի նոյեմբերի 28-ի N 1716-Լ որոշմամբ հաստատված <<Պետական ֆինանսների կառավարման համակարգի 2019-2023 թվականների բարեփոխումների ռազմավարությունում>> և <<Պետական ֆինանսների

կառավարման համակարգի բարեփոխումների 2019-2023 թվականների գործողությունների ծրագրում>>:

- Պարտքի արդյունավետ կառավարման կարևորագույն գործոններից է թափանցիկության ու հասարակության հետ մշտական հաղորդակցության ապահովումը: Այդ նպատակով կառավարությունը կշարունակի ներդրողների ու հանրության հետ բաց ու հրապարակային աշխատանքները և պարտքի վերաբերյալ հաշվետվությունների ներկայացումը:
- Սույն ռազմավարության հաշվարկներում նախատեսված չեն նոր եվրապարտատոմսերի տեղաբաշխումից մուտքեր, սակայն միջնաժամկետ հատվածում, արտաքին տնտեսական միջավայրի հնարավոր բացասական փոփոխության ազդեցության արդյունքում հարկաբյուջետային քաղաքականության իրականացման մեծ ռիսկերի առաջացման դեպքում, կդիտարկվի եվրապարտատոմսերի թողարկման իրականացման նպատակահարմարությունը: Ներքին շուկայում կամ արտաքին կապիտալի շուկայում բարենպաստ պայմանների առկայության դեպ-քերում միջնաժամկետ հատվածում կառավարության կողմից կդիտարկվեն այդ աղբյուրներից յուրաքանչյուրի կամ դրանց համատեղման միջոցով 2025թ. մարվող եվրապարտատոմսերը վերաֆինանսավորելու կամ փոխառությունների ներգրավմանը զուգահեռ եվրապարտատոմսերը վաղաժամկետ հետգնելու նպատակահարմարությունը:
- ՀՀ ֆինանսների նախարարությունը կշարունակի պետական գանձապետական պարտատոմսերի հետգնումների, փոխանակումների իրականացումը՝ նպատակ ունենալով հարթեցնել պարտքի մարման գրաֆիկը և նվազեցնել վերաֆինանսավորման ռիսկը, ինչպես նաև բարձրացնել տեղաբաշխվող պարտատոմսերի իրացվելիությունը և նպաստել երկրորդային շուկայի զարգացմանը:
- Կներդրվի պետական գանձապետական պարտատոմսերի փոխանակման աճուրդների կազմակերպման էլեկտրոնային համակարգ:
- Կարևորելով պետական գանձապետական պարտատոմսերի մանրածախ շուկայի զարգացումը՝ քայլեր կձեռնարկվեն խնայողական պարտատոմսերի ներդրողների շրջանակը մեծացնելու և ժամկետայնությունը երկարացնելու ուղղությամբ: Այս առումով, կառավարության նկատմամբ վստահության ամրապնդման ուղղությամբ քայլերին զուգահեռ, կիրականացվեն հանրային իրազեկման աշխատանքներ պոտենցիալ ներդրողների շրջանում:
- Համագործակցությունն արտաքին վարկատուների հետ կշարունակվի՝ նախապատվությունը տալով վարկավորման առավել բարենպաստ պայմաններով և ազատ փոխարկելի արժույթով փոխառու միջոցներ տրամադրող վարկատուների հետ համագործակցությանը, և աստիճանաբար անցում կկատարվի շուկայական գործիքներով պակասուրդի ֆինանսավորմանը:

Ուղենշային ցուցանիշները

ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի արդյունավետ կառավարման նպատակով անհրաժեշտ է բացահայտել և գնահատել ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելին բնորոշ ռիսկերը: Այդ պատճառով ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման ռազմավարությունը սահմանում է պարտքի պորտֆելի ռիսկերի ուղենշային ցուցանիշներ, որոնց նպատակն է որոշակի սահմանափակումների միջոցով պահպանել փոխարժեքի, տոկոսադրույքի և վերաֆինանսավորման ռիսկերը վերահսկելիության շրջանակներում: Ուղենշային ցուցանիշները սահմանվել են՝ հաշվի առնելով ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման միջավայրին բնորոշ առանձնահատկություններն ու սահմանափակումները:

Աղյուսակ 1.4 *ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի 2021-2023թթ. ուղենշային ցուցանիշները*

	Ուղենիշ
Վերաֆինանսավորման ռիսկ	
Մինչև մարում միջին ժամկետը	8 – 11 տարի
Առաջիկա տարվա ընթացքում մարվող պետական գանձապետական պարտատոմսերի (ՊԳՊ) կշիռը ՊԳՊ-երի ծավալի մեջ (տարեվերջին)	առավելագույնը 20%
Տոկոսադրույքի ռիսկ	
Ֆիքսված տոկոսադրույքով պարտքի կշիռն ընդամենը պարտքի մեջ	առնվազն 80%
Փոխարժեքի ռիսկ	
Ներքին պարտքի կշիռն ընդամենը պարտքի մեջ	առնվազն 25%
ՀՀ դրամով ներգրավված պարտքի կշիռն ընդամենը պարտքի մեջ	առնվազն 25%

ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման ռազմավարության ընտրությունը

ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման հիմնական ռիսկերը կառավարելիության շրջանակներում պահելու, և հատկապես փոխարժեքի բարձր ռիսկը նվազեցնելու նպատակով որպես ռազմավարական նպատակադրում դիտարկվում է ներքին պետական պարտքի շուկայի զարգացումը և կառավարության պարտքի մեջ ՀՀ դրամով ներգրավված պարտքի կշռի ավելացումը:

Ստորև ներկայացվում է համադրելի միջազգային վարկանիշ ունեցող որոշ երկրների «Կառավարության արտարժութային պարտքի կշիռն ընդհանուր պարտքի մեջ» ցուցանիշի համեմատականը:

Գծապատկեր 6. *Համադրելի միջազգային վարկանիշ ունեցող երկրների կառավարությունների արտարժութային պարտքի կշիռն ընդհանուր պարտքի մեջ 2019թ. տարեվերջի դրությամբ*

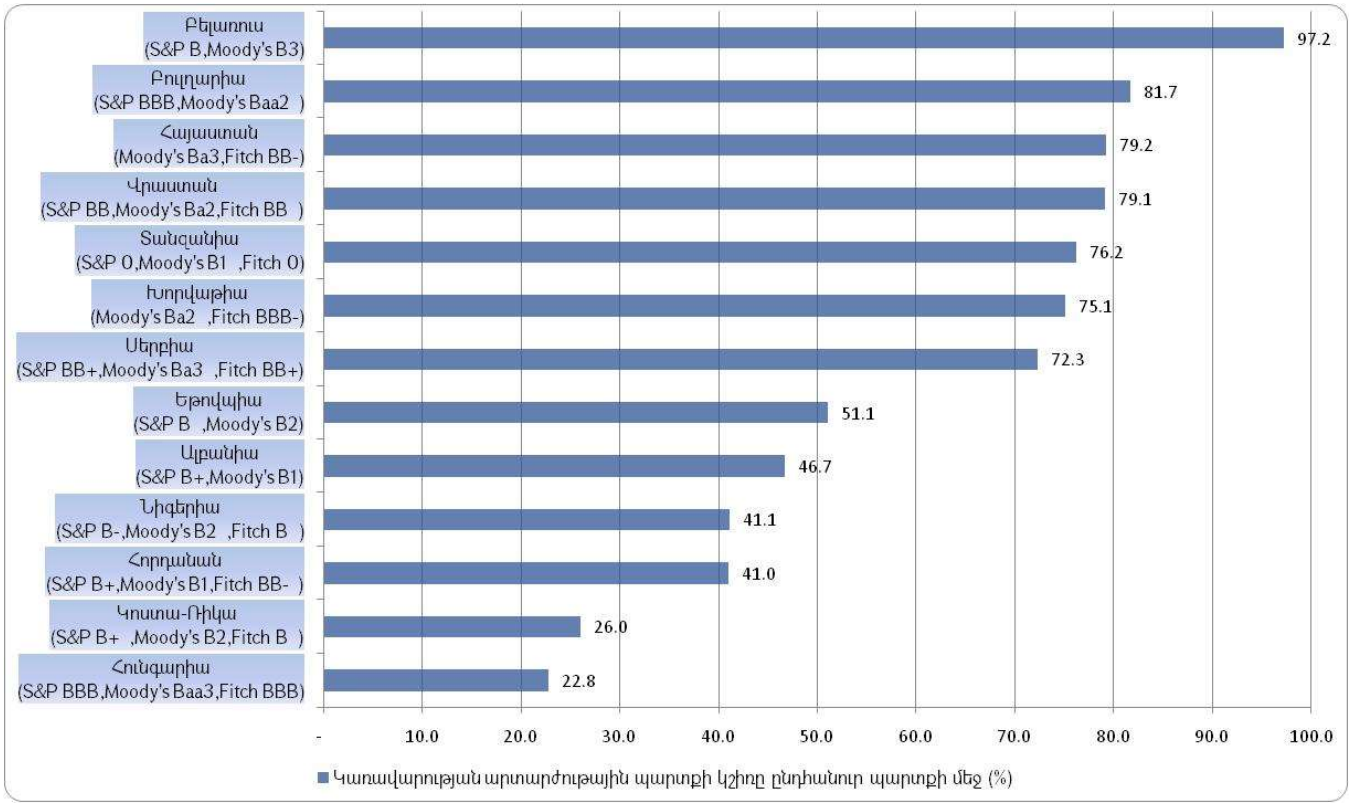

Աղբյուրը. Պարտքի ցուցանիշների մասով՝ համապատասխան երկրների ֆինանսների նախարարությունների կայքէջեր, իսկ վարկանիշի մասով՝ https://tradingeconomics.com/country-list/rating կայք:

Ընդ որում, ուշադրության է արժանի այն հանգամանքը, որ ԱՄՀ-ի կողմից հրապարակված (մայիսի 9, 2013թ.) կապիտալի շուկա մուտք ունեցող երկրների պետական պարտքի կայունության ուղեցույցում զարգացող երկրների համար պարտքի պորտֆելի ուղենշային ցուցանիշների շարքում ոչ

ռեզիդենտների նկատմամբ պետական պարտքի մասնաբաժնի ռիսկային համարվող մակարդակը 60%-ն է:

Ներքին փոխառու զուտ միջոցների հաշվին դեֆիցիտի ֆինանսավորումն իրականացվելու է մինչև մեկ տարի մարման ժամկետով պետական գանձապետական կարճաժամկետ պարտատոմսեր, 3 և 5 տարի մարման ժամկետով միջնաժամկետ արժեկտրոնային պարտատոմսեր, 10 և 30 տարի մարման ժամկետով երկարաժամկետ արժեկտրոնային պարտատոմսեր, ինչպես նաև 6 ամիս, 1, 2 և 3 տարի մարման ժամկետով խնայողական արժեկտրոնային պարտատոմսեր տեղաբաշխելու միջոցով:

Արտաքին փոխառու զուտ միջոցների հաշվին դեֆիցիտի ֆինանսավորումն իրականացվելու է երկկողմ և բազմակողմ միջազգային վարկատուներից նպատակային վարկեր ներգրավելու միջոցով:

Ստորև ներկայացվում է ծախսերի և ռիսկի տեսակետից ընտրված ռազմավարության (Ռ1) ու այլընտրանքային երկու ռազմավարությունների արդյունքները: Որպես այլընտրանքային երկրորդ ռազմավարություն (Ռ2) է դիտարկվել ներքին փոխառու զուտ միջոցների հաշվին դեֆիցիտի կրկնակի ավել ծավալներով ֆինանսավորումը՝ ընտրված ռազմավարության նկատմամբ, և որպես այլընտրանքային երրորդ ռազմավարութուն (Ռ3) է դիտարկվել ներքին փոխառու զուտ միջոցների հաշվին դեֆիցիտի կրկնակի պակաս ծավալներով ֆինանսավորումը, կամ որ նույնն է՝ արտաքին փոխառու զուտ միջոցների հաշվին ավելի մեծ ծավալներով դեֆիցիտի ֆինանսավորումը: Արդյունքում ստացվել է հետևյալը.

Գծապատկեր 7. *ՀՀ կառավարության պարտք/ՀՆԱ ցուցանիշը 2023թ.*

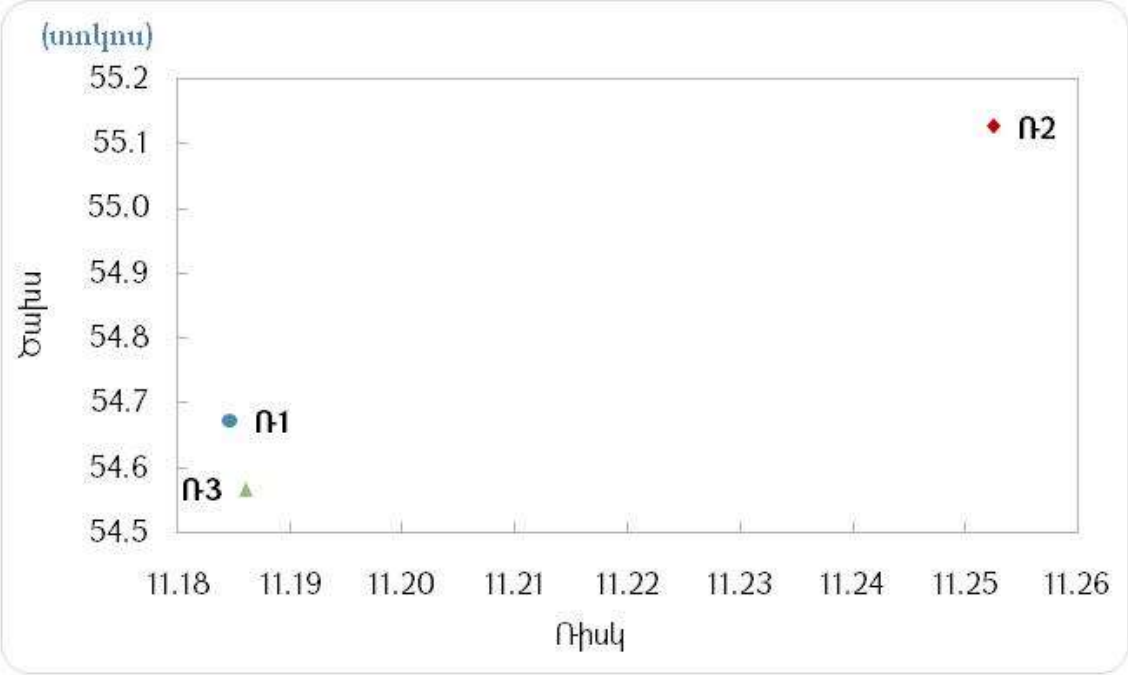

Գծապատկերը ցույց է տալիս, որ նշված երեք ռազմավարություններից ակնհայտ ոչ նախընտրելին Ռ2-ն է, քանի որ ՀՀ կառավարության պարտք/ՀՆԱ ցուցանիշը, որպես ծախսի ցուցանիշ, ամենաբարձրն է և միաժամանակ 2021թ. կիրառված փոխարժեքի 30% շոկի դեպքում ամենամեծ ռիսկը պարունակում է Ռ2 ռազմավարությունը: Առաջին հայացքից կարող է թվալ, որ ամենանախընտրելին Ռ3 ռազմավարությունն է (Ռ1 ռազմավարության նկատմամբ 0.11 տոկոսային կետով պակաս ծախս, սակայն 0.001 տոկոսային կետով ավել ռիսկ), սակայն ռազմավարությունների ընտրությունը կատարվում է ծախսերի և ռիսկերի ցուցանիշների մի ամբողջ համակարգի ուսումնասիրության և վերլուծության արդյունքում: Մասնավորապես, եթե Ռ3 և Ռ1 սցենարների նկատմամբ կիրառենք 30% փոխարժեքի շոկ՝ 2021թ. արժեզրկելով ՀՀ դրամը ԱՄՆ դոլարի, եվրոյի և SDR-ի նկատմամբ, ապա այն ՀՀ կառավարության պարտք/ՀՆԱ հարաբերակցությունը 2023թ. տարեվերջին Ռ3 սցենարի համար կավելացնի 11.18 տոկոսային կետով՝ ավել լինելով Ռ1 սցենարից 0.01 տոկոսային կետով: Ռ3 ռազմավարությունը ենթադրում է արտարժութային պարտքի կշռի ավելացում, հետևաբար ավելի մեծ փոխարժեքի ռիսկ, որն արդեն իսկ կառավարության առկա պարտքի գծով ամենաէական ռիսկն է:

Ավելացնենք, որ փոխարժեքի 30% արժեզրկման շոկը Համաշխարհային բանկի և ԱՄՀ կողմից մշակված պարտքի միջնաժամկետ ռազմավարության վերլուծական գործիքում կիրառվող ներքին արժույթի արժեզրկման տիպային առավելագույն շոկն է: ՀՀ դրամի արժեզրկման պատմական առավելագույն մեծությունը կազմել է 23.6%՝ 2009թ. (հիմք է ընդունվել ԱՄՆ դոլարի նկատմամբ ՀՀ դրամի տարեվերջի դրությամբ ձևավորված փոխարժեքները):

Վերը նշված վերլուծությունը հավաստում է, որ անհրաժեշտ է զարգացնել ներքին պետական պարտքի շուկան և աստիճանաբար ավելացնել փոխառու զուտ միջոցների հաշվին դեֆիցիտի ֆինանսավորման մեջ ներքին փոխառու զուտ միջոցների հաշվին դեֆիցիտի ֆինանսավորման կշիռը՝ հաշվի առնելով պոտենցիալ ռիսկերը: Ուստի, համադրելով բոլոր գործոնները, նախընտրելի է համարվել Ռ1 ռազմավարությունը (հիմնական սցենարը):

Ներքին փոխառու զուտ միջոցների հաշվին դեֆիցիտի ֆինանսավորման կառուցվածքը նախատեսելիս հաշվի են առնվել տնտեսությունում մակրոմիջավայրի բարելավման միտումները, իրացվելիության առկա մակարդակն ու պետական գանձապետական պարտատոմսերի նկատմամբ ձևավորված կայուն պահանջարկը:

2020-2023թթ. համար պետական բյուջեի դեֆիցիտի ֆինանսավորումը փոխառու զուտ միջոցների հաշվին նախատեսվում է իրականացնել հետևյալ կերպ.

Աղյուսակ 1.5 *Պետական բյուջեի դեֆիցիտի ֆինանսավորումը փոխառու զուտ միջոցների հաշվին 2020-2023թթ (մլրդ դրամ)*

	2020թ. պետբյուջեի ծրագիր	2020թ. կանխ.	2021թ. կանխ.	2022թ. կանխ.	2023թ. կանխ.
Պետական բյուջեի դեֆիցիտի ֆինանսավորումը փոխառու զուտ միջոցների հաշվին	159.5	376.8	322.3	230.5	206.4
որից՝					
Ներքին փոխառու զուտ միջոցներ (առանց մուրհակների)	145.0	220.0	304.8	190.0	327.9
Արտաքին փոխառու զուտ միջոցներ	14.5	156.8	17.6	40.5	(121.5)

Գծապատկեր 8. *Ներքին և արտաքին փոխառու զուտ միջոցների հաշվին դեֆիցիտի ֆինանսավորման կառուցվածքը 2018-2023թթ.*

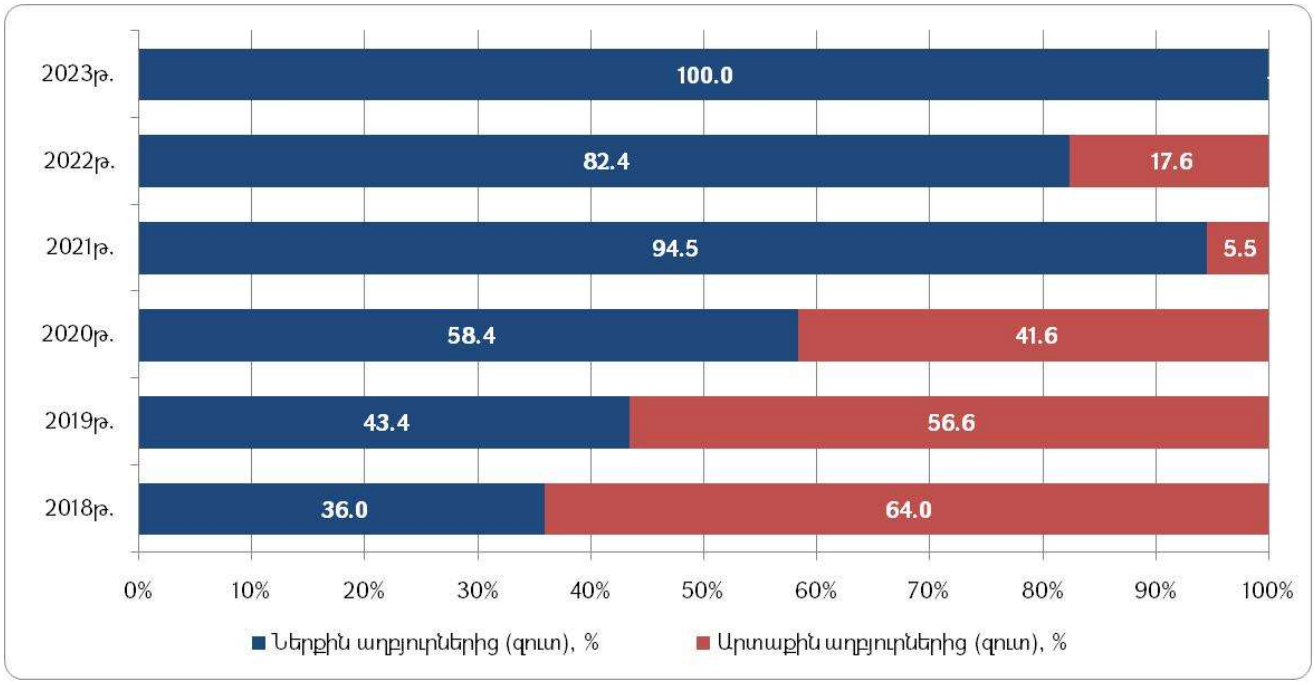

ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքն աստիճանաբար ներքինով փոխարինելու դեպքում պարտքի սպասարկման ծախսերի էական աճ չի սպասվում: Ավելին, հաշվի առնելով այն, որ արտաքին աղբյուրներից ստացվող վարկային միջոցների արտոնյալությունը գնալով նվազում է, ինչպես նաև ներքին պարտքի կազմում արդեն իսկ առկա են մինչև 30 տարի ժամկետայնությամբ

պարտատոմսեր, ապա ներքին պարտքի կշռի աստիճանական ավելացումը դրական է անդրադառնում նաև վերաֆինանսավորման ռիսկի ցուցանիշի վրա: Քանի որ վերաֆինանսավորման ռիսկը գտնվում է չափավոր մակարդակում, ապա այն հնարավոր է պահպանել կառավարելիության շրջանակներում՝ պարտքի կառավարման տարբեր գործիքների կիրառման միջոցով:

Ընտրված ռազմավարության ծախսերի և ռիսկերի վերլուծությունը

Կանխատեսված մակրոտնտեսական միջավայրի պայմաններում ՀՀ կառավարության պարտքի ծախսի ցուցանիշներն էապես չեն փոխվի կանխատեսվող ժամանակահատվածում:

Աղյուսակ 1.6 *ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի ծախսերի ցուցանիշների կանխատեսումները*

	2020թ. պետբյուջեի ծրագիր	2020թ. կանխ.	2021թ. կանխ.	2022թ. կանխ.	2023թ. կանխ.
ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի միջին տոկոսադրույքը (%)	5.1	5.1	4.9	5.1	5.3
Տոկոսավճար/պետական բյուջեի եկամուտներ(%)	9.9	11.2	11.1	11.2	11.4
Տոկոսավճար/պետական բյուջեի ծախսեր (%)	9.1	9.0	9.9	10.4	10.6
Տոկոսավճար/ՀՆԱ (%)	2.4	2.6	2.6	2.7	2.8

Ընդհանուր առմամբ, կանխատեսվում է, որ 2020թ. տարեվերջին ՀՀ կառավարության պարտք/ՀՆԱ ցուցանիշը կարձանագրի աճ, որից հետո միջնաժամկետ հատվածում տեղի կունենա ՀՆԱ-ի առաջանցիկ աճ պարտքի ծավալի աճի նկատմամբ՝ հանգեցնելով ՀՀ կառավարության պարտք/ՀՆԱ ցուցանիշի նվազմանը, որը 2023թ. տարեվերջին կանխատեսվում է 54.7%: ՀՀ կառավարության պարտքի միջին տոկոսադրույքը կանխատեսվող ժամանակահատվածի վերջում կկազմի 5.3%: ՀՀ կառավարության պարտքի տոկոսավճար/պետական բյուջեի եկամուտներ և ՀՀ կառավարության պարտքի տոկոսավճար/պետական բյուջեի ծախսեր ցուցանիշները միջնաժամկետ հատվածում աճում են՝ ժամանակահատվածի վերջում կազմելով համապատասխանաբար 11.4% և 10.6%, իսկ ՀՀ կառավարության պարտքի տոկոսավճար/ՀՆԱ ցուցանիշը ժամանակահատվածի վերջում կկազմի 2.8%:

Բնականաբար, ՀՀ կառավարության պարտքի տոկոսավճարների աճն առաջանցիկ է պետական բյուջեի եկամուտների, պետական բյուջեի ծախսերի և անվանական ՀՆԱ-ի աճերի նկատմամբ: Միջնաժամկետ հատվածում ՀՀ կառավարության պարտքի տոկոսավճարների միջին

աճի տեմպը կազմել է 12.4%, որը միջինում գերազանցել է պետական բյուջեի եկամուտների աճի տեմպին 0.5 տոկոսային կետով, պետական բյուջեի ծախսերի աճի տեմպին՝ 5.7 տոկոսային կետով և անվանական ՀՆԱ-ի աճի տեմպին՝ 2.7 տոկոսային կետով: Նշենք նաև, որ ՀՀ կառավարության պարտքի տոկոսավճարների տարեկան աճն արագանում է և 2022թ. կազմում է 13.9%՝ նախորդ տարվա 11.3%-ի դիմաց, սակայն որոշ չափով դանդաղում է միջնաժամկետ հատվածի վերջում՝ 2023թ. կազմելով 12.0%:

Ռիսկերի կառավարման տեսակետից կարևորվել են փոխարժեքի, վերաֆինանսավորման, տոկոսադրույքի ու գործառնական ռիսկերը:

Փոխարժեքի ռիսկ

Ներքին պարտքի կշիռն ընդամենը պարտքի մեջ ցուցանիշի մակարդակը միջնաժամկետ հատվածում կգտնվի սահմանված ուղենշային տիրույթում՝ ժամանակահատվածի վերջում հասնելով 37.6%-ի:

Աղյուսակ 1.7 *ՀՀ կառավարության ներքին պարտքի և ՀՀ դրամով ներգրավված պարտքի տեսակարար կշիռներն ընդամենը պարտքում*

	2020թ. պետբյուջեի ծրագիր	2020թ. կանխ.	2021թ. կանխ.	2022թ. կանխ.	2023թ. կանխ.
Ներքին պարտք/Ընդամենը պարտք (%)	24.7	24.9	29.9	32.3	37.6
ՀՀ դրամով ներգրավված պարտք/Ընդամենը պարտք (%)	23.0	23.3	28.5	31.0	36.3

2023թ. վերջին արտարժութային պարտքի տեսակարար կշիռը միջնաժամկետ հատվածում նվազում է՝ կազմելով 63.7%, սակայն ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի փոխարժեքի ռիսկը առաջիկա տարիներին դեռևս կմնա որպես հիմնական ռիսկ:

Աղյուսակ 1.8 *ՀՀ կառավարության արտարժութային պարտքի կառուցվածքը 2020-2023թթ. տարեվերջի դրությամբ (տոկոս)*

	2020թ. պետբյուջեի ծրագիր	2020թ. կանխ.	2021թ. կանխ.	2022թ. կանխ.	2023թ. կանխ.

	2020թ. պետբյուջեի ծրագիր	2020թ. կանխ.	2021թ. կանխ.	2022թ. կանխ.	2023թ. կանխ.
USD	55.0	52.0	52.1	53.7	54.7
SDR	25.2	29.1	27.5	25.8	24.2
EUR	15.3	14.6	16.4	16.8	17.4
JPY	4.0	3.8	3.6	3.4	3.3
AED	0.1	0.1	0.1	0.0	0.0
CNY	0.4	0.4	0.3	0.3	0.3

ՀՀ կառավարության արտարժութային պարտքի կառուցվածքում ծավալով երկրորդը SDR-ով արտահայտված պարտքն է: Եթե SDR-ը, որը կազմված է հինգ արժույթներից, տարանջատում ենք այդ արժույթների կշիռներին համապատասխան՝ USD – 41.73%, EUR – 30.93%, GBP – 8.09%, JPY – 8.33% և CNY – 10.92%, ապա ՀՀ կառավարության արտարժութային պարտքի կառուցվածքն ստանում է հետևյալ տեսքը՝

Աղյուսակ 1.9 *ՀՀ կառավարության արտարժութային պարտքի կառուցվածքը 2020-2023թթ. տարեվերջի դրությամբ՝ SDR-ի տարանջատմամբ (տոկոս)*

	2020թ. պետբյուջեի ծրագիր	2020թ. կանխ.	2021թ. կանխ.	2022թ. կանխ.	2023թ. կանխ.
USD	65.5	64.1	63.6	64.4	64.8
EUR	23.1	23.6	24.9	24.8	24.9
GBP	2.0	2.4	2.2	2.1	2.0
JPY	6.1	6.3	5.9	5.5	5.4
AED	0.1	0.1	0.1	0.0	0.0
CNY	3.1	3.5	3.3	3.1	2.9

Փոխարժեքի ռիսկի նվազման և արդյունավետ կառավարման նպատակով նոր վարկերի պայմանները քննարկելիս հնարավորության դեպքում կնվազեցվի մեկ կամ մի քանի արժույթներից կախվածությունը: Միաժամանակ չի բացառվում, որ ապագայում օգտագործվեն հեջավորման տարբեր մոտեցումներ (օրինակ՝ արտարժութային սվոփներ):

ՀՀ կառավարության արտարժութային պարտքի կառուցվածքում կանխատեսվող ժամանակահատվածի վերջում 2019թ. փաստացի ցուցանիշի նկատմամբ բոլոր արժույթների տեսակարար կշիռները նվազում են՝ բացի եվրոյից: Այսպես, ԱՄՆ դոլարի կշիռը նվազում է 0.7

տոկոսային կետով, SDR–ը՝ 2.4 տոկոսային կետով, ճապոնական իենի կշիռը նվազում է 0.8 տոկոսային կետով և այլն: Մինչդեռ եվրոյի տեսակարար կշիռը նշված ժամանակահատվածում աճում է 4.1 տոկոսային կետով:

Գծապատկեր 9. *ՀՀ կառավարության արտարժութային պարտքի գծով վճարումների կշիռը արտարժութային միջին տարեկան ակտիվներում 2020-2023թթ.*

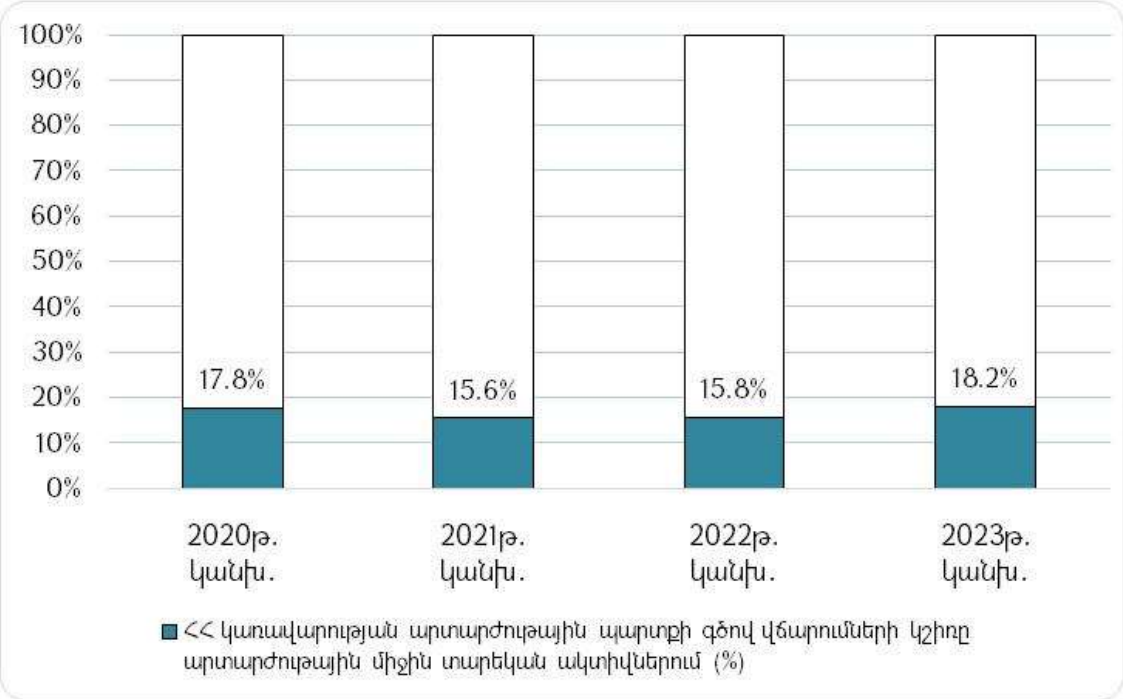

ՀՀ կառավարության արտարժութային պարտքի գծով վճարումների կշիռն արտարժութային միջին տարեկան ակտիվների ծավալի նկատմամբ ցուցանիշը միջնաժամկետ հատվածում կաճի 0.4 տոկոսային կետով և ժամանակահատվածի վերջում կկազմի 18.2%: Այս ցուցանիշը գնահատում է ՀՀ կառավարության հնարավորությունը սպասարկելու արտարժութային պարտքի մարումներն ու տոկոսագումարների վճարումները՝ արտարժութային ակտիվների բավարար ծավալի առկայության տեսանկյունից:

Վերաֆինանսավորման ռիսկ

Վերաֆինանսավորման ռիսկը կարևորվում է՝ պայմանավորված առաջիկա տարիներին ՀՀ կառավարության պարտքի մարումների ծավալներով և միջազգային ու ներքին ֆինանսական շուկաներում հնարավոր բացասական զարգացումներով: Նոր պարտքի ներգրավման ընթացքում ՀՀ կառավարությունը միջոցներ է ձեռնարկում մարումների գրաֆիկը հարթեցնելու և վերաֆինանսա-

վորման ռիսկը մեղմելու ուղղությամբ: Վերաֆինանսավորման ռիսկի նվազեցման նպատակով կիրառվում են նաև հետգնումներ:

Աղյուսակ 1.10 *ՀՀ կառավարության պարտքի վերաֆինանսավորման ռիսկի ցուցանիշները 2020-2023թթ.*

	2020թ. կանխ.	2021թ. կանխ.	2022թ. կանխ.	2023թ. կանխ.
ՀՀ կառավարության պարտքի մինչև մարում միջին ժամկետը, (տարի)	**8.7**	**8.5**	**8.0**	**7.7**
ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքի մինչև մարում միջին ժամկետը, (տարի)	8.2	7.6	7.0	6.4
ՀՀ կառավարության ներքին պարտքի մինչև մարում միջին ժամկետը, (տարի)	10.4	10.5	10.0	9.7
Մեկ տարվա ընթացքում մարվող ՀՀ կառավարության պարտքի կշիռը (%)	5.8	5.6	6.7	8.6
Մեկ տարվա ընթացքում մարվող ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքի կշիռը (%)	4.0	4.2	6.0	8.1
Մեկ տարվա ընթացքում մարվող ՀՀ կառավարության ներքին պարտքի կշիռը (%)	11.0	8.7	8.1	9.3

ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի մինչև մարում միջին ժամկետի ցուցանիշը 2023թ. վերջին կնվազի մինչև 7.7 տարի, սակայն վերաֆինանսավորման ռիսկը կմնա չափավոր:

Մեկ տարվա ընթացքում մարվող ՀՀ կառավարության պարտքի կշիռն ընդամենը պարտքի մեջ ցուցանիշը 2023թ. տարեվերջին կկազմի 8.6%, ընդ որում մեկ տարվա ընթացքում մարվող ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքի կշիռը արտաքին պարտքում կկազմի 8.1%, իսկ մեկ տարվա ընթացքում մարվող ՀՀ կառավարության ներքին պարտքի կշիռը ներքին պարտքում՝ 9.3%:

Ստորև ներկայացվում է նաև ՀՀ կառավարության պարտքի գծով վճարումների ցուցանիշը, որն իրենից ներկայացնում է տարվա ընթացքում մարումների և տոկոսավճարների հանրագումարը:

Գծապատկեր 10. *ՀՀ կառավարության պարտքի գծով վճարումները 2018-2023թթ. ընթացքում (մլրդ դրամ)*

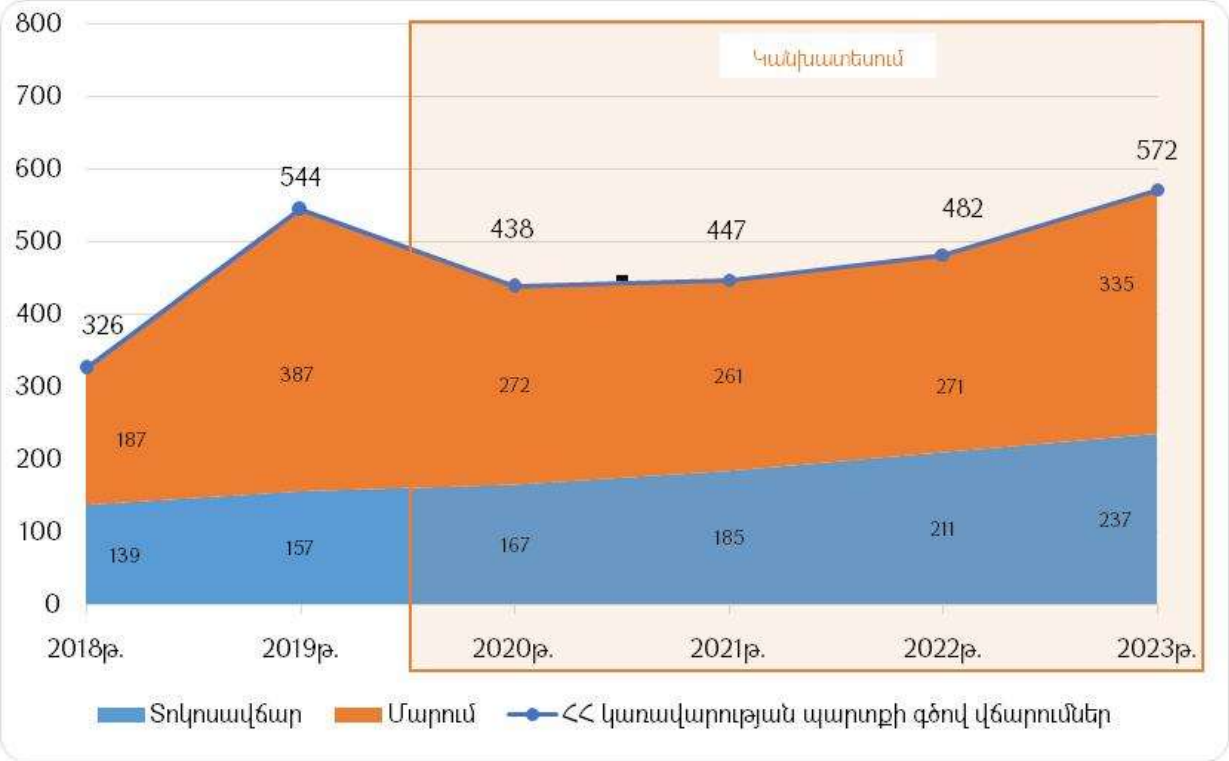

ՀՀ կառավարության պարտքի գծով վճարումների ցուցանիշը միջնաժամկետ հատվածում աճում է՝ 2023թ. կազմելով 571.7 մլրդ դրամ:

Աղյուսակ 1.11 *ՀՀ կառավարության պարտքի գծով վճարումներն ըստ գործիքակազմի*

(մլրդ դրամ)

	2020թ. պետբյուջեի ծրագիր	2020թ. կանխ.	2021թ. կանխ.	2022թ. կանխ.	2023թ. կանխ.
ՀՀ կառավարության պարտքի գծով վճարումներն ըստ գործիքակազմի, որից՝	448.7	438.5	447.0	481.9	571.7
արտաքին վարկեր և փոխառություններ	164.2	154.5	170.1	183.0	239.4
տոկոսավճար	53.3	50.3	50.2	56.6	56.7
մարում	110.9	104.2	119.9	126.4	182.7
պետական գանձապետական պարտատոմսեր	208.8	208.2	248.6	270.2	303.1
տոկոսավճար	85.6	87.2	107.0	125.9	150.7
մարում	123.2	121.0	141.6	144.3	152.4

	2020թ. պետբյուջեի ծրագիր	2020թ. կանխ.	2021թ. կանխ.	2022թ. կանխ.	2023թ. կանխ.
արտարժութային պետական պարտատոմսեր	75.7	75.8	28.3	28.7	29.2
տոկոսավճար	29.2	29.2	28.3	28.7	29.2
մարում	46.5	46.5	-	-	-

ՀՀ կառավարությունը պարտքի և կանխիկ հոսքերի կառավարման գործիքների (հետգնումներ, ՀՀ կենտրոնական բանկում միջոցների ավանդադրում և այլն) կիրառմամբ վերահսկում է վերաֆինանսավորման հետ կապված ռիսկերը:

Տոկոսադրույքի ռիսկ

Տոկոսադրույքի հետ կապված ռիսկերը արժանի են մեծ ուշադրության, քանի որ շուկայական պայմաններով ներգրավվող փոխառու միջոցների կշիռը գնալով աճում է: Տոկոսադրույքի ռիսկի կառավարման նպատակն է ապահովել կառավարության պարտքի այնպիսի կառուցվածք, որի դեպքում ֆինանսական շուկաներում տոկոսադրույքների փոփոխությունը հնարավորինս քիչ ազդեցություն կունենա կանխատեսվող տոկոսագումարների մակարդակի վրա: ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի տոկոսադրույքի ռիսկի ցուցանիշները կանխատեսվող ժամանակահատվածում մնում են կառավարելի:

Ֆիքսված տոկոսադրույքով պարտքի կշիռը 2023թ. տարեվերջին կանխատեսվում է, որ կկազմի 80.7%: Չնայած ՀՀ կառավարության կողմից կանխատեսվող ժամանակահատվածում թողարկվելու է նախորդ տարիների համեմատ ավելի շատ ֆիքսված տոկոսադրույքով ներքին պարտք, շրջանառության մեջ գտնվող պետական գանձապետական պարտատոմսերի ծավալի կշիռը դեռևս էական չի լինելու և 2023թ. այն կկազմի ՀՀ կառավարության պարտքի ընդամենը 36.3%-ը: Մյուս կողմից, միջազգային վարկատուներն ավելի շատ լողացող տոկոսադրույքով նոր վարկեր են տրամադրելու, որի արդյունքում ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի ֆիքսված տոկոսադրույքով պարտքի կշիռը կտատանվի 80%-ի շուրջը: Անհրաժեշտության դեպքում, տոկոսադրույքի ռիսկը կառավարելու նպատակով, արտաքին վարկատուների կողմից սահմանված ընթացակարգերի համաձայն, կիրականացվի լողացող տոկոսադրույքով ներգրավված վարկերի տոկոսադրույքի ֆիքսում:

Աղյուսակ 1.12 *ՀՀ կառավարության պարտքի կառուցվածքում ֆիքսված և լողացող տոկոսադրույքով վարկերի տեսակարար կշիռը 2020-2023թթ.*

(տոկոս)

	2020թ. պետբյուջեի ծրագիր	2020թ. կանխ.	2021թ. կանխ.	2022թ. կանխ.	2023թ. կանխ.
ՀՀ կառավարության պարտք,	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
այդ թվում՝					
Ֆիքսված տոկոսադրույքով	81.8	78.8	78.9	78.8	80.7
Լողացող տոկոսադրույքով	18.2	21.2	21.1	21.2	19.3
ՀՀ կառավարության արտաքին պարտք	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
այդ թվում					
Ֆիքսված տոկոսադրույքով	75.8	71.7	69.9	68.7	69.0
Լողացող տոկոսադրույքով	24.2	28.3	30.1	31.3	31.0
ՀՀ կառավարության ներքին պարտք	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
այդ թվում					
Ֆիքսված տոկոսադրույքով	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Լողացող տոկոսադրույքով	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0

ՀՀ կառավարության պարտքի մինչև վերաֆիքսում միջին ժամկետի ցուցանիշը նվազում է՝ ժամանակահատվածի վերջում կազմելով 6.4 տարի: Մեկ տարվա ընթացքում վերաֆիքսվող ՀՀ կառավարության պարտքի մասնաբաժինը ևս նվազում է՝ 2023թ. կազմելով 25.2%:

Աղյուսակ 1.13 *ՀՀ կառավարության պարտքի տոկոսադրույքի ռիսկի ցուցանիշները 2020-2023թթ.*

	2020թ. կանխ.	2021թ. կանխ.	2022թ. կանխ.	2023թ. կանխ.
ՀՀ կառավարության պարտքի մինչև վերաֆիքսում միջին ժամկետը, (տարի)	**7.0**	**6.9**	**6.5**	**6.4**
ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքի մինչև վերաֆիքսում միջին ժամկետը, (տարի)	5.9	5.4	4.8	4.4
ՀՀ կառավարության ներքին պարտքի մինչև վերաֆիքսում միջին ժամկետը, (տարի)	10.4	10.5	10.0	9.7
Մեկ տարվա ընթացքում վերաֆիքսվող ՀՀ կառավարության պարտքի կշիռը (%)	**26.5**	**26.0**	**26.2**	**25.2**
Մեկ տարվա ընթացքում վերաֆիքսվող ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքի կշիռը (%)	31.7	33.5	35.0	34.9

	2020թ. կանխ.	2021թ. կանխ.	2022թ. կանխ.	2023թ. կանխ.
Մեկ տարվա ընթացքում վերաֆիքսվող ՀՀ կառավարության ներքին պարտքի կշիռը (%)	11.0	8.7	8.1	9.3

Գործառնական ռիսկ

Գործառնական ռիսկը սահմանվում է որպես արտաքին գործոնների, տեխնոլոգիաների արդյունք, ինչպես նաև անձնակազմի, կազմակերպության, գործընթացների անբավարար գործունեության հետևանք: Գործառնական ռիսկը կառավարելու տեսանկյունից կարևոր նշանակություն ունի տեղեկատվության անվտանգության ապահովումը՝ ներառյալ փաստաթղթերը և տեխնոլոգիական համակարգերը: Անհրաժեշտ է ապահովել պարտքի գրանցման և հաշվառման տվյալների բազայի այլընտրանքային պահպանումը՝ ֆորս մաժորային իրավիճակներում ամբողջական տեղեկատվության պահպանման և աշխատանքների ընթացքը չխաթարելու, պարտքային պարտավորությունները ժամանակին և անթերի իրականացնելու համար: ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման հետ կապված գործառնական ռիսկերը բացահայտելու, գնահատելու, կառավարելու և նվազեցնելու նպատակով կիրականացվեն ՀՀ ֆինանսների նախարարության պետական պարտքի կառավարման վարչության «Բիզնես գործընթացների շարունակականության ծրագրով» նախատեսված միջոցառումները:

<u>Զգայունության վերլուծություններ</u>

Մինչ այժմ կատարված ծախսերի և ռիսկերի վերլուծությունը հիմնված է եղել կանխատեսված մակրոտնտեսական և հարկաբյուջետային ցուցանիշների վրա և իրենից ներկայացնում է ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման ռազմավարության հիմնական սցենար: Ստորև ներկայացվում է շուկայական փոփոխականների նկատմամբ կիրառված տարբեր շոկերի արդյունքում ծախսերի և ռիսկերի ցուցանիշների շեղման չափը հիմնական սցենարի արդյունքներից:

Գծապատկեր 11. *ՀՀ կառավարության պարտք/ՀՆԱ ցուցանիշը 2020-2023թթ.*

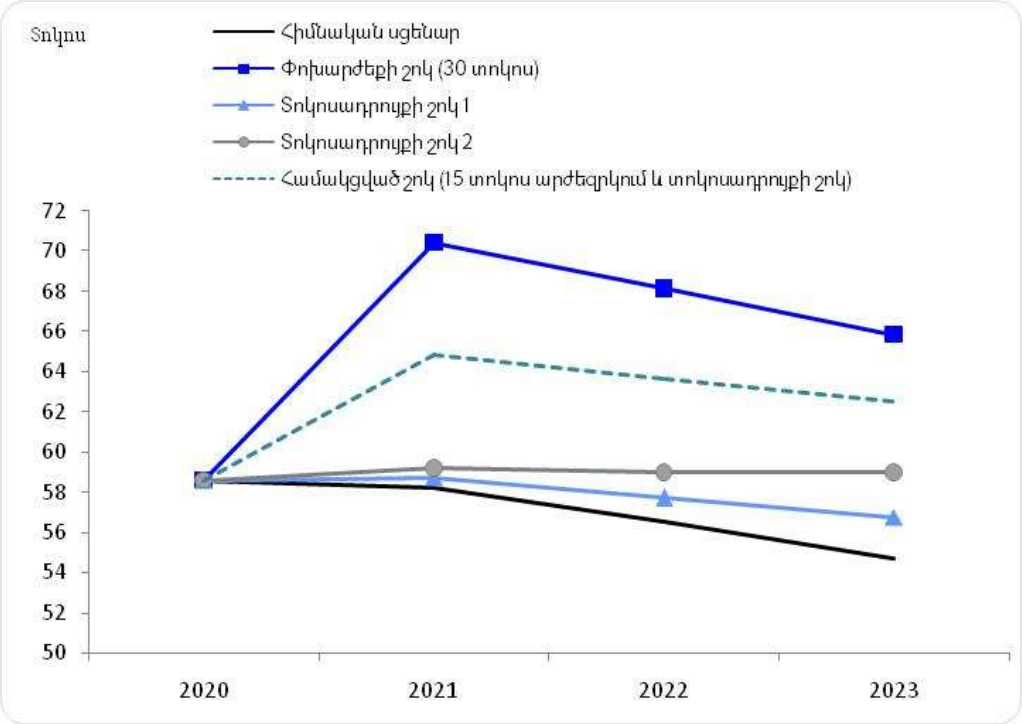

Գծապատկեր 12. *Տոկոսավճար/ՀՆԱ ցուցանիշը 2020-2023թթ.*

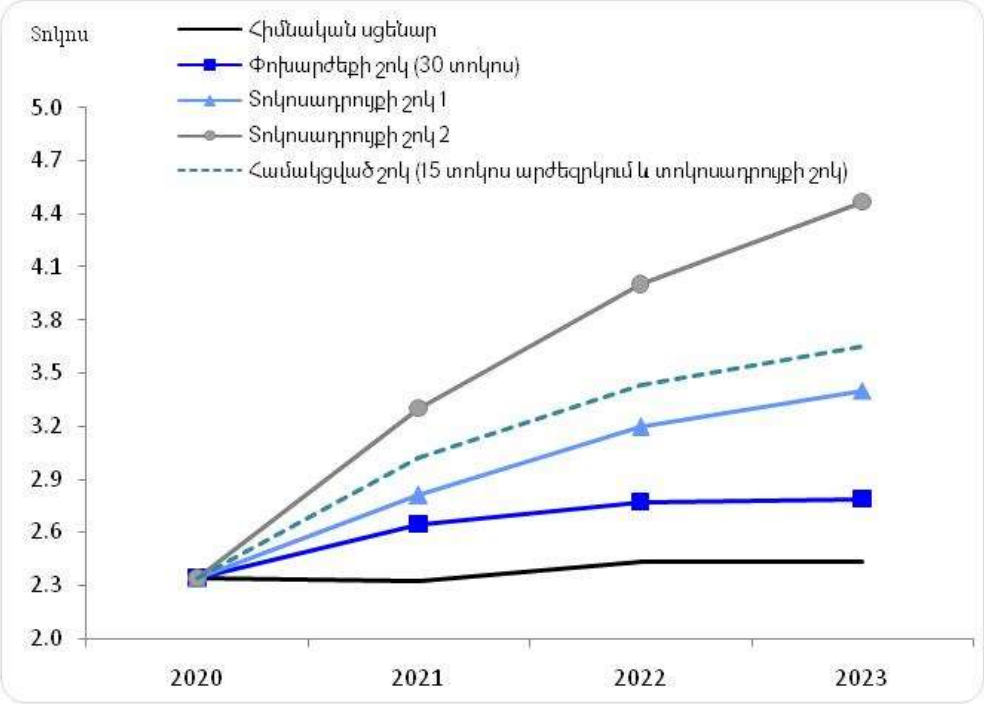

Փոխարժեքի շոկ

ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելը պարունակում է փոխարժեքի էական ռիսկեր: Կիրառելով 30% շոկ՝ 2021թ-ին արժեզրկելով ՀՀ դրամը ԱՄՆ դոլարի, եվրոյի և SDR-ի նկատմամբ, ՀՀ կառավարության պարտք/ՀՆԱ հարաբերակցությունը 2023թ. տարեվերջին հասնում է 65.9%-ի, որը 11.2 տոկոսային կետով ավելի է հիմնական սցենարի նույն ցուցանիշից:

Եթե 04.05.2020թ. դրությամբ ձևավորված փոխարժեքները, որոնց հիման վրա ՀՀ կառավարության արտարժութային պարտքը փոխարկվել է ԱՄՆ դոլարի, փոփոխվեն 1%-ով, ապա 2021-2023թթ. ընթացքում ՀՀ կառավարության արտարժութային պարտքը կփոփոխվի միջին հաշվով տարեկան 27.7 մլրդ դրամով կամ ՀՆԱ-ի 0.4%-ով:

Տոկոսադրույքի շոկ

Վերլուծելով արտաքին աղբյուրներից ներգրավվող փոխառու միջոցների տոկոսադրույքների 250 բազիսային կետի և ներքին աղբյուրներից ներգրավվող փոխառու միջոցների 500 բազիսային կետի չափով աճի շոկային սցենարը՝ պարզ է դառնում, որ տոկոսադրույքի շոկի ազդեցությունը ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի վրա մնում է չափավոր: ՀՀ կառավարության պարտք/ՀՆԱ հարաբերակցությունը 2023թ. տարեվերջին հիմնական սցենարի նույն ցուցանիշի նկատմամբ ավելանալով 2.1 տոկոսային կետով՝ կազմում է 56.8%: Տոկոսավճար/ՀՆԱ հարաբերակցությունն այս պարագայում կարող է ավելանալ 1.0 տոկոսային կետով:

Զուգահեռաբար ենթադրվել է նաև էական՝ 500 բազիսային կետի չափով արտաքին աղբյուրներից ներգրավվող փոխառու միջոցների տոկոսադրույքների և 1000 բազիսային կետի չափով ներքին աղբյուրներից ներգրավվող փոխառու միջոցների նկատմամբ շոկային սցենար, որի տեղի ունենալու հավանականությունը բավականին ցածր է: Տոկոսադրույքների նման շոկը ՀՀ կառավարության պարտք/ՀՆԱ ցուցանիշը բազային սցենարի նկատմամբ կավելացնի 4.3 տոկոսային կետով՝ 2023թ. տարեվերջին հասցնելով 59.0%-ի: ՀՀ կառավարության պարտքի սպասարկման տեսակետից այսպիսի էական շոկը 2023թ. տարեվերջին Տոկոսավճար/ՀՆԱ ցուցանիշը կարող է ավելացնել 2.0 տոկոսային կետով:

Փոխարժեքի և տոկոսադրույքի համակցված շոկ

Կիրառելով 15% փոխարժեքի (2021թ-ին արժեզրկելով ՀՀ դրամը ԱՄՆ դոլարի, եվրոյի և SDR-ի նկատմամբ) և տոկոսադրույքի առաջին սցենարում նկարագրված համակցված շոկ՝ ՀՀ կառավարության պարտք/ՀՆԱ հարաբերակցությունը 2023թ. տարեվերջին հասնում է 62.5%-ի, որը 7.8 տոկոսային կետով ավելի է հիմնական սցենարի նույն ցուցանիշից: Տոկոսավճար/ՀՆԱ հարաբերակցությունն այս դեպքում կարող է ավելանալ 1.2 տոկոսային կետով:

Ստորև ներկայացվում է նաև լողացող տոկոսադրույքով պարտքի մեկ տոկոսային կետով աճի և ներքին տոկոսադրույքների մեկ տոկոսային կետով աճի ազդեցությունները:

Լողացող տոկոսադրույքների՝ 6-ամսյա ԱՄՆ դոլարի լիբորի և 6-ամսյա եվրիբորի մեկ տոկոսային կետի փոփոխության դեպքում 2021-2023թթ. ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքի գծով տոկոսային ծախսերը միջին հաշվով կփոփոխվեն տարեկան 7.6 մլրդ դրամով: Մասնավորապես, լողացող տոկոսադրույքներից յուրաքանչյուրի ազդեցությունը ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքի սպասարկման ծախսերի վրա կանխատեսվող ժամանակաշրջանում կլինի հետևյալը.

Աղյուսակ 1.14 *Լողացող տոկոսադրույքների 1 տոկոսային կետի փոփոխության ազդեցությունը ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքի տոկոսավճարների վրա*

	2021թ.	2022թ.	2023թ.
ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքի տոկոսավճարի փոփոխությունը (մլրդ դրամ)	6.8	7.80	8.3
այդ թվում			
6-ամսյա ԱՄՆ դոլարի Libor (մլրդ դրամ)	5.6	6.4	6.8
6-ամսյա Euribor (մլրդ դրամ)	1.2	1.4	1.5
ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքի տոկոսավճարի փոփոխությունը (%)	13.5	13.8	14.6
ՀՀ կառավարության արտաքին պարտքի տոկոսավճարի փոփոխության կշիռը պետբյուջեի սեփական եկամուտներում (առանց դրամաշնորհի) (%)	0.4	0.4	0.4

Ներքին պարտքի շուկայում, միջնաժամկետ հատվածի սկզբում, եկամտաբերության կորի մեկ տոկոսային կետով աճը 2021-2023թթ. ընթացքում կավելացնի պարտքի տոկոսավճարները տարեկան միջինը 5.5 մլրդ դրամով:

Աղյուսակ 1.15 *Միջնաժամկետ հատվածի սկզբում ՀՀ կառավարության ներքին պարտքի տոկոսադրույքի մեկ տոկոսային կետի փոփոխության ազդեցությունը ՀՀ կառավարության ներքին պարտքի տոկոսավճարի վրա*

	2021թ. կանխ.	2022թ. կանխ.	2023թ. կանխ.
ՀՀ կառավարության ներքին պարտքի տոկոսավճարի փոփոխությունը (մլրդ դրամ)	2.0	5.4	9.1
ՀՀ կառավարության ներքին պարտքի տոկոսավճարի փոփոխությունը (%)	1.8	4.3	6.0

	2021թ. կանխ.	2022թ. կանխ.	2023թ. կանխ.
ՀՀ կառավարության ներքին պարտքի տոկոսավճարի փոփոխության կշիռը պետբյուջեի սեփական եկամուտներում (առանց դրամաշնորհ) (%)	0.1	0.3	0.4

Իրականացված զգայունության վերլուծությունները թույլ են տալիս ենթադրել, որ ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի վրա փոխարժեքի շոկի ազդեցությունը շատ ավելի մեծ է, քան տոկոսադրույքի շոկի ազդեցությունը: Դա հիմնականում պայմանավորված է մի կողմից ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելում արտարժութային պարտքի մեծ տեսակարար կշռով և մյուս կողմից՝ ֆիքսված տոկոսադրույքով պարտքի գերակայությամբ:

Եզրակացություններ

ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի ծախսերի և ռիսկերի վերլուծության արդյունքները ցույց են տալիս, որ պարտքի պորտֆելն ամենաշատը ենթակա է փոխարժեքի ռիսկի ազդեցությանը: Այդ իսկ պատճառով, ՀՀ կառավարությունն առաջնային է համարում պետական գանձապետական պարտատոմսերի շուկայի շարունակական զարգացումը և ներքին շուկայից փոխառությունների ներգրավման ծավալի աճի միջոցով դրամային պարտքի մասնաբաժնի ավելացումը: 2021-2023թթ. ժամանակահատվածում նախատեսվում է ավելացնել ներքին փոխառու զուտ միջոցների հաշվին դեֆիցիտի ֆինանսավորման կշիռը՝ 2023թ. այն հասցնելով ընդհուպ մինչև 100.0%-ի:

Կարևոր է նշել, որ միայն ՀՀ կառավարության պարտքի կառավարման ոլորտում իրակա-նացվող միջոցառումները բավարար չեն ՀՀ կառավարության ներքին պարտքի շուկան էականորեն զարգացնելու համար: Ներքին պարտքի շուկայի զարգացման և ներդրողների բազայի ընդլայնման նախապայմաններից է նաև ֆինանսական շուկայի այլ հատվածների (կենսաթոշակային, ապահովագրական և այլն) հետագա զարգացումը:

ՀՀ կառավարությունը միջնաժամկետ հատվածում շարունակելու է ՀՀ կառավարության պարտքի մարման գրաֆիկի հարթեցման և վերաֆինանսավորման ռիսկի նվազեցմանն ուղղված գործողությունները՝ կիրառելով իրացվելիության կառավարման այնպիսի գործիքներ, ինչպիսիք են կանխիկի բուֆերի ձևավորումը, հետգնումների ու փոխանակումների իրականացումը:

ՀՀ կառավարության պարտքը բնութագրող 2018-2019թթ. փաստացի, 2020թ. պետական բյուջեի ծրագրային և 2020-2023թթ. կանխատեսումային ցուցանիշները

Աղյուսակ 1.16 *ՀՀ կառավարության պարտքի հիմնական ցուցանիշները 2018-2023թթ (մլրդ դրամ)*

	2018թ. փաստ.	2019թ. փաստ.	2020թ. պետբյուջեի ծրագիր	2020թ. կանխ.	2021թ. կանխ.	2022թ. կանխ.	2023թ. կանխ.
Կառավարության պարտք	3,082.7	3,278.7	3,593	3,812.0	4,159.8	4,438.1	4,692.3
% ՀՆԱ-ի նկատմամբ	51.2	49.9	50.6	58.6	58.2	56.5	54.7
Ըստ ռեզիդենտության							
կառավարության ներքին պարտք	670.5	737.2	887.7	950.2	1,244.8	1,435.0	1,762.8
կառավարության արտաքին պարտք	2,412.1	2,541.5	2,704.9	2,861.8	2,915.0	3,003.1	2,929.5
Ըստ գործիքակազմի							
արտաքին վարկեր և փոխառություններ	2,002.6	2,067.3	2,251.1	2,407.8	2,454.4	2,534.5	2,452.6
պետական գանձապետական պարտատոմսեր	588.1	681.0	826.3	889.1	1,184.1	1,374.2	1,702.3
արտարժութային պետական պարտատոմսեր	483.8	526.5	507.4	507.4	513.5	521.8	530.1
արտաքին երաշխիքներ	3.9	3.8	7.8	7.7	7.7	7.7	7.4
ներքին երաշխիքներ	4.4	-	-	-	-	-	-
Կառավարության պարտքի տոկոսավճար	139.0	157.5	168.1	166.7	185.5	211.2	236.6
Տոկոսավճար/պետական բյուջեի ծախսեր (%)	9.6	9.7	9.1	9.0	9.9	10.4	10.6
Տոկոսավճար/պետական բյուջեի սեփական (առանց դրամաշնորհներ) եկամուտներ (%)	10.4	10.1	10.1	11.5	11.2	11.3	11.4
Տոկոսավճար/ՀՆԱ (%)	2.31	2.40	2.4	2.6	2.6	2.7	2.8

Աղյուսակ 1.17 *Պետական պարտատոմսերի ցուցանիշները 2018-2023թթ.*

	2018թ. փաստ.	2019թ. փաստ.	2020թ. պետբյուջեի ծրագիր	2020թ. կանխ.	2021թ. կանխ.	2022թ. կանխ.	2023թ. կանխ.
Պետական գանձապետական պարտատոմսեր, մլրդ դրամ	588.1	681.0	826.3	889.1	1,184.1	1,374.2	1,702.3
% ՀՆԱ-ի նկատմամբ	9.8	10.4	11.6	13.7	16.6	17.5	19.8
ըստ մարման մնացած օրերի, մլրդ դրամ							
Մինչև 1 տարի	76.1	86.2	94.6	105.7	110.3	118.4	166.9
1-5 տարի	224.5	196.1	207.4	270.3	373.4	460.7	567.9
5-ից ավելի տարի	287.5	398.7	524.3	513.1	700.5	795.0	967.5
ըստ մարման մնացած օրերի կշիռը (%)	100	100	100	100	100	100	100
Մինչև 1 տարի	12.9	12.7	11.4	11.9	9.3	8.6	9.8
1-5 տարի	38.2	28.8	25.1	30.4	31.5	33.5	33.4
5-ից ավելի տարի	48.9	58.5	63.5	57.7	59.2	57.9	56.8
Միջին տոկոսադրույք (%)	12.3	11.8	11.3	10.7	10.2	10.0	9.9
Միջին ժամկետայնություն (տարի)	9.1	10.2	10.6	10.7	10.9	10.4	10.0
Արտարժութային պետական պարտատոմսեր, մլն ԱՄՆ դոլար	1,000.1	1,097.7	1,000.0	1,000.0	1,000.0	1,000.0	1,000.0
% ՀՆԱ-ի նկատմամբ	8.0	8.0	7.2	7.8	7.2	6.6	6.2
Միջին տոկոսադրույք (%)	6.9	5.9	5.6	5.6	5.6	5.6	5.6
Միջին ժամկետայնություն (տարի)	4.0	6.9	6.5	6.5	5.5	4.5	3.5

Աղյուսակ 1.18 *<< կառավարության վարկերի և փոխառությունների ցուցանիշները 2018-2023թթ.*

(մլն ԱՄՆ դոլար)

	2018թ. փաստ.	2019թ. փաստ.	2020թ. պետբյուջեի ծրագիր	2020թ. կանխ.	2021թ. կանխ.	2022թ. կանխ.	2023թ. կանխ.
Կառավարության վարկեր և փոխառություններ	4,139.6	4,309.6	4,436.0	4,744.9	4,779.3	4,857.6	4,626.5
% ՀՆԱ-ի նկատմամբ	33.3	31.5	31.7	37.0	34.4	32.3	28.6
Ըստ ռեզիդենտության							
արտաքին վարկեր և փոխառություններ	4,139.6	4,309.6	4,436.0	4,744.9	4,779.3	4,857.6	4,626.5

	2018թ. փաստ.	2019թ. փաստ.	2020թ. պետբյուջեի ծրագիր	2020թ. կանխ.	2021թ. կանխ.	2022թ. կանխ.	2023թ. կանխ.
ներքին վարկեր և փոխառություններ	-	-	-	-	-	-	-
Ըստ վարկատուի							
միջազգային ֆինանսական կառույցներից	3,185.7	3,237.4	3,360.6	3,646.5	3,681.6	3,785.6	3,610.7
օտարերկրյա պետություններից	931.2	1,051.8	1,056.8	1,079.8	1,081.4	1,057.8	1,003.6
առևտրային բանկերից	22.7	20.5	18.7	18.5	16.4	14.3	12.1
Միջին տոկոսադրույք (%)	2.4	2.3	2.6	2.3	2.1	2.3	2.2
Միջին ժամկետայնություն (տարի)	9.7	9.3	8.9	8.5	8.0	7.4	7.0

2. ԱՅԼ ԿԱՌՈՒՅՑՆԵՐԻ ԿՈՂՄԻՑ ՀՀ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՃԻ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄՆԵՐԻ ՀԵՏ ՀԱՄԵՄԱՏԱԿԱՆ

Կանխատեսումներ: Աղյուսակում ներկայացված են ՀՀ ֆինանսների նախարարության և այլ կառույցների կողմից ՀՀ տնտեսական աճի կարճաժամկետ և միջնաժամկետ կանխատեսումների համեմատականը: Այսպես, միջազգային ֆինանսական երկու խոշոր կառույցների՝ Արժույթի միջազգային հիմնադրամի և Համաշխարհային բանկի կանխատեսումներով 2020թ. կանխատեսվում են ՀՀ տնտեսության 1.5% և 2.8% անկումներ: ՀՀ կենտրոնական բանկի մարտ ամսվա կանխատեսումներով 2020թ. կանխատեսվում էր 0.7% աճ, սակայն հունիսի կանխատեսումներով ՀՀ ՖՆ և այլ կառույցների կանխատեսումների համեմատ կգրանցվի ավելի խորը՝ 4.0% տնտեսական անկում, որի պայմանավորված է կանխատեսումներում ինչպես ՀՀ, այնպես էլ աշխարհի տնտեսությունների համեմատաբար վերջին զարգացումների և կորոնավիրուսի հետևանքների ավելի բացասական հետևանքների հաշվի առնելու հանգամանքով:

Ռիսկեր: Հաշվի առնելով կորոնավիրուսի համավարակի անորոշությունները՝ կապված դրա տարածման տեմպերի, երկրորդ ալիքի հավանականության, ինչպես նաև հակավիրուսի հայտնաբերման հետ, բոլոր կանխատեսողները տնտեսական աճի ռիսկերը առավելապես դեպի ներքև են գնահատում:

Աղյուսակ 2.1 *Այլ կառույցների կողմից ՀՀ տնտեսական աճի կանխատեսումները (%)*

	2020	2021	2022	2023
ՀՀ ֆինանսների նախարարություն (2020 ապրիլ)	-2.6	7.0	6.4	5.1
ՀՀ կենտրոնական բանկ (2020թ. մարտ)	0.7	7.2	4.9	
ՀՀ կենտրոնական բանկ (2020թ. հունիս)	-4.0	5.5	4.2	-
Արժույթի միջազգային հիմնադրամ (2020 ապրիլ)	-1.5	4.8	-	-
Մուդիս (2020 ապրիլ)	0.5	7.0	-	-
Համաշխարհային Բանկ (2020 հունիս)	-2.8	4.9	-	-
Ֆիթչ (2020 ապրիլ)	0.5	5.5	-	-

Աղբյուրը՝ համապատասխան կառույցների հրապարակումներ

«-» տվյալները հասանելի չեն

3. ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ՎՐԱ ՄԱԿՐՈՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԱՆԽԱՏԵՍՎԱԾ ՑՈՒՑԱՆԻՇՆԵՐԻՑ ՇԵՂՄԱՆ ՌԻՍԿԵՐԻ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅԱՆ ՔԱՆԱԿԱԿԱՆ ԳՆԱՀԱՏՈՒՄ

3.1. 2021-2023 թվականներին ՄԺԾԾ հարկային եկամուտների վրա մակրոտնտեսական ցուցանիշների կանխատեսվածից շեղման ռիսկերի ազդեցության քանակական գնահատումը

Միջնաժամկետ հատվածում հարկային եկամուտների կանխատեսվող հոսքերի վրա մակրոտնտեսական բնույթի ռիսկերի ազդեցության քանակական գնահատումը հիմնվել է ստորև նկարագրված **կանխատեսումների ռիսկի և ենթադրություններից շեղումների ռիսկի** վրա:

1. Կանխատեսումների ռիսկ

Սովորաբար կանխատեսումներ իրականացնելիս ի հայտ են գալիս հանգամանքներ, որոնք կապված են լինում օգտագործվող կանխատեսման մոդելների տեղայնացումից և մասնավորեցումից, տնտեսության կառուցվածքային տեղաշարժերից[15], նոր երևույթներից (որի վերաբերյալ նախկինում տեղեկատվությունը բացակայել է) և այլն: Այս ռիսկերն ընդունված է անվանել կանխատեսման ռիսկեր: ՄԺԾԾ տեսանկյունից կարևորվում է ՀՆԱ-ի կանխատեսման ռիսկի գնահատումը, քանի որ ՄԺԾԾ սցենարի սահուն իրականացումը կախված է տնտեսությունում ստեղծված անվանական ՀՆԱ-ի մեծությունից: ՀՆԱ-ի գծով կանխատեսումների ռիսկը գնահատվել է հետճգնաժամային տարիներին միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրերի հիմքում դրվող ՀՆԱ-ի կանխատեսված ցուցանիշների և ՀՆԱ-ի փաստացի ցուցանիշների միջև շեղման հիման վրա:

Հատկապես ներկա իրավիճակում՝ կորոնավիրուսի տարածման և տևողության անորոշությունների հետևանքով, տնտեսական աճի ռիսկերը գնահատվում են առավելապես դեպի ներքև, որը պայմանավորված է ճգնաժամից տնտեսության վերականգնման անորոշությունների՝ ավելի ուշ դուրս գալու ռիսկերով: Բացի այդ, մակրոտնտեսական կանխատեսումներում ներառված չեն ԱՄՀ կողմից համաշխարհային և գործընկեր երկրներ տնտեսական աճերի կանխատեսման դեպի ներքև վերանայումները, որոնք ևս մեծացնում են դեպի ներքև ռիսկերը:

ՀՆԱ-ի միջնաժամկետ կանխատեսումներից փաստացիի շեղումները նախաճգնաժամային 2003-2008 թվականների համար եղել են 7.1-ից 9.0-ը տոկոսային կետ, իսկ հետճգնաժամային 2010-2019 թվականների համար՝ 2.0-ից 2.6 տոկոսային կետ: Այս պարագայում, հաշվի առնելով

[15]Սա որոշակիորեն կապված է նաև մոդելների սպեցիֆիկացիաների հետ, քանի որ ժամանակային շարքերի վրա հիմնված մոդելներն իրենց մեջ ներառում են տնտեսության նախորդ ժամանակահատվածի զարգացումների տեղեկատվությունը, իսկ կանխատեսվող տարում ի հայտ եկող տնտեսության կառուցվածքային տեղաշարժը միայն կարող է ներառվել հաջորդ տարվա կանխատեսումների մոդելներում:

կանխատեսվածից ցածր ՀՆԱ-ի ձևավորման վերոնկարագրյալ ռիսկերի գերակշռությունը՝ որպես ռիսկ է դիտարկվել ՀՆԱ-ի կանխատեսված մակարդակից 2.0 տոկոսային կետով ավելի ցածր մակարդակի ձևավորումը 2021 թվականին, 2.3 տոկոսային կետով ցածր՝ 2022 թվականին և 2.6 տոկոսային կետով ցածր՝ 2023 թվականին:

Արդյունքում, ՀՆԱ նվազման ռիսկի ազդեցությունը հարկային եկամուտների վրա 2021, 2022 և 2023 թվականների համար գնահատվում է համապատասխանաբար 10.1, 14.1 և 18.3 մլրդ ՀՀ դրամ ֆինանսական պահանջի ավելացման ուղղությամբ:

2. Ենթադրություններից շեղումների ռիսկ

ՄԺԾԾ հիմքում դրվող կանխատեսումները կառուցվում են որոշակի ենթադրությունների հիման վրա, որոնք էլ իրենց հերթին կախված են արտաքին գործոններից (օրինակ, ներքին տնտեսության գնաճը՝ միջազգային շուկաների գների կանխատեսվող վարքագծից): Սակայն միշտ չէ, որ այդ ենթադրությունները կանխատեսվող հորիզոնում իրականություն են դառնում՝ կապված ՀՀ կառավարության և ՀՀ ԿԲ-ի կառավարման դաշտից դուրս ի հայտ եկող երևույթների հետ (օրինակ՝ նավթի համաշխարհային գների հնարավոր փոփոխությունները):

Ենթադրություններից շեղումների ռիսկ է նաև ԵԱՏՄ անդամ պետությունների տնտեսական զարգացումները: Միաժամանակ, ՀՀ պետական բյուջեի հարկային եկամուտներում մաքսատուրքերի մասնաբաժինը կարող է փոփոխվել նոր պետությունների ԵԱՏՄ-ին անդամակցությունից:

2.1. Գնաճի շեղման հնարավոր չափը

Գնաճի ցուցանիշի շեղման հնարավոր չափ է դիտարկվում ՀՀ ԿԲ-ի կողմից դրամավարկային քաղաքականության ծրագրում (գնաճի հաշվետվություններում) ներկայացվող գնաճի նպատակային ցուցանիշի կենտրոնական արժեքից շեղման առավելագույն չափը:

ՀՀ ԿԲ-ի կողմից միջնաժամկետ հորիզոնում գնահատվում է գնաճի կայունացում նպատակային ցուցանիշի շուրջ: Կանխատեսված ցուցանիշից գնաճի շեղման ռիսկերը միջնաժամկետ հորիզոնում գնահատվում են հավասարակշռված՝ գնաճի կենտրոնական արժեքից **դեպի ներքև՝ 1.5 տոկոսային կետի չափով** (այսինքն՝ գնաճի ներքին սահմանը 2.5% է) և **դեպի վերև շեղումը՝ 1.5 տոկոսային կետի չափով** (վերին սահմանը 5.5% է):

Գնաճի շեղման ռիսկը կարող է ազդեցություն ունենալ ՀՀ պետական բյուջեի և՛ եկամտային, և՛ ծախսային կատարողականների վրա՝ անուղղակի հարկերի, ինչպես նաև ապրանքների և ծառայությունների գծով ծախսերի ուղղությամբ: Գնանկումային պայմաններում հարկերից մուտքերը կկրճատվեն և ընդհակառակը:

Արդյունքում, գների նվազման ռիսկի ազդեցությունը հարկային եկամուտների վրա 2021, 2022 և 2023 թվականների համար գնահատվում է համապատասխանաբար 2.8, 3.3 և 3.8 մլրդ ՀՀ դրամ ֆինանսական պահանջի ավելացման ուղղությամբ:

2.2. Փոխարժեքի շեղման հնարավոր չափը

ՀՀ ԿԲ-ն և ՀՀ ՖՆ-ն փոխարժեքի կանխատեսումներ չեն իրականացնում և մակրոտնտեսական քաղաքականությունն իրականացվում է լողացող փոխարժեքի սկզբունքի հիման վրա, ընդ որում, յուրաքանչյուր տարվա պետական բյուջեի ցուցանիշների կանխատեսումների հիմքում դրվում է փոխարժեքի անփոփոխ (որոշակի պահի դրությամբ) մակարդակ: Սակայն փոխարժեքի տատանումները կազդեն ներմուծումից ՀՀ պետական բյուջե մուտքագրվող հարկային եկամուտների վրա:

Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ պատմականորեն և՛ արժևորման, և՛ արժեզրկման ուղղությամբ փոխարժեքի տատանումների բացարձակ շեղման միջին չափը չի գերազանցել 5.0 տոկոսը՝ որպես ռիսկ է դիտարկվել ԱՄՆ դոլարի նկատմամբ ՀՀ դրամի առավելագույնը 5% արժեզրկումը:

Արդյունքում, փոխարժեքի 5 տոկոսով արժեզրկման ռիսկի դրսևորման դեպքում, այլ հավասար պայմաններում, 2021, 2022 և 2023 թվականներին կարելի է ապահովել հարկային եկամուտների համապատասխանաբար 11.7, 14.8 և 17.1 մլրդ ՀՀ դրամ լրացուցիչ մուտք:

2.3. Ներմուծման գծով ռիսկի հնարավոր չափը

Քանի որ մաքսային սահմանին ներմուծումից գանձվող անուղղակի հարկերը էական կշիռ ունեն պետական բյուջեի ընդհանուր հարկային եկամուտներում, անհրաժեշտ է գնահատել նաև ներմուծման հնարավոր նվազման պարագայում հարկային եկամուտների նվազման ռիսկի չափը: Հետճգնաժամային տարիներին ՄԺԾԾ-ում ներմուծման գծով կանխատեսումների շեղման միջին բացարձակ չափը սահմանվում է 10.0-18.0%-ի միջակայքում, ինչն էլ հաշվի է առնվել այս գործոնի ազդեցությունը գնահատելու համար: 2021, 2022 և 2023 թվականների համար ծրագրվածից համապատասխանաբար 10.8, 12.8 և 17.4% պակաս ներմուծման ռիսկի դրսևորման պայմաններում հարկային եկամուտների վրա ազդեցությունը գնահատվում է համապատասխանաբար՝ 15.5, 22.7 և 35.9 մլրդ ՀՀ դրամ՝ ֆինանսական պահանջի ավելացման ուղղությամբ:

Ամփոփելով վերը նկարագրված **կանխատեսումների ռիսկի և ենթադրություններից շեղումների ռիսկի** գնահատականները, միջնաժամկետ հորիզոնում ՀՀ պետական բյուջեի հարկային եկամուտների վրա մակրոտնտեսական ցուցանիշների՝ իրական ՀՆԱ-ի աճի, գնաճի, փոխարժեքի տատանողականության և ներմուծման ռիսկերի ազդեցության քանակական ամփոփ գնահատականները ներկայացվում են ստորև.

Աղյուսակ 3.1.1 *Հարկային եկամուտների վրա մակրոտնտեսական կանխատեսումների և ենթադրությունների ռիսկերի ազդեցություն*[16]

[16]ՀՆԱ, ներմուծման, փոխարժեքի և գների գծով հավանական ռիսկերի քանակային գնահատականը ստացվել է՝ հիմք ընդունելով այս գործոնների պատմական շարժի բացարձակ միջին սխալը:

Ռիսկի տեսակը	Ազդեցության գնահատականը, մլրդ ՀՀ դրամ		
	2021	2022	2023
Ռիսկերի առանձին հանդես գալու պայմաններում			
1. Կանխատեսվածից 2.0-2.6 տոկոսային կետով ավելի ցածր իրական ՀՆԱ-ի աճ	-10.1	-14.1	-18.3
2. 1.5 տոկոսային կետով ավելի ցածր գնաճի ռիսկ	-2.8	-3.3	-3.8
3. Փոխարժեքի առավելագույնը 5.0 տոկոսով արժեզրկման ռիսկ	11.7	14.8	17.1
4. Ներմուծման 10.8-17.4 տոկոսով նվազման ռիսկ	-15.5	-22.7	-35.9
Վերոնշյալ ռիսկերի միաժամանակյա հանդես գալու պայմաններում	**-20.3**	**-28.2**	**-41.7**

Այսպիսով, գնահատվում է, որ հարկային եկամուտների վրա ազդող վերոնշյալ ռիսկերի միաժամանակյա ի հայտ գալու պարագայում հարկային եկամուտների ծրագրված մակարդակից շեղումը կկազմի շուրջ 20.3 մլրդ ՀՀ դրամ 2021 թվականին, 28.2 մլրդ ՀՀ դրամ 2022 թվականին և 41.7 մլրդ ՀՀ դրամ 2023 թվականին:

Հարկային եկամուտների վրա առանձին ռիսկերի ազդեցության չափի վերաբերյալ պատկերացում են տալիս նաև ստորև ներկայացվող զգայունության գնահատականները, սակայն այս դեպքում դիտարկվում է հարկային եկամուտների աճի վրա ազդող գործոնների աճերի 1% փոփոխության ազդեցությունը, ինչը ներկայացված է հարկային եկամուտների զգայունության աղյուսակում:

Աղյուսակ 3.1.2 *Հարկային եկամուտների զգայունությունը հիմնական տնտեսական գործոնների նկատմամբ, տոկոս*

	ՀՆԱ	Գնաճ	Փոխարժեք	Ներմուծում
Միջին տարեկան ազդեցություն	0.23	0.11	0.17	0.06

Ինչպես երևում է աղյուսակից, հարկերի հավաքագրման առումով առավել էական գործոններ են հանդիսանում ՀՆԱ-ի և փոխարժեքի փոփոխությունները:

Հարկային եկամուտների կանխատեսումների հետ կապված անորոշությունների և ռիսկերի հաշվեկշռի վերաբերյալ գնահատականներն իրենց արտացոլումն են գտել ստորև ներկայացվող հարկային եկամուտների հավանականային բաշխման գծապատկերում և համապատասխան աղյուսակում (տես՝ Գծապատկեր 3.1 և Աղյուսակ 3.1.3)[17]: Հավանականային բաշխման գրաֆիկի կառուցման ժամանակ օգտագործվել է աղյուսակ 3.1.1-ում գնահատված ամբողջական ռիսկերի միաժամանակյա հանդես գալու պայմաններում ի հայտ եկող բացասական ռիսկերը:

Գծապատկեր 3.1. *Հարկային եկամուտների տարեկան աճի տեմպերի կանխատեսումների հավանականային բաշխումը[18], տոկոս*

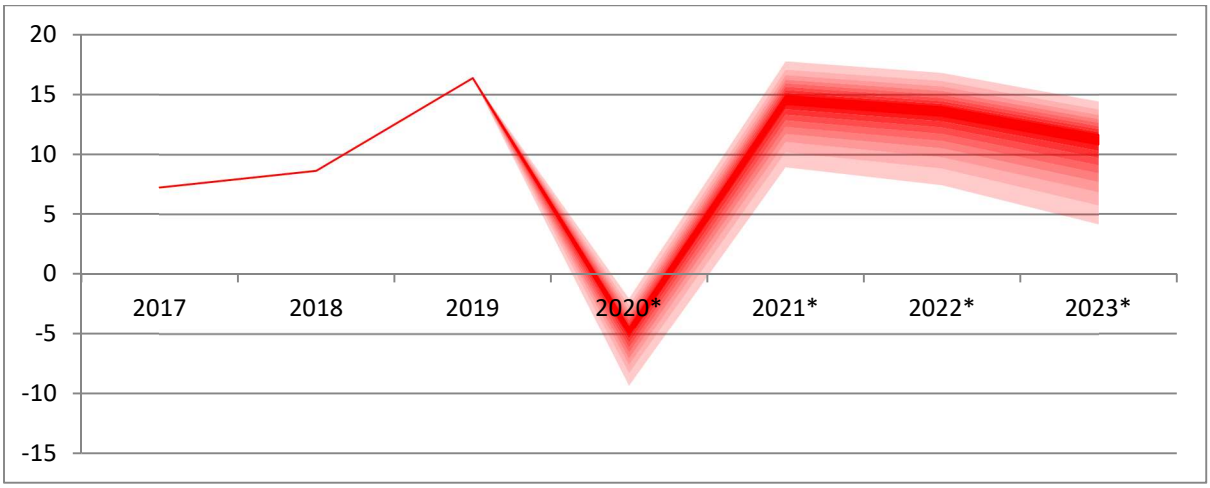

Կանխատեսումների բաշխման հավանականություններն առավել պարզորոշ երևում են ստորև բերվող աղյուսակում:

Աղյուսակ 3.1.3 *Հարկային եկամուտների կանխատեսումների հավանականային բաշխումը*

Հարկային եկամուտների աճի միջակայքը	Հարկային եկամուտների աճի՝ տվյալ միջակայքում ձևավորվելու հավանականությունը		
	2020	**2021**	**2022**
4-8 տոկոս	0.04	0.08	0.25
8-12 տոկոս	0.25	0.35	***0.47***
12-16 տոկոս	***0.54***	***0.49***	0.21

[17]Հարկային եկամուտների գծով ռիսկերի ազդեցության գնահատականը կառուցվել է ՀՀ ֆինանսների նախարարության ռիսկերի գնահատման համակարգի ներքո կառուցված մոդելի հիման վրա:

[18]Հավանականային կանխատեսման գրաֆիկի կառուցման ընդհանուր մեթոդաբանությունը ներկայացված է Ներդիրում:

Աղյուսակ 3.1.3-ի առաջին սյունը ներկայացնում է հարկային եկամուտների աճի միջակայքերը, իսկ 2-ից 4-րդ սյուները՝ նշված միջակայքերից յուրաքանչյուրում այդ աճի ձևավորվելու հավանականությունները՝ ըստ միջնաժամկետ կանխատեսումների:

Ակնհայտ է, որ 2021-2023 թվականների համար վերոնշյալ երեք միջակայքերի շարքում 8.0-16.0% միջակայքում հարկային եկամուտների աճի ձևավորվելու հավանականությունը ամենաբարձրն է (Գծապատկեր 3.1-ում այն մուգ կարմիր է, իսկ Աղյուսակ 3.1.3-ում՝ հոծ նշումով):

Ներդիր

Իրական ՀՆԱ-ի և հարկային եկամուտների կանխատեսումների հավանականային բաշխման գծապատկերի կառուցումը

Իրական ՀՆԱ-ի և հարկային եկամուտների կանխատեսումների հավանականային բաշխումը ներկայացնող գծապատկերները ցույց են տալիս տնտեսության զարգացման ապագա ընթացքի վերաբերյալ կառավարության գնահատականները՝ տնտեսական աճի ծրագրային ցուցանիշների վերաբերյալ, ինչպես նաև հարկային եկամուտների հավաքագրման կանխատեսվող ընթացքը:

Կանխատեսումների հավանականային բաշխման գծապատկերի կառուցման անհրաժեշտությունը պայմանավորված է նրանով, որ բոլոր կանխատեսումները ինչ-որ չափով անորոշ են: Կարևոր է հաշվի առնել ոչ միայն կոնկրետ կանխատեսված արժեքները, այլ նաև բոլոր այն վերոնշյալ ռիսկերը, որոնց արդյունքում կարող են շեղումներ առաջանալ իրական ՀՆԱ-ի կանխատեսումների և հարկերի կանխատեսումների կենտրոնական արժեքներից: Հիմնվելով միայն կետային կանխատեսումների վրա հնարավոր չէ բավարար չափով տեղեկատվություն ներկայացնել դրանց հետ կապված անորոշությունների և դրանց աղբյուրների վերաբերյալ: Այդ պատճառով կարևորվում է որոշակի վստահության միջակայքի կառուցման խնդիրը, որը թույլ կտա գնահատել իրադարձությունների զարգացման հավանական ընթացքը: Իրական ՀՆԱ-ի և հարկերի կանխատեսումների հավանականային բաշխման ներկայացված գծապատկերները հիմնվում են Անգլիայի բանկի կողմից մշակված մեթոդաբանության վրա և հաշվի է առնում կանխատեսումների հավանականային բաշխման ասիմետրիկության առկայությունը:

Հայաստանի համար իրական ՀՆԱ-ի և հարկերի աճի կանխատեսումների բաշխման գծապատկերները կառուցվել են երեք չափորոշիչների հիման վրա.

1. կենտրոնական արժեքները, 2. անորոշության չափը (դիսպերսիան), որը ստանալու համար հիմք են հանդիսացել փաստացի պատմական շարքերի կանխատեսումային սխալները և 3. ռիսկերի հարաբերական հաշվեկշիռը՝ անհամաչափության գործակցի գնահատման նպատակով:

Ունենալով կանխատեսված կենտրոնական արժեքները, անորոշության չափը (ցրվածքը) և ռիսկերի հաշվեկշիռը՝ կառուցվել են իրական ՀՆԱ-ի և հարկերի կանխատեսումների հավանականային բաշխման գրաֆիկները 2021-2023 թվականների համար (տես՝ Գծապատկեր 3.1):

ՀՆԱ-ի և հարկերի կանխատեսման գծապատկերներում կենտրոնական մուգ (կարմիր) ավելի նեղ միջակայքը ներառում է նաև կանխատեսման կենտրոնական սցենարը (կանխատեսված արժեքները): Որքան հավանականային կանխատեսումները հեռանում են կենտրոնական սցենարից, այնքան ավելի ցածր է դառնում դրանց իրագործման հավանականությունը, ինչը գծապատկերում արտահայտվում է ավելի թույլ գունավորմամբ: Ներկայացված բաշխումը սիմետրիկ չէ, քանի որ ապագայի համար առկա են տնտեսական աճի և հարկերի կենտրոնական կանխատեսումից ավելի ցածր մակարդակների ձևավորման ռիսկեր:

3.2. Պետական բյուջեի վրա մակրոտնտեսական ցուցանիշների կանխատեսվածից շեղման ռիսկերի ազդեցության ընդհանուր գնահատականը և դրանց մեղմման հնարավորությունները

Կանխատեսումներում մեծ ուշադրություն է դարձվում նաև պետական բյուջեի ծախսերի պլանավորված մակարդակների ապահովումը խաթարող ռիսկերին, որոնք կարող են հանգեցնել լրացուցիչ ֆինանսավորման պահանջի առաջացման:

Աղյուսակ 3.2.1 *ՀՀ պետական բյուջեի հարկային եկամուտների և ծախսերի, ինչպես նաև այլ հոսքերի գծով ռիսկերի ընդհանուր ազդեցությունը[19]. (ֆինանսավորման պահանջ՝ - պահանջի մեծացում, + պահանջի նվազում), մլրդ ՀՀ դրամ*

Մակրոտնտեսական ցուցանիշների կանխատեսվող ռիսկեր	2020	2021	2022
1. Կանխատեսվածից 2.0-2.6 տոկոսային կետով ավելի ցածր իրական ՀՆԱ-ի աճ	-10.1	-14.1	-18.3
2. 1.5 տոկոսային կետով ավելի ցածր գնաճի ռիսկ	3.4	4.3	5.1
3. Փոխարժեքի առավելագույնը 5.0 տոկոսով արժեզրկման ռիսկ	6.9	7.4	14.9
4. Ներմուծման 10.8-17.4 տոկոսով նվազման ռիսկ	-15.5	-22.7	-35.9
5. ԵՄ բյուջետային աջակցության դրամաշնորհների չստացման ռիսկեր	2.2	2.6	0.0

[19] Ընդհանուր ազդեցության գնահատականը հիմնված է մակրոտնտեսական ռիսկերի առանձին հանդես գալու ենթադրության վրա:

Ընդամենը	**-13.0**	**-22.5**	**-34.2**

Աղյուսակ 3.2.1-ում ցույց են տրված գնահատված լրացուցիչ ռիսկերը, որոնք կհանգեցնեն լրացուցիչ ֆինանսավորման պահանջի առաջացման: Ակնհայտորեն երևում է, որ գնաճի տատանումների հետևանքով կնվազի նախատեսված ֆինանսավորման պահանջը և համապատասխանաբար կփոփոխվեն նաև պետական բյուջեի ծախսերը՝ նվազման ուղղությամբ:

Հաշվի առնելով մակրոտնտեսական ցուցանիշների կանխատեսվող մակարդակից վերոնշյալ հնարավոր շեղումների ռիսկերի գնահատականները՝ ՀՀ պետական բյուջեի եկամուտների հավաքագրման և ծախսերի կատարման տեսանկյունից 2021-2023 թվականներին ՀՀ պետական բյուջեի դեֆիցիտի լրացուցիչ ֆինանսավորման պահանջը կկազմի շուրջ 13.0–34.0 մլրդ ՀՀ դրամ կամ ՀՆԱ-ի 0.2-0.4%-ը:

4. ՀՀ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՊԱՐՏՔԻ ԿԱՅՈՒՆՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆԸ [20]

Միջնաժամկետ հատվածում ՀՀ կառավարության պարտքը գնահատվում է կայուն և ցածր ռիսկային՝ շնորհիվ ծրագրված հարկաբյուջետային ճշգրտման: Այնուամենայնիվ, ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելը շարունակում է մնալ խոցելի՝ պայմանավորված արտարժութային և ոչ ռեզիդետների նկատմամբ պարտքի բարձր մասնաբաժիններով: Միևնույն ժամանակ, պարտքը ձևավորող գործոնների պատմական տատանողականությունը և մակրոտնտեսական շրջանակի կանխատեսվող ռիսկերը պարտքի կանխատեսումների համար էական անորոշություններ են ապահովում, ընդ որում՝ ռիսկերի շեղվածությունը պարտքի աճի ուղղությամբ է:

2021-2023թթ. միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրում ՀՀ կառավարության պարտքի և ՀՀ պետական բյուջեի համախառն ֆինանսավորման կարիքի ռիսկերը գնահատվում են ցածր մակարդակի, ինչն ապահովվում է միջնաժամկետ հատվածում ծրագրված հարկաբյուջետային ճշգրտման քաղաքականության արդյունքում: Սթրես թեստերի շրջանակներում ՀՀ կառավարության պարտքը ամենաշատը զգայուն է փոխարժեքի և տնտեսական աճի շոկերի նկատմամբ, որոնցից առաջինի ի հայտ գալու պարագայում 2021թ.-ին կառավարության պարտք/ՀՆԱ հարաբերակցությունը հասնում է 64% մակարդակին, սակայն միջնաժամկետ հեռանկարում (մինչև 2025թ-ը) վերադառնում է ՀՀ հարկաբյուջետային կանոններով սահմանված 60% սահմանային շեմից ներքև՝ կանխատեսվող ողջ ժամանակահատվածում ցածր մնալով պարտքի ռիսկայնության 70% շեմից: Տնտեսական աճի շոկի դեպքում կառավարության պարտք/ՀՆԱ հարաբերակցությունը առավելագույն մակարդակին է հասնում 2022թ-ին՝ 62%, և կրկին նվազում 60% շեմից: ՀՀ պետական բյուջեի համախառն ֆինանսավորման կարիքը կանխատեսվող ժամակահատվածում իրականացված սթրես թեստերից ոչ մեկի դեպքում չի գերազանցում ՀՆԱ-ի 10%-ը, մինչդեռ ռիսկայնության ընդունված սահմանաչափը զարգացող երկրների համար 15% է:

ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի խոցելիության աղբյուրների մեջ բարձր ռիսկայնություն ազդանշող գործոններ կան, որոնց գծով ռիսկերը կմեղմվեն միջնաժամկետ հատվածում: Մասնավորապես, ՀՀ կառավարության պարտքի կառուցվածքում արտարժութային և ոչ ռեզիդենտների նկատմամբ պարտքի մասնաբաժինները բարձր ռիսկայնության տիրույթում են եղել

[20] ՀՀ կառավարության պարտքի կայունության համալիր վերլուծությունը ՀՀ ՖՆ կողմից կիրապարակվի առաջիկայում՝ ներկայացնելով մեթոդաբանության և արդյունքների վերաբերյալ առավել մանրամասն տեղեկատվություն: Միևնույն ժամանակ նշենք, որ ՀՀ կառավարության պարտքի կայունության ներկայացված գնահատումը հիմնվում է ԱՄՀ կողմից մշակված և կիրառվող՝ ֆինանսական շուկային հասանելիություն ունեցող երկրների պարտքի կայունության վերլուծության մեթոդաբանության վրա (MAC DSA): Վերջինիս և դրա՝ ՀՀ պարտքի կայունության վերլուծության համար կիրառման առանձնահատկություններին կարելի է ծանոթանալ ՀՀ ՖՆ կայքում 2019թ.-ին հրապարակված աշխատանքային փաստաթղթում՝ http://www.minfin.am/website/images/files/DSA_MoF_2019_last.pdf:

2020թ-ի հունիսի դրությամբ՝ կազմելով համապատասխանաբար 77.9% և 76.0%: Ծրագրվում է մինչև 2023թ.-ը նշված մասնաբաժինները նվազեցնել մինչև 63.6% և 62.4%, ինչը էականորեն կմեղմի պարտքի պորտֆելի խոցելիության ռիսկերը: Միևնույն ժամանակ, ՀՀ կառավարության պարտքի համար միջազային ֆինանսական շուկայի գնահատականը (ՀՀ երկրի ռիսկի հավելավճար՝ արտարժութային պարտատոմսերի եկամտաբերությունների սփրեդը) 2020թ.-ի հունիսի վերջի դրությամբ միջին ռիսկայնության տիրույթում է պահպանվել՝ չնայած կորոնավիրուսի համավարակի պայմաններում զարգացող երկրների ռիսկայնության գնահատականների վատթարացմանը և այդ թվում՝ ՀՀ արտարժութային պարտատոմսերի եկամտաբերությունների աճին:

ՀՀ կառավարության պարտքի կանխատեսումները ենթակա են էական անորոշության, իսկ կանխատեսումներից շեղման ռիսկերը դեպի վեր ուղղվածության են, ինչպես ցույց է տալիս պարտք ձևավորող գործոնների պատմական տատանողականությունների վրա հիմնվող՝ հավանականությունների բաշխման գրաֆիկը: Մակրոտնտեսական սցենարի ռիսկերի՝ բացասական ուղղվածությամբ շեղման չափը հաշվի առնելով, ՀՀ կառավարության պարտքի կանխատեսումների ռիսկերը դեպի վերև են՝ 2021թ.-ի համար 10-ից 90% հավանականային միջակայքում ուրվագծելով ՀՆԱ-ում 48%-ից 45%, իսկ 2023թ.-ին՝ 43%-ից 78% միջակայք:

Գծապատկեր 4.1. ՀՀ կառավարության պարտքի և համախառն ֆինանսավորման կարիքի սթրես թեստեր*

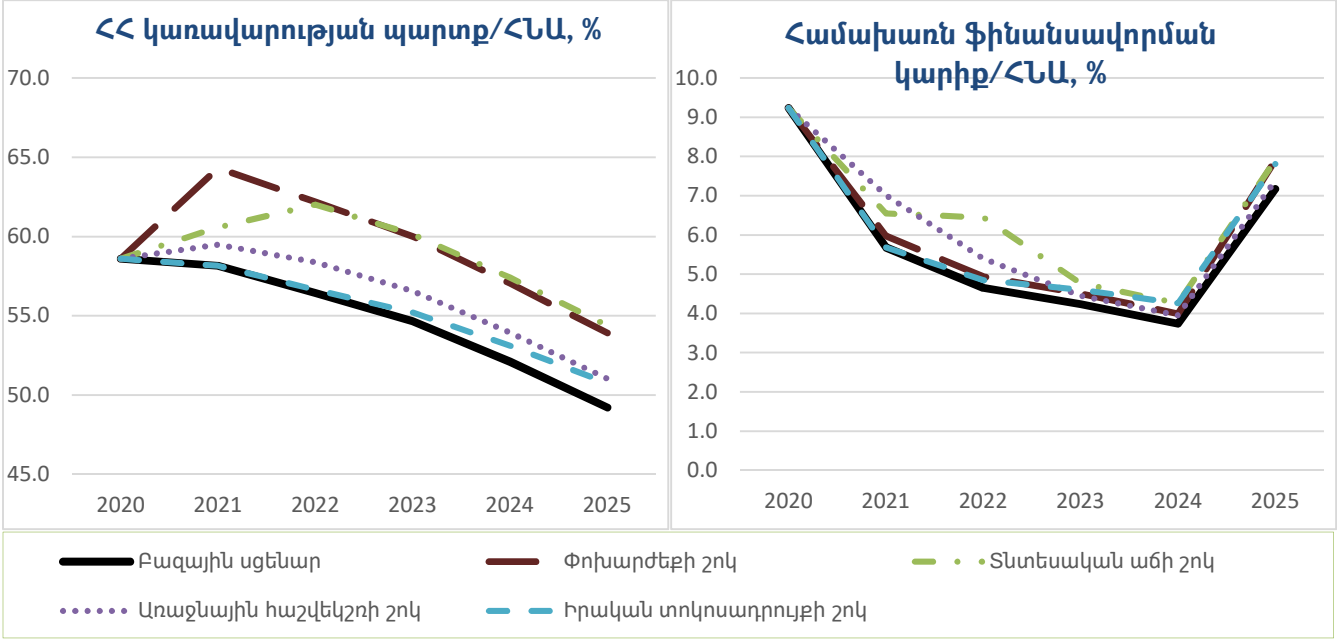

** 2024 և 2025թթ. կանխատեսումները ձևավորվել են «MAC DSA» գործիքակազմի օգնությամբ՝ պոտենցիալին մոտ տնտեսական աճի և 2023թ.-ի համեմատ պետական բյուջեի անփոփոխ հարաբերական ցուցանիշների պայմաններում:*

Աղյուսակ 4.1 *ՀՀ կառավարության պարտքի պորտֆելի ռիսկայնության ցուցանիշներ*

	Շեմեր			ՀՀ ցուցանիշ
	Ցածր	Միջին	Բարձր	
ՀՀ երկրի ռիսկի հավելավճար, բազիսային կետ*	<200	200-600	>600	408.0
Ոչ ռեզիդենտների նկատմամբ պարտքի կշիռ, % ընդհանուր պարտքում**	<15	15-45	>45	76.0
Արտարժութային պարտքի կշիռ, % ընդհանուր պարտքում**	<20	20-60	>60	77.9

*Հաշվարկված է որպես 2020թ. ապրիլ-հունիս ամիսներին երկրորդային շուկայում 2029 և 2025թթ. մարվող ՀՀ եվրոբոնդերի եկամտաբերություններ՝ ԱՄՆ գանձապետական պարտատոմսերի հետ միջին սփրեդ:

**2020թ. հունիսի դրությամբ:

Գծապատկեր 4.2 *ՀՀ կառավարության պարտքի կանխատեսումների հավանականությունների բաշխման գրաֆիկը*

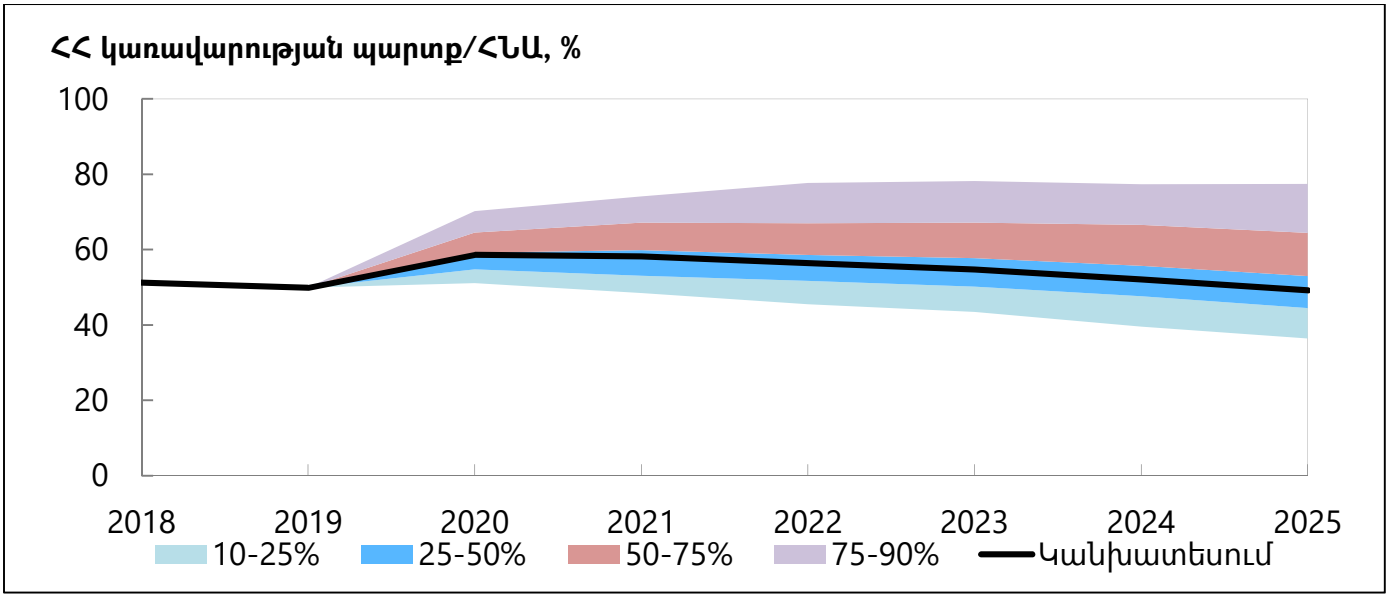

5. ԵՆԹԱԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔԱՅԻՆ ՈԼՈՐՏՆԵՐՈՒՄ ՀԱՐԿԱԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՌԻՍԿԵՐԻ ԳՆԱՀԱՏԱԿԱՆԸ

Ներածություն

Հարկաբյուջետային ռիսկերի գնահատման բարելավման նպատակով Ասիական Զարգացման Բանկի հետ համատեղ մշակվել է ֆիսկալ ռիսկերի կառավարման բարելավման 2019-2023 թվականների ճանապարհային քարտեզը, որով նախանշված նպատակների իրականացման համար կատարվել է նաև ենթակառուցվածքային ոլորտներում, մասնավորապես, էներգետիկայի, տրանսպորտի և ջրային տնտեսության ոլորտների թվով քսան կազմակերպությունների (Ընկերություններ) գործունեությանն առնչվող հարկաբյուջետային ռիսկերի գնահատում: Այս համատեքստում, զուգահեռաբար, իր գործուն աջակցությունն է ցուցաբերել նաև Արժույթի միջազգային հիմնադրամը:

Հարկաբյուջետային ռիսկերի գնահատման նպատակը

Հարկաբյուջետային ռիսկերի այս գնահատման նպատակն է ֆինանսական վիճակի վերլուծության միջոցով գնահատել Ընկերությունների ֆինանսական վիճակի վատթարացման հավանականությունը, որը կարող է հանգեցնել պետական բյուջեից Ընկերություններին չնախատեսված փոխառությունների, սուբսիդիաների տրամադրման, սեփական կապիտալի համալրման կամ այլ վճարումներ կատարելու անհրաժեշտության, ինչպես նաև Ընկերությունների կողմից պետական բյուջե կանխատեսված շահութաբաժինների, ստացված վարկային միջոցների օգտագործման դիմաց հաշվարկված տոկոսների չվճարման և մայր գումարների չմարման:

Հարկաբյուջետային ռիսկերի գնահատման մեթոդաբանություն

Ընկերությունների կողմից ներկայացված ֆինանսական հաշվետվությունների հիման վրա հարկաբյուջետային ռիսկերի գնահատման համար կիրառվել է Արժույթի միջազգային հիմնադրամի (ԱՄՀ) կողմից հրապարակված՝ «Կորպորատիվ հատվածից առաջացող ֆիսկալ ռիսկերի կառավարման ուղեցույց»-ում (այսուհետ՝ ԱՄՀ ուղեցույց), ինչպես նաև Ասիական զարգացման բանկի խորհրդատուի հետ մշակված և ՀՀ ֆինանսների նախարարի 14.09.2018թ. N439-Ա հրամանով հաստատված «Ֆիսկալ ռիսկերի գնահատման ձեռնարկ»-ում ներկայացված մեթոդաբանությունը, որի համաձայն Ընկերությունների ֆինանսական վիճակի վատթարացման հավանականությունը կանխատեսելու համար հաշվարկվել է միջազգայնորեն այդ նպատակով ընդունված Է. Ալթմանի «Z-միավոր» կոչվող հսկիչ ցուցանիշը: Զուգահեռաբար Ընկերությունների ֆինանսական հուսալիության մասին լրացուցիչ տեղեկատվության ստացման, ինչպես նաև «Z-միավոր»-ի ստուգաճշտման համար կիրառվել են լրացուցիչ ֆինանսական գործակիցներ (շահութաբերության, իրացվելիության, վճարունակության հաշվարկման համար), որոնք արտացոլում են կապը Ընկերությունների ֆինանսական հաշվետվությունների տարբեր հոդվածների միջև:

Էներգետիկայի ոլորտի պետական մասնակցությամբ ընկերություններ

Էներգետիկայի ոլորտի դիտանցման ենթարկված թվով ութ պետական մասնակցությամբ ընկերությունների (Ընկերություններ) գործունեության արդյունքում հարկաբյուջետային ռիսկերն են.

● Ընկերությունների ֆինանսական վիճակի վատթարացման դեպքում որպես ժամանակավոր օգնություն չնախատեսված բյուջետային վարկերի տրամադրման կամ սեփական կապիտալի համալրման համար բյուջետային հատկացումների անհրաժեշտության առաջացում,

● Ընկերություններին չնախատեսված սուբսիդիաների տրամադրում կամ այլ վճարումներ կատարելու անհրաժեշտություն,

● Ընկերություններից պետական բյուջեի մուտքերի կազմում նախատեսված շահութաբաժինների չստացում,

● ՀՀ պետական բյուջեից Ընկերություններին տրամադրված վարկային միջոցների օգտագործման դիմաց հաշվարկված տոկոսների չվճարում և մայր գումարների չմարում:

2019թ. ընթացքում (այսուհետ՝ հաշվետու ժամանակաշրջան) էներգետիկայի ոլորտի (այսուհետ՝ Ոլորտ) Ընկերությունների հիմնական գործունեությունից ստացված հանրագումարային եկամուտները կազմել են 111,9 մլրդ դրամ 2018թ. (այսուհետ՝ նախորդ ժամանակաշրջան) 124,7 մլրդ դրամի դիմաց, կամ 12,8 մլրդ դրամով պակաս (10.3%-ով): Հաշվետու ժամանակաշրջանում այդ Ընկերությունների հանրագումարային ծախսերը կազմել են 108,9 մլրդ դրամ՝ նախորդ ժամանակաշրջանի 122,8 մլրդ դրամի դիմաց՝ կամ 13,9 մլրդ դրամով պակաս (11,3%-ով):

Ընկերությունների հանրագումարային 111,9 մլրդ դրամ ընդհանուր եկամուտների և 108,9 մլրդ դրամ ընդհանուր ծախսերի արդյունքում հաշվետու ժամանակաշրջանում շահույթը կազմել է 3,0 մլրդ դրամ, իսկ զուտ շահույթը կազմել է 2,6 մլրդ դրամ, նախորդ ժամանակաշրջանի 2,9 մլրդ դրամի դիմաց (տես աղյուսակ 5.1):

Աղյուսակ 5.1 *Էներգետիկայի ոլորտի պետական մասնակցությամբ ընկերությունների հանրագումարային զուտ շահույթը (վնասը) ըստ տարիների*

հազ. դրամ

	2017թ.	2018թ.	2019թ.
	Փաստ.	Փաստ.	Փաստ.
Էներգետիկայի ոլորտի պետական մասնակցությամբ ընկերությունների հանրագումարային շահույթը հարկումից հետո	**(5,214,707.0)**	**2,877,833.8**	**2,579,309.3**
«Հայկական ատոմակայան» ՓԲԸ	(3,682,342.0)	(2,765,702.0)	(2,521,168.0)
«Բարձրավոլտ էլեկտրական ցանցեր» ՓԲԸ	5,621,887.0	3,370,279.0	3,783,925.0

	2017թ.	2018թ.	2019թ.
	Փաստ.	Փաստ.	Փաստ.
«Երևանի ջերմաէլեկտրակենտրոն (ՋԷԿ)» ՓԲԸ	(7,123,321.0)	2,206,620.8	1,262,087.3
«Էլեկտրաէներգետիկական համակարգի օպերատոր» ՓԲԸ	1,242.0	5,740.0	17,908.0
«Էներգակարգաբերում» ՓԲԸ[21]	2,848.0	6,449.0	-
«Հաշվարկային կենտրոն» ՓԲԸ	25,315.0	31,990.0	15,133.0
«Հայատոմ» ՓԲԸ	(48,096.0)	11,872.0	11,468.0
«Անալիտիկ» ՓԲԸ	9,353.0	10,585.0	9,956.0

Հաշվետու ժամանակաշրջանում նախորդ ժամանակաշրջանի նկատմամբ Ընկերությունների հանրագումարային սեփական կապիտալը նվազել է մոտ 2.0 մլրդ դրամով (2.3%-ով) և կազմել 83.2 մլրդ դրամ: Ընդ որում Ընկերությունների հանրագումարային պարտավորությունները 4.6 անգամ գերազանցում են սեփական կապիտալի հանրագումարային մեծությանը (տես աղյուսակ 5.2):

Աղյուսակ 5.2 *Էներգետիկայի ոլորտի պետական մասնակցությամբ ընկերությունների հանրագումարային հաշվապահական հաշվեկշիռը 2017թ. դեկտեմբերի 31-ի, 2018թ. դեկտեմբերի 31-ի և 2019թ. դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ*

հազ. դրամ

Հաշվեկշռային հոդվածներ	2017թ.	2018թ.	2019թ.
1. Ընդամենը ակտիվներ	374,591,875.0	435,287,267.9	466,665,802.2
- Ընթացիկ ակտիվներ	81,579,395.0	79,960,062.9	84,423,033.2
- Ոչ ընթացիկ ակտիվներ	293,012,480.0	355,327,205.0	382,242,768.9
2. Ընդամենը պարտավորություններ	292,908,638.0	350,159,009.6	383,500,663.1
- Ընթացիկ պարտավորություններ	74,564,883.0	66,335,523.5	66,024,817.6

[21] Համաձայն ՀՀ կառավարության 2019 թվականի հունվարի 31-ի ««Էներգակարգաբերում» փակ բաժնետիրական ընկերությունը «Էներգետիկայի գիտահետազոտական ինստիտուտ» փակ բաժնետիրական ընկերությանը միացման ձևով վերակազմակերպելու մասին» N54-Ա որոշման, 2019թ. վերլուծությունը իրականացվել է թվով 7 ընկերությունների ցուցանիշների հիման վրա:

- Ոչ ընթացիկ պարտավորություններ	218,343,755.0	283,823,486.1	317,475,845.5
3. Սեփական կապիտալ (զուտ ակտիվներ)	81,683,237.0	85,128,259.0	83,165,139.0

Վարկային պարտավորությունների հետ կապված անհրաժեշտ է նշել, որ Ընկերությունները չունեն ժամկետանց վարկային պարտավորություններ, ինչպես նաև ՀՀ կառավարության կողմից բյուջետային երաշխիքներ չեն ստացել: Ընդ որում «Երևանի ՋԷԿ», «Բարձրավոլտ էլեկտրական ցանցեր» և «Հայկական ատոմային էլեկտրակայան» ՓԲԸ-ները հանդիսանում են միջազգային կազմակերպությունների և օտարերկրյա պետությունների աջակցությամբ իրականացվող նպատակային վարկային ծրագրերի շրջանակներում ենթավարկային պայմանագրերով Ոլորտին տրամադրված վարկային միջոցների խոշորագույն ստացողներից:

Ընկերությունները ներգրավված չեն այնպիսի տեղական կամ միջազգային դատական վարույթներում, որոնք կարող են էական ազդեցություն ունենալ այդ Ընկերությունների ֆինանսական վիճակի վրա:

Հաշվետու ժամանակաշրջանում որոշ Ընկերությունների ֆինանսական կատարողականի փոքր-ինչ բարելավման արդյունքում ստացված շահութաբաժինները կազմել են 49.5 մլն դրամ՝ կանխատեսվող 36.0 մլն դրամի փոխարեն: Հետևաբար, 2019թ. փաստացի շահութաբաժինների գումարը 13.4 մլն դրամով գերազանցել է կանխատեսվող ցուցանիշը, որը պայմանավորված է «Հաշվարկային կենտրոն» ՓԲԸ-ի մոտ 3 անգամ ավել շահութաբաժնի վճարմամբ:

Ընկերությունների հարկաբյուջետային ռիսկերի գնահատման համար կիրառված ֆինանսական գործակիցների ամփոփ արդյունքները և պրակտիկայում ընդունված թույլատրելի սահմանային նորմաները ներկայացված են աղյուսակում:

Աղյուսակ 5.3 *Էներգետիկայի ոլորտի պետական ընկերությունների հանրագումարային ֆինանսական ցուցանիշները*

Ցուցանիշ	2017թ.	2018թ.	2019թ.	Թույլատրելի սահմանային նորմա
Ծախսերի վերականգնման գործակից	1.1	1.0	1.0	Առնվազն 1
Զուտ շահույթի մարժա (%)	(4.6)	2.4	2.4	Առնվազն 8%
Արագ իրացվելիության գործակից	0.5	0.3	0.4	Առնվազն 1
Դեբիտորական պարտքերի	70.3	36.1	48.5	Առավելագույնը՝ 60 օր

Ցուցանիշ	2017թ.	2018թ.	2019թ.	Թույլատրելի սահմանային նորմա
շրջանառություն (օր)				
Պարտքի սպասարկման գործակից	0.1	0.3	0.3	Առավելագույնը 0.5
Վերաֆինանսավորման գործակից	3.1	3.9	2.7	Առավելագույնը 1
Z- միավոր	0.72	0.8	0.8	Ապահով գոտի Z>2.6, Գորշ գոտի 1.1<Z<2.6, Ծանր գոտի Z<1.1

Ինչպես երևում է աղյուսակից, հաշվետու ժամանակաշրջանում սնանկացման կանխատեսման Ալթմանի Z-միավորը վկայում է Ընկերությունների ֆինանսական վիճակի վատթարացման նշանակալի հավանականության մասին (գործակիցը՝ Z=0.8, գտնվում է սահմանված ծանր գոտում՝ Z<1.1):

Ստուգաճշտող լրացուցիչ ֆինանսական վեց գործակիցներից երեքը չեն համապատասխանում միջազգային պրակտիկայում ընդունված թույլատրելի սահմանային նորմային և վկայում են ֆինանսական վիճակի վատթարացման բարձր հավանականության մասին:

Զուտ շահույթի մարժան բնութագրում է բիզնեսի գործառնական արդյունավետությունը: Այն հաշվետու ժամանակաշրջանում 2.4% է, որը Ոլորտի որոշ Ընկերությունների վնասով աշխատելու արդյունք է և դեռևս ցածր է միջազգային պրակտիկայում կիրառվող շեմային մակարդակից:

Արագ իրացվելիության գործակիցը հաշվետու ժամանակաշրջանում նախորդ ժամանակաշրջանի նկատմամբ աճել է 0.1 կետով և կազմել 0.4, դեռևս ցածր մնալով միջազգային պրակտիկայում կիրառվող շեմային մակարդակից, որը փաստում է, որ որոշ Ընկերություններ կարող են արագ իրացվելի ընթացիկ ակտիվների հաշվին մարել ընթացիկ պարտավորությունների ընդամենը 40 տոկոսը:

Դեբիտորական պարտքերի վերադարձելիության միջին ժամանակաշրջանի ցուցանիշը հաշվետու ժամանակաշրջանում նախորդ ժամանակաշրջանի ցուցանիշի նկատմամբ չնայած ցուցաբերել է աճման դինամիկա, այնուամենայնիվ հաշվետու տարում մնացել է սահմանային նորմայի միջակայքում (հաշվետու տարում նախորդ տարվա նկատմամբ առևտրային և այլ դեբիտորական պարտքերը նվազել են 2.3 մլրդ դրամով կամ 18.9%-ով): Այսինքն, Ոլորտի որոշ ընկերությունների դեբիտորական պարտքերի կուտակումը չնայած ցածր է սահմանված շեմից, այնուամենայնիվ, այն դեռևս բարելավման կարիք ունի:

Վերաֆինանսավորման գործակիցը հաշվետու ժամանակաշրջանում նախորդ ժամանակաշրջանի նկատմամբ դրսևորել է նվազման դինամիկա և կազմել 2.7, որը դեռևս բավա-կանին բարձր է միջազգային պրակտիկայում կիրառվող շեմային մակարդակից: Դա փաստում է, որ որոշ Ընկերություններ ի վիճակի չեն գործառնություններից ստացվող դրամական հոսքերի հաշվին կատարել իրենց ընթացիկ պարտավորությունները:

Հաշվի առնելով, որ հաշվետու ժամանակաշրջանում Ընկերությունների համար հաշվարկված Z-միավորը վկայում է Ընկերությունների ֆինանսական վիճակի վատթարանալու բարձր հավանականության մասին, այս դեպքում, անկախ լրացուցիչ գործակիցներից, Ընկերությունների ֆինանսական վիճակի վատթարացման հավանականությունը նշանակալի է:

3.1 Մասնավոր ընկերություններ

Էներգետիկայի ոլորտի դիտանցման ենթարկվող մասնավոր Ընկերությունների գործունեության արդյունքում հարկաբյուջետային ռիսկերն են.

- ՀՀ պետական բյուջեից մասնավոր Ընկերություններին չնախատեսված փոխառությունների տրամադրում կամ սեփական կապիտալի համալրում,
- Մասնավոր Ընկերություններին սուբսիդիաների տրամադրում կամ այլ վճարումներ կատարելու անհրաժեշտություն,
- ՀՀ պետական բյուջեից մասնավոր Ընկերություններին տրամադրված վարկերի դիմաց տոկոսների չվճարում և մայր գումարների չմարում:

Հաշվետու ժամանակաշրջանի ընթացքում էներգետիկայի ոլորտի դիտանցման ենթարկված մասնավոր ընկերությունների (թվով հինգ) հիմնական գործունեությունից ստացված հանրագումարային եկամուտները նախորդ ժամանակաշրջանի նկատմամբ ավելացել են 23.3 մլրդ դրամով և կազմել 463.1 մլրդ դրամ:

Հաշվետու ժամանակաշրջանում Ընկերությունների հանրագումարային ծախսերը կազմել են 436.3 մլրդ դրամ՝ նախորդ ժամանակաշրջանի 437.4 մլրդ դրամի դիմաց՝ նվազելով 1.1 մլրդ դրամով (0.25%-ով):

Ընկերությունների 463.1 մլրդ դրամ ընդհանուր եկամուտների և 436.3 մլրդ դրամ ընդհանուր ծախսերի արդյունքում հաշվետու ժամանակաշրջանում շահույթը կազմել է 26.8 մլրդ դրամ:

Աղյուսակ 5.4 *Էներգետիկայի ոլորտի մասնավոր ընկերությունների հանրագումարային զուտ շահույթն ըստ տարիների*

հազ. դրամ

Մասնավոր ընկերություններ	2017թ.	2018թ.	2019թ.
	Փաստ.	Փաստ.	Փաստ.
ԸՆԴԱՄԵՆԸ	(1,298,881.0)	16,154,475.0	14,830,506.0
1. «Հրազդան ՋԷԿ» ԲԲԸ	1,248,326.0	2,835,161.0	2,382,469.0
2. «Գազպրոմ Արմենիա» ՓԲԸ	(9,364,000.0)	14,920,000.0	524,000.0
2.1 «Տրանսգազ» ՍՊԸ*	64,049.0	(5,811.0)	23,776.0

Մասնավոր ընկերություններ	2017թ.	2018թ.	2019թ.
	Փաստ.	Փաստ.	Փաստ.
3.«Միջազգային էներգետիկ կորպորացիա» ՓԲԸ	98,744.0	(12,353,723.0)	159,937.0
4. «Հայաստանի էլեկտրական ցանցեր» ՓԲԸ	6,654,000.0	10,753,037.0	11,764,100.0

*«Տրանսգազ» ՍՊԸ-ի ցուցանիշները ներառված են «Գազպրոմ Արմենիա» ՓԲԸ-ի ցուցանիշներում:

Վարկային պարտավորությունների հետ կապված անհրաժեշտ է նշել, որ Ընկերությունները չունեն ժամկետանց վարկային պարտավորություններ, ինչպես նաև ՀՀ կառավարության կողմից բյուջետային երաշխիքներ չեն ստացել: Ընդ որում «Հայաստանի էլեկտրական ցանցեր» և «Միջազգային էներգետիկ կորպորացիա» ՓԲԸ-ները հանդիսանում են միջազգային կազմակերպությունների և օտարերկրյա պետությունների աջակցությամբ իրականացվող նպատակային վարկային ծրագրերի շրջանակներում ենթավարկային պայմանագրերով ոլորտին տրամադրված վարկային միջոցների խոշորագույն ստացողներից:

Ընկերությունները ներգրավված չեն այնպիսի տեղական կամ միջազգային դատական վարույթներում, որոնք կարող են էական ազդեցություն ունենալ այդ Ընկերությունների ֆինանսական վիճակի վրա:

Ընկերությունների հարկաբյուջետային ռիսկերի գնահատման համար կիրառված ֆինանսական գործակիցների ամփոփ արդյունքները և պրակտիկայում ընդունված թույլատրելի սահմանային նորմաները ներկայացված են աղյուսակում:

Աղյուսակ 5.5 *Էներգետիկայի ոլորտի մասնավոր ընկերությունների հանրագումարային ֆինանսական ցուցանիշները*

Ցուցանիշ	2017թ.	2018թ.	2019թ.	Թույլատրելի սահմանային նորմա
Ծախսերի վերականգնման գործակից	1.1	1.1	1.1	Առնվազն 1
Զուտ շահույթի մարժա (%)	(0.3)	3.7	3.2	Առնվազն 8%
Արագ իրացվելիության գործակից	0.4	2.8	2.8	Առնվազն 1
Դեբիտորական պարտքերի շրջանառություն (օր)	58.3	54.6	57.9	Առավելագույնը 60 օր
Պարտքի սպասարկման գործակից	0.2	0.1	0.1	Առավելագույնը 0.5
Վերաֆինանսավորման գործակից	1.3	1.0	0.7	Առավելագույնը 1

Z միավոր	(0.06)	1.23	1.4	Ապահով գոտի՝ Z>2.6, Գորշ գոտի՝ 1.1<Z<2.6, Ծանր գոտի՝ Z<1.1:

Ինչպես երևում է աղյուսակից հաշվետու ժամանակաշրջանում սնանկացման կանխատեսման Ալթմանի Z-միավորը վկայում է Ընկերությունների ֆինանսական վիճակի վատթարացման միջին հավանականության մասին (Z=1.4 գտնվում է սահմանված գորշ գոտում 1.1< Z<2.6):

Հաշվետու ժամանակաշրջանում ստուգաճշտող լրացուցիչ ֆինանսական վեց գործակիցներից մեկը, չի համապատասխանում միջազգային պրակտիկայում ընդունված թույլատրելի սահմանային նորմային և վկայում են ոչ ծանր ֆինանսական վիճակի հավանականության մասին:

Զուտ շահույթի մարժան բնութագրում է բիզնեսի գործառնական արդյունավետությունը: Հաշվետու ժամանակաշրջանում նախորդ ժամանակաշրջանի նկատմամբ այս ցուցանիշը ցուցաբերել է նվազման դինամիկա և 4.8 տոկոսային կետով պակաս է պրակտիկայում կիրառվող նվազագույն նորմայից:

Արագ իրացվելիության գործակիցը հաշվետու ժամանակաշրջանում նախորդ ժամանակաշրջանի նկատմամբ ևս ցուցաբերել է դրական դինամիկա և կազմել 2.8 (1.8 տոկոսային կետով բարձր մնալով միջազգային պրակտիկայում կիրառվող շեմային մակարդակից), որը փաստում է, որ Ընկերությունները արագ իրացվելի ընթացիկ ակտիվների հաշվին կարող են մարել իրենց ընթացիկ պարտավորությունները:

Վերաֆինանսավորման գործակիցը հաշվետու ժամանակաշրջանում նախորդ ժամանակաշրջանի նկատմամբ նվազել է 0.3 կետով և կազմել է 0.7, որը փաստում է, որ որոշ Ընկերություններն ի վիճակի են գործառնություններից ստացվող իրենց դրամական հոսքերի հաշվին կատարել իրենց ընթացիկ պարտավորությունները:

Հաշվի առնելով, որ հաշվետու ժամանակաշրջանում Ընկերությունների ֆինանսական ծանր վիճակի հավանականությունը գնահատող Z-միավորը վկայում է Ընկերությունների ֆինանսական միջին վիճակի հավանականության մասին (Z=1.4), իսկ լրացուցիչ վեց գործակիցներից մեկը չի համապատասխանում միջազգային պրակտիկայում կիրառվող շեմային մակարդակին, հետևաբար Ընկերությունների ֆինանսական ծանր վիճակի հավանականության վերջնական գնահատականն է «միջին»:

Տրանսպորտի ոլորտի պետական մասնակցությամբ ընկերություններ

Տրանսպորտի ոլորտի դիտանցման ենթարկվող պետական մասնակցությամբ ընկերությունների գործունեության արդյունքում հարկաբյուջետային ռիսկերն են.

- Ընկերությունների ֆինանսական վիճակի վատթարացման արդյունքում որպես ժամանակավոր օգնություն չնախատեսված բյուջետային վարկերի տրամադրման կամ սեփական կապիտալի համալրման համար բյուջետային հատկացումների անհրաժեշտության առաջացում,

● Ընկերություններին չնախատեսված սուբսիդիաների տրամադրում կամ այլ վճարումներ կատարելու անհրաժեշտություն,

● Ընկերություններից պետական բյուջեի մուտքերի կազմում նախատեսված շահութաբաժինների չստացում,

● ՀՀ պետական բյուջեից Ընկերություններին տրամադրված վարկային միջոցների օգտագործման դիմաց հաշվարկված տոկոսների չվճարում և մայր գումարների չմարում:

Հաշվետու ժամանակաշրջանում տրանսպորտի ոլորտի երեք պետական մասնակցությամբ ընկերությունների (այսուհետ՝ Ընկերություններ) հիմնական գործունեությունից ստացված հանրագումարային եկամուտները կազմել են 11.4 մլրդ դրամ՝ նախորդ ժամանակաշրջանի 11.8 մլրդ դրամի դիմաց կամ 0.4 մլրդ դրամով պակաս (3.4%):

Հաշվետու ժամանակաշրջանում այդ Ընկերությունների հանրագումարային ծախսերը կազմել են 8.7 մլրդ դրամ՝ նախորդ ժամանակաշրջանի 8.4 մլրդ դրամի դիմաց՝ կամ ավել 0.3 մլրդ դրամով (3.6%):

Հաշվետու ժամանակաշրջանում Ընկերությունների 11.4 մլրդ դրամ ընդհանուր եկամուտների և 8.7 մլրդ դրամ ընդհանուր ծախսերի արդյունքում շահույթը կազմել է 2.7 մլրդ դրամ, իսկ զուտ շահույթը՝ 2.1 մլրդ դրամ (աղյուսակ 5.6):

Աղյուսակ 5.6 *Տրանսպորտի ոլորտի պետական մասնակցությամբ ընկերությունների հանրագումարային շահույթը (վնասը) ըստ տարիների*

հազ. դրամ

		2017թ.	2018թ.	2019թ.
		Փաստ.	Փաստ.	Փաստ.
N	Տրանսպորտի ոլորտի պետական մասնակցությամբ ընկերությունների հանրագումարային շահույթը հարկումից հետո	2,461,067.0	2,701,095.0	2,116,872.0
1	«Հայաէրոնավիգացիա» ՓԲԸ	2,486,394.0	1,794,986.0	1,357,196.0
2	«Կարեն Դեմիրճյանի անվան Երևանի մետրոպոլիտեն» ՓԲԸ	(27,650.0)	825,467.0	790,219.0
3	«Հայավտոկայարան» ՓԲԸ	2,323.0	80,642.0	(30,543.0)

Աղյուսակ 5.7 *Տրանսպորտի ոլորտի պետական մասնակցությամբ ընկերությունների հանրագումարային հաշվապահական հաշվեկշիռը*

հազ. դրամ

Հաշվեկշռային հոդվածներ	Տրանսպորտի ոլորտի պետական մասնակցությամբ ընկերություններ		
	2017թ.	2018թ.	2019թ.
1. Ընդամենը ակտիվներ	28,147,379.0	28,261,773.0	27,971 012,0
- Ընթացիկ ակտիվներ	7,595,950.00	7,416,624.0	7,693,811.0
- Ոչ ընթացիկ ակտիվներ	20,551,429.00	20,845,149.0	20,277,201.0
2. Ընդամենը պարտավորություններ	16,145,792.0	14,098,044.0	12,668,912.0
- Ընթացիկ պարտավորություններ	1,809,989.00	2,290,818.0	2,019,561.0
- Ոչ ընթացիկ պարտավորություններ	14,335,803.00	11,807,226.0	10,649,351.0
3.Սեփական կապիտալ (զուտ ակտիվներ)	12,001,587.00	14,163,729.0	15,302,100.0

Հաշվետու ժամանակաշրջանում նախորդ ժամանակաշրջանի նկատմամբ Ընկերությունների հանրագումարային սեփական կապիտալն ավելացել է 1.1 մլրդ դրամով (7.7%):

Վարկային պարտավորությունների հետ կապված անհրաժեշտ է նշել, որ Ընկերությունները չունեն ժամկետանց վարկային պարտավորություններ, ինչպես նաև ՀՀ կառավարության կողմից բյուջետային երաշխիքներ չեն ստացել:

Հարկ է նաև նշել, որ «Կարեն Դեմիրճյանի անվան Երևանի մետրոպոլիտեն» ՓԲԸ-ին ՀՀ պետական բյուջեից տրամադրվող սուբսիդիայի հաշվարկներում ներառված են նաև միջազգային ֆինանսական կազմակերպությունների աջակցությամբ իրականացվող վարկային ծրագրերի շրջանակներում այս ընկերությանը ենթավարկային պայմանագրերով տրամադրված վարկերի մայր գումարների և հաշվարկված տոկոսների մարումները:

Ընկերությունները ներգրավված չեն այնպիսի տեղական կամ միջազգային դատական վարույթներում, որոնք կարող են էական ազդեցություն ունենալ իրենց ֆինանսական վիճակի վրա:

Հաշվետու ժամանակաշրջանում ՀՀ պետական բյուջե շահութաբաժիններ վճարվել է միայն «Հայաէրոնավիգացիա» ՓԲԸ-ի կողմից՝ 406.6 մլն դրամ, կանխատեսված 327.3 մլն դրամի փոխարեն:

Ընկերությունների հարկաբյուջետային ռիսկերի գնահատման համար կիրառված ֆինանսական գործակիցների ամփոփ արդյունքները և պրակտիկայում ընդունված թույլատրելի սահմանային նորմաները ներկայացված են աղյուսակ 5.8-ում:

Աղյուսակ 5.8 *Տրանսպորտի ոլորտի պետական ընկերությունների հանրագումարային ֆինանսական ցուցանիշները*

	2017թ.	2018թ.	2019թ.	Թույլատրելի սահմանային նորմա
Ծախսերի վերականգնման գործակից	1.3	1.4	1.3	Առնվազն 1
Զուտ շահույթի մարժա (%)	25.8	26.0	21.3	Առնվազն 8%
Արագ իրացվելիության գործակից	3.8	2.9	3.5	Առնվազն 1
Դեբիտորական պարտքերի շրջանառություն (օր)	65.1	59.0	55.8	Առավելագունը 60 օր
Պարտքի սպասարկման գործակից	0.02	0.02	0.01	Առավելագույնը 0.5
Վերաֆինանսավորման գործակից	0.44	0.55	0.53	Առավելագույնը 1
Z միավոր	3.6	3.9	4.2	Ապահով գոտի՝ Z>2.6, Գորշ գոտի՝ 1.1< Z<2.6, Ծանր գոտի՝ Z<1.1

Ինչպես երևում է աղյուսակից հաշվետու ժամանակաշրջանում սնանկացման կանխատեսման Ալթմանի Z-միավորը վկայում է Ընկերությունների ֆինանսական վիճակի վատթարացման ցածր հավանականության մասին (գործակիցը՝ Z=4.2, գտնվում է սահմանված ապահով գոտում՝ Z>2.6):

Հաշվետու ժամանակաշրջանում ստուգաճշտող լրացուցիչ ֆինանսական վեց գործակիցները հիմնականում ապահովել են միջազգային պրակտիկայում ընդունված թույլատրելի սահմանային նորմաները և վկայում են ֆինանսական ծանր վիճակի ցածր հավանականության մասին:

Հաշվի առնելով, որ հաշվետու ժամանակաշրջանում Ընկերությունների ֆինանսական ծանր վիճակի հավանականությունը գնահատող Z-միավորը վկայում է Ընկերությունների ֆինանսական ծանր վիճակի ցածր հավանականության մասին, իսկ ստուգաճշտող լրացուցիչ ֆինանսական գործակիցները ապահովել են միջազգային պրակտիկայում ընդունված թույլատրելի սահմանային նորմաները և վկայում են ֆինանսական ծանր վիճակի ցածր հավանականության մասին, հետևաբար այս երկու նախնական գնահատումների զուգակցման արդյունքում Ընկերությունների ֆինանսական վիճակի վատթարացման հավանականությունը գնահատվում է ցածր:

Ռոգման ոլորտի պետական մասնակցությամբ ընկերություններ

Ռոգման ոլորտի դիտանցման ենթարկված պետական մասնակցությամբ երկու ընկերությունների գործունեության արդյունքում հարկաբյուջետային ռիսկերն են.

● Ընկերությունների ֆինանսական վիճակի վատթարացման դեպքում որպես ժամանակավոր օգնություն չնախատեսված բյուջետային վարկերի տրամադրման կամ սեփական կապիտալի համալրման համար բյուջետային հատկացումների անհրաժեշտության առաջացում,

● Ընկերություններին չնախատեսված սուբսիդիաների տրամադրում կամ այլ վճարումներ կատարելու անհրաժեշտություն,

● Ընկերություններից պետական բյուջեի մուտքերի կազմում նախատեսված շահութաբաժինների չստացում,

● ՀՀ պետական բյուջեից Ընկերություններին տրամադրված վարկային միջոցների օգտագործման դիմաց հաշվարկված տոկոսների չվճարում և մայր գումարների չմարում:

Հաշվետու ժամանակաշրջանում ոռոգման ոլորտի երկու պետական մասնակցությամբ ընկերությունների (Ընկերություններ) հիմնական գործունեությունից ստացված հանրագումարային եկամուտները կազմել են 2.65 մլրդ դրամ՝ նախորդ ժամանակաշրջանի 3.62 մլրդ դրամի դիմաց կամ 0.97 մլրդ դրամով պակաս (26.8%):

Հաշվետու ժամանակաշրջանում այդ Ընկերությունների հանրագումարային ծախսերը կազմել են 5.72 մլրդ դրամ՝ նախորդ ժամանակաշրջանի 7.74 մլրդ դրամի դիմաց՝ կամ պակաս 2.02 մլրդ դրամով (26.1%):

Հաշվետու ժամանակաշրջանում Ընկերությունների հանրագումարային 2.65 մլրդ դրամ ընդհանուր եկամուտների և 5.72 մլրդ դրամ ընդհանուր ծախսերի արդյունքում վնասը կազմել է 3.07 մլրդ դրամ, իսկ զուտ վնասը նախորդ ժամանակաշրջանի նկատմամբ պակասել է 1.09 մլրդ դրամով (26.1%) ((աղյուսակ):

Աղյուսակ 5.9 *Ոռոգման ոլորտի պետական մասնակցությամբ ընկերությունների հանրագումարային զուտ շահույթը (վնասը) ըստ տարիներ*

հազ. դրամ

		2017թ.	2018թ.	2018թ.
		Փաստ.	Փաստ.	Փաստ.
	Ոռոգման ոլորտի պետական մասնակցությամբ ընկերությունների հանրագումարային շահույթը հարկումից հետո	(2,563,748.0)	(4,175,612.0)	(3,086,788.0)
	«Ջրառ» ՓԲԸ	(2,519,003.0)	(4,170,199.0)	(3,092,914.0)
	«Մելիորացիա» ՓԲԸ	(44,745.0)	(5,413.0)	6,126.0

Հաշվետու ժամանակաշրջանում ոլորտի մասով արձանագրված վնասի առաջացման պատճառները հիմնականում պայմանավորված են ՀԾԿՀ-ի կողմից դեռևս 2007թ. հաստատված սակագներով, որոնց հաշվարկների մեջ ներառված չեն ամորտիզացիոն մասհանումները:

Վարկային պարտավորությունների հետ կապված անհրաժեշտ է նշել, որ Ընկերությունները չունեն ժամկետանց վարկային պարտավորություններ, ինչպես նաև ՀՀ կառավարության կողմից բյուջետային երաշխիքներ չեն ստացել:

Ընկերությունները ներգրավված չեն այնպիսի տեղական կամ միջազգային դատական վարույթներում, որոնք կարող են էական ազդեցություն ունենալ իրենց ֆինանսական վիճակի վրա:

Ընկերությունների հարկաբյուջետային ռիսկերի գնահատման համար կիրառված ֆինանսական գործակիցների ամփոփ արդյունքները և պրակտիկայում ընդունված թույլատրելի սահմանային նորմաները ներկայացված են աղյուսակում:

Աղյուսակ 5.10 *Ոռոգման ոլորտի պետական ընկերությունների հանրագումարային ֆինանսական ցուցանիշները*

Ցուցանիշ	2017թ.	2018թ.	2019թ.	Թույլատրելի սահմանային նորմա
Ծախսերի վերականգնման գործակից	0.5	0.5	0.5	Առնվազն 1
Զուտ շահույթի մարժա (%)	(151.1)	(211.7)	(192.7)	Առնվազն 8%
Արագ իրացվելիության գործակից	1.0	7.7	6.2	Առնվազն 1
Դեբիտորական պարտքերի շրջանառություն (օր)	292.3	388.6	262.0	Առավելագույնը 60 օր
Պարտքի սպասարկման գործակից	0.0	0.0	0.0	Առավելագույնը 0.5
Վերաֆինանսավորման գործակից	0.5	0.2	0.1	Առավելագույնը 1
Z միավոր	48.4	38.3	171.6	Ապահով գոտի՝ Z>2.6, Գորշ գոտի՝ 1.1< Z<2.6, Ծանր գոտի՝ Z<1.1

Ինչպես երևում է աղյուսակից հաշվետու ժամանակաշրջաններում սնանկացման կանխատեսման Ալթմանի Z-միավորը վկայում է Ընկերությունների ֆինանսական ծանր վիճակի բավականին ցածր հավանականության մասին (գործակիցը՝ Z=171.6, գտնվում է սահմանված ապահով գոտում՝ Z>2.6):

Հաշվետու ժամանակաշրջանում ստուգաճշտող լրացուցիչ ֆինանսական վեց գործակիցներից երեքը չեն համապատասխանում միջազգային պրակտիկայում ընդունված թույլատրելի սահմանային նորմային, իսկ Ընկերությունների ֆինանսական ծանր վիճակի հավանականությունը գնահատող Z-միավորը վկայում է Ընկերությունների ֆինանսական ծանր վիճակի ցածր հավանականության մասին, հետևաբար այս երկու նախնական գնահատումների զուգակցման արդյունքում

Ընկերությունների ֆինանսական վիճակի վատթարացման հավանականությունը գնահատվում է միջին:

Պետական-մասնավոր գործընկերություն (ՊՄԳ)

Տրանսպորտի և ջրային տնտեսության ոլորտներում ՊՄԳ սխեմայի ներքո գործում են «Հարավկովկասյան երկաթուղի» և «Վեոլիա Ջուր» ՓԲԸ-ները:

«Հարավկովկասյան երկաթուղի» ՓԲԸ

ՀՀ կառավարության 07.02.2008թ. N83-Ա որոշման հիման վրա Հայաստանի Հանրապետության, «Հարավկովկասյան երկաթուղի» ՓԲԸ-ի և «Ռուսական երկաթուղիներ» ԲԲԸ-ի միջև 13.02.2008թ. կնքվել է «Հայկական երկաթուղու համակարգը «Ռուսական երկաթուղիներ» ԲԲԸ կողմից ստեղծված «Հարավկովկասյան երկաթուղի» ՓԲԸ փոխանցելու մասին» կոնցեսիոն պայմանագիրը:

Հաշվետու ժամանակաշրջանում «Հարավկովկասյան երկաթուղի» ՓԲԸ-ի (այսուհետ՝ Ընկերություն) ընդամենը եկամուտները կազմել են 25.5 մլրդ դրամ նախորդ ժամանակաշրջանի 23.0 մլրդ դրամի դիմաց կամ ավել 10.9%-ով (2.5 մլրդ դրամով), որը հիմնականում պայմանավորված է բեռնափոխադրումների, ուղևորափոխադրումների և այլ մատուցվող ծառայությունների ծավալների ավելացման հետ:

Հաշվետու ժամանակաշրջանում Ընկերության ծախսերը կազմել են 24.3 մլրդ դրամ՝ նախորդ ժամանակաշրջանի 22.8 մլրդ դրամի դիմաց՝ կամ ավել 1.5 մլրդ դրամով (6.8%):

Ընկերության 25.5 մլրդ դրամ ընդհանուր եկամուտների և 24.3 մլրդ դրամ ընդհանուր ծախսերի արդյունքում հաշվետու ժամանակաշրջանում շահույթը կազմել է 1.2 մլրդ դրամ, իսկ զուտ շահույթը՝ 1.1 մլրդ դրամ:

Ընկերության հարկաբյուջետային ռիսկերի գնահատման համար կիրառված ֆինանսական գործակիցների ամփոփ արդյունքները և պրակտիկայում ընդունված թույլատրելի սահմանային նորմաները ներկայացված են աղյուսակում:

Աղյուսակ 5.11 *«Հարավկովկասյան երկաթուղի» ՓԲԸ-ի ֆինանսական ցուցանիշները*

Ցուցանիշ	2017թ.	2018թ.	2019թ.	Թույլատրելի սահմանային նորմա
Ծախսերի վերականգնման գործակից	1.0	1.0	1.1	Առնվազն 1
Զուտ շահույթի մարժա (%)	0.9	2.6	4.5	Առնվազն 8%
Արագ իրացվելիության գործակից	1.3	2.1	2.6	Առնվազն 1

Ցուցանիշ	2017թ.	2018թ.	2019թ.	Թույլատրելի սահմանային նորմա
Դեբիտորական պարտքերի շրջանառություն (օր)	23.8	13.1	23.3	Առավելագույնը 60 օր
Պարտքի սպասարկման գործակից	0.0	0.0	0.0	Առավելագույնը 0.5
Վերաֆինանսավորման գործակից	1.1	1.4	1.0	Առավելագույնը 1
Z միավոր	19.8	18.8	17.8	Ապահով գոտի՝ Z>2.6, Գորշ գոտի՝ 1.1< Z<2.6, Ծանր գոտի Z<1.1

Ինչպես երևում է աղյուսակից հաշվետու ժամանակաշրջանում սնանկացման կանխատեսման Ալթմանի Z-միավորը վկայում է Ընկերության ֆինանսական ծանր վիճակի բավականին ցածր հավանականության մասին (գործակիցը՝ Z=17.8, գտնվում է սահմանված ապահով գոտում՝ Z>2.6):

Հաշվետու ժամանակաշրջանում ստուգաճշտող լրացուցիչ ֆինանսական վեց գործակիցներից մեկը չի համապատասխանում միջազգային պրակտիկայում ընդունված թույլատրելի սահմանային նորմային և վկայում են ֆինանսական ծանր վիճակի միջին հավանականության մասին:

Հաշվետու ժամանակաշրջանում զուտ շահույթի մարժան 3.5 տոկոսային կետով պակաս է պրակտիկայում կիրառվող նվազագույն նորմայից, արագ իրացվելիության գործակիցը հաշվետու ժամանակաշրջանում նախորդ ժամանակաշրջանի նկատմամբ աճել է 0.5-ով և կազմել 2.6, այսինքն Ընկերությունը կարող է առանց պաշարների մեծության արագ իրացվելի ակտիվների հաշվին մարել ընթացիկ պարտավորությունները:

Հաշվի առնելով, որ հաշվետու ժամանակաշրջանում սնանկացման կանխատեսման Ալթմանի Z-միավորը վկայում է Ընկերության ֆինանսական ծանր վիճակի ցածր հավանականության մասին, իսկ հաշվետու ժամանակաշրջանում ստուգաճշտող լրացուցիչ ֆինանսական վեց գործակիցներից մեկը չի համապատասխանում միջազգային պրակտիկայում ընդունված թույլատրելի սահմանային նորմային և վկայում է ֆինանսական ծանր վիճակի միջին հավանականության մասին, հետևաբար այս երկու նախնական գնահատումների զուգակցման արդյունքում Ընկերության ֆինանսական ծանր վիճակի հավանականությունը գնահատվում է ցածր:

Վարկային պարտավորությունների հետ կապված անհրաժեշտ է նշել, որ Ընկերությունը չունի ՀՀ պետական բյուջեի նկատմամբ ենթավարկային պայմանգրերով նախատեսված վարկային պարտավորություններ:

Ընկերությունը ներգրավված չի այնպիսի տեղական կամ միջազգային դատական վարույթներում, որոնք կարող են էական ազդեցություն ունենալ ընկերության ֆինանսական վիճակի վրա:

Հարկ է նաև նշել, որ կոնցեսիոն պայմանագրով նախատեսված է, որ կոնցեդենտը սուբսիդավորում է (մասնակի փոխհատուցում է) համաձայնեցված ծավալներով և ուղղություններով ուղևորափոխադրումների կոնցեսիոների (Ընկերության) տարեկան վնասը կոնցեսիոների կողմից անկախ աուդիտորի կողմից այդ վնասների հաստատված հաշվարկների ներկայացման պարագայում:

Սուբսիդիայի համաձայնեցված չափը կազմում է 2015թ. 25%, 2016թ. մինչև 2038թ. 30 տոկոս (2015թ. համար 344.1 մլն դրամ, 2016թ.՝ 312.8 մլն դրամ, իսկ 2017թ-ին 301.7 մլն դրամ, 2018թ-ին՝ 347.0 մլն դրամ, 2019թ. նախատեսվել է 352.0 մլն դրամ, փաստացի վճարվել է 377.8 մլն դրամ):

Միաժամանակ կոնցեսիոն պայմանագրով նախատեսված է նաև, որ կոնցեսիոները կոնցեդենտին պետք է վճարի տարեկան կոնցեսիոն վճար՝ համախառն հասույթի 2%-ի չափով (2015թ.՝ 344.1 մլն դրամ, 2016թ.՝ 312.8 մլն դրամ, 2017թ.՝ 301.7 մլն դրամ, իսկ 2018թ.՝ 347.0 մլն դրամ, 2019թ. փաստացի վճարվել է 377.8 մլն դրամ):

Հետևաբար հաշվի առնելով, որ ՀՀ պետական բյուջեից տրամադրվող սուբսիդիայի և Ընկերության կողմից վճարվող կոնցեսիոն վճարի չափերը համեմատելի են, ուստի Ընկերության կողմից ՀՀ պետական բյուջեի վճարվող կոնցեսիոն վճարի չվճարման ռիսկը գնահատվում է բավականին ցածր:

Միաժամանակ հաշվի առնելով վերոգրյալը, ինչպես նաև Ընկերության ֆինանսատնտեսական գործունեության վերլուծության արդյունքները՝ ՀՀ պետական բյուջեից Ընկերությանը չնախատեսված փոխառությունների, սուբսիդիաների (այդ թվում լրացուցիչ) տրամադրման, սեփական կապիտալի համալրման կամ այլ վճարումներ կատարելու անհրաժեշտության, ինչպես նաև Ընկերության կողմից ՀՀ պետական բյուջե վճարվող կոնցեսիոն վճարի չվճարման ռիսկը գնահատվում է ցածր:

«Վեոլիա Ջուր» ՓԲԸ

21.11.2016թ. ՀՀ կառավարության և «Վեոլիա Օ Կոմպանի Ժեներալ Դեզ Օ» կոմանդիտային բաժնետիրական ընկերության և «Վեոլիա Ջուր» ՓԲԸ-ի (այսուհետ՝ Ընկերություն) միջև կնքվել է «Երևան Ջուր», «Հայջրմուղկոյուղի», «Լոռի-ջրմուղկոյուղի», «Շիրակ-ջրմուղկոյուղի» և «Նոր Ակունք» փակ բաժնետիրական ընկերությունների կողմից օգտագործվող ու պահպանվող ջրային համակարգերի և այլ գույքի վարձակալության պայմանագիր՝ 15 տարի ժամկետով (Վարձակալական պայմանգիր):

Վարձակալական պայմանգրի 9-րդ հոդվածի համաձայն Ընկերության կողմից մատուցվող ջրամատակարարման և կեղտաջրերի հեռացման ծառայությունների սակագները կարգավորվում և հաստավում են Հանրային ծառայությունները կարգավորող հանձնաժողովի կողմից:

Միաժամանակ Վարձակալական պայմանագրի 8-րդ հոդվածի համաձայն Ընկերությունը պարտավոր է յուրաքանչյուր կիսամյակ վճարել վարձակալության վճար՝ համաձայն նախատեսված վարձակալության վճարի վճարման ժամանակացույցի: Վարձակալության վճարի ամբողջական գումարը կազմել է 89.7 մլրդ ՀՀ դրամ:

Հաշվետու ժամանակաշրջանում «Վեոլիա Ջուր» ՓԲԸ-ի (այսուհետ՝ Ընկերություն) ընդամենը եկամուտները կազմել են 22.4 մլրդ դրամ նախորդ ժամանակաշրջանի 21.4 մլրդ դրամի դիմաց՝ կամ ավել 4.6%-ով (1.0 մլրդ դրամով):

Հաշվետու ժամանակաշրջանում Ընկերության ծախսերը կազմել են 19.2 մլրդ դրամ՝ նախորդ ժամանակաշրջանի 19.4 մլրդ դրամի դիմաց՝ կամ պակաս 1.0%-ով (0.2 մլրդ դրամով):

Ընկերության 22.4 մլրդ դրամ ընդհանուր եկամուտների և 19.2 մլրդ դրամ ընդհանուր ծախսերի արդյունքում հաշվետու ժամանակաշրջանում շահույթը կազմել է 3.2 մլրդ դրամ:

Ընկերության հարկաբյուջետային ռիսկերի գնահատման համար կիրառված ֆինանսական գործակիցների ամփոփ արդյունքները և պրակտիկայում ընդունված թույլատրելի սահմանային նորմաները ներկայացված են աղյուսակում:

Աղյուսակ 5.12 *«Վեոլիա Ջուր» ՓԲԸ-ի ֆինանսական ցուցանիշները*

Ցուցանիշ	2017թ.	2018թ.	2019թ.	Թույլատրելի սահմանային նորմա
Ծախսերի վերականգնման գործակից	1.0	1.1	1.2	Առնվազն 1
Զուտ շահույթի մարժա (%)	(2.2)	(14.1)	(9.0)	Առնվազն 8%
Արագ իրացվելիության գործակից	3.7	0.6	1.0	Առնվազն 1
Դեբիտորական պարտքերի շրջանառություն (օր)	79.3	72.3	74.3	Առավելագույնը 60 օր
Պարտքի սպասարկման գործակից	0.0	0.1	0.0	Առավելագույնը 0.5
Վերաֆինանսավորման գործակից	1.2	5.3	2.1	Առավելագույնը 1
Z միավոր	1.1	(1.3)	(0.5)	Ապահով գոտի՝ Z>2.6, Գորշ գոտի՝ 1.1< Z<2.6, Ծանր գոտի Z<1.1

Ինչպես երևում է աղյուսակից հաշվետու ժամանակաշրջաններում սնանկացման կանխատեսման Ալթմանի Z-միավորը վկայում է Ընկերության ֆինանսական վիճակի վատթարացման նշանակալի հավանականության մասին (գործակիցը՝ Z=-0.5 գտնվում է սահմանված ծանր գոտում՝ Z<1.1):

Հաշվետու ժամանակաշրջանում ստուգաճշտող լրացուցիչ ֆինանսական վեց գործակիցներից երեքը չեն համապատասխանում միջազգային պրակտիկայում ընդունված թույլատրելի սահմանային նորմային և վկայում են ֆինանսական ծանր վիճակի հավանականության մասին:

Հաշվետու ժամանակաշրջանում զուտ շահույթի մարժան 17.0 տոկոսային կետով պակաս է պրակտիկայում կիրառվող նվազագույն նորմայից:

Վարկային պարտավորությունների հետ կապված անհրաժեշտ է նշել, որ Ընկերությունը չունի ՀՀ պետական բյուջեի նկատմամբ ենթավարկային պայմանգրերով նախատեսված վարկային պարտավորություններ:

Ընկերությունը ներգրավված չի այնպիսի տեղական կամ միջազգային դատական վարույթներում, որոնք կարող են էական ազդեցություն ունենալ ընկերության ֆինանսական վիճակի վրա:

Հաշվի առնելով, որ հաշվետու ժամանակաշրջաններում սնանկացման կանխատեսման Ալթմանի Z-միավորը վկայում է Ընկերության ֆինանսական ծանր վիճակի բարձր հավանականության մասին, իսկ հաշվետու ժամանակաշրջանում ստուգաճշտող լրացուցիչ ֆինանսական վեց գործակիցներից երեքը չեն համապատասխանում միջազգային պրակտիկայում ընդունված թույլատրելի սահմանային նորմային և վկայում են ֆինանսական ծանր վիճակի հավանականության մասին, հետևաբար այս երկու նախնական գնահատումների զուգակցման արդյունքում Ընկերության ֆինանսական վիճակի հավանականությունը նշանակալի է:

Պետություն-մասնավոր գործընկերության (ՊՄԳ) ձևաչափով գործող ընկերությունների պայմանագրերից բխող պայմանական պարտավորությունների վերլուծություն.

Վերլուծության են ենթարկվել ստորև ներկայացված ՊՄԳ ձևաչափով գործող թվով երեք ընկերությունների պայամանագրերը:

Անվանում	Ոլորտ	Սկիզբ	Ավարտ	Պայմանական պարտավորությունների ֆիսկալ ռիսկի կարգավիճակը	
				Մինչև COVID 19	COVID-19 ի պայմաններում
«Հարավկովկասյան երկաթուղի» ՓԲԸ	Տրանսպորտ	2008թ.	2038թ.	Միջին	Բարձր
«Վեոլիա Ջուր» ՓԲԸ	Ջրամատակարարում և կեղտաջրերի հեռացում	2016թ.	2031թ.	Միջին	Միջին
«Արմենիա միջազգային օդանավակայաններ» ՓԲԸ	Տրանսպորտ	2002թ.	2032թ.	Ցածր	Բարձր

Համաձայն ՊՄԳ պայմանագրերի՝ պայմանական պարտավորությունների նյութականացման ռիսկը եղել է միջին կամ ցածր, սակայն COVID 19-ի ճգնաժամի պայմաններում ռիսկի աստիճանը

բարձրացել է ՊՄԳ բոլոր պայմանագրերի համար, հաշվի առնելով, որ ճգնաժամն այս կամ այլ կերպ ազդում է ընկերությունների դրամական հոսքերի վրա, ինչն իր հերթին մեծացնում է պայամանագրի վերաբանակցման և վաղաժամ դադարեցման ռիսկերը:

COVID 19-ի ճգնաժամային իրավիճակով պայմանավորված ՊՄԳ ընկերությունների կորպորատիվ ռիսկերի նախորդ վերլուծությունների օգտակարությունը կարող է նվազել, քանի որ ֆինանսական հաշվետվությունների թվերը ներկայացնում են անցյալը, իսկ ներկա պայմաններում առավել կարևոր է դրամական միջոցների ընթացիկ դիրքը, բաժնետերերի և վարկատուների կողմից ՊՄԳ ընկերությանն աջակցելու կարողությունն ու պատրաստակամությունը, ինչպես նաև ՀՀ կառավարության հետ ընդունելի պայմանավորվածություններ ձեռք բերելու պատրաստակամությունը՝ հաշվի առնելով ճգնաժամի տևողության և դրա հետևանքների հետ կապված անորոշության բարձր մակարդակը:

Ստորև ներկայացվում է յուրաքանչյուր ՊՄԳ պայմանագրի հակիրճ նկարագրությունը:

«Հարավկովկասյան երկաթուղի» ՓԲԸ.

ՀՀ կառավարության 07.02.2008թ. N83-Ա որոշման հիման վրա Հայաստանի Հանրապետության, «Հարավկովկասյան երկաթուղի» ՓԲԸ-ի և «Ռուսական երկաթուղիներ» ԲԲԸ-ի միջև 13.02.2008թ. կնքվել է «Հայկական երկաթուղու համակարգը «Ռուսական երկաթուղիներ» ԲԲԸ կողմից ստեղծված «Հարավկովկասյան երկաթուղի» ՓԲԸ փոխանցելու մասին» կոնցեսիոն պայմանագիրը:

Կոնցեսիոն պայմանագիրը ներառում է վնասի սուբսիդավորում ուղևորափոխադրման ոչ շահութաբեր երթուղիների համար, ինչն էլ նյութականացել է յուրաքանչյուր տարի: Սակայն վճարման ենթակա գումարների առավելագույն չափը սահմանափակվում է տարեկան կոնցեսիոն վճարի չափով: Ըստ առկա պատմական տեղեկատվության, կոնցեսիոն պայմանագրի մեկնարկից ի վեր ոչ մի այլ պայմանական պարտավորության նյութականացում տեղի չի ունեցել:

Կոնցեսիոն պայմանագիրը նախատեսում է նաև փոխհատուցումներ մի շարք դեպքերում, որոնց նյութականացման ռիսկի հավանականությունն ավելանում է պայմանավորված համավարակի հետ կապված ճգնաժամով: Այդպիսի դեպքերից են՝

Օրենսդրության անբարենպաստ փոփոխություն,

Անհաղթահարելի ուժի ազդեցության մեղմման ծախսեր,

Անհաղթահարելի ուժի հետևանքով պայմանագրի վաղաժամ դադարեցման հետ կապված վճարումներ,

Կոնցեդենտի դեֆոլտի հիմքով պայմանագրի վաղաժամ դադարեցման վճարներ,

Փոխադարձ համաձայնությամբ պայմանագրի վաղաժամ դադարեցման վճարներ:

Կոնցեսիոն պայմանագրի վաղաժամ դադարեցման վճարների մասով պայմանական պարտավորությունները չափելի են և առավելագույն ազդեցությունը գնահատվում է 96.9 մլրդ ՀՀ

դրամ[22]: Վաղաժամ դադարեցումը ենթադրում է նաև շարժակազմի ձեռք բերման և այլընտրանքային գործընկերոջ ընտրության գործընթացի ծախսեր:

Կոնցեսիոն պայմանագրի ֆիսկալ ռիսկայնության կարգավիճակը մինչև համավարակը գնահատվում էր միջին, իսկ համավարակի հետ կապված ճգնաժամով պայմանավորված՝ բարձր:

«Վեոլիա Ջուր» ՓԲԸ.

21.11.2016թ. ՀՀ կառավարության և «Վեոլիա Օ Կոմպանի Ժեներալ Դեզ Օ» կոմանդիտային բաժնետիրական ընկերության և «Վեոլիա Ջուր» ՓԲԸ-ի (այսուհետ՝ Ընկերություն) միջև կնքվել է «Երևան Ջուր», «Հայջրմուղկոյուղի», «Լոռի-ջրմուղկոյուղի», «Շիրակ-ջրմուղկոյուղի» և «Նոր Ակունք» փակ բաժնետիրական ընկերությունների կողմից օգտագործվող ու պահպանվող ջրային համակարգերի և այլ գույքի վարձակալության պայմանագիր՝ 15 տարի ժամկետով (Վարձակալական պայմանգիր):

Վարձակալական պայմանագրի գծով ՀՀ կառավարությունը ստանձնել է մի շարք նշանակալի պայմանական պարտավորություններ, այդ թվում ՝

- Եթե Վարձակալը պարտադիր բնույթի կապիտալ աշխատանքներից բացի իրականացրել է այլ աշխատանքներ, ապա համապատասխան գումարը ենթակա է փոխհատուցման Վարձատուի կողմից (ով նաև հանդիսանում է կոնցեսիոն ակտիվների վարձատու):

- Առկա է բազային սակագնի երաշխիք, որն արդեն երկու անգամ կիրառվել է՝ ներառյալ ՀՀ կառավարության կողմից վարձակալական վճարի կրճատմամբ՝ միտված խուսափելու սպառողների համար առաջիկայում սակագների բարձրացումից:

- Վարձակալական պայմանագիրը լի է վերաբանակցությունների և վաղաժամկետ դադարեցման իրադարձություններով: Առաջիկայում Վարձակալական պայմանագրի վաղաժամկետ դադարեցման ռիսկը ցածր է:

«Վեոլիա Ջուր» ՓԲԸ-ն օժանդակություն է ստացել մայր ընկերությունից, ինչը փոխհատուցում է դրամական միջոցների հոսքի նվազման ռիսկը՝ սպառողների որոշ խմբերի վճարների հավաքագրման վատթարացման հետևանքով:

Սակայն, եթե համավարակով պայմանավորված մեծ քանակով սպառողներ և, մասնավորապես, խոշոր սպառողները կանգնեն ծառայությունների դիմաց վճարումների խնդիրների առջև, ապա Կոնցեսիոները կարող է արձանագրել, որ Վարձակալական պայմանագրի ֆինանսական

[5]Կիրառվել է Ասիական Զարգացման Բանկի կողմից մշակված մեթոդաբանությունը:

հավասարակշռությունը խախտված է և դիմել ՀՀ կառավարությանը՝ պայմանագրի պայմանների վերանայման համար:

Վարձակալական պայմանագրի ֆիսկալ ռիսկայնության կարգավիճակը COVID-19 համավարակից առաջ միջին էր և շարունակում է մնալ միջին համավարակի ընթացքում:

«Արմենիա միջազգային օդանավակայաններ» ՓԲԸ.

Կոնցեսիոն պայմանագիրը գործում է 2002թ-ից Երևանի «Զվարթնոց» օդանավակայանի համար, իսկ 2007թ-ից ի վեր ներառում է նաև Գյումրու «Շիրակ» օդանավակայանը: Մայր ընկերությունը աշխարհի օդանավակայանների խոշորագույն օպերատորներից է՝ «Կորպորասիոն Ամերիկա Ս.Ա.» ընկերությունը, որը ցուցակված է Նյու Յորքի ֆոնդային բորսայում:

Խումբը մինչև 2019 թվականը շահութաբերության բարձր ցուցանիշներ ուներ, իսկ ՀՀ-ի դուստր ձեռնարկությունը եղել է ամենաարդյունավետներից մեկը:

Պայմանագիրը Կոնցեսիոներին հնարավորություն է տալիս միակողմանիորեն երկարացնել կոնցեսիայի տևողությունը:

Հաշվի առնելով ընկերության բարձր շահութաբերությունը՝ պայմանագրի վաղաժամ դադարեցման պայմանական պարտավորությունը և ընկերության բիզնես ռիսկը գնահատվել են ցածր:

Սակայն իրավիճակը փոխվել է համավարակով պայմանավորված, քանի որ աշխարհում օդանավակայանների ոլորտը ճգնաժամից առավել տուժածներից մեկն է:

Ըստ խմբի կողմից հրապարակած առաջին եռամսյակի ֆինանսական հաշվետվությունների՝ եռամսյակի վերջի դրությամբ ընկերությունն ուներ դրամական միջոցների մնացորդներ, որոնք թույլ էին տալիս սպասարկել միջազգային սինդիկացված վարկը հաջորդ ամիսների ընթացքում:

Միաժամանակ, խմբի գրեթե բոլոր ընկերությունները գտնվում էին ֆինանսական դժվարությունների մեջ և բանակցում էին վարկատուների հետ վարկերի վերակառուցման շուրջ, ինչպես նաև բանակցություններ վարում կառավարությունների կողմից կոնցեսիոն վճարների ժամանակավոր դադարեցման և որոշ դեպքերում լրացուցիչ աջակցության տրամադրման շուրջ:

Իրավիճակն համեմատաբար վերահսկելի է հայկական ընկերության համար, սակայն անորոշության բարձր մակարդակով:

Առկա է ռիսկ, որ միջազգային վարկատուները հայտարարեն դեֆոլտ և արագացնեն վարկի մարումը, ընդ որում վարկատուների օգտին են գրավադրված ընկերության բաժնետոմսերը և ակտիվները: Այս համատեքստում հնարավոր է առաջանա ՀՀ կառավարության կողմից միջամտելու անհրաժեշտություն:

Վարկի մնացորդը 2020 թվականի սկզբին գնահատվում է 36 մլրդ ՀՀ դրամ, որի մի մասը կարող է դառնալ ՀՀ կառավարության պարտավորություն (հաշվի առնելով դրամական միջոցների մնացորդի վերաբերյալ առկա տեղեկությունները)՝ Կոնցենդենտի կամ մայր ընկերության ֆինանսական դժվարությունների առկայության դեպքում: ՀՀ կառավարության համար առավելագույն

պարտավորությունը գնահատվում է 12 մլրդ ՀՀ դրամ: Հետևաբար, վերոնշյալ ՊՄԳ պայմանագրի ֆիսկալ ռիսկայնության կարգավիճակը համարվում է բարձր:

6. ՀԱՐԿԱՅԻՆ ԾԱԽՍԵՐԸ ԵՎ ԴՐԱՆՑ ԿՐՃԱՏՈՒՄԸ

Արդյունավետ հարկաբյուջետային քաղաքականություն մշակելու և իրականացնելու տեսանկյունից հարկային ծախսերի գնահատականը և դրանց կրճատումը խիստ կարևոր է, քանի որ հարկային ծախսերի առկայությունը պետությանը զրկում է աջակցության ավելի հասցեական ծրագրեր իրականացնելու հնարավորությունից:

Հայաստանի Հանրապետության գործող օրենսդրությամբ «Հարկային ծախս» հասկացությունը սահմանված չէ: Բովանդակային առումով, հարկային ծախսերը գործող հարկային արտոնությունների հետևանքով պետական բյուջե չգանձվող (պակաս գանձվող) հարկային եկամուտներն են կամ այդ եկամուտների չափով պետության կրած այլընտրանքային ծախսերն են, քանի որ հարկային ծախսերը հանգեցնում են համապատասխան գումարի չափով բյուջետային ծախսերի կրճատման: Հարկային ծախսերի ձևավորման արդյունքում նվազում է հանրային ֆինանսների կառավարման արդյունավետությունն ու թափանցիկությունը, սահմանափակվում են պետության վերաբաշխիչ գործառույթի շրջանակները: Այդ իսկ պատճառով հարկային ծախսերի կրճատումը կարևոր նշանակություն ունի պետության հարկաբյուջետային քաղաքականության տեսանկյունից:

2020 թվականի հարկային ծախսերի գնահատման արդյունքների համաձայն, հարկային ծախսերի տարեկան մեծությունը կազմել է 457,407 մլն. դրամ, որից ավելացված արժեքի հարկի գծով՝ 357,771 մլն. դրամ, շահութահարկի գծով՝ 81,329 մլն. դրամ, եկամտային հարկի գծով՝ 18,306 մլն. դրամ:

Այս առումով, Կառավարության կողմից իրականացվող հարկային քաղաքականությունը նպատակաուղղված է լինելու հարկային արտոնությունների աստիճանաբար կրճատմանը, արդյունքում նաև հարկային ծախսերի կրճատմանը:

Ընդ որում, շեշտադրումը կատարվելու է հատկապես այն արտոնությունների կրճատման վրա, որոնց կիրառության արդյունավետությունը չի հիմնավորվում «ծախսեր-օգուտներ» վերլուծությունների արդյունքներով: Այսինքն, բոլոր այն հարկային արտոնությունները, որոնց կիրառության արդյունքում սպառողների ու տնտեսավարող սուբյեկտների համար ստեղծվող «օգուտները» համարժեք չեն պետության կրած «ծախսերին» (պետության կորցրած հարկային եկամուտներին), պետք է աստիճանաբար կրճատվեն՝ ընդլայնելով և ամրապնդելով հարկման բազան:

Ուսումնասիրության արդյունքները ցույց են տալիս, որ Հայաստանի Հանրապետությունում չափազանց լայն է հատկապես ԱԱՀ-ից ազատված գործարքների շրջանակը: Բացի այդ, խնդիրը կայանում է նրանում, որ ԱԱՀ-ից ազատման արտոնությունները՝ որպես սպառման հարկից ազատման արտոնություններ, հիմնականում պետք է նախատեսված լինեն հասարակության սոցիալապես անապահով խմբերի սպառումը մատչելի դարձնելու համար: Գործնականում, սակայն, ԱԱՀ-ից ազատման արտոնություններից օգտվում են ինչպես հասարակության սոցիալապես անապահով խմբերը, այնպես էլ բարձր եկամուտներ ունեցող խմբերը և վերջիններս՝ թերևս անհամեմատ ավելի մեծ չափով, քանի որ նրանք ավելի շատ են սպառում ԱԱՀ-ից ազատված ապրանքներ և ծառայու-

թյուններ: Այս առումով, ԱԱՀ-ից ազատման արտոնությունները կորցնում են իրենց հասցեականությունը և իրենց հիմնական նպատակին չեն ծառայում:

Հաշվի առնելով վերոնշյալ հանգամանքները և մեծապես կարևորելով սահմանափակ բյուջետային հնարավորությունները պետական աջակցության ծրագրերի շրջանակներում առավելագույն հասցեականությամբ օգտագործելու նպատակադրումը՝ քննարկման առարկա է դառնալու ԱԱՀ-ից ազատման արտոնությունների շրջանակը կրճատելու և փոխարենը հասարակության սոցիալապես անապահով խմբերին պետական բյուջեից հասցեական ձևով տրամադրվող աջակցության ծավալն ընդլայնելու հնարավորությունը՝ դրանով իսկ պետության աջակցությունը դարձնելով առավել թիրախային ու արդյունավետ:

ՀԱՎԵԼՎԱԾՆԵՐ

Հավելված 1. Հայաստանի Հանրապետության ՀՀ 2021-2023 թվականների պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագերն՝ ըստ պետական մարմինների կողմից իրականացվող ծրագրերի և ըստ բյուջետային հատկացումների գլխավոր կարգադրիչների

Հավելված 2. Հայաստանի Հանրապետության ՀՀ 2021-2023 թվականների պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագերով նախատեսված ծախսերն՝ ըստ բյուջետային ծախսերի տնտեսագիտական դասակարգման

Հավելված 3. Հայաստանի Հանրապետության ՀՀ 2021-2023 թվականների պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագերով նախատեսված ծախսերն՝ ըստ բյուջետային ծախսերի գործառական դասակարգման

Հավելված 4. Հայաստանի Հանրապետության 2021-2023 թվականների պետական բյուջեների դեֆիցիտի (պակասուրդի) ֆինանսավորման աղբյուրներն՝ ըստ առանձին տարրերի

Հավելված 5. ՀՀ 2021-2023 թվականների պետական բյուջեի ծախսային ծրագրերի գծով վերջնական արդյունքի ցուցանիշները

Հավելված 6. Հայաստանի Հանրապետության 2021-2023թթ. ժամանակահատվածում ռազմավարությունից բխող նոր նախաձեռնություններ՝ ըստ բյուջետային գլխավոր կարգադրիչների

Հավելված 7. 2021-2023թթ. ժամանակահատվածում առաջնահերթ կապիտալ ծախսերն՝ ըստ բյուջետային գլխավոր կարգադրիչների

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՎԱՐՉԱՊԵՏԻ ԱՇԽԱՏԱԿԱԶՄԻ
ՂԵԿԱՎԱՐ Է. ԱՂԱՋԱՆՅԱՆ

Հավելված N 1

Հայաստանի Հանրապետության << 2021-2023 թվականների պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագերն՝ ըստ պետական մարմինների կողմից իրականացվող ծրագրերի և ըստ բյուջետային հատկացումների գլխավոր կարգադրիչների

Ծրագրային դասիչը		Բյուջետային հատկացումների գլխավոր կարգադրիչների, ծրագրերի և միջոցառումների անվանումները	2021 թ.	2022 թ.	2023 թ.
		ԸՆԴԱՄԵՆԸ	1,879,011,160.1	2,026,121,578.4	2,241,422,805.2
		Հանրապետության նախագահի աշխատակազմ	**1,598,314.5**	**1,608,736.5**	**1,619,314.9**
1154		*Ծրագրի անվանումը՝*	1,598,314.5	1,608,736.5	1,619,314.9
		Հանրապետության նախագահի լիազորությունների իրականացման ապահովում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Աջակցել Հանրապետության նախագահի լիազորությունների իրականացման ապահովմանը			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		<< նախագահի Սահմանադրությամբ սահմանված լիազորությունների իրականացման ապահովումը			
		<< Ազգային ժողով	**6,081,328.6**	**7,046,508.0**	**7,082,863.2**
1024		*Ծրագրի անվանումը՝*	6,081,328.6	7,046,508.0	7,082,863.2
		<< Ազգային ժողովի լիազորությունների իրականացման ապահովում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Օրենսդրական դաշտի ձևավորում և կատարելագործում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Արդյունավետ օրենսդրական դաշտի ապահովում			
		<< վարչապետի աշխատակազմ	**28,391,352.6**	**20,102,904.7**	**16,519,722.3**
1018		*Ծրագրի անվանումը՝*	3,890,304.9	3,380,351.4	1,820,457.0
		Պետական հատվածի արդիականացման ծրագիր			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Հանրային ֆինանսական հաշվետվությունների որակի և ընտրված էլեկտրոնային կառավարման կատարելագործված ծառայությունների հասանելիության բարելավում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Հանրային ֆինանսների կառավարման տեղեկատվական համակարգերի բարելավում, ծառայությունների մատուցման էլեկտրոնային կառավարման լուծումների իրագործում, հանրային հատվածի արդիականացման և կառավարման բարեփոխումների ընդգրկուն ընթացքի ապահովում:			
1033		*Ծրագրի անվանումը՝*	153,725.6	153,725.6	153,725.6
		Աջակցություն քաղաքական կուսակցություններին, հասարակական կազմակերպություններին և արհմիություններին			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Քաղաքացիական հասարակության զարգացում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Քաղաքացիական հասարակության կառույցների և նրանց կարողությունների զարգացում, տնտեսական և քաղաքական կյանքում ՔՀԿ-ների ընդգրկվածության և մասնակցության աճ			
1091		*Ծրագրի անվանումը՝*	1,145,932.7	1,184,403.0	1,207,762.1
		Հանրային իրազեկում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Հանրային կապերի, պետական մարմինների թափանցիկության, տեղեկատվության մատչելիության ապահովում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Հանրության իրազեկվածության մակարդակի բարելավում, << համար կարևոր նշանակություն ունեցող իրադարձությունների լուսաբանում			
1132		*Ծրագրի անվանումը՝*	19,768.0	16,976.0	16,136.0
		Քաղաքացիական ծառայողների վերապատրաստում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Քաղաքացիական ծառայողների աշխատանքի արդյունավետության բարելավում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Քաղաքացիական ծառայության ոլորտում անկախ, արհեստավարժ և բարոյական բարձր հատկանիշներով օժտված կադրերի ապահովումը			
1136		*Ծրագրի անվանումը՝*	15,965,250.4	9,058,056.2	6,944,324.3
		<< Վարչապետի լիազորությունների իրականացման ապահովում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Աջակցել կառավարության, վարչապետի և փոխվարչապետերի գործունեությանը			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		<< կառավարության և վարչապետի որոշումների ու հանձնարարականների կատարման վերահսկողության ապահովում			
1156		*Ծրագրի անվանումը՝*	881,285.6	881,285.6	881,285.6
		Հայաստան-Սփյուռք գործակցության ծրագիր			

Ծրագրային դասիչը		Բյուջետային հատկացումների գլխավոր կարգադրիչների, ծրագրերի և միջոցառումների անվանումները	2021 թ.	2022 թ.	2023 թ.
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Նպաստել Հայաստանի և հայկական սփյուռքի միջև կապերի ամրապնդմանը և զարգացմանը			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Հայաստանի և Սփյուռքի միջև կրթական, մշակութային և երիտասարդական հաղորդակցության, ճանաչողության և տեղեկացվածության մակարդակի բարձրացում			
1213		*Ծրագրի անվանումը՝*	5,299,656.7	5,163,106.9	5,231,031.7
		Տեսչական վերահսկողության ծրագիր			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Տեսչական վերահսկողության ապահովում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Տեխնիկական կանոնակարգերին համապատասխանության գնահատում և պահանջների պահպանում			
1214		*Ծրագրի անվանումը՝*	11,735.7	-	-
		Արդյունահանող ճյուղերի զարգացման ծրագիր			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Հայաստանում տնտեսական աճին հանքարդյունաբերության ոլորտի նպաստի ամրապնդում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Հանքարդյունաբերության ոլորտի քաղաքականության մշակմանն աջակցության ապահովում, ապագայի միասնական տեսլականի ձևավորում, ոլորտի թափանցիկության և հաշվետվողականության բարձրացում			
1221		*Ծրագրի անվանումը՝*	190,000.0	190,000.0	190,000.0
		Տոների և հիշատակի օրերի ծրագիր			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Տոների և հիշատակի օրերին նվիրված միջոցառումների անցկացում ի նպաստ Ազգային ինքնության պահպանման			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Հայի պատմական անցյալի արժեվորում ու պահպանում			
1222		*Ծրագրի անվանումը՝*	75,000.0	75,000.0	75,000.0
		ՀՀ զարգացման գործընթացներում Սփյուռքի ներուժի ներգրավում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Սփյուռք ներուժի բացահայտում, տեղեկատվական համակարգերի ստեղծում, ՀՀ զարգացման գործընթացներում ներգրավվածություն, Հայաստան- Սփյուռք համատեղ ծրագրերի իրականացում, ըստ ոլորտների համահայկական մասնագիտական ցանցերի ստեղծում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Սփյուռք ներուժի բացահայտում, սփյուռքի, համահայկական կառույցների և գործիչների վերաբերյալ տեղեկատվական համակարգերի ստեղծում, համահայկական համաժողովների արդյունքում նոր ծրագրերի մշակում և իրականացում			
1223		*Ծրագրի անվանումը՝*	758,693.0	-	-
		Միջազգային դատարաններում, միջազգային արբիտրաժներում և այլ միջազգային ատյաններում ՀՀ շահերի ներկայացում և պաշտպանություն , դրանց կողմից ընդունված վճիռների և որոշումների կատարման ապահովում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Միջազգային դատարաններում, միջազգային արբիտրաժներում և այլ միջազգային ատյաններում ՀՀ վերաբերյալ գործընթացներում մասնակցություն, դրանց կողմից ընդունված վճիռների և որոշումների կատարման ապահովում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		ՀՀ շահերի ներկայացում և պաշտպանություն , ՀՀ վերաբերյալ վճռի կամ որոշման կատարման գործընթացի ապահովում			
		ՀՀ սահմանադրական դատարան	**700,460.4**	**704,372.8**	**710,165.1**
1092		*Ծրագրի անվանումը՝*	700,460.4	704,372.8	710,165.1
		ՀՀ սահմանադրական դատարանի գործունեության ապահովում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		ՀՀ-ում սահմանադրական արդարադատության իրականացում և սահմանադրության գերակայության ապահովում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		ՀՀ-ում սահմանադրականության, քաղաքացիների և կազմակերպությունների իրավունքի ապահովումը			
		Բարձրագույն դատական խորհուրդ	**12,128,719.6**	**12,280,274.0**	**12,428,837.7**
1080		*Ծրագրի անվանումը՝*	12,128,719.6	12,280,274.0	12,428,837.7
		Դատական իշխանության գործունեության ապահովում և իրականացում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Դատական իշխանության անկախության երաշխավորում, բնականոն գործունեության և դատական պաշտպանության իրավունքի ապահովում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Դատական իշխանության գործունեության և դատական պաշտպանության իրավունքի ապահովման արդյունավետության բարձրացում			
		ՀՀ դատախազություն	**6,112,636.4**	**6,191,689.0**	**6,147,413.8**
1013		*Ծրագրի անվանումը՝*	335,290.6	335,290.6	335,290.6
		Փորձաքննության ծառայություններ			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Հանցագործությունների բացահայտման մակարդակի բարելավում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Բացահայտված հանցագործությունների աճ			
1087		*Ծրագրի անվանումը՝*	5,760,279.7	5,839,332.3	5,795,057.1

Ծրագրային դասիչը		Բյուջետային հատկացումների գլխավոր կարգադրիչների, ծրագրերի և միջոցառումների անվանումները	2021 թ.	2022 թ.	2023 թ.
		Դատավարական ղեկավարում և դատախազական հսկողություն			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		ՀՀ-ում հանցավորության դեմ պայքար, հանցագործության դեպքերի կանխարգելում և կրճատում, հանցագործության բոլոր դեպքերի առնչությամբ բազմակողմանի,լրիվ և օբյեկտիվ քննության ապահովում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		ՀՀ-ում մարդու իրավունքների, ազատությունների և օրինական շահերի պաշտպանության արդյունավետության բարձրացում, հանցավորությունների կանխարգելման արդյունավետության աճ			
1144		*Ծրագրի անվանումը՝*	17,066.1	17,066.1	17,066.1
		Մասնագիտական ուսուցում և որակավորման բարձրացում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Փորձաքննություններ նշանակելու և ելակետային տվյալների ձեռքբերման իրավասություն ունեցող համակարգերի աշխատանքի արդյունավետության բարելավում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Փորձաքննություններ նշանակելու և ելակետային տվյալների ձեռքբերման իրավասություն ունեցող համակարգերի աշխատակիցների աշխատանքի արդյունավետության աճ			
		ՀՀ հատուկ քննչական ծառայություն	**831,711.0**	**834,701.9**	**827,219.6**
1062		*Ծրագրի անվանումը՝*	831,711.0	834,701.9	827,219.6
		ՀՀ հատուկ քննչական ծառայություններ			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Օրենսդիր, գործադիր և դատական իշխանության մարմինների ղեկավար աշխատողների, պետական ծառայություն իրականացնող անձանց մասնակցությամբ կատարված հանցագործությունների և ընտրական գործընթացներին առնչվող քրեական գործերի օբյեկտիվ, արդյունավետ նախաքննության իրականացում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Արդյունավետ նախաքննություն, նախաքննության ժամկետների կրճատում			
		ՀՀ տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարություն	**254,147,158.7**	**284,670,693.8**	**316,158,537.6**
1001		*Ծրագրի անվանումը՝*	1,479,526.6	1,496,315.3	1,513,355.9
		Տարածքային կառավարման ոլորտում քաղաքականության մշակում, ծրագրերի համակարգում և մոնիտորինգի իրականացում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Տարածքային կառավարման բնագավառում պետական արդյունավետ քաղաքականության մշակման և իրականացման ապահովում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Տարածքային կառավարման քաղաքականության իրագործմանն ուղղված ծրագրերի ազդեցության և արդյունավետության բարելավում			
1004		*Ծրագրի անվանումը՝*	29,668,855.1	32,894,462.6	143,182,980.8
		Ոռոգման համակարգի առողջացում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Ոռոգման ծառայությունների հասանելիության և մատչելիության ապահովում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Ոռոգման ջրի մատակարարման արդյունավետության և հասանելիության բարելավում, կորուստների կրճատում			
1017		*Ծրագրի անվանումը՝*	205,800.0	205,800.0	205,800.0
		Որոտան-Արփա-Սևան թունելի ջրային համակարգի կառավարում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Որոտան-Արփա-Սևան թունելի ջրային համակարգի պահպանում և շահագործում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Որոտան-Արփա-Սևան հիդրոհամակարգի անվտանգության և հուսալիության ապահովում			
1019		*Ծրագրի անվանումը՝*	2,723,778.7	47,057.9	-
		Սոցիալական ներդրումների և տեղական զարգացման ծրագիր			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Նպաստել տարածքներում բնակչության նյութական և ոչ նյութական բարեկեցության աճին			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Համայնքային և միջհամայնքային ենթակառուցվածքների և որակի հասանելիության բարելավում, ինստիտուցիոնալ և ֆինանասական կարողությունների հզորացում			
1027		*Ծրագրի անվանումը՝*	336,497.3	336,497.3	336,497.3
		Կոլեկտորադրենաժային ծառայություններ			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Կոլեկտորադրենաժային ցանցի միջոցով գրունտային ջրերի հեռացում և համակարգի կենսունակության բարելավում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Գերխոնավ տարածքներում մշակելի հողատարածքների ապահովում և ընդլայնում			
1038		*Ծրագրի անվանումը՝*	26,142.5	26,142.5	26,142.5
		Տարածքային կառավարման և տեղական ինքնակառավարման մարմինների ներկայացուցիչների մասնագիտական վերապատրաստում և հատուկ ուսուցում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Տարածքային կառավարման և տեղական ինքնակառավարման մարմինների աշխատակիցների աշխատանքի արդյունավետության բարելավում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Տարածքային կառավարման մարմինների մասնագիտական հմտությունների և կարողությունների բարելավում			
1040		*Ծրագրի անվանումը՝*	3,713,132.9	2,596,311.0	1,079,364.7
		Կոշտ թափոնների կառավարում			

Ծրագրային դասիչը		Բյուջետային հատկացումների գլխավոր կարգադրիչների, ծրագրերի և միջոցառումների անվանումները	2021 թ.	2022 թ.	2023 թ.
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Կենցաղային թափոնների արդյունավետ կառավարում սոցիալական և բնապահպանական խնդիրների լուծում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Կենցաղային թափոնների արդյունավետ կառավարում			
1049		*Ծրագրի անվանումը՝*	82,164,259.5	111,852,646.5	51,186,885.8
		Ճանապարհային ցանցի բարելավում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Ճանապարհային ցանցի բարելավում և անվտանգ երթևեկության ապահովում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Ճանապարհների ծածկի որակի և փոխադրումների արդյունավետության բարելավում, ճանապարհների վիճակով պայմանավորված պատահարների նվազում			
1070		*Ծրագրի անվանումը՝*	2,269,910.8	2,330,787.8	2,260,961.8
		Աջակցություն փախստականների ինտեգրմանը			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Փախստականների ինտեգրում հասարակություն			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Փախստականներին մատուցվող ծառայությունների ընդգրկման և ծառայությունների շրջանակի ընդլայնում			
1072		*Ծրագրի անվանումը՝*	14,976,416.8	14,222,943.7	4,685,755.9
		Ջրամատակարարման և ջրահեռացման բարելավում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Ջրամատակարարման ծառայությունների հասանելիության և մատչելիության ապահովում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Խմելու ջրի մատակարարման և ջրահեռացման համակարգի բարելավում, կորուստների կրճատում			
1073		*Ծրագրի անվանումը՝*	16,925.3	16,925.3	16,925.3
		Ընդերքի ուսումնասիրության, օգտագործման և պահպանման ծառայություններ			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Ընդերքի օգտագործման արդյունավետության բարձրացում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Ընդերքօգտագործման միասնական ֆոնդի ստեղծում և վարում			
1077		*Ծրագրի անվանումը՝*	393,658.8	406,174.7	418,914.4
		Երկաթուղային ցանցի զարգացում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Երկաթուղային ցանցի զարգացում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Երկաթուղու աշխատանքի որակի բարելավում			
1079		*Ծրագրի անվանումը՝*	1,200,039.8	1,205,451.7	1,210,944.8
		Պետական գույքի կառավարում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Պետական գույքի համալիր և արդյունավետ կառավարման ապահովում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Պետական գույքի կառավարման արդյունավետության բարձրացում			
1106		*Ծրագրի անվանումը՝*	179,762.8	181,450.3	183,163.1
		Միգրացիոն բնագավառում պետական քաղաքականության մշակում և իրականացում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Միգրացիոն պետական քաղաքականության մշակում և արդյունավետ իրականացում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Միգրացիոն պետական քաղաքականության մշակում և իրագործման միջոցառումների արդյունավետության աճ			
1109		*Ծրագրի անվանումը՝*	366,320.9	369,935.6	373,604.4
		Ջրային տնտեսության ոլորտում ծրագրերի համակարգում և մոնիտորինգ			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Ջրային տնտեսության ոլորտում պետական արդյունավետ ծրագրերի մշակման և իրականացման ապահովում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Ջրային տնտեսության ոլորտում իրականացվող ծրագրերի ազդեցության և արդյունավետության բարելավում			
1110		*Ծրագրի անվանումը՝*	24,570.0	6,840.0	-
		Այլընտրանքային աշխատանքային ծառայություն			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Քաղաքացիական պարտքի կատարման այլընտրանքային տարբերակների ապահովում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Այլընտրանքային աշխատանքային ծառայության արդյունավետության ապահովում			
1157		*Ծրագրի անվանումը՝*	29,784,813.9	32,632,167.6	15,764,304.0
		Քաղաքային զարգացում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Քաղաքային ենթակառուցվածքների զարգացում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Քաղաքային ենթակառուցվածքների արդիականացում և բարելավում			
1167		*Ծրագրի անվանումը՝*	1,503,661.4	821,645.7	696,284.9
		Էլեկտրաէներգետիկ համակարգի զարգացման ծրագիր			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Նպաստել էլեկտրաէներգետիկ համակարգի հուսալիության բարձրացմանը և էլեկտրաէներգիայի անխափան մատակարարման ապահովմանը			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			

Ծրագրային դասիչը		Բյուջետային հատկացումների գլխավոր կարգադրիչների, ծրագրերի և միջոցառումների անվանումները	2021 թ.	2022 թ.	2023 թ.
		Հուսալի և անվտանգ էլեկտրամատակարարման ապահովում			
1171		*Ծրագրի անվանումը՝*	37,033.7	37,033.7	37,033.7
		Ռադիոակտիվ թափոնների կառավարում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Բնակչության և շրջակա միջավայրի պաշտպանություն ռադիոակտիվ թափոնների վնասակար ազդեցությունից			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Ռադիոակտիվ թափոնների հավաքագրում, վնասազերծում և պահպանում			
1176		*Ծրագրի անվանումը՝*	1,168,640.7	1,173,442.2	1,176,366.0
		Ավիացիայի բնագավառում վերահսկողության և կանոնակարգման ապահովում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		ՀՀ քաղաքացիական ավիացիայի համակարգի ենթակառուցվածքների գործունեության կանոնակարգում և զարգացում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		ՀՀ օդային տարածքով քաղաքացիների և բեռների անվտանգ և արագ տեղափոխման գործընթացների պատշաճ կանոնակարգում և դրանց պահանջների ապահովում			
1189		*Ծրագրի անվանումը՝*	9,471,456.0	12,284,933.8	14,938,690.4
		Դպրոցների սեյսմիկ անվտանգության մակարդակի բարձրացման ծրագիր			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Նպաստել երկրի սեյսմակայունության ապահովմանը, անհատական և հասարակական անվտանգության մակարդակի բարձրացմանը			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Դպրոցական շենքերի սեյսմակայունության մակարդակի բարձրացում			
1212		*Ծրագրի անվանումը՝*	72,435,955.2	69,525,728.6	76,864,561.9
		Տարածքային զարգացում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Տարածքային համաչափ զարգացման խթանում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		ՀՀ համայնքների կառավարման արդյունավետության բարձրացում և տնտեսական գործունեության խթանում			
		ՀՀ առողջապահության նախարարություն	**111,574,719.6**	**132,143,730.1**	**144,406,368.1**
1003		*Ծրագրի անվանումը՝*	5,772,875.6	6,991,154.9	8,370,844.9
		Հանրային առողջության պահպանում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Մարդու օրգանիզմի վրա շրջակա միջավայրի վնասակար և վտանգավոր գործոնների ազդեցության բացառում և նվազեցում, կառավարելի վարակիչ հիվանդությունների դեմ պայքար:			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Բնակչության սանիտարահամաճարակային անվտանգության և վարակիչ հիվանդությունների նկատմամբ բնակչության անընկալության ապահովում: Հանրապետությունում արյան, արյան բաղադրամասերի և արյան պատրաստուկների անհրաժեշտ քանակության ապահովում			
1053		*Ծրագրի անվանումը՝*	2,289,009.3	1,440,624.0	-
		Առողջապահության համակարգի արդիականացման և արդյունավետության բարձրացման ծրագիր			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Առողջապահության համակարգի արդիականացում և զարգացում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Առողջապահական ենթակառուցվածքների բարելավում, կարողությունների զարգացում			
1099		*Ծրագրի անվանումը՝*	27,047,689.7	29,152,058.3	29,152,058.3
		Առողջության առաջնային պահպանում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Բնակչությանը մատչելի և որակյալ առաջնային բժշկական օգնության և սպասարկման տրամադրում, առողջության վատթարացման ռիսկի գործոնների վերհանում և դրանց հնարավոր անբարենպաստ ազդեցության կանխարգելում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Առողջության առաջնային պահպանման օղակում ցուցաբերվող բժշկական օգնության որակի, հիվանդությունների վաղ հայտնաբերման և կանխարգելման մակարդակի բարելավում, առողջապահական ծառայությունների վերաբերյալ իրազեկվածության և դրանց նկատմամբ պահանջարկի ավելացում			
1126		*Ծրագրի անվանումը՝*	3,991,878.8	5,414,907.8	14,163,944.5
		Առողջապահության ոլորտում պետական քաղաքականության մշակում, ծրագրերի համակարգում և մոնիտորինգ			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Մարդու և հանրության առողջության պահպանում, բնակչության առողջության բարելավում, հիվանդությունների կանխարգելում, հաշմանդամության և մահացության ցուցանիշների նվազեցում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Առողջապահության ոլորտում իրականացվող ծրագրերի ազդեցության և արդյունավետության բարելավում			
1142		*Ծրագրի անվանումը՝*	502,949.3	650,000.0	650,000.0
		Դատաբժշկական և ախտաբանաանատոմիական ծառայություններ			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Պաթանատոմիական կանխորոշումների հիման վրա ախտորոշման և բուժման արդյունավետության բարձրացում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Մահերի պատճառների բացահայտում			
1188		*Ծրագրի անվանումը՝*	3,265,171.1	4,293,979.6	5,104,414.9

Ծրագրային դասիչը		Բյուջետային հատկացումների գլխավոր կարգադրիչների, ծրագրերի և միջոցառումների անվանումները	2021 թ.	2022 թ.	2023 թ.
		Դեղապահովում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Դեղերի անվտանգության, արդյունավետության և որակի ապահովում, ՀՀ հիմնական դեղերի ցանկում առկա կենսականորեն անհրաժեշտ դեղերի ֆիզիկական և տնտեսական մատչելիության բարձրացում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Հանրապետությունում առանձին հիվանդություններով տառապող անձանց առանցքային նշանակության դեղորայքի մատչելիության բարձրացում			
1191		*Ծրագրի անվանումը՝*	271,261.6	271,261.6	271,261.6
		Խորհրդատվական, մասնագիտական աջակցություն և հետազոտություններ			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Բժշկական օգնության կազմակերպման ու որակի բարձրացման կարգավորման մասնագիտական, խորհրդատվական, կազմակերպամեթոդական ապահովում, համակարգի գործունեության արդյունքների գնահատում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Առողջապահական վիճակագրության և նորմատիվային համակարգի բարելավում: Առողջապահական համակարգի գործունեության արդյունքների և կենսաբժշկական ոլորտի տեղեկատվությամբ ապահովում			
1200		*Ծրագրի անվանումը՝*	20,330,443.4	22,200,303.8	22,200,303.8
		Մոր և մանկան առողջության պահպանում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Մոր և մանկան առողջության պահպանում, կանանց և երեխաներին մատուցվող բժշկական ծառայությունների մատչելիության և որակի բարելավում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Մանկական և մայրական մահացության և հիվանդացության կրճատում, կանանց վերարտադրողական առողջության բարելավում			
1201		*Ծրագրի անվանումը՝*	4,292,270.0	5,500,000.0	5,500,000.0
		Շտապ բժշկական օգնություն			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Մարդու կյանքին և առողջությանը վտանգ սպառնացող վիճակներում որակյալ շտապ բժշկական օգնության ծառայությունների տրամադրում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Շտապ օգնության համակարգի պատրաստվածության բարելավում, արձագանքման արագության, հասանելիության և բժշկական օգնության ծառայությունների որակի բարելավում			
1202		*Ծրագրի անվանումը՝*	14,207,858.0	19,499,225.5	22,263,325.5
		Ոչ վարակիչ հիվանդությունների բժշկական օգնության ապահովում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Ոչ վարակիչ հիվանդությունների (մասնավորապես՝ սիրտանոթային, շաքարային դիաբետի և չարորակ նորագոյացությունների) բուժման արդյունավետության բարձրացում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Ոչ վարակիչ հիվանդություններով պայմանավորված հիվանդացության և մահացության նվազեցում			
1207		*Ծրագրի անվանումը՝*	26,922,512.8	34,032,420.3	34,032,420.3
		Սոցիալապես անապահով և առանձին խմբերի անձանց բժշկական օգնություն			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Սոցիալապես անապահով և հատուկ խմբերում ընդգրկված անձանց բժշկական օգնության հասանելիության և մատչելիության մակարդակի բարձրացում, հիվանդանոցային որակյալ բժշկական օգնության ապահովում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Սոցիալապես անապահով և հատուկ խմբերում ընդգրկված անձանց բժշկական օգնության հասանելիության և մատչելիության բարձրացում, ծառայությունների մատուցման հասցեականության բարելավում			
1208		*Ծրագրի անվանումը՝*	2,680,800.0	2,697,794.3	2,697,794.3
		Վարակիչ հիվանդությունների կանխարգելման ծրագիր			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Վարակիչ և բնակչության համար մեծ ռիսկ ներկայացնող հիվանդությունների (մալարիա, տուբերկուլյոզ, ՄԻԱՎ/ՁԻԱՀ և այլն) վաղ հայտնաբերում, արդյունվետ հակազդում և բժշկական օգնության ապահովում:			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Վարակի փոխանցման, վարակիչ հիվանդություններով պայմանավորված հիվանդացության և մահացության նվազեցում			
		<< արդարադատության նախարարություն	**20,608,206.4**	**18,623,460.8**	**18,607,631.4**
1052		*Ծրագրի անվանումը՝*	330,585.8	330,585.8	330,585.8
		Քաղաքացիական կացության ակտերի գրանցում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Քաղաքացիական կացության ակտերի գրանցում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Քաղաքացիական կացության ակտերի գրանցման համակարգի զարգացում, գործընթացի արդյունավետության բարելավում			
1057		*Ծրագրի անվանումը՝*	1,755,917.7	1,767,590.1	1,718,928.4

Ծրագրային դասիչը		Բյուջետային հատկացումների գլխավոր կարգադրիչների, ծրագրերի և միջոցառումների անվանումները	2021 թ.	2022 թ.	2023 թ.
		Արդարադատության ոլորտում քաղաքականության մշակում, ծրագրերի համակարգում, խորհրդատվության և մոնիտորինգի իրականացում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Արդարադատության ոլորտում քաղաքականության, խորհրդատվության, մոնիտորինգի, գնման և աջակցության իրականացում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Արդարադատության քաղաքականության իրագործմանն ուղղված ծրագրերի արդյունավետության բարելավում			
1093		*Ծրագրի անվանումը՝*	672,149.0	672,149.0	672,149.0
		Դատական և հանրային պաշտպանություն			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Իրավունքի պաշտպանության հասանելիության և օբյեկտիվության ապահովում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Հանրային պաշտպանի ծառայությունների հասցեականության և դատական գործընթացներին աջակցության ապահովում			
1120		*Ծրագրի անվանումը՝*	12,378,384.3	12,385,391.9	12,392,505.0
		Քրեակատարողական ծառայություններ			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Դատապարտյալների պատժի կատարման և ուղղման համար անհրաժեշտ պայմանների			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Դատապարտյալների զբաղվածության և իրավունքների պաշտպանություն			
1123		*Ծրագրի անվանումը՝*	635,596.4	639,272.4	639,272.4
		Իրավական իրազեկում և տեղեկատվության ապահովում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Հանրության իրազեկվածության ապահովում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Իրավական տեղեկատվության մատչելիության և հանրության իրազեկվածության մակարդակի աճ			
1149		*Ծրագրի անվանումը՝*	494,984.5	494,984.5	494,984.5
		Արդարադատության համակարգի աշխատակիցների վերապատրաստում և հատուկ ուսուցում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Արդարադատության համակարգի աշխատակիցների աշխատանքի արդյունավետության բարելավում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Արդարադատության համակարգի աշխատակիցների մասնագիտական գիտելիքների և կարողությունների բարելավում			
1182		*Ծրագրի անվանումը՝*	2,340,588.7	2,333,487.1	2,359,206.3
		Հարկադիր կատարման ծառայություններ			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Հարկադիր կատարման ենթակա ակտերի կատարման ապահովում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Հարկադիր կատարման ենթակա ակտերի կատարողական ընթացակարգերի զարգացում և կատարման ապահովում			
1228		*Ծրագրի անվանումը՝*	2,000,000.0	-	-
		Հակակոռուպցիոն քաղաքականության մշակում,ծրագրերի համակարգում և մոնի?որինգի իրականացում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Հակակոռուպցիոն ինստիտուցիոնալ համակարգի վերափոխում և զարգացում՝ նաև ոլորտային կոռուպցիոն ռիսկերի վերհանման ու նվազեցման և էլեկտրոնային ժողովրդավարության գործիքների ներդրման միջոցով			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Կոռուպցիայի նվազեցում, հակակոռուպցիոն արդյունավետ ինստիտուցիոնալ համակարգի առկայություն			
		<< էկոնոմիկայի նախարարություն	**31,957,803.1**	**44,310,569.2**	**25,171,878.5**
1022		*Ծրագրի անվանումը՝*	6,613,333.2	8,439,053.4	9,804,575.8
		Գյուղատնտեսության խթանման ծրագիր			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Գյուղատնտեսական մթերքի և դրանց վերամշակումից ստացվող սննդամթերքի ծավալների ավելացում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Գյուղատնտեսական մթերքների ծավալների ավելացում: Օգտագործվող վարելահողերի ավելացում: Պտուղբանջարեղենի և խաղողի վերամշակումից ստացված արտադրանքի ծավալների աճ			
1026		*Ծրագրի անվանումը՝*	190,842.9	190,842.9	190,842.9
		Սննդամթերքի լաբորատոր փորձաքննություններ			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Սննդի անվտանգության և որակի բարելավում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Սննդի անվտանգության ապահովում			
1058		*Ծրագրի անվանումը՝*	2,261,328.7	2,281,144.1	2,306,310.8
		Էկոնոմիկայի ոլորտում պետական քաղաքականության մշակում, ծրագրերի համակարգում և մոնիտորինգ			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Էկոնոմիկայի ոլորտում պետական արդյունավետ քաղաքականության մշակման և իրականացման ապահովում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			

Ծրագրային դասիչը		Բյուջետային հատկացումների գլխավոր կարգադրիչների, ծրագրերի և միջոցառումների անվանումները	2021 թ.	2022 թ.	2023 թ.
		Էկոնոմիկայի ոլորտում իրականացվող ծրագրերի ազդեցության և արդյունավետության բարելավում			
1059		*Ծրագրի անվանումը՝*	424,566.3	424,566.3	424,566.3
		Բուսաբուծության խթանում և բույսերի պաշտպանություն			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Հողագործությունից ստացվող արդյունքի բարելավում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Նոր ինտենսիվ այգիների հիմնման գործընթացի խթանում, պտղատու այգետարածքների ավելացում, մշակաբույսերի բերքատվության բարձրացում			
1067		*Ծրագրի անվանումը՝*	30,803.4	30,803.4	30,803.4
		Ստանդարտների մշակում և հավատարմագրման համակարգի զարգացում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Արտադրանքի, ծառայությունների և գործընթացների անվտանգության մակարդակի բարելավում, միջազգային ու տարածաշրջանային հավատարմագրման համակարգերին ինտեգրում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Առևտրում տեխնիկական խոչընդոտների վերացում և շուկայահանվող արտադրանքի ու մատուցվող ծառայությունների համապատասխանության գնահատման գործունեության արդյունքների նկատմամբ սպառողների վստահության բարձրացում			
1086		*Ծրագրի անվանումը՝*	3,843,224.6	6,890,595.7	35,090.6
		Գյուղական ենթակառուցվածքների վերականգնում և զարգացում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Գյուղատնտեսության ոլորտի արդյունավետության աճ			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Գյուղատնտեսական արտադրանքի ծավալների ավելացում			
1104		*Ծրագրի անվանումը՝*	183,120.0	183,120.0	183,120.0
		Աջակցություն փոքր և միջին ձեռնարկատիրությանը			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Փոքր և միջին ձեռնարկատիրության զարգացում և ընդլայնում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		ՓՄՁ հատվածի աջակցություն և խթանում, մարզերում ՓՄՁ-ի սուբյեկտների թվաքանակի			
1116		*Ծրագրի անվանումը՝*	2,027,594.7	2,027,594.7	2,027,594.7
		Անասնաբուժական ծառայություններ			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Անասնահամաճարակային կայուն ֆոնի ապահովում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Գյուղատնտեսական կենդանիների վարակամերժության ապահովում			
1134		*Ծրագրի անվանումը՝*	1,679,611.5	745,202.1	-
		Ենթակառուցվածքների և գյուղական ֆինանսավորման աջակցություն			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Բարելավել գյուղական ազգաբնակչության տնտեսական ու սոցիալական կարգավիճակը, ստեղծել զբաղվածության ապահովման կայուն մեխանիզմներ, զարգացնել արտադրական համակարգերը և կապը ապրանքային մշակաբույսերի արտադրության արժեշղթայի օղակների միջև:			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Գյուղական տարածքներում տնտեսական ակտիվության բարելավում			
1165		*Ծրագրի անվանումը՝*	1,395,020.0	1,395,020.0	1,395,020.0
		Ներդրումների և արտահանման խթանման ծրագիր			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Ներդրումների ներգրավման և արտահանման խթանում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Նախորդ տարվա համեմատ ներդրումների և արտահանման ծավալների աճ			
1187		*Ծրագրի անվանումը՝*	2,603,248.3	3,257,761.0	2,940,792.2
		Գյուղատնտեսության արդիականացման ծրագիր			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Գյուղատնտեսական տեխնիկական համակարգերի արդիականացում, ինտենսիվ այգիների ներդրման և տոհմաբուծության մեջ նոր ցեղատեսակների բուծման աջակցություն			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Ոռոգման արդիական համակարգեր ներդրված հողատարածքների և տոհմային կենդանիների տեսակարար կշռի ավելացում			
1190		*Ծրագրի անվանումը՝*	7,405,109.5	15,144,865.6	2,533,161.8
		Զբոսաշրջության զարգացման ծրագիր			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Հայաստանի և հայկական զբոսաշրջային արդյունքի մրցունակության և ճանաչելիության բարձրացում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Զբոսաշրջիկների թվաքանակի ավելացում			
1224		*Ծրագրի անվանումը՝*	3,300,000.0	3,300,000.0	3,300,000.0
		Բնակչության սանիտարահամաճարակային միջոցառումների իրականացում			
		Ծրագրի նպատակը՝			

Ծրագրային դասիչը		Բյուջետային հատկացումների գլխավոր կարգադրիչների, ծրագրերի և միջոցառումների անվանումները	2021 թ.	2022 թ.	2023 թ.
		Բնակչության սանիտարահամաճարակային հետևանքների հակազդում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Բնակչության սանիտարահամաճարակային հետևանքների հակազդում			
		ՀՀ արտաքին գործերի նախարարություն	**17,580,292.6**	**17,551,615.3**	**17,574,118.6**
1050		*Ծրագրի անվանումը՝*	224,549.0	224,549.0	224,549.0
		Միջազգային հարաբերությունների և դիվանագիտության ոլորտում մասնագետների պատրաստում և վերապատրաստում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Դիվանագիտական և պետական ծառայության արդյունավետության բարձրացում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Դիվանագիտական ծառայության համալրում նոր և որակյալ մասնագետներով, պետական ծառայության, այդ թվում՝ դիվանագիտական ծառայողների վերապատրաստում, տեսական գիտելիքների և գործնական հմտությունների բարելավում և նրանց աշխատանքի արդյունավետության բարձրացում			
1061		*Ծրագրի անվանումը՝*	1,990,399.1	2,010,745.7	2,032,052.9
		Արտաքին գործերի ոլորտում Կառավարության քաղաքականության մշակում և իրականացում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Միջազգային իրավունքի հիման վրա բոլոր պետությունների հետ բարիդրացիական, փոխշահավետ հարաբերությունների հաստատում և զարգացում, միջազգային հարաբերություններում ՀՀ շահերի և իրավունքների ներկայացում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		ՀՀ ինքնիշխանության պաշտպանություն, արտաքին անվտանգության բաղադրիչի ամրապնդում, ԼՂ հիմնախնդրի կարգավորում, ՀՀ միջազգ© հեղինակության բարձրացում, զարգացման համար արտաքին բարենպաստ պայմանների ապահովում, արտերկրում ՀՀ քաղաքացիների շահերի պաշտպանություն			
1118		*Ծրագրի անվանումը՝*	2,183,869.9	2,183,869.9	2,183,869.9
		Համագործակցություն միջազգային կազմակերպությունների հետ			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Միջազգային կազմակերպությունների հետ և դրանց շրջանակներում բնականոն փոխհարաբերությունների ու արդյունավետ համագործակցության ապահովում և ընդլայնում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Միջազգային կազմակերպություններում ՀՀ առավել ակտիվ ներգրավվածություն, լիարժեք անդամակցության ապահովում և ՀՀ շահերի պաշտպանություն: Հայաստանում միջազգ© կազմակերպությունների կողմից տարբեր ծրագրերի իրականացում, աջակցություն ընթացող բարեփոխումների գործընթացներ			
1128		*Ծրագրի անվանումը՝*	12,977,116.9	12,943,516.9	12,943,516.9
		Օտարերկրյա պետություններում ՀՀ դիվանագիտական ծառայության մարմինների գործունեության կազմակերպում և իրականացում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Երկկողմ և բազմակողմ միջազգային հարաբերություններում ՀՀ ներկայացում, օտարերկրյա պետություններում ՀՀ քաղաքացիների և իրավաբանական անձանց շահերի պաշտպանություն			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Միջազգային հարաբերություններում ՀՀ ներգրավվածության աստիճանի և երկրի միջազգային հեղինակության բարձրացում, արտերկրում ՀՀ քաղաքացիների և իրավաբանական անձանց շահերի պաշտպանություն և ապահովում, Սփյուռքի անհատների և կառույցների հետ հարաբերությունների զարգացում			
1178		*Ծրագրի անվանումը՝*	204,357.7	188,933.8	190,129.9
		Հայաստանի Հանրապետությունում և օտարերկրյա պետություններում արարողակարգային միջոցառումների իրականացում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Հայաստանի Հանրապետությունում և ՀՀ միջազգային հարաբերություններում պետական արարողակարգային կանոնների միասնական կիրառում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		ՀՀ-ում և օտարերկրյա պետություններում միջազգային արարողակարգային չափանիշներին համապատասխան միջոցառումների ընթացակարգերի և ծիսակարգերի կազմակերպում և իրականացում			
		ՀՀ շրջակա միջավայրի նախարարություն	**8,840,439.2**	**6,789,039.3**	**6,804,033.7**
1016		*Ծրագրի անվանումը՝*	1,685,569.9	1,685,569.9	1,685,569.9
		Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատում և մոնիթորինգ			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Նպաստել շրջակա միջավայրի և բնական ռեսուրսների (բացառությամբ օգտակար հանածոների) պահպանությանը			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Շրջակա միջավայրի վերաբերյալ ամբողջական տեղեկատվության հրապարակում			
1071		*Ծրագրի անվանումը՝*	1,164,867.3	1,174,359.5	1,187,089.0
		Շրջակա միջավայրի ոլորտում պետական քաղաքականության մշակում, ծրագրերի համակարգում և մոնիտորինգ			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Շրջակա միջավայրի պահպանությանն ուղղված պետական քաղաքականության մշակում և իրականացում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			

Ծրագրային դասիչը		Բյուջետային հատկացումների գլխավոր կարգադրիչների, ծրագրերի և միջոցառումների անվանումները	2021 թ.	2022 թ.	2023 թ.
		Շրջակա միջավայրի պահպանությանն ուղղված օրենսդրական դաշտի բարելավում, իրականացվող ծրագրերի ազդեցության և արդյունավետության աճ			
1133		*Ծրագրի անվանումը՝*	150,000.0	150,000.0	150,000.0
		Բնապահպանական ծրագրերի իրականացում համայնքներում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Տնտեսական գործունեության հետևանքով շրջակա միջավայրին և բնակչության առողջությանը պատճառված վնասների մեղմմանն ուղղված ծրագրերի իրականացման համակարգում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Ազդակիր համայնքներում բարելավված շրջակա միջավայր			
1155		*Ծրագրի անվանումը՝*	3,317,768.8	1,254,190.0	1,254,190.0
		Բնական պաշարների և բնության հատուկ պահպանվող տարածքների կառավարում և պահպանում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Բնական պաշարների և կենսաբազմազանության արդյունավետ կառավարում և պահպանություն			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Բնական պաշարների և կենսաբազմազանության վերարտադրության աճի ապահովում			
1173		*Ծրագրի անվանումը՝*	2,177,366.1	2,179,597.6	2,181,862.5
		Անտառների կառավարում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Անտառային տարածքների կայուն կառավարում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Կայուն կառավարվող անտառային տարածքների աճ			
1186		*Ծրագրի անվանումը՝*	344,867.1	345,322.3	345,322.3
		Բնագիտական նմուշների պահպանություն և ցուցադրություն			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Նպաստել բնապահպանական աշխարհայացքի ձևավորմանը, բնակչության էկոլոգիական դաստիարակությանը			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Մշտական և ժամանակավոր ցուցահանդեսների միջոցով հավաքածուները ներկայացնել հանրությանը և իրականացնել բնապահպանական քարոզչություն			
		<< կրթության , գիտության, մշակույթի և սպորտի նախարարություն	**177,589,762.1**	**194,878,291.0**	**210,023,018.6**
1041		*Ծրագրի անվանումը՝*	2,588,596.4	2,522,456.6	2,542,498.7
		Մեծ նվաճումների սպորտ			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Նպաստել Հայաստանում մեծ սպորտի շարունակական զարգացմանը և միջազգային հարթակներում << դիրքի բարելավմանը			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		<< առաջնությունների ընդլայնում, միջազգային սպորտային միջոցառումներին մասնակցության և նվաճումների ապահովում			
1045		*Ծրագրի անվանումը՝*	11,602,037.9	15,259,329.2	15,510,906.0
		Նախնական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական կրթություն			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Աշխատաշուկայի արդի պահանջներին համապատասխան նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական կրթության որակավորում ունեցող մասնագետների պատրաստում, կրթության մատչելիության ապահովում:			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Նախնական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական կրթության գրավչության բարձրացում, մատչելի և մրցունակ նախնական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական կրթության ապահովում			
1056		*Ծրագրի անվանումը՝*	714,060.2	842,017.1	842,017.1
		Կինեմատոգրաֆիայի ծրագիր			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Կինոարվեստի և կինոարտադրության զարգացմանն աջակցություն, հայկական ավանդույթների շարունակականության ապահովում և կինոարվեստի հանրահռչակում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Կինոարտադրության ընդլայնում և տարածում, հասարակության կինոհաղորդակցության			
1075		*Ծրագրի անվանումը՝*	2,982,531.3	3,173,502.0	3,173,502.0
		Մշակութային ժառանգության ծրագիր			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Մշակութային ժառանգության պահպանում, օգտագործում, համալրում և հանրահռչակում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Մշակութային ժառանգության շարունակական պահպանում, մշակութային զբոսաշրջության զարգացում և խթանում			
1111		*Ծրագրի անվանումը՝*	11,861,891.6	12,697,485.7	12,905,919.2
		Բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթության ծրագիր			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Ապահովել մատչելի, որակյալ և մրցունակ բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթություն:			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Գիտելիքների տնտեսության և գիտության զարգացման արդի պահանջներին համապատասխան բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական որակավորում ունեցող մասնագետների պատրաստում			
1115		*Ծրագրի անվանումը՝*	1,846,514.6	2,303,833.2	2,718,033.2
		Երիտասարդության ծրագիր			

Ծրագրային դասիչը		Բյուջետային հատկացումների գլխավոր կարգադրիչների, ծրագրերի և միջոցառումների անվանումները	2021 թ.	2022 թ.	2023 թ.
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Նպաստել սոցիալ-տնտեսական, քաղաքական և մշակութային կյանքին երիտասարդների լիարժեք ներգրավմանը և նրանց ստեղծագործական ներուժի ամբողջական դրսևորմանը			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Հասարակական կյանքում երիտասարդների արդյունավետ ներգրավվածության և դրսևորման ընդլայնում			
1124		*Ծրագրի անվանումը՝*	1,691,086.2	1,775,701.4	1,775,701.4
		Գրահրատարակչության և գրադարանների ծրագիր			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Նպաստել գրականության զարգացմանը, տարածմանը և հանրահռչակմանը			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Գրքի և գրական արտադրանքի բազմազանության և հասանելիության ապահովում, ստեղծագործական գործընթացների խթանում			
1130		*Ծրագրի անվանումը՝*	1,740,313.8	1,755,018.9	1,779,204.5
		Կրթության, գիտության, մշակույթի և սպորտի բնագավառի պետական քաղաքականության մշակում, ծրագրերի համակարգում և մոնիտորինգ			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Ապահովել համընդհանուր, հավասարապես հասանելի, ներառական և որակյալ կրթություն՝ բավարարելով տնտեսության ու հասարակության պահանջները, լիարժեք ծառայելով ազգային շահերին			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Կրթության, գիտության, մշակույթի և սպորտի բնագավառում իրականացվող ծրագրերի ազդեցության և արդյունավետության բարելավում			
1146		*Ծրագրի անվանումը՝*	103,162,965.0	106,121,159.4	107,183,058.9
		Հանրակրթության ծրագիր			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Ապահովել անվճար և որակյալ հանրակրթություն			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Մտավոր, հոգևոր, ֆիզիկական և սոցիալական ունակությունների համակողմանի ու ներդաշնակ զարգացմամբ, հայրենասիրության, պետականության և մարդասիրության ոգով դաստիրակված, պատշաճ վարքով և վարվելակերպով անձի ձևավորում			
1147		*Ծրագրի անվանումը՝*	590,176.5	596,130.0	596,130.0
		Ազգային արխիվի ծրագիր			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		ՀՀ ազգային արխիվային հավաքածուի պահպանության, համալրման, հաշվառման և օգտագործման ապահովում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		ՀՀ ազգային արխիվային հավաքածուի պահպանության, համալրման, հաշվառման, օգտագործման բարելավում			
1148		*Ծրագրի անվանումը՝*	3,873,931.3	4,327,592.9	4,302,688.8
		Արտադպրոցական դաստիարակության ծրագիր			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Նպաստել հանրակրթական ուսուցման համակարգում ընդգրկված երեխաների ֆիզիկական, հոգևոր և գեղագիտական զարգացմանը, բնապահպանական և կիրառական գիտելիքների ձեռքբերմանը			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Ստեղծել պայմաններ սովորողների ազատ ժամանցի կազմակերպան միջոցով նրանց հետաքրքրությունների բացահայտման, ձևավորման և զարգացման համար			
1162		*Ծրագրի անվանումը՝*	13,753,620.2	13,434,675.4	13,437,430.4
		Գիտական և գիտատեխնիկական հետազոտությունների ծրագիր			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության հիմնարար, կիրառական և թեմատիկ հետազոտությունների իրականացում, ենթակառուցվածքի և ազգային արժեք ներկայացնող գիտական օբյեկտների պահպանում և զարգացում, գիտական ներուժի վերարտադրության			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Գիտության և տեխնիկայի զարգացման գերակա ուղղությունների հետազոտությունների իրականացում, գիտական ներուժի զարգացում, ազգային արժեք ներկայացնող գիտական օբյեկտների պահպանում			
1163		*Ծրագրի անվանումը՝*	215,957.5	218,452.8	239,952.8
		Մասսայական սպորտ			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Բնակչության շրջանում առողջ ապրելակերպի արմատավորում, անհատի բազմակողմանի ու ներդաշնակ զարգացման գործում ֆիզիկական կուլտուրայի և սպորտի դերի բարձրացում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Սպորտի նկատմամբ հետաքրքրվածության և մասնակցության ընդլայնում			
1168		*Ծրագրի անվանումը՝*	8,741,054.5	9,378,314.3	9,378,314.3
		Արվեստների ծրագիր			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Նպաստել ազգային հենքի վրա ժամանակակից թատերարվեստի, երաժշտարվեստի, կերպարվեստի և պարարվեստի զարգացմանը և հանրահռչակմանը			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			

Ծրագրային դասիչը		Բյուջետային հատկացումների գլխավոր կարգադրիչների, ծրագրերի և միջոցառումների անվանումները	2021 թ.	2022 թ.	2023 թ.
		Մրցունակ արվեստային արտադրանքի ստեղծում, ստեղծագործական գործընթացների խթանում, արվեստի նոր նախագծերի ներդրում և մշակութային կյանքում հասարակության ներգրավում			
1183		*Ծրագրի անվանումը՝*	1,127,042.0	14,507,641.6	27,687,979.0
		Ապահով դպրոց			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Դպրոցներին սպառնացող աղետների ռիսկի կառավարման կարողությունների հզորացում, դպրոցի անձնակազմի և աշակերտների անվտանգության ապահովման մակարդակի բարձրացում՝ կիրառելով ներառական և երեխայակենտրոն մոտեցում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Դպրոցական միջավայրի բարելավում			
1192		*Ծրագրի անվանումը՝*	6,270,173.8	1,834,253.0	1,835,374.8
		Կրթության որակի ապահովում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Ընթացիկ աշխատանքների, բարեփոխումների և նոր նախաձեռնությունների միջոցով ֆորմալ և ոչ-ֆորմալ կրթության ոլորտում իրականացվող միջոցառումների, մատուցվող ծառայությունների բովանդակության և կազմակերպման որակի շարունակական բարելավում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Նախադպրոցականից մինչև հետբուհական կրթության որակի, այն է սովորողների, միջավայրի, ծրագրերի և ուսումնական նյութերի բովանդակության, գործընթացների, ինչպես նաև վերջնարդյունքների որակի բարելավում ըստ ներպետական և միջազգային ցուցիչների			
1193		*Ծրագրի անվանումը՝*	2,633,639.8	2,466,372.0	2,466,372.0
		Համընդհանուր ներառական կրթության համակարգի ներդրում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Յուրաքանչյուր երեխայի համար կրթության մատչելիության, հավասար մասնակցության հնարավորության և որակի ապահովում՝ զարգացման առանձնահատկություններին համապատասխան և անհրաժեշտ պայմանների ստեղծման միջոցով			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Խոցելի խմբերի երեխաների ընդգրկվածության ապահովում հանրակրթական հաստատություններում			
1196		*Ծրագրի անվանումը՝*	79,941.3	95,762.6	95,762.6
		Մարզերի մշակութային զարգացման ծրագիր			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Մարզերում մշակութային կյանքի և մշակութաստեղծ գործունեության ակտիվացում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Համայնքներում մշակույթի հասանելիության և մշակութային կյանքին մարզային բնակչության ընդգրկվածության ընդլայնում			
1198		*Ծրագրի անվանումը՝*	608,067.0	666,371.7	666,371.7
		Մշակութային և գեղագիտական դաստիարակության ծրագիր			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Երեխաների հոգևոր և գեղագիտական ընդունակությունների բացահայտում և զարգացում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Ստեղծագործական ունակությունների ձևավորում և զարգացում			
1215		*Ծրագրի անվանումը՝*	1,082,046.6	478,106.6	461,686.6
		Կրթության, մշակույթի և սպորտի ոլորտներում միջազգային և սփյուռքի հետ համագործակցության զարգացում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Կրթության, մշակույթի և սպորտի ոլորտներում միջազգային համագործակցության ընդլայնում, սփյուռքում և օտարերկրյա պետություններում հայկական կրթական կարողությունների հզորացում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Սփյուռքի ուսուցիչների կարողությունների բարելավում, հայագիտական առարկաների դասավանդման հիմքերի ամրապնդում, համահայկական միջոցառումների կազմակերպում, միջազգային համաձայնագրերով և հուշագրերով անդամակցությունների գործընթացի ապահովում			
1227		*Ծրագրի անվանումը՝*	424,114.6	424,114.6	424,114.6
		Կրթության ոլորտում տեղեկատվական և հաղորդակցական տեխնոլոգիաների ներդրում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Կրթության ոլորտում տեղեկատվական և հաղորդակցական տեխնոլոգիաների կիրառման			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Ուսումնական հաստատությունների լիարժեք ընդգրկվածություն կրթության կառավարման տեղեկատվական համակարգում և ուսումնական նյութերով առցանց ապահովում			
		<< պաշտպանության նախարարություն	**311,631,260.7**	**352,469,637.6**	**406,604,425.1**
1125		*Ծրագրի անվանումը՝*	1,174,458.0	1,174,458.0	1,174,458.0
		Ռազմական ուսուցում և վերապատրաստում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		<< ԶՈՒ պատրաստության մակարդակի բարձրացում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		<< ԶՈՒ-ում զինծառայողների, ստորաբաժանումների և կառավարման մարմինների պատրաստության մակարդակի բարձրացում			
1169		*Ծրագրի անվանումը՝*	306,481,536.9	348,026,711.8	401,641,803.3
		<< պաշտպանության ապահովում			
		Ծրագրի նպատակը՝			

Ծրագրային դասիչը		Բյուջետային հատկացումների գլխավոր կարգադրիչների, ծրագրերի և միջոցառումների անվանումները	2021 թ.	2022 թ.	2023 թ.
		<< ԶՈՒ ռազմավարական ծավալումն ապահովող մարտական պատրաստականության պահպանում, արտաքին թշնամուց << պետական սահմանների պաշտպանության ապահովում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		<< ԶՈՒ ռազմավարական ծավալումն ապահովող մարտական պատրաստականության պահպանում			
1177		*Ծրագրի անվանումը՝*	338,945.5	338,945.5	338,945.5
		Հումանիտար ականազերծման և փորձագիտական ծառայություններ			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Նվազեցնել ականների և պատերազմի պայթուցիկ մնացորդների տարածման սոցիալական, տնտեսական և բնապահպանական վտանգավոր ազդեցությունը մարդու և հասարակության կենսագործունեության վրա			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Ականների և ՊՊՄ-ների ռիսկերի կրճատում մինչև նվազագույն մակարդակ: Կասկածելի ականապատված տարածքների և դրա հետ փոխկապակցված զոհերի նվազեցում			
1197		*Ծրագրի անվանումը՝*	801,074.2	801,074.2	801,074.2
		Միջազգային ռազմական համագործակցություն			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Միջազգային կայուն և բազմակողմ ռազմաքաղաքական հարաբերությունների ամրապնդում, փորձի փոխանակում և ռազմական բարեփոխումներին աջակցության ընդլայնում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Միազգային ռազմական համագործակցության ընդլայնում և արդյունավետության աճ			
1204		*Ծրագրի անվանումը՝*	2,835,246.1	2,128,448.1	2,648,144.1
		Ռազմաբժշկական սպասարկում և առողջապահական ծառայություններ			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Զինծառայողների, ինչպես նաև նրանց ընտանիքների անդամների առողջության պահպանում, որակյալ բժշկական ծառայություններով ապահովում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Ծառայողական պարտականությունների արդյունավետ կատարմանը խոչընդոտող հիվանդությունների կանխարգելում և առողջական խնդիրների լուծում			
		<< աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն	**503,611,734.0**	**508,174,245.9**	**514,511,193.0**
1005		*Ծրագրի անվանումը՝*	11,261,294.5	11,147,294.5	11,099,294.5
		Պարգևավճարներ և պատվովճարներ			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Պետական հոգածության դրսևորում, առանձին կատեգորիայի քաղաքացիներին և նրանց ընտանիքներին սոցիալական երաշխիքների տրամադրում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Առանձին կատեգորիայի քաղաքացիներին և նրանց ընտանիքի անդամների սոցիալական պաշտպանվածության մակարդակի բարձրացում			
1011		*Ծրագրի անվանումը՝*	38,244,805.4	38,244,805.4	38,244,805.4
		Անապահով սոցիալական խմբերին աջակցություն			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Օժանդակել անապահով ընտանիքների կենսամակարդակի բարձրացմանը			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Աղքատության մեղմում և ծայրահեղ աղքատության կրճատում			
1015		*Ծրագրի անվանումը՝*	10,619,496.0	10,619,496.0	10,619,496.0
		Սոցիալական փաթեթների ապահովում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Պետական հիմնարկների և կազմակերպությունների աշխատողների սոցիալական երաշխիքների ապահովում և աշխատանքային մոտիվացիայի բարձրացում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Պետական մարմինների աշխատակիցների կյանքի որակի բարելավում			
1032		*Ծրագրի անվանումը՝*	3,182,504.6	3,182,504.6	3,182,504.6
		Խնամքի ծառայություններ 18 տարեկանից բարձր տարիքի անձանց			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Խնամքի կարիք ունեցող 18 տարեկանից բարձր տարիքի անձանց բնականոն կենսագործունեության ապահովում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Խնամքի ծառայություններ ստացած առավել կարիքավոր անձանց ընդգրկվածության աճ			
1068		*Ծրագրի անվանումը՝*	25,249,671.5	25,244,168.6	25,242,753.6
		Ժողովրդագրական վիճակի բարելավում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Խթանել ժողովրդագրական վիճակի բարելավումը			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Ժողովրդագրական վիճակի բարելավում և բազմազավակության աճ			
1082		*Ծրագրի անվանումը՝*	14,353,602.6	14,351,892.6	14,351,892.6
		Սոցիալական աջակցություն անաշխատունակության դեպքում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Կորցրած եկամուտների մասնակի փոխհատուցում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Անաշխատունակության հետևանքով եկամտի կորստի մասնակի փոխհատուցման ապահովում			
1088		*Ծրագրի անվանումը՝*	2,079,721.3	2,079,721.3	2,079,721.3
		Զբաղվածության ծրագիր			
		Ծրագրի նպատակը՝			

Ծրագրային դասիչը		Բյուջետային հատկացումների գլխավոր կարգադրիչների, ծրագրերի և միջոցառումների անվանումները	2021 թ.	2022 թ.	2023 թ.
		Բնակչության կայուն և ժամանակավոր զբաղվածության ապահովմանը միտված պայմանների ստեղծում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Կայուն և ժամանակավոր զբաղվածների թվաքանակի աճ			
1098		*Ծրագրի անվանումը՝*	1,790,614.2	1,620,160.0	1,620,200.0
		Բնակարանային ապահովում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Հանրապետությունում մշտական բնակության վայր չունեցող անօթևան անձանց բնակարանային ապահովմանն աջակցություն			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Հանրապետությունում մշտական բնակության վայր չունեցող անօթևան անձանց բնակարանային ապահովվածության բարելավում			
1102		*Ծրագրի անվանումը՝*	352,682,661.2	359,011,549.9	365,461,218.6
		Կենսաթոշակային ապահովություն			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Կենսաթոշակի իրավունքի իրացում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Կենսաթոշակների նշանակման և վճարման գործընթացի ապահովում			
1117		*Ծրագրի անվանումը՝*	5,736,378.1	5,808,562.2	5,882,107.5
		Սոցիալական պաշտպանության բնագավառում պետական քաղաքականության մշակում, ծրագրերի համակարգում և մոնիթորինգ			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Աղքատության մեղմման և անհավասարության նվազեցման, աշխատաշուկայի պահանջարկի և գործազրկության անհմպ. կրճատման, զբաղվածության աճի, ժողովրդագրական իրավիճակի բարելավման և քաղաքացիների սոց.իրավունքի իրացմանն ուղղված քաղաքականության մշակմ. և իրականացմ. ապահովում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Սոցիալական պաշտպանության ոլորտում իրականացվող ծրագրերի ազդեցության և արդյունավետության բարելավում			
1141		*Ծրագրի անվանումը՝*	3,051,257.6	3,051,257.6	3,051,257.6
		Ընտանիքներին, կանանց և երեխաներին աջակցություն			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Կյանքի դժվարին իրավիճակում հայտնված ընտանիքների, կանանց և երեխաների հիմնական պահանջմունքների և սոցիալական կարիքների բավարարում և ինտեգրում հասարակություն			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Ընտանիքներին, կանանց և երեխաներին մատուցվող սոցիալական ծառայությունների և դրանց հասցեականության բարելավում, կյանքի դժվարին իրավիճակում հայտնված ընտանիքների, կանանց և երեխաների ինտեգրում հասարկություն			
1153		*Ծրագրի անվանումը՝*	128,341.5	128,341.5	128,341.5
		Սոցիալական պաշտպանության ոլորտի զարգացման ծրագիր			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Սոցիալական պաշտպանության ոլորտի քաղաքականության, ծրագրերի, գիտահետազոտական և մասնագիտական կապիտալի զարգացման ապահովում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Սոցիալական պաշտպանության ոլորտի հիմնախնդիրների լուծումների առաջադրում, բարեփոխումներին ուղղված սոցիալական ինովացիաների մշակում, ինչպես նաև ոլորտի մասնագետների շարունակական կրթության ապահովում, գիտելիքների և կարողությունների զարգացում			
1160		*Ծրագրի անվանումը՝*	1,103,394.6	1,200,450.3	1,200,450.3
		Հաշմանդամություն ունեցող անձանց աջակցություն			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Հաշմանդամություն ունեցող անձանց հիմնական պահանջմունքների և սոցիալական կարիքների բավարարում և սոցիալական ներառում հասարակություն			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Հաշմանդամություն ունեցող անձանց մատուցվող սոցիալական ծառայությունների հասցեականության և արդյունավետության բարձրացում			
1184		*Ծրագրի անվանումը՝*	1,212,000.0	1,212,000.0	1,212,000.0
		Ավանդների և այլ փոխհատուցումներ			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		«ՎՏԲ-Հայաստան» ՓԲԸ-ում ավանդատու հանդիսացող և նախկին ԽՍՀՄ Խնայբանկի ՀԽՍՀ հանրապետական բանկում մինչև 1993 թվականի հունիսի 10-ը ներդրված դրամական ավանդների փոխհատուցում և անավարտ շինարարության բնակարանաշինարարական կոոպերատիվների փայատերերի կողմից խորհրդային			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Փոխհատուցված ավանդատու անձանց ընդգրկվածության աճ և փայատերերի թիվը			
1205		*Ծրագրի անվանումը՝*	30,862,607.3	30,861,364.9	30,861,364.9
		Սոցիալական ապահովություն			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Սոցիալական ապահովության իրավունքի իրականացման ապահովում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Սոցիալական ապահովության իրավունքի իրականացում			
1206		*Ծրագրի անվանումը՝*	2,053,383.6	410,676.5	273,784.6
		Սոցիալական պաշտպանության համակարգի բարեփոխումներ			
		Ծրագրի նպատակը՝			

Ծրագրային դասիչը		Բյուջետային հատկացումների գլխավոր կարգադրիչների, ծրագրերի և միջոցառումների անվանումները	2021 թ.	2022 թ.	2023 թ.
		Մատուցվող սոցիալական պաշտպանության ծառայությունների բարելավում, ինչպես նաև ծառայություններ մատուցող գերատեսչություններում վերլուծական, մոնիթորինգի և գնահատման գործառույթների ուժեղացում:			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Մատուցվող սոցիալական պաշտպանության ծառայությունների բարելավում և մատչելիության աճ			
		<< բարձր տեխնոլոգիական արդյունաբերության նախարարություն	**9,120,185.4**	**11,399,461.1**	**12,409,824.8**
1043		*Ծրագրի անվանումը՝*	2,989,736.4	2,989,736.4	2,989,736.4
		Բարձր տեխնոլոգիական արդյունաբերության էկոհամակարգի և շուկայի զարգացման ծրագիր			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Բարձր տեխնոլոգիաների ենթակառուցվածքների բարելավում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Բարձր տեխնոլոգիաների ոլորտի աճ			
1100		*Ծրագրի անվանումը՝*	1,125,634.9	1,134,980.2	1,145,343.9
		Բարձր տեխնոլոգիական արդյունաբերության բնագավառում պետական քաղաքականության մշակում, ծրագրերի համակարգում և մոնիտորինգ			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Ոլորտի արդիականացում, ճանապարհների որակի բարձրացում, պատշաճ տրանսպորտային ենթակառուցվածքների և որակյալ ու անվտանգ ծառայությունների ապահովում, տրանսպորտային միջոցների հարմարավետութուն և հասանելիության ապահովում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Բարձր տեխնոլոգիական արդյունաբերության բնագավառում իրականացվող ծրագրերի ազդեցության և արդյունավետության բարելավում			
1119		*Ծրագրի անվանումը՝*	4,574,223.3	6,844,153.7	7,844,153.7
		Պաշտպանության բնագավառում գիտական և գիտատեխնիկական նպատակային հետազոտություններ			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Նպաստել << պաշտպանության և անվտանգության համակարգերի զարգացմանը			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Գիտահետազոտական և փորձակոնստրուկտորական աշխատանքների արդյունավետության բարձրացում և ՍՈՏ նոր նմուշների ստեղծում			
1164		*Ծրագրի անվանումը՝*	430,590.8	430,590.8	430,590.8
		Հեռահաղորդակցության ապահովում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Անխափան ռադիոկապի, հեռախոսային կապի և հեռուստառադիոհեռարձակման ապահովում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Ռադիոկապի, հեռախոսային կապի և հեռուստառադիոհեռարձակման որակի բարելավում			
		<< ֆինանսների նախարարություն	**188,609,947.6**	**214,367,747.2**	**239,762,807.8**
1006		*Ծրագրի անվանումը՝*	185,567,055.7	211,285,606.2	236,633,139.8
		Պետական պարտքի կառավարում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Կառավարության ֆինանսական կարիքների բավարարման մշտական հնարավորության ապահովումը՝ երկարաժամկետ հատվածում նվազեցնելով պարտքի սպասարկման մեծությունը			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Կառավարության պարտքի օպտիմալ կառուցվածքի ձևավորում՝ հաշվի առնելով պոտենցիալ			
1031		*Ծրագրի անվանումը՝*	30,412.0	32,900.0	43,136.9
		Հանրային հատվածի ֆինանսական ոլորտի մասնագետների վերապատրաստում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Հանրային հատվածի ֆինանսական ոլորտի մասնագետների աշխատանքի արդյունավետության բարելավում, հանրային ֆինանսների կառավարման նոր գիտելիքների և փորձի յուրացում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Հանրային հատվածի ֆինանսական ոլորտի մասնագետների գիտելիքների և կարողությունների բարելավում			
1108		*Ծրագրի անվանումը՝*	2,892,883.9	2,929,645.0	2,966,935.1
		Հանրային ֆինանսների կառավարման բնագավառում պետական քաղաքականության մշակում, ծրագրերի համակարգում և մոնիտորինգ			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Հարկաբյուջետային քաղաքականության մշակում և իրականացման ապահովում, հանրային ֆինանսների արդյունավետ կառավարում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Հանրային ֆինանսների ձևավորման, բաշխման և օգտագործման արդյունավետության աճ, ֆինանսական կարգապահության բարելավում			
1137		*Ծրագրի անվանումը՝*	119,596.0	119,596.0	119,596.0
		Գնումների գործընթացի կարգավորում և համակարգում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Հանրային միջոցների ծախսման արդյունավետության բարձրացում և կոռուպցիոն ռիսկերի նվազեցում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			

Ծրագրային դասիչը		Բյուջետային հատկացումների գլխավոր կարգադրիչների, ծրագրերի և միջոցառումների անվանումները	2021 թ.	2022 թ.	2023 թ.
		Պետական գնումների գործընթացի թափանցիկության, հրապարակայնության և մրցակցության աստիճանի բարձրացում			
		<< արտակարգ իրավիճակների նախարարություն	**14,133,187.0**	**13,765,896.5**	**13,778,151.0**
1028		*Ծրագրի անվանումը՝*	46,297.2	46,297.2	46,297.2
		Տեխնիկական անվտանգության կանոնակարգում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Արտադրական վտանգավոր օբյեկտների շահագործմամբ պայմանավորված տեխնածին վթարների և դրանց հետևանքով հասարակությանը և տնտեսությանը պատճառվող վնասների ռիսկերի			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Տեխնածին վթարների կանխարգելում, տեխնածին վթարներից մահացու կամ ծանր ելքերով դեպքերի կրճատում			
1085		*Ծրագրի անվանումը՝*	122,494.6	122,494.6	122,494.6
		Արտակարգ իրավիճակների արձագանքման կարողությունների զարգացում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Արտակարգ իրավիճակների և ճգնաժամային կառավարման կարողությունների զարգացում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Արտակարգ իրավիճակներին արձագանքնելու հմտությունների և կարողությունների ձևավորում և ընդլայնում, բնակչության տեղեկացվածության մակարդակի բարելավում			
1089		*Ծրագրի անվանումը՝*	834,561.1	834,561.1	834,561.1
		Սեյսմիկ պաշտպանություն			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Սեյսմիկ ռիսկերի գնահատում և նվազեցում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Սեյսմիկ վտանգի և ռիսկերի պատշաճ գնահատում և սեյսմիկ խոցելիության և սեյսմիկ ռիսկերի նվազեցում			
1090		*Ծրագրի անվանումը՝*	11,688,176.2	11,308,812.5	11,308,812.5
		Փրկարարական ծառայություններ			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Արտակարգ իրավիճակների արդյունավետ արձագանք			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Արտակարգ իրավիճակների հնարավոր դեպքերի կանխում, դրանց ժամանակին արձագանքում, հետևանքների նվազեցում և բնակչության պաշտպանություն			
1107		*Ծրագրի անվանումը՝*	359,683.8	359,683.8	359,683.8
		Ռազմավարական նշանակության պաշարների կառավարում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Արտակարգ իրավիճակներում ռազմավարական նշանակության պաշարներով ապահովում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Ռազմավարական նշանակության պահուստների կուտակում, պահպանում և պետական պահուստների համակարգի կառավարում			
1112		*Ծրագրի անվանումը՝*	1,081,974.1	1,094,047.3	1,106,301.8
		Արտակարգ իրավիճակների բնագավառի պետական քաղաքականության մշակում, ծրագրերի համակարգում և մոնիտորինգ			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Արտակարգ իրավիճակների բնագավառում պետական արդյունավետ քաղաքականության մշակման և իրականացման ապահովում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Արտակարգ իրավիճակների քաղաքականության իրագործմանն ուղղված ծրագրերի ազդեցության և արդյունավետության բարելավում			
		<< վիճակագրական կոմիտե	**3,676,657.0**	**2,055,871.0**	**1,968,552.8**
1143		*Ծրագրի անվանումը՝*	2,957,823.7	2,055,871.0	1,968,552.8
		Ազգային պաշտոնական վիճակագրության արտադրություն և տարածում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Տնտեսական և հասարակական գործընթացների վերաբերյալ պաշտոնական վիճակագրության մշակում, արտադրում ու տարածում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Նախատեսված ժամկետներով և պարբերականությամբ ամբողջական, համադրելի, արդիական և օգտատերերին հավասար մատչելիությամբ հասանելի պաշտոնական վիճակագրության ապահովում			
1209		*Ծրագրի անվանումը՝*	718,833.3	-	-
		Վիճակագրական համակարգի ամրապնդման ազգային ռազմավարական ծրագիր			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Միջազգային չափանիշներին համապատասխան Հայաստանի վիճակագրական համակարգի զարգացում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Հայաստանի վիճակագրական համակարգի կարողությունների և Կոմիտեի անձնակազմի մասնագիտական կարողությունների զարգացում			
		<< հանրային ծառայությունները կարգավորող հանձնաժողով	**852,553.0**	**862,116.3**	**872,010.1**
1064		*Ծրագրի անվանումը՝*	852,553.0	862,116.3	872,010.1
		Հանրային ծառայությունների ոլորտի կարգավորում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Հանրային ծառայությունների ոլորտում կարգավորման իրականացում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Սպառողների և հանրային ծառայությունների ոլորտում կարգավորվող գործունեություն իրականացնող անձանց շահերի հավասարակշռում, կարգավորվող անձանց համար գործունեության միատեսակ պայմանների ստեղծում			

Ծրագրային դասիչը		Բյուջետային հատկացումների գլխավոր կարգադրիչների, ծրագրերի և միջոցառումների անվանումները	2021 թ.	2022 թ.	2023 թ.
		<< կենտրոնական ընտրական հանձնաժողով	**1,865,555.4**	**1,166,674.7**	**4,604,271.9**
1096		*Ծրագրի անվանումը՝*	1,865,555.4	1,166,674.7	4,604,271.9
		Ընտրական գործընթացների համակարգում,կանոնակարգում և տեղեկատվության տրամադրում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Օրինական և թափանցիկ ընտրական գործընթացների կազմակերպում և ապահովում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Ընտրական գործընթացների նկատմամբ հանրային վստահության մակարդակի բարձրացում			
		<< տնտեսական մրցակցության պաշտպանության պետական հանձնաժողով	**534,571.7**	**498,721.6**	**504,963.9**
1034		*Ծրագրի անվանումը՝*	534,571.7	498,721.6	504,963.9
		Տնտեսական մրցակցության պաշտպանություն			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Պաշտպանել և խրախուսել ազատ տնտեսական մրցակցությունը, ապահովել բարեխիղճ մրցակցության համար անհրաժեշտ միջավայր, նպաստել ձեռնարկատիրության զարգացմանը և սպառողների շահերի պաշտպանությանը			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Հակամրցակցային գործունեության կանխարգելում և սահմանափակում, չարաշահումների նվազեցում, գործունեության համար միատեսակ և մրցակցային պայմանների երաշխավորում, ապրանքային շուկաներում կենտրոնացվածության կրճատում			
		<< կադաստրի կոմիտե	**4,645,431.1**	**4,394,155.5**	**3,834,350.9**
1012		*Ծրագրի անվանումը՝*	4,645,431.1	4,394,155.5	3,834,350.9
		Անշարժ գույքի կադաստրի վարման բնագավառում պետական քաղաքականության իրականացում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Անշարժ գույքի պետական միասնական կադաստրի համակարգի զարգացում և պետության կողմից անշարժ գույքի նկատմամբ իրավունքների ճանաչում, երաշխավորում և պաշտպանություն			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Անշարժ գույքի կադաստրի արդյունավետ համակարգի ապահովում և սեփականության իրավունքի պաշտպանություն			
		Հեռուստատեսության և ռադիոյի հանձնաժողով	**311,619.2**	**313,811.2**	**316,118.4**
1007		*Ծրագրի անվանումը՝*	311,619.2	313,811.2	316,118.4
		Հեռուստատեսության և ռադիոյի բնագավառի կանոնակարգում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Հեռարձակվող լրատվության միջոցների ազատության, անկախության և բազմազանության ապահովում, հեռուստաընկերությունների և ռադիոընկերությունների գործունեության վերահսկում և կարգավորում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Հեռարձակվող լրատվության միջոցների ազատության, անկախության և բազմազանության բարձր մակարդակ, մրցակցային հավասար պայմաններ, հեռուստառադիոծրագրերի հեռարձակման ոլորտում օրինախախտումների նվազեցում հեղինակային իրավունքի պահպանություն ոլորտի համաչափ զարգաց			
		<< պետական եկամուտների կոմիտե	**32,496,730.8**	**36,207,266.6**	**34,420,130.6**
1023		*Ծրագրի անվանումը՝*	32,496,730.8	36,207,266.6	34,420,130.6
		Հարկային և մաքսային ծառայություններ			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Հարկային և մաքսային միասնական պետական քաղաքականության իրականացում, հարկային և մաքսային օրենսդրության ամբողջական և համահավասար կիրառում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Արդյունավետ հարկային և մաքսային հսկողության իրականացում, պետական բյուջեի եկամուտների ապահովում			
		<< ազգային անվտանգության ծառայություն	**34,732,912.2**	**34,732,912.2**	**34,732,912.2**
1036		*Ծրագրի անվանումը՝*	3,706,844.6	3,706,844.6	3,706,844.6
		Պետական պահպանության ապահովում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Հատուկ պետական պաշտպանության ենթակա օբյեկտների անվտանգության ապահովում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Պետական պահպանության ենթակա օբեկտների անվտանգության խախտման դեպքերի կրճատում			
1138		*Ծրագրի անվանումը՝*	31,026,067.6	31,026,067.6	31,026,067.6
		Ազգային անվտանգություն			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Ներքին և արտաքին սպառնալիքներից անձի, հասարակության ու պետության անվտանգության ապահովում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Այլ պետությունների կողմից հետախուզական գործունեության կասեցում,պետական սահմանի անձեռնամխելիության ապահովում, կոռուպցիոն ռիսկերի շեշտակի նվազեցում			
		<< ոստիկանություն	**64,652,455.9**	**64,652,455.9**	**64,652,455.9**
1101		*Ծրագրի անվանումը՝*	1,565,901.8	1,565,901.8	1,565,901.8
		Ոստիկանության կրթական ծառայություններ			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Ոստիկանության ծառայողների մասնագիտական գիտելիքների և գործնական հմտությունների ձևավորում			

Ծրագրային դասիչը		Բյուջետային հատկացումների գլխավոր կարգադրիչների, ծրագրերի և միջոցառումների անվանումները	2021 թ.	2022 թ.	2023 թ.
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Ոստիկանության ծառայողների մասնագիտական կարողությունների ապահովում			
1158		*Ծրագրի անվանումը՝*	63,086,554.1	63,086,554.1	63,086,554.1
		Ոստիկանության ոլորտի քաղաքականության մշակում, կառավարում, կենտրոնացված միջոցառումներ, մոնիտորինգ և վերահսկողություն			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Ոստիկանության համակարգի կազմակերպաիրավական կատարելագործում, ոստիկանության գործունեության նկատմամբ հասարակական կարծիքի բարելավում և վստահության բարձրացում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Արդի մարտահրավերներին դիմակայող, պետական և հասարակական պահանջարկը բավարարող, թափանցիկ, բարևարք, հաշվետվողական գործունեության ապահովում			
		Հայաստանի հանրային հեռուստառադիոընկերության խորհուրդ	**7,021,054.8**	**7,021,054.8**	**7,021,054.8**
1042		*Ծրագրի անվանումը՝*	7,021,054.8	7,021,054.8	7,021,054.8
		Ռադիո և հեռուստահաղորդումների հեռարձակում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Տեղեկատվական, քաղաքական, տնտեսական, կրթական,մշակութային,մանկապատանեկան,գիտական, հայոց լեզվի և պատմության,մարզական,ժամանցային և հանրության համար կարևոր ու նշանակալից այլ տեղեկատվական բնույթի հաղորդումների արտադրության և հեռարձակման ապահովում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Տեղեկատվական, քաղաքական, տնտեսական, կրթական,մշակութային,մանկապատանեկան,գիտական, հայոց լեզվի և պատմության,մարզական,ժամանցային և հանրության համար կարևոր ու նշանակալից այլ տեղեկատվական բնույթի հաղորդումների արտադրության և հեռարձակման ապահովում			
		ՀՀ հաշվեքննիչ պալատ	**1,127,992.3**	**1,135,669.5**	**1,145,819.4**
1161		*Ծրագրի անվանումը՝*	1,127,992.3	1,135,669.5	1,145,819.4
		Հանրային ֆինանսների և սեփականության ոլորտում հաշվեքննություն			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Հանրային ֆինանսների և սեփականության ոլորտում հաշվեքննության օբյեկտների կողմից իրականացվող ֆինանսատնտեսական գործունեության օրինականության ու տնտեսման, նպատակային և ծախսային արդյունավետության սկզբունքների պահպանման գնահատում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Հաշվեքննության օբյեկտների կողմից իրականացվող ֆինանսատնտեսական գործունեության օրինականության և արդյունավետության վերաբերյալ Ազգային ժողովին և հանրությանը ժամանակին, մասնագիտական և անկողմնակալ տեղեկատվության ներկայացում			
		Մարդու իրավունքների պաշտպանի աշխատակազմ	**527,966.7**	**530,874.0**	**535,410.4**
1060		*Ծրագրի անվանումը՝*	527,966.7	530,874.0	535,410.4
		Մարդու իրավունքների պաշտպանություն			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանություն			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		ՀՀ-ում խախտված իրավունքների և ազատությունների վերականգնում, առնչվող նորմատիվ իրավական ակտերի կատարելագործում			
		ՀՀ միջուկային անվտանգության կարգավորման կոմիտե	**321,670.7**	**325,174.7**	**328,731.1**
1054		*Ծրագրի անվանումը՝*	321,670.7	325,174.7	328,731.1
		Միջուկային և ճառագայթային անվտանգության կարգավորում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Ատոմային էներգիայի օգտագործման բնագավառի անվտանգության պետական կարգավորում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Բնակչության, ատոմային էներգիայի օգտագործման օբյեկտների անձնակազմի, շրջակա միջավայրի պաշտպանություն իոնացնող ճառագայթման հնարավոր վնասակար ազդեցությունից			
		ՀՀ քննչական կոմիտե	**8,373,768.2**	**8,367,463.4**	**8,580,947.5**
1180		*Ծրագրի անվանումը՝*	8,373,768.2	8,367,463.4	8,580,947.5
		ՀՀ քննչական ծառայություններ			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Հանցագործությունների օբյեկտիվ և արդյունավետ նախաքննության իրականացման ապահովում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Հանցագործությունների արդյունավետ նախաքննություն, նախաքննության ժամկետների կրճատում			
		ՀՀ քաղաքաշինության կոմիտե	**1,101,075.6**	**824,448.5**	**799,550.5**
1103		*Ծրագրի անվանումը՝*	1,101,075.6	824,448.5	799,550.5
		Քաղաքաշինության և ճարտարապետության բնագավառում պետական քաղաքականության իրականացում և կանոնակարգում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Քաղաքաշինության և ճարտարապետության բնագավառում պետական քաղաքականության մշակմանն աջակցություն և իրականացման ապահովում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Քաղաքաշինության գործունեության կանոնակարգում, քաղաքաշինական տեղեկատվական համակարգի ձևավորում և քաղաքաշինության բնագավառում պետական ծրագրերի իրականացման ապահովում			
		Կոռուպցիայի կանխարգելման հանձնաժողով	**233,286.4**	**236,408.3**	**239,577.0**

Ծրագրային դասիչը		Բյուջետային հատկացումների գլխավոր կարգադրիչների, ծրագրերի և միջոցառումների անվանումները	2021 թ.	2022 թ.	2023 թ.
1181		*Ծրագրի անվանումը՝*	233,286.4	236,408.3	239,577.0
		Կոռուպցիայի կանխարգելման համակարգի զարգացման ապահովում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Նպաստել կոռուպցիայի կանխարգելման համակարգի զարգացմանը և հանրային ինստիտուտների նկատմամբ հասարակության վստահության բարձրացմանը			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Բարձրաստիճան պաշտոնատար անձանց գործունեության թափանցիկության և հրապարակայնության բարելավում			
		ՀՀ պետական վերահսկողական ծառայություն	**725,901.2**	**733,434.5**	**741,080.9**
1203		*Ծրագրի անվանումը՝*	725,901.2	733,434.5	741,080.9
		Պետական վերահսկողական ծառայություններ			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Վերահսկվող օբյեկտի գործունեությունը օրենսդրությանը համապատասխանության գնահատում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		ՀՀ պետական միջոցների կառավարման, ձևավորման և օգտագործման արդյունավետության և օրինականության գնահատում			
		ՀՀ Արագածոտնի մարզպետարան	**541,679.8**	**543,987.4**	**553,132.4**
1002		*Ծրագրի անվանումը՝*	541,679.8	543,987.4	553,132.4
		ՀՀ Արագածոտնի մարզում տարածքային պետական կառավարում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		ՀՀ Արագածոտնի մարզում պետական քաղաքականության իրականացման ապահովում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		ՀՀ Արագածոտնի մարզում իրականացվող պետական ծրագրերի արդյունավետության և հասցեականության բարելավում, հետադարձ կապի ապահովում			
		ՀՀ Արարատի մարզպետարան	**580,983.9**	**581,923.8**	**589,661.1**
1009		*Ծրագրի անվանումը՝*	580,983.9	581,923.8	589,661.1
		ՀՀ Արարատի մարզում տարածքային պետական կառավարում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		ՀՀ Արարատի մարզում պետական քաղաքականության իրականացման ապահովում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		ՀՀ Արարատի մարզում իրականացվող պետական ծրագրերի արդյունավետության և հասցեականության բարելավում, հետադարձ կապի ապահովում			
		ՀՀ Արմավիրի մարզպետարան	**588,115.1**	**595,802.5**	**603,605.3**
1010		*Ծրագրի անվանումը՝*	588,115.1	595,802.5	603,605.3
		ՀՀ Արմավիրի մարզում տարածքային պետական կառավարում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		ՀՀ Արմավիրի մարզում պետական քաղաքականության իրականացման ապահովում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		ՀՀ Արմավիրի մարզում իրականացվող պետական ծրագրերի արդյունավետության և հասցեականության բարելավում, հետադարձ կապի ապահովում			
		ՀՀ Գեղարքունիքի մարզպետարան	**785,210.0**	**794,455.3**	**805,042.2**
1025		*Ծրագրի անվանումը՝*	785,210.0	794,455.3	805,042.2
		ՀՀ Գեղարքունիքի մարզում տարածքային պետական կառավարում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		ՀՀ Գեղարքունիքի մարզում պետական քաղաքականության իրականացման ապահովում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		ՀՀ Գեղարքունիքի մարզում իրականացվող պետական ծրագրերի արդյունավետության և հասցեականության բարելավում, հետադարձ կապի ապահովում			
		ՀՀ Լոռու մարզպետարան	**654,065.3**	**662,524.3**	**671,110.2**
1030		*Ծրագրի անվանումը՝*	654,065.3	662,524.3	671,110.2
		ՀՀ Լոռու մարզում տարածքային պետական կառավարում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		ՀՀ Լոռու մարզում պետական քաղաքականության իրականացման ապահովում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		ՀՀ Լոռու մարզում իրականացվող պետական ծրագրերի արդյունավետության և հասցեականության բարելավում, հետադարձ կապի ապահովում			
		ՀՀ Կոտայքի մարզպետարան	**620,523.5**	**628,382.4**	**636,359.3**
1037		*Ծրագրի անվանումը՝*	620,523.5	628,382.4	636,359.3
		ՀՀ Կոտայքի մարզում տարածքային պետական կառավարում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		ՀՀ Կոտայքի մարզում պետական քաղաքականության իրականացման ապահովում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		ՀՀ Կոտայքի մարզում իրականացվող պետական ծրագրերի արդյունավետության և հասցեականության բարելավում, հետադարձ կապի ապահովում			
		ՀՀ Շիրակի մարզպետարան	**701,221.5**	**709,578.8**	**718,951.3**
1039		*Ծրագրի անվանումը՝*	701,221.5	709,578.8	718,951.3
		ՀՀ Շիրակի մարզում տարածքային պետական կառավարում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		ՀՀ Շիրակի մարզում պետական քաղաքականության իրականացման ապահովում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		ՀՀ Շիրակի մարզում պետական քաղաքականության իրականացման ապահովում			
		ՀՀ Սյունիքի մարզպետարան	**599,073.5**	**603,598.5**	**611,848.0**
1047		*Ծրագրի անվանումը՝*	599,073.5	603,598.5	611,848.0
		ՀՀ Սյունիքի մարզում տարածքային պետական կառավարում			
		Ծրագրի նպատակը՝			

Ծրագրային դասիչը		Բյուջետային հատկացումների գլխավոր կարգադրիչների, ծրագրերի և միջոցառումների անվանումները	2021 թ.	2022 թ.	2023 թ.
		<< Սյունիքի մարզում պետական քաղաքականության իրականացման ապահովում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		<< Սյունիքի մարզում իրականացվող պետական ծրագրերի արդյունավետության և հասցեականության բարելավում, հետադարձ կապի ապահովում			
		<< Վայոց ձորի մարզպետարան	**453,874.3**	**459,644.1**	**465,500.4**
1051		*Ծրագրի անվանումը՝*	453,874.3	459,644.1	465,500.4
		<< Վայոց ձորի մարզում տարածքային պետական կառավարում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		<< Վայոց ձորի մարզում պետական քաղաքականության իրականացման ապահովում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		<< Վայոց ձորի մարզում իրականացվող պետական ծրագրերի արդյունավետության և հասցեականության բարելավում, հետադարձ կապի ապահովում			
		<< Տավուշի մարզպետարան	**581,268.0**	**588,636.2**	**594,607.3**
1055		*Ծրագրի անվանումը՝*	581,268.0	588,636.2	594,607.3
		<< Տավուշի մարզում տարածքային պետական կառավարում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		<< Տավուշի մարզում պետական քաղաքականության իրականացման ապահովում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		<< Տավուշի մարզում իրականացվող պետական ծրագրերի արդյունավետության և հասցեականության բարելավում, հետադարձ կապի ապահովում			
		<< կառավարություն	**4,454,723.5**	**7,980,957.7**	**98,727,524.6**
1139		*Ծրագրի անվանումը՝*	3,848,723.5	7,374,957.7	98,121,524.6
		<< կառավարության պահուստային ֆոնդ			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Պետական բյուջեում չկանխատեսված, ինչպես նաեւ բյուջետային երաշխիքների ապահովման ծախսերի ֆինանսավորման ապահովում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Պահուստային ֆոնդի կառավարման արդյունավետության և թափանցիկության ապահովում			
1185		*Ծրագրի անվանումը՝*	550,000.0	550,000.0	550,000.0
		Արտասահմանյան պատվիրակությունների ընդունելությունների և պաշտոնական գործուղումների կազմակերպում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		<< միջազգային համագործակցության և միջազգային ներկայացուցչականության ապահովում			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Արտասահմանյան պաշտոնական գործուղումների և արտասահմանյան պատվիրակությունների ընդունելությունների կազմակերպման ապահովում			
1195		*Ծրագրի անվանումը՝*	56,000.0	56,000.0	56,000.0
		Հասարակության և պետության հանդեպ հատուկ ծառայություններ մատուցած քաղաքացիների մահվան դեպքում արարողակարգային միջոցառումների կազմակերպում			
		Ծրագրի նպատակը՝			
		Պետական հոգածության դրսևորում և հարգանքի տուրքի մատուցում հասարակության և պետության հանդեպ հատուկ ծառայություններ մատուցած քաղաքացիներին			
		Վերջնական արդյունքի նկարագրությունը՝			
		Հասարակության և պետության հանդեպ հատուկ ծառայություններ մատուցած քաղաքացիների հրաժեշտի, թաղման, գերեզմանի բարեկարգման և մահարձանի պատրաստման ծառայությունների մատուցման աջակցություն			

Հավելված N 2

Հայաստանի Հանրապետության ՀՀ 2021-2023 թվականների պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով նախատեսված ծախսերն՝ ըստ բյուջետային ծախսերի տնտեսագիտական դասակարգման

հազար դրամներով

Բյուջետային ծախսերի տնտեսագիտական դասակարգման անվանումները	**2021 թվական**	**2022 թվական**	**2023 թվական**
ԸՆԴԱՄԵՆԸ ԾԱԽՍԵՐ	**1,879,011,160.1**	**2,026,121,578.3**	**2,241,422,805.2**
ԸՆԹԱՑԻԿ ԾԱԽՍԵՐ	**1,629,020,090.8**	**1,699,908,594.4**	**1,836,651,590.1**
ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՎԱՐՁԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ	180,285,172.0	181,143,636.8	182,316,121.5
ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԵՎ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐԻ ՁԵՌՔԲԵՐՈՒՄ	163,350,934.1	180,189,020.0	185,426,202.9
ՏՈԿՈՍԱՎՃԱՐՆԵՐ	185,499,704.6	211,218,255.1	236,565,788.7
ՍՈՒԲՍԻԴԻԱՆԵՐ	122,295,484.9	127,139,711.6	130,244,641.6
ԴՐԱՄԱՇՆՈՐՀՆԵՐ	161,308,677.8	161,225,713.8	166,818,926.8
ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՆՊԱՍՏՆԵՐ ԵՎ ԿԵՆՍԱԹՈՇԱԿՆԵՐ	528,282,331.8	538,655,366.9	545,288,984.5
ԱՅԼ ԾԱԽՍԵՐ	287,997,785.6	300,336,890.2	389,990,924.1
ՈՉ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ՀԵՏ ԳՈՐԾԱՌՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	**249,991,069.3**	**326,212,983.9**	**404,771,215.1**

Հավելված N 3

Հայաստանի Հանրապետության ՀՀ 2021-2023 թվականների պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագրով նախատեսված ծախսերն՝ ըստ բյուջետային ծախսերի գործառական դասակարգման

հազար դրամներով

Գործառական դասիչը	Բյուջետային ծախսերի գործառական դասակարգման անվանումները	2021 թ.	2022 թ.	2023 թ.
	ԸՆԴԱՄԵՆԸ ԾԱԽՍԵՐ	1,879,011,160.1	2,026,121,578.4	2,241,422,805.2
01	ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲՆՈՒՅԹԻ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	386,697,998.3	403,904,111.2	434,177,207.0
02	ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ	312,129,949.9	355,927,325.2	410,535,576.7
03	ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԿԱՐԳ, ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԴԱՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆ	156,524,645.4	153,628,953.4	153,996,797.0
04	ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	180,657,142.8	225,983,560.6	239,454,671.0
05	ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ	10,517,827.1	7,349,150.1	5,847,198.2
6	ԲՆԱԿԱՐԱՆԱՅԻՆ ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԿՈՄՈՒՆԱԼ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	20,483,579.0	18,673,939.4	9,124,062.4
07	ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹՅՈՒՆ	114,760,187.4	134,622,399.9	147,404,733.9
08	ՀԱՆԳԻՍՏ, ՄՇԱԿՈՒՅԹ ԵՎ ԿՐՈՆ	30,508,364.9	32,012,359.9	32,497,418.3
09	ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ	158,065,604.0	177,032,152.6	194,382,153.8
10	ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ	504,817,137.8	509,612,668.4	515,881,462.3
11	ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆՆԵՐԻՆ ՉԴԱՍՎՈՂ ՊԱՀՈՒՍՏԱՅԻՆ ՖՈՆԴԵՐ	3,848,723.5	7,374,957.7	98,121,524.6

ՀԱՎԵԼՎԱԾ N 4

Հայաստանի Հանրապետության 2021-2023 թվականների պետական բյուջեների դեֆիցիտի (պակասուրդի) ֆինանսավորման աղբյուրներն՝ ըստ առանձին տարրերի

հազար դրամներով

Պետական բյուջեի դեֆիցիտի ֆինանսավորման աղբյուրներն ու դրանց տարրերի անվանումները	2021 թ.	2022 թ.	2023 թ.
ԸՆԴԱՄԵՆԸ	**209,149,303.4**	**140,187,467.5**	**158,559,017.7**
այդ թվում՝			
Ա.Ներքին աղբյուրներ-ընդամենը	**257,826,778.1**	**171,059,254.3**	**358,978,966.1**
այդ թվում՝			
1. Փոխառու զուտ միջոցներ	**294,976,769.0**	**190,000,000.0**	**327,900,000.0**
այդ թվում՝			
1.1. Արժեթղթերի (բացառությամբ բաժնետոմսերի և կապիտալում այլ մասնակցության) թողարկումից և տեղաբաշխումից զուտ մուտքեր	**294,976,769.0**	**190,000,000.0**	**327,900,000.0**
<< ֆինանսների նախարարություն	294,976,769.0	190,000,000.0	327,900,000.0
որից՝			
գանձապետական պարտատոմսեր	295,000,000.0	190,000,000.0	327,900,000.0
մուրհակների մարում	(23,231.0)		
2. Ֆինանսական զուտ ակտիվներ	**(37,149,990.9)**	**(18,940,745.7)**	**31,078,966.1**
այդ թվում՝			
2.4. Վարկերի և փոխատվությունների տրամադրում	**(75,613,870.9)**	**(39,066,112.1)**	**(24,802,218.6)**
2.5. Տրամադրված վարկերի և փոխատվությունների վերադարձից մուտքեր	**28,090,215.2**	**36,672,277.5**	**38,723,901.7**
2.6.Այլ	**10,373,664.8**	**(16,546,911.1)**	**17,157,283.0**
կայունացման դեպոզիտային հաշվի համալրում	(31,500,000.0)	(29,800,000.0)	
կայունացման դեպոզիտային հաշվից օգտագործում	41,873,664.8	13,253,088.9	17,157,283.0
Բ. Արտաքին աղբյուրներ - ընդամենը	**(48,677,474.7)**	**(30,871,786.8)**	**(200,419,948.3)**
այդ թվում			
1. Փոխառու զուտ միջոցներ	**17,571,685.5**	**40,507,173.3**	**(121,532,420.9)**
այդ թվում՝			
1.1. Վարկերի և փոխատվությունների ստացում	**137,451,760.1**	**166,926,045.1**	**61,154,047.3**
1.2. Ստացված վարկերի և փոխատվությունների մարում	**(119,880,074.6)**	**(126,418,871.8)**	**(182,686,468.2)**
<< ֆինանսների նախարարություն	(119,880,074.6)	(126,418,871.8)	(182,686,468.2)
2.Ֆինանսական զուտ ակտիվներ	**(66,249,160.2)**	**(71,378,960.0)**	**(78,887,527.5)**
այդ թվում՝			
2.1.Վարկերի և փոխատվությունների տրամադրում	**(65,765,390.7)**	**(70,914,255.4)**	**(78,449,798.3)**
<< ֆինանսների նախարարություն	(65,765,390.7)	(70,914,255.4)	(78,449,798.3)
որից՝			
Միջպետական վարկ Արցախի Հանրապետությանը	(65,765,390.7)	(70,914,255.4)	(78,449,798.3)
2.2. Տրամադրված վարկերի և փոխատվությունների վերադարձից մուտքեր	**860,257.5**	**400,779.1**	**427,754.6**
որից՝			
Վրաստանից	860,257.5	400,779.1	427,754.6
2.3 Բաժնետոմսերի և կապիտալում այլ մասնակցության ձեռքբերում	**(1,344,027.0)**	**(865,483.7)**	**(865,483.7)**
<< ֆինանսների նախարարություն	(1,344,027.0)	(865,483.7)	(865,483.7)
որից՝			
Միջազգային ֆինանսական կազմակերպությունների կապիտալում մասնակցության գծով ստանձնած պարտավորությունների կատարում	(1,344,027.0)	(865,483.7)	(865,483.7)

Հավելված N 5

ՀՀ 2021-2023 թվականների պետական բյուջեի ծախսային ծրագրերի գծով վերջնական արդյունքի ցուցանիշները

Ծրագրի դասիչը	Ծրագրի անվանումը	Ծրագրի վերջնական արդյունքները			
		Չափորոշիչը	Ելակետային ցուցանիշը	Թիրախային ցուցանիշը	Թիրախային ժամկետը
Հանրապետության նախագահի աշխատակազմ					
1154	Հանրապետության նախագահի լիազորությունների իրականացման ապահովում				
		Հանրապետության նախագահի լիազորությունների պատշաճ կարգով իրականացման ապահովում, տոկոս	100	100	2021թ.
ՀՀ Ազգային ժողով					
1024	ՀՀ Ազգային ժողովի լիազորությունների իրականացման ապահովում				
		ՀՀ Սահմանադրությամբ ՀՀ Ազգային ժողովին վերապահված լիազորությունների իրականացման ապահովում, տոկոս		100	2021թ
ՀՀ վարչապետի աշխատակազմ					
1018	Պետական հատվածի արդիականացման				
		Քաղաքացիների հետադարձ կապի համակարգի ներդրում, Առկա է/Առկա չէ	Առկա չէ	Առկա է	2020թ.
		Էլեկտրոնային քրեական գործ համակարգի ներդրում, Առկա է/Առկա չէ	Առկա չէ	Առկա է	2020թ.
		Պետական ֆինանսների կառավարման տեղեկատվական համակարգի ներդրում, Առկա է/Առկա չէ	Առկա չէ	Առկա է	2020թ.
		Ոստիկանության օպերատիվ կառավարման էլեկտրոնային համակարգի ներդրում, Առկա է/Առկա չէ	Առկա չէ	Առկա է	2020թ.
		Էլեկտրոնային իրավական ակտերի համակարգի ներդրում, Առկա է/Առկա չէ	Առկա չէ	Առկա է	2020թ.
1091	Հանրային իրազեկում				
		ԱՊՀ երկրներում տարեկան հեռարձակվող հեռուստառադիո հաղորդումների թիվ	790	2570	2020 թ.
1132	Քաղաքացիական ծառայողների վերապատրաստում				
		Քաղաքացիական ծառայողների մեջ հետբուհական կրթություն ունեցողների կշիռը, տոկոս	5.82	7.5	2020 թ.
		Արտերկրում բարձրագույն կրթություն ստացած Քաղաքացիական ծառյողների կշիռը ընդամենը Քաղաքացիական ծառյողների թվում, տոկոս	1.84	3	2020 թ.
1213	Տեսչական վերահսկողության ծրագիր				
		Վերահսկողության ենթակա բոլոր ոլորտներում իրավական հիմքերի սահմանում և ընթացակարգերի հստակեցում, տոկոս	55	90	2022 թ.
1214	Արդյունահանող ճյուղերի զարգացման ծրագիր				
		Հանքաարդյունաբերության ոլորտի ռազմավարության փաստաթղթով ներկայացված առաջարկների հիման վրա կատարված օրենսդրական փոփոխությունների հարաբերակցությունը առաջարկված ընդհանուր փոփոխությունների, տոկոս	0	60	2022թ.
		Հանքաարդյունաբերության ոլորտի ռազմավարության մշակմանն աջակցող փաթեթի պատրաստում, Առկա է/Առկա չէ	Առկա չէ	Առկա է	2020թ.
ՀՀ սահմանադրական դատարան					
1092	ՀՀ սահմանադրական դատարանի գործունեության ապահովում				
		Սահմանադրաիրավական խնդիր բովանդակող դիմումների քանակ, հատ	248	255	2022թ
		Աշխատողների ընդհանուր թվաքանակում կանանց տեսակարար կշիռը, տոկոս	50	45	2022թ
Բարձրագույն դատական խորհուրդ					
1080	Դատական իշխանության գործունեության ապահովում և իրականացում				
		Ըստ WEF-ի ցուցանիշի (1-7 բալ) դատական համակարգի անկախությունը իշխանության այլ ճյուղերի, անհատների կամ ընկերությունների ազդեցությունից	3.3	6.3	2023թ.
ՀՀ հատուկ քննչական ծառայություն					
1062	ՀՀ հատուկ քննչական ծառայություններ				

Ծրագրի դասիչը	Ծրագրի անվանումը	Ծրագրի վերջնական արդյունքները			
		Չափորոշիչը	Ելակետային ցուցանիշը	Թիրախային ցուցանիշը	Թիրախային ժամկետը
		Ենթադրյալ հանցագործությունների նախաքննությունների թիվը	714	720	2021թ.
ՀՀ տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարություն					
1004	Ոռոգման համակարգի առողջացում				
		Ոռոգման ջրի կորուստ, տոկոս	56©15	56©02	2021թ©
		Փաստացի ոռոգվող հողատարածքների մակերեսի կշիռը ոռոգելի հողատարածքների մակերեսում, տոկոս	53	55	2021թ©
		Փաստացի ոռոգվող հողատարածքի հաշվով ոռոգման ջրի օգտագործման ծավալ, հա/խմ	5©85	5©8	2021թ©
1017	Որոտան-Արփա-Սևան թունելի ջրային համակարգի կառավարում				
		Սևանա լիճ տեղափոխված ջրի ծավալ, մլն խ©մ	120©0-150©0	140©0-160©0	2021թ©
		Տեղափոխված ջրի արդյունքում Սևանա լճի մակարդակի աճի գնահատական, մետր	0©09-0©12	0©09-0©12	2021թ©
1027	Կոլեկտորադրենաժային ծառայություններ				
		Գրունտային ջրերի հեռացման արդյունքում մշակելի դարձած հողատարածքների մակերես, հա	5000	5000	2021թ©
1038	Տարածքային կառավարման և տեղական ինքնակառավարման մարմինների ներկայացուցիչների մասնագիտական վերապատրաստում և հատուկ ուսուցում				
		Տարածքային կառավարման և տեղական ինքնակառավարման մարմիններում վերապատրաստված աշխատակազմ, տոկոս	30	60	2022թ©
1040	Կոշտ թափոնների կառավարում				
		Թափոնների հավաքման ծածկույթ, տոկոս	16	16	2021թ©
1049	Ճանապարհային ցանցի բարելավում				
		Համայնքների տրանսպորտային կապի ցուցանիշ: Հիմնական ճանապարհային ցանցի կամ մարզկենտրոնների հետ առնվազն մեկ բավարար կամ ավելի լավ վիճակում գտնվող ճանապարհներ ունեցող բնակավայրերի մասնաբաժինը բնակավայրերի ընդհանուր թվում, տոկոս	65©92	68	2021թ©
		Անհարթության IRI գործակցի միջին թվաբանական, միջպետական ճանապարհներ, մ/կմ	6©3	6©3	2021թ©
1070	Աջակցություն փախստականների ինտեգրմանը				
		ՀՀ-ում ապաստան հայցող և փախստական ճանաչված անձանց ՀՀ-ում ինտեգրման ինդեքսի մակարդակ	20	20	2021թ©
1072	Ջրամատակարարման և ջրահեռացման բարելավում				
		Խմելու ջրի մշտապես հասանելիություն ունեցող բնակչության մասնաբաժին, տոկոս	97©9	98	2021թ©
		Կոյուղու հասանելություն ունեցող բնակչության մասնաբաժին, տոկոս	69©7	70	2021թ©
		Ջրի կորուստները ջրամատակարարման համակարգում, տոկոս	76©5	76	2022թ©
1073	Ընդերքի ուսումնասիրության, օգտագործման և պահպանման ծառայություններ				
		Ընդերքօգտագործման ֆոնդի ամբողջականություն, տոկոս	100	100	2021թ©
1077	Երկաթուղային ցանցի զարգացում				
		Համաձայնեցված ծավալներով երթուղիների թիվ, հատ	9	9	2023թ©
1079	Պետական գույքի կառավարում				

Ծրագրի դասիչը	Ծրագրի անվանումը	Ծրագրի վերջնական արդյունքները			
		Չափորոշիչը	Ելակետային ցուցանիշը	Թիրախային ցուցանիշը	Թիրախային ժամկետը
		Համաձայն «Պետական գույքի մասնավորեցման 2017-2020թթ© ծրագրի մասին» ՀՀ օրենքի՝ 2020թ©-ին մասնավորեցման ծրագրում ընդգրկված առևտրային կազմակերպությունների մասնավորեցման գործընթացի արդյունավետ կազմակերպում	50 և ավելի տոկոս պետական մասնակցությամբ 20 առևտրային կազմակերպություններ	50 և ավելի տոկոս պետական մասնակցությամբ 8 առևտրային կազմակերպությունների մասնավորեցման (մասնավորեցման նախապատրաստման) կամ լուծարման գործընթացի կազմակերպում	2021թ©
		Պետական գույքի կառավարմանն առնչվող գործարքների արդյունքում պետական և համայնքային բյուջեների մուտքերի աճ	պետական բյուջեի մուտք՝ 729 402©2 հազ© դրամ, համայնքային բյուջեների մուտք՝ 20 851©6 հազ©դրամ	պետական բյուջեի մուտք՝ 1 000 000©0 հազ© դրամ, համայնքային բյուջեների մուտք՝ 128 000©0 հազ©դրամ	2021թ©
1157	Քաղաքային զարգացում				
		Փողոցների լուսավորման միջին օրական տևողությունը, ժամ	7©36	8	2021թ©
		Խնայված էներգիայի քանակը, Գվտ/ժամ	750	750	2021թ©
		ՋԴ արտանետումների քանակը, տոննա	75	75	2021թ©
		Տեղադրված լուսավորության արդյունավետությունը (կառուցվածքը),	75	75	2021թ©
1167	Էլեկտրաէներգետիկ համակարգի զարգացման ծրագիր				
		Ենթակայանների սարքավորումների խափանումների տարեկան քանակ, դեպք	33	6	2022թ©
		Էլեկտրահաղորդման օդային գծի տարեկան անջատումների քանակ, հատ	14	2	2022թ©
		Ենթակայանների (Ագարակ-2 և Շինուհայր) թողունակություն, ՄՎտ	250	380	2023թ©
		Տարածքում անջատումների միջին տարեկան հաճախականության հոսանքազրկումների քանակը/բաժանորդների թվին	0©31	0©14	2022թ©
		Կարգավորման համակարգի խափանումների տարեկան տևողություն, րոպե	20	0	2021թ©
		Էլեկտրահաղորդման օդային գծի թիրախային հատվածի թողունակություն, ՄՎտ	250	310	2023թ©
		220 կՎ էլեկտրահաղորդման օդային գծի կառուցում, կմ		11	2025թ©
		400 կՎ էլեկտրահաղորդման օդային գծի կառուցում, կմ		100	2025թ©
		500 կՎ էլեկտրահաղորդման օդային գծի կառուցում, կմ		7©6	2025թ©
		Կառուցվող ենթակայանների քանակը, հատ		2	2026թ©
		Վերակառուցվող հայկական ԱԷԿ-ի 2-րդ էներգաբլոկի կողմից էներգահամակարգին մատակարարվող էլեկտրաէներգիան, մլն Կ Վտժ	2400	2800-2900	2022թ©
1171	Ռադիոակտիվ թափոնների կառավարում				
		Հայտնաբերված ռադիոակտիվ թափոնների վնասազերծման մակարդակ,	100	100	2021թ©
1189	Դպրոցների սեյսմիկ անվտանգության մակարդակի բարձրացման ծրագիր				
		ՄՍԿ երկրաշարժի ուժգնության սանդղակի 9 (IX) նշանագծի սեյսմակայունության չափանիշներին համապատասխանող դպրոցական շենքերում սովորող աշակերտներ, տոկոս	13©4	18©7	2024թ©
1212	Տարածքային զարգացում				
		Մեկ շնչի հաշվով ՀՆԱ-ի հանրապետական ցուցանիշի 60 տոկոսը չգերազանցող մեկ շնչի հաշվով ՀՆԱ ունեցող մարզերի թիվ, հատ	3	0	2025թ©
		Մեկ շնչի հաշվով ՀՆԱ-ի հանրապետական ցուցանիշի 70 տոկոսը չգերազանցող մեկ շնչի հաշվով ՀՆԱ ունեցող մարզերի բնակչություն, տոկոս ընդամենը բնակչության մեջ	44©9	30	2025թ©
ՀՀ առողջապահության նախարարություն					
1003	Հանրային առողջության պահպանում				

Ծրագրի դասիչը	Ծրագրի անվանումը	Ծրագրի վերջնական արդյունքները			
		Չափորոշիչը	Ելակետային ցուցանիշը	Թիրախային ցուցանիշը	Թիրախային ժամկետը
		Թիրախային խմբերի պատվաստումներում ամբողջական ընդգրկվածություն, տոկոս	1 տարեկան - 89.2% 2 տարեկան - 93 % 6 տարեկան - 96%	1 տարեկան - 92% 2 տարեկան - 95% 6 տարեկան - 96%	2023
		Ախտահանման ենթակա վարակիչ հիվանդությունների օջախների ընդգրկվածություն, տոկոս	65	95	2023
		Բնակչության սանիտարահամաճարակային անվտանգության ապահովման մակարդակի գնահատական (Գերազանց, Լավ, Բավարար, Անբավարար)	Բավարար	Լավ	2023
		Հանրապետությունում արյան, արյան բաղադրամասերով և արյան պատրաստուկներով ապահովվածության մակարդակ, տոկոս	95 (խաղաղ պայմանների համար)	96 (խաղաղ պայմանների համար)	2023
		Ծխող տղամարդկանց քանակի նվազում (տոկոս)	_	5	2023
1053	Առողջապահության համակարգի արդիականացման և արդյունավետության բարձրացման ծրագիր				
		Վարակիչ հիվանդություններից (տուբերկուլյոզ, ՄԻԱՎ/ՁԻԱՀ) մահացության մակարդակ, մահեր 100,000 բնակչի հաշվով	1.84	1.65	2023
		Արդիականացված բժշկական հաստատությունների քանակ, հատ	1	1	2023
1099	Առողջության առաջնային պահպանում				
		Ամբուլատոր բժշկական հաստատություններում փաստացի գրանցված բնակչությունը ՀՀ բնակչության ընդհանուր թվաքանակում, տոկոս	97.3	98.5	2023
		ԱԱՊ հաստատություններ մեկ բնակչի հաշվով հաճախումների թիվ, հատ	3.9	4.1	2023
1142	Դատաբժշկական և ախտաբանաանատոմիական ծառայություններ				
		Դատաբժշկական փորձաքննությունների թիվ, հատ	61945	78645	2023
1188	Դեղապահովում				
		Առանձին հիվանդություններով դեղեր ստանալու իրավունք ունեցող անձանց դեղերով ապահովվածության ԱՆ գնահատական, տոկոս	95	98	2023
1191	Խորհրդատվական, մասնագիտական աջակցություն և հետազոտություններ				
		Մարզային բժշկական կազմակերպություններ ուղեգրված բժիշկ-մասնագետների թվաքանակ, մարդ	20	18	2023
		Էլեկտրոնային առողջապահության համակարգում բուժհաստատությունների ընդգրկվածություն, տոկոս	10.2	50	2023
1200	Մոր և մանկան առողջության պահպանում				
		Մանկական (0-5 տարեկան) մահացության մակարդակ, մահեր 1000 կենդանածնի հաշվով	10.1	8.5	2023
		Մանկական (0-1 տարեկան) մահացության մակարդակ, մահեր 1000 կենդանածնի հաշվով	8.2	7	2023
		Մայրական մահացության մակարդակ, մահեր 100000 կենդանածնի հաշվով (միջին եռամյա ցուցանիշ)	16.3	15	2023
		Անպտղության ժամանակակից բուժումների արդյունավետության միջին ցուցանիշ,	30	35	2023
1201	Շտապ բժշկական օգնություն				
		ՇԲՕ մեկ բրիգադի օրական միջին ծանրաբեռնվածություն, կանչ	12	13	2023
1202	Ոչ վարակիչ հիվանդությունների բժշկական օգնության ապահովում				
		Չարորակ նորագոյացություններից մահացություն, մահեր 100,000 բնակչի հաշվով	189.6	183.9	2023
		Շաքարային դիաբետից մահացություն, մահեր 100,000 բնակչի հաշվով	39.2	38	2023
		Արյան շրջանառության համակարգի հիվանդություններից մահացություն, մահեր 100,000 բնակչի հաշվով	454.5	440.9	2023
1207	Սոցիալապես անապահով և առանձին խմբերի անձանց բժշկական օգնություն				

Ծրագրի դասիչը	Ծրագրի անվանումը	Ծրագրի վերջնական արդյունքները			
		Չափորոշիչը	Ելակետային ցուցանիշը	Թիրախային ցուցանիշը	Թիրախային ժամկետը
		Հիվանդանոցային բժշկական օգնության ծառայություններ ստացած սոցիալապես անապահով և հատուկ խմբերում ընդգրկված շահառուների թիվը ընդհանուր շահառուների թվում, տոկոս	18.1	20	2023
		Պետական բյուջեի միջոցների հաշվին առողջության ապահովագրություն տրամադրված անձանց թիվ, մարդ	100000	300000	2023
1208	Վարակիչ հիվանդությունների կանխարգելման ծրագիր				
		?արակիչ հիվանդություններով հիվանդացության մակարդակ, հիվանդներ 100,000 բնակչի հաշվով	1830.6	1739	2023
		?արակիչ հիվանդությունների հետևանքով մահվան դեպքեր, մահեր 100,000 բնակչի հաշվով	7.94	7.54	2023
<< արդարադատության նախարարություն					
1052	Քաղաքացիական կացության ակտերի գրանցում				
		Գրանցումների և տեղեկանքների տրամադրման ավտոմոտացման մակարդակը, տոկոս	100	100	2020
		Արխիվային ակտային գրանցումների թվայնացում,տոկոս	10	100	2039
1057	Արդարադատության ոլորտում քաղաքականության մշակում, ծրագրերի համակարգում, խորհրդատվության և մոնիտորինգի իրականացում				
		Դատաիրավական բարեփոխումների ռազմավարությունից բխող միջոցառումներ, տոկոս	0	90	2023
		էլեկտրոնային արդարադատության միասնական համակարգի և արդարադատությանը օժանդակող էլեկտրոնային գործիքների ներդրում, տոկոս	30	80	2023
		Հակակոռուպցիոն ինստիտուցիոնալ համակարգի ստեղծում և պատշաճ գործունեության ապահովում,տոկոս	20	90	2023
		Կոռուպցիայի ընկալման համաթվի աստիճանական նվազեցում	42	55	2023
		Անցումային արդարադատության գործիքակազմի ներդնում, տոկոս	0	70	2023
		Պետական մարմնում կոռուպցիոն ռիսկերի վերհանում, դրանց հիման վրա միջոցառումների մշակում, տոկոս	0	100	2023
1093	Դատական և հանրային պաշտպանություն				
		Հանրային պաշտպանի ծառայությունների վերաբերյալ շահառուների գոհունակության գնահատական (1-4 բալային համակարգ)*	4	4	2021
1120	Քրեակատարողական ծառայություններ				
		Հանցանք կատարած անձանց կրկնահանցագործության թվի նվազեցում, տոկոս	0	20	2023
		Կալանավորվածների և դատապարտյալների զբաղվածության ապահովում, տոկոս	35	40	2020
		Քրեակատարողական հիմնարկներում պատժի կրման միջազգային չափանիշներին ամբողջությամբ համապատասխանող պայմանների ստեղծում, քանակ	0	6	2023
		Մատուցվող բժշկական օգնության և սպասարկման ծառայությունների որակի արդիականացում, հոգեբանական ծառայությունների բարելավում	65	100	2023
		Թափանցիկության ապահովման և կոռուպցիոն ռիսկերի նվազեցմանն ուղղված միջոցառումների իրականացում, քրեական ենթամշակույթի նկատմամբ զրո հանդուրժողականության ցուցաբերում	65	100	2030
		Անվտանգության և պահպանության ինժեներատեխնիկական արդի համակարգերով վերազինում	70	90	2023

Ծրագրի դասիչը	Ծրագրի անվանումը	Ծրագրի վերջնական արդյունքները			
		Չափորոշիչը	Ելակետային ցուցանիշը	Թիրախային ցուցանիշը	Թիրախային ժամկետը
		Ազատությունից զրկված անձանց և պրոբացիայի շահառուների զբաղվածության, վերասոցիալականացման ապահովմանն ուղղված միջոցառումների իրականացում, ռիսկերի և պահանջմունքների գործիքների ներդրում, պատժի և վերահսկողության անհատական	30	90	2030
		Քրեակատարողական և պրոբացիայի ծառայողների մասնագիտական գիտելիքների, աշխատանքային ունակությունների շարունակական կատարելագործում, սոցիալական պայմանների բարելավում	50	100	2023
		Ազատությունից զրկված անձանց և պրոբացիայի շահառուների զբաղվածության ապահովում, տոկոս	20	60	2023
1123	Իրավական իրազեկում և տեղեկատվության ապահովում				
		Հանրության իրավական իրազեկվածության մակարդակի բարձրացում, տոկոս	5	15	2023
1149	Արդարադատության համակարգի աշխատակիցների վերապատրաստում և հատուկ ուսուցում				
		Արդարադատության համակարգի վերապատրաստված աշխատակիցների տեսակարար կշիռը, տոկոս	30	30	2021
1182	Հարկադիր կատարման ծառայություններ				
		Կարճված կատարողական վարույթների քանակի փոփոխությունը, տոկոս	29.2	29.2	2021
		Ավարտված կատարողական վարույթների քանակի փոփոխությունը, տոկոս	50	50	2021
<< էկոնոմիկայի նախարարություն					
1022	Գյուղատնտեսության խթանման ծրագիր				
		Պտուղբանջարեղենի և խաղողի վերամշակումից ստացված արտադրանքի ծավալների աճ, տոկոս	100	5	2023թ.
		Գյուղատնտեսության համախառն արտադրանքի աճ, տոկոս	100	12	2023թ.
		Օգտագործվող վարելահողերի ավելացում, տոկոս	51	65	2024թ.
1026	Սննդամթերքի լաբորատոր փորձաքննություններ				
		Շրջանառվող սննդամթերքի համապատասխանությունը սննդամթերքի անվտանգության բնագավառը կանոնակարգող նորմատիվ իրավական ակտերի պահանջներին, տոկոս	85	85	տարեկան
		Բուսական ծագման մթերքում մնացորդային նյութերի թույլատրելի քանակությունները գերազանցող արտադրավայրերի հայտնաբերում, տոկոս	85	85	տարեկան
1058	Էկոնոմիկայի ոլորտում պետական քաղաքականության մշակում, ծրագրերի համակարգում և մոնիտորինգ				
		Ոլորտային թեմատիկ հետազոտություններ	4	4	2022թ.
1059	Բուսաբուծության խթանում և բույսերի պաշտպանություն				
		Մշակաբույսերի միջին բերքատվության բարձրացում, տոկոս	100	5	2023թ.
		Գյուղատնտեսական մշակաբույսերի ցանքատարածությունների ֆիտոսանիտարական վիճակի բարելավում, տոկոս	100	5-10	2023թ.
		Լավագույն սորտերի արտոնագրման, շրջանացման և օգտագործման թույլտվության հատկացումների արդյունքում նախկին սորտերի համեմատած բերքի քանակի որակի ավելացում, տոկոս	100	5-10	2023թ.
		Հացահատիկի և հատիկաընդեղենի արտադրության ծավալների ավելացում, տոննա	200000	415000	2023թ.
		Գյուղատնտեսական նշանակության հողատարածքիների ագրոքիմիական քարտեզներով ապահովվածություն, տոկոս		100	5 տարի պարբերա կանությամբ
1067	Ստանդարտների մշակում և հավատարմագրման համակարգի զարգացում				

Ծրագրի դասիչը	Ծրագրի անվանումը	Ծրագրի վերջնական արդյունքները			
		Չափորոշիչը	Ելակետային ցուցանիշը	Թիրախային ցուցանիշը	Թիրախային ժամկետը
		ՀՀ տնտեսավարող սուբյեկտների գործունեությունը կանոնակարգող նորմատիվ բազայի շարունակական արդիականացում? միջազգային պահանջներին համապատասխան միօրինակ պահանջների և չափանիշների ապահովում, տոկոս	20	50	2023թ.
		ԵԱՏՄ շուկայում ՀՀ արտադրանքների մրցունակության ապահովման նպատակով ԵԱՏՄ տեխնիկական կանոնակարգերի պահանջների կատարումն ապահովող ստանդարտների ցանկերի արդիականացում, փորձաքննությունների իրականացում և միջպետական ստանդարտների ընդունում, տոկոս	100	100	տարեկան
1086	Գյուղական ենթակառուցվածքների վերականգնում և զարգացում				
		Մեկ կենդանու կաթի արտադրություն, լիտր/տարի	1420	1700	2022թ.
		Վաճառված ոչխարների թիվը, գլուխ	36600	44000	2022թ.
		Վաճառված կովերի թիվը, գլուխ	27500	33000	2022թ.
		Կաթի, մսի, մրգի և բանջարեղենի տարեկան շուկայահանվող արտադրության աճ, մլն. դրամ		800	2022թ.
		Արոտավայրերի և անասնապահական համակարգերի կառավարման արդյունավետության բարելավում, գնահատական (15-84 բալային համակարգ)	15	50	2022թ.
		Ստեղծված և վերապատրաստված անձնակազմի կողմից կանոնավոր կերպով օգտագործվող քաղաքականության գործիքները, քանակը		4	2022թ.
		Նախարարության գործընթացներում ներառված փաստերի վրա հիմնված քաղաքականության մշակման ընթացակարգեր, քանակ		2	2022թ.
1104	Աջակցություն փոքր և միջին ձեռնարկատիրությանը				
		ՓՄՁ հատվածի կշիռըՀՆԱ-ում, տոկոս	23.16	25.1	2023թ.
		Պետական աջակցության իրականացման արդյունքում կանանց կողմից գրանցված ՓՄՁ-ների տեսակարար կշիռը, տոկոս	28.5	32	2023թ.
1116	Անասնաբուժական ծառայություններ				
		Հայաստանի Հանրապետությունում գյուղատնտեսական կենդանիների վարակամերժության ապահովում, տոկոս	90	90	տարեկան
		Խոշոր եղջերավոր անասունների տարեկան հաշվառման Ճշգրտված ռեեստր, տոկոս	0	100	տարեկան
1134	Ենթակառուցվածքների և գյուղական ֆինանսավորման աջակցություն				
		Գյուղական տարածքներում բնակվող թիրախային խմբերի կենսամակարդակի բարելավում, տոկոս		15	2022թ.
		Հողերի կայուն կառավարման և տեխնոլոգիաների ներդրման արդյունքում թիրախավորված փոքրածավալ արտադրողների և փոքր ու միջին ֆերմերների եկամուտների, ակտիվների աճ, տոկոս		20	2022թ.
		Հողատարածքներում ոռոգման համակարգերի վերականգնում, հեկտար	1574	3200	2022թ.
		Բարելավված ջրամատակարարում ստացող համայնքներ, քանակ		25	2022թ.
		Ձեռնարկությունների կարողությունների և մթերման հնարավորությունների ընդլայնման շնորհիվ նպաստել գյուղ մթերք մատակարարող տնտեսավարող սուբյեկտների թվի ավելացմանը, քանակ	800	1500	2022թ.
		Ստեղծված աշխատատեղեր, քանակ		1450	2022թ.
		Ծրագրի ընդհանուր շահառու տնտեսություններ, քանակ		29120	2022թ.
		Վերականգնված դեգրադացված հողեր, հեկտար		61.3	2022թ.
1165	Ներդրումների և արտահանման խթանման ծրագիր				
		Ապրանքների արտահանում/ՀՆԱ, տոկոս	19.6	21	2023թ.

Ծրագրի դասիչը	Ծրագրի անվանումը	Ծրագրի վերջնական արդյունքները			
		Չափորոշիչը	Ելակետային ցուցանիշը	Թիրախային ցուցանիշը	Թիրախային ժամկետը
		Աջակցություն ստացած մշակող արդյունաբերությունում գործող կազմակերպությունների կողմից ապրանքների արտահանում, մլրդ դրամ	5.9	6.9	2023թ.
		Օտարերկրյա ուղղակի ներդրումների կշիռը ՀՆԱ-ում, տոկոս	2.1	2.5	2022թ.
1187	Գյուղատնտեսության արդիականացման ծրագիր				
		Տոհմային կենդանիների տեսակարար կշիռ, տոկոս	0.5	5	2024թ.
		Պետական աջակցությամբ ոռոգման արդիական համակարգեր ներդրված հողատարածքներ, հեկտար	1900	6700	2023թ.
		Հանրապետության գյուղատնտեսական տեխնիկայի նորացում (միավոր)	220	1100	2023թ.
		Ագրոպարենային ոլորտի նոր սարքավորումներով վերազինում (միավոր)	328	400	2023թ.
		Ժամանակակից տեխնոլոգիաներով վերամշակվող խաղողի և ինտենսիվ պտղատու այգետարածքներ, հատապտղանոցներ, հեկտար	1457	1900	2023թ.
1190	Զբոսաշրջության զարգացման ծրագիր				
		Հայաստանի գրավչության բարձրացում և զբոսաշրջիկների ավելացում, տոկոս	10.5	առնվազն 10	յուրաքանչյուր տարի
		Միջազգային զբոսաշրջիկների այցելություններից ստացված եկամուտ, հազ. դրամ	800 553 600.0	1 172 090 525.7	2023թ.
		Թիրախային տարածքներում մասնավոր հատվածի ներդրումների ծավալի աճ		20	2023թ.
		Ընտրված զբոսաշրջային վայրերի բարելավված մուտքային ճանապարհներ		8	2023թ.
		Զբոսաշրջային շրջանի երկայնքով գտնվող ժառանգության օբյեկտներում կառուցված զբոսաշրջային հարմարությունների թիվը		10	2023թ.
		Փողոցային լուսավորության փոխարինված/տեղադրված սյուների և լամպերի թիվը		200	2023թ.
		Բարելավված զբոսայգիների թիվը		2	2023թ.
		Զբոսաշրջության աջակցության հետ կապված գործողությունների միջոցով ստեղծված ժամանակավոր և մշտական աշխատատեղերի թվի աճ		147047	2023թ.
ՀՀ արտաքին գործերի նախարարություն					
1050	Միջազգային հարաբերությունների և դիվանագիտության ոլորտում մասնագետների պատրաստում և վերապատրաստում				
		Դիվանագիտական ծառայության համալրում նոր և որակյալ մասնագետներով, պետական ծառայության, այդ թվում՝ դիվանագիտական ծառայողների վերապատրաստում, մասնակիցների	75	70	2021թ.
		Դիվանագիտական ծառայության համալրում նոր և որակյալ մասնագետներով, պետական ծառայության, այդ թվում՝ դիվանագիտական ծառայողների վերապատրաստում, մասնակիցներ, կին/տղամարդ հարաբերակցություն, տոկոս	79.5/20.5	50/50	2021թ.
1061	Արտաքին գործերի ոլորտում Կառավարության քաղաքականության մշակում և իրականացում				
		ՀՀ միջազգային երկկողմ հարաբերությունների ընդլայնում. ՀՀ-ի հետ դիվանագիտական հարաբերություններ հաստատած օտարերկրյա պետությունների և միջազգային իրավունքի այլ սուբյեկտների քանակ, հատ	175	179	2021թ.
		ՀՀ միջազգային բազմակողմ հարաբերությունների ընդլայնում. միջազգային կազմակերպությունների քանակ, որոնց ՀՀ-ը անդամակցում է կամ այլ կարգավիճակով՝ փոխգործակցում, հատ	114	115	2021թ.
1118	Համագործակցություն միջազգային կազմակերպությունների հետ				
		Անդամակցվող միջազգային կազմակերպությունների, այդ թվում՝ մասնագիտացված մարմինների, ծրագրերի և կոնվենցիաների թվաքանակ, հատ	93	101	2021թ.

Ծրագրի դասիչը	Ծրագրի անվանումը	Ծրագրի վերջնական արդյունքները			
		Չափորոշիչը	Ելակետային ցուցանիշը	Թիրախային ցուցանիշը	Թիրախային ժամկետը
1128	Օտարերկրյա պետություններում << դիվանագիտական ծառայության մարմինների գործունեության կազմակերպում և իրականացում				
		Օտարերկրյա պետություններում գործող << դիվանագիտական ծառայության մարմիններ (բացառությամբ մասնագիտացված միջազգային կազմակերպություններում << ներկայացուցիչների և	61	62	2021թ.
1178	Հայաստանի Հանրապետությունում և օտարերկրյա պետություններում արարողակարգային միջոցառումների իրականացում				
		Արարողակարգային միջոցառումների կազմակերպման և իրականացման որակի ԱԳՆ գնահատական, 1-ից 10 բալային համակարգում	10	10	2021թ.
<< շրջակա միջավայրի նախարարություն					
1016	Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատում և մոնիթորինգ				
		Շրջակա միջավայրի բաղադրիչների վիճակի վերաբերյալ մշակվող տեղեկատվության ամբողջականություն, տոկոս	70	87	2023
		Վտանգավոր,աղետալի երևույթների վերաբերյալ բնակչության իրազեկման մակարդակի ինքնագնահատական: Եղանակային կարճաժամկետ կանխատեսումների ճշգրտության աստիճանը, տոկոս	85	90	2023
		Մթնոլորտային երևույթների վրա ակտիվ ներգործության դեպքերը արձանագրված ընդամենը կարկտային երևույթների նկատմամբ, տոկոս	50	60	2023
1071	Շրջակա միջավայրի ոլորտում պետական քաղաքականության մշակում, ծրագրերի համակարգում և մոնիտորինգ				
					2023
1133	Բնապահպանական ծրագրերի իրականացում համայնքներում				
		Բնապահպանական ծրագրեր իրականացնող համայնքների մասնաբաժինը ազդակիր համայնքների նկատմամբ, տոկոս	61	77	2023
1155	Բնական պաշարների և բնության հատուկ պահպանվող տարածքների կառավարում և պահպանում				
		Ապօրինի հատված ծառերի քանակի նվազում, հատ	5455	1000	2023
		Որսագողության նվազում, տոկոս	10	23	2023
1173	Անտառների կառավարում				
		Կառավարելի անտառային տարածքներում արձանագրված անօրինական անտառհատումների քանակ, հատ	15198	1000	2023
		Անտառային պաշարների օգտագործումից ստացված եկամուտներ, հազար դրամ	661173.9	250000	2023
		Անտառվերականգնված տարածքներ, հա	150	1650	2023
1186	Բնագիտական նմուշների պահպանություն և ցուցադրություն				
		Բնագիտական նմուշների հանրայնացման և էկոկրթական նախագծերի քանակ, հատ	17	26	2023
<< կրթության , գիտության, մշակույթի և սպորտի նախարարություն					
1041	Մեծ նվաճումների սպորտ				
		<< առաջնությունների մասնակիցների թիվը, մարզիկ	9660	9790	2023թ.
		Միջազգային մարզական միջոցառումներում նվաճված մեդալների քանակ, հատ	222	225	2023թ.

Ծրագրի դասիչը	Ծրագրի անվանումը	Ծրագրի վերջնական արդյունքները			
		Չափորոշիչը	Ելակետային ցուցանիշը	Թիրախային ցուցանիշը	Թիրախային ժամկետը
		Միջազգային մարզական միջոցառումներին մասնակիցների թիվ, մարզիկ	2040	2060	2023թ.
1045	Նախնական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական կրթություն				
		Նախնական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական կրթության համակարգում տվյալ տարում ընդունված սովորողների թիվը՝ մասնագիտական կրթության (նախնական (արհեստագործական), միջին և բարձրագույն մասնագիտական) համակարգում տվյալ տարում ընդունված սովորողների թվում, տոկոս	52.2	55	2023թ.
		Նախնական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական կրթության համակարգում տվյալ տարում ընդունվածների թիվը՝ հիմնական և միջնակարգ դպրոցների շրջանավարտների թվում, տոկոս	33.1	35	2023թ.
		Ուսումնառած մասնագիտության գծով ուսումնառության ավարտից հետո 6 ամսվա ընթացքում զբաղվածություն ունեցող շրջանավարտների թիվ (ներառված չեն ԲՈՒՀ տեղափոխված/ ընդունված, բանակ զորակոչված, արտերկիր մեկնած, ոչ իրենց մասնագիտությամբ աշխատող շրջանավարտները), տոկոս	38,3	45	2023թ.
		Նախնական և միջին մասնագիտական ուսումնական հաստատությունների՝ ուսումնառությունը բուհում շարունակած շրջանավարտների թիվ, տոկոս	19	21	2023թ.
		Աշխատաշուկայի պահանջներից ելնելով վերջին երեք տարիների ընթացքում ներդրված նոր մասնագիտությունների քանակ, հատ	17	24	2023թ.
		ՆՄՄԿՈՒ ուսումնական գործընթացներում ներգրավված գործատուների թիվ, հատ	1199	1650	2023թ.
		Աշխատանքի վրա հիմնված , դուալ ուսուցման փորձնական ծրագրեր իրականացնող ՆՄՄԿՈՒ հաստատությունների թիվը	15	23	2023թ.
1056	Կինեմատոգրաֆիայի ծրագիր				
		Նոր արտադրված կինոնկարներ, թիվ	20	22	2023թ.
		Նոր արտադրված դեբուտային ֆիլմեր, թիվ	16	20	2023թ.
		Արտերկրի միջազգային հարթակների կողմից ընտրված հայկական կինոնաձրագրերի մասնակցություն, թիվ	28	31	2023թ.
		Հայաստանում իրականացվող միջազգային կինոծրագրեր, քանակ	8	10	2023թ.
1074	Հանրային կարծիքի ուսումնասիրություններ				
		Ամրակայված, նորոգված և վերականգնված հուշարձանների քանակը ընդամենի նկատմամբ, տոկոս	0,07%	0,08%	2022թ.
		Ուսումնասիրված և նախագծված հուշարձանների քանակը ընդամենի նկատմամբ, տոկոս	0,06%	0,06%	2023թ.
		Թանգարանային հավաքածուների և ոչ նյութական ժառանգության միջազգայնացման նախագծերի քանակ	8	8	2023թ.
		Թանգարանների տարեկան այցելությունների թիվը	12490000	1400000	2023թ.
1111	Բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթության ծրագիր				
		Ուսման վարձավճարի լրիվ փոխհատուցմամբ սովորող ուսանողների տեսակարար կշիռը բարձրագույն կրթություն ստացողների մեջ, տոկոս	18	24	2023թ.
1115	Երիտասարդության ծրագիր				
		Սոցիալ-տնտեսական, քաղաքական և մշակութային կյանքին մասնակցություն ունեցող երիտասարդների թիվը	23500	24000	2023թ.
		,Երիտասարդ ընտանիքն? մատչելի բնակարանե պետական նպատակային ծրագրի շրջանակներում ձեռք բերած բնակարանների/բնակելի տների քանակ	4961	10281	2023թ.

Ծրագրի դասիչը	Ծրագրի անվանումը	Ծրագրի վերջնական արդյունքները			
		Չափորոշիչը	Ելակետային ցուցանիշը	Թիրախային ցուցանիշը	Թիրախային ժամկետը
1124	Գրահրատարակչության և գրադարանների ծրագիր				
		Նոր գրքերով համալրված գրադարանների մասնաբաժինը, տոկոս	100	100	2023թ.
		Թարգմանական ծրագրերի և աջակցություն ստացած ստեղծագործողների ու հետազոտողների քանակ	29	40	2022թ.
		Հանրապետությունում իրականացվող գրական ծրագրերի և միջազգային ցուցահանդեսներին գրքերի և հրատարակչությունների մասնակցության քանակ	15	20	2022թ.
1146	Հանրակրթության ծրագիր				
		Պարտադիր կրթության առաջին մակարդակում ընդգրկվածությունը	91.3	99	2023թ.
		Պարտադիր կրթության երկրորդ մակարդակում ընդգրկվածությունը	90.1	99	2023թ.
		12-ամյա պարտադիր կրթության համակարգում ընդգրկվածությունը	86	99	2023թ.
1147	Ազգային արխիվի ծրագիր				
		Արխիվային հավաքածուի փորձաքննությամբ արժևորում և համալրում (գործերի քանակը)	30000	30000	2023թ.
		ՀՀ արխիվային հավաքածուի պահպանության ապահովում (պահպանվող գործերի քանակը	4450000	4650000	2023թ.
		ՀՀ արխիվային հավաքածուի օգտագործում (ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց հարցումների քանակը)	50000	55000	2023թ.
		Փաստաթղթերի թվայնացում և տեղեկությունների էլեկտրոնային շտեմարանի ստեղծում (թվայնացված փաստաթղթերի, ֆիլմերի, լուսա-նկարների, ձայնագրությունների քանակը/ մուտքագրված քարտերի քանակը	230000/100000	270000/100000	2023թ.
1148	Արտադպրոցական դաստիարակության ծրագիր				
		Արտադպրոցական դաստիարակության ծրագրերում 6-18 տարեկան երեխաների ընդգրկվածության մակարդակ, տոկոս	20,5	23,5	2023թ.
		Արտադպրոցական դաստիարակության ծրագրերում գյուղական բնակավայրերի 6-18 տարեկան երեխաների տեսակարար կշիռը, տոկոս	3	3,1	2023թ.
1162	Գիտական և գիտատեխնիկական հետազոտությունների ծրագիր				
		Միջազգային գիտական միջոցառումներում և համաժողովներում ներկայացված գիտական հետազոտություններ, հատ	400	500	2023թ.
		Միջազգային հայտնի գիտական հանդեսներում հրապարակումների, հոդվածների, հետազոտությունների քանակ, հատ	1000	1100	2023թ.
		Միջազգային հրապարակումներին հղումների քանակ, հատ	12000	14000	2023թ.
1163	Մասսայական սպորտ				
		Մասսայական սպորտային միջոցառումներին մասնակիցների թիվ, այդ թվում	212511	213121	2023թ.
		Արական սեռի մասնակիցներ	119511	119871	
		Իգական սեռի մասնակից	93000	93250	
1168	Արվեստների ծրագիր				
		Արվեստի տարբեր ոլորտներում նոր ստեղծագործական նախագծեր և միջոցառումներ, քանակ	53	57	2023
		Արտերկրի միջազգային հարթակների կողմից ընտրված Ժամանակակից արվեստի ոլորտը ներկայացնող թատերահամերգային հայաստանյան խմբերի մասնակցություն, խմբերի թիվ	18	19	2023թ.

Ծրագրի դասիչը	Ծրագրի անվանումը	Ծրագրի վերջնական արդյունքները			
		Չափորոշիչը	Ելակետային ցուցանիշը	Թիրախային ցուցանիշը	Թիրախային ժամկետը
		Արտերկրի միջազգային հարթակների կողմից ընտրված Ժամանակակից արվեստի ոլորտը ներկայացնող հայաստանյան արվեստագետների մասնակցություն, թիվ	50	55	2023թ.
		Հայաստանում իրականացվող արվեստի միջազգային նախագծեր, քանակ	10	12	2022թ.
1183	Ապահով դպրոց				
		ՀՀ մարզերի նախակրթարանների և տարրական դասարանների սովորողներին կայուն դպրոցական սննդով ապահովող դպրոցների տեսակարար կշիռը, տոկոս	38	100	2023թ.
		Բարելավված միջավայրով ուսումնական հաստատությունների թիվ	6	36	2023թ.
1192	Կրթության որակի ապահովում				
		Կամավոր ատեստավորմանը մասնակցած հանրակրթական դպրոցի ուսուցիչների թիվ, տոկոս	0	45	2023թ.
		Ուսուցիչների հավաստագրման մշակված չափանիշների հաստատված փաստաթուղթ (ՏՀՏ կիրառելիության ուղղությամբ)	0	1	2023թ.
		ԳՏՃՄ ոլորտի մասով անհրաժեշտ համակարգչային տեխնիկայով, լաբորատոր սարքավորումներով և գույքով ապահովված Տավուշի մարզի հանրակրթական (միջնակարգ և հիմնական) դպրոցների թվաքանակ	0	76	2023թ.
1193	Համընդհանուր ներառական կրթության համակարգի ներդրում				
		Հաշմանդամություն ունեցող աշակերտների համար հարմարեցված ենթակառուցվածքներ և նյութեր ունեցող	25	100	2023թ.
		Հանրակրթական դպրոց հաճախող կրթության առանձնահատուկ կարիք ունեցող երեխաների տեսակարար կշիռը կրթության առանձնահատուկ կարիք ունեցող երեխաների ընդհանուր թվաքանակի մեջ, տոկոս	14	95	2023թ.
1196	Մարզերի մշակութային զարգացման ծրագիր				
		Մշակութային միջոցառումներում ընդգրկված համայնքների մասնաբաժինը, տոկոս	25	30	2022թ.
1198	Մշակութային և գեղագիտական դաստիարակության ծրագիր				
		Շնորհալի երեխաների շտեմարանի համալրում, թիվ	25	33	2023թ.
		Հայաստանում և արտերկրում հեղինակավոր հարթակների կողմից ընտրված շնորհալի երեխաների մասնակցություն, թիվ	20	24	2023թ.
		Հանրապետությունում ազգային, փողային և լարային նվագարանների տարածման մակարդակ, նշված գործիքներին տիրապետող երեխաների կշիռը ընդամենը երաժշտական կրթություն ստացող երեխաների մեջ, տոկոս	34	44	2023թ.
1215	Կրթության, մշակույթի և սպորտի ոլորտներում միջազգային և սփյուռքի հետ համագործակցության զարգացում				
		Օտարերկրյա պետություններում հայերենի և հայագիտական առարկաների դասընթացների թիվը	10	22	2023թ.
		Արվեստի հանրահռչակման և տարածման նպատակով իրականացվող միջոցառումների թիվը	25	25	2023թ.
1227	Կրթության ոլորտում տեղեկատվական և հաղորդակցական տեխնոլոգիաների ներդրում				
		Կրթության կառավարման տեղեկատվական համակարգում ներառված ուսումնական հաստատությունների մասնաբաժինը,	57	100	2023թ.
		,Հայկական կրթական միջավայրե տեղեկատվական պորտալում ակտիվ ուսումնական հաստատությունների մասնաբաժինը, տոկոս	15	50	2023թ.
ՀՀ պաշտպանության նախարարություն					
1125	Ռազմական ուսուցում և վերապատրաստում				

Ծրագրի դասիչը	Ծրագրի անվանումը	Ծրագրի վերջնական արդյունքները			
		Չափորոշիչը	Ելակետային ցուցանիշը	Թիրախային ցուցանիշը	Թիրախային ժամկետը
		Սպայական թափուր հաստիքների համալրումը համապատասխան ռազմական կրթություն ունեցող զինծառայողներով, տոկոս	83.8	90	2023
1169	ՀՀ պաշտպանության ապահովում				
		չի սահմանվում			
1177	Հումանիտար ականազերծման և փորձագիտական ծառայություններ				
		Ականազերծված տարածքների աճ, տոկոս	0.3	0.9	2023
1197	Միջազգային ռազմական համագործակցություն				
		Բազմակողմ հարթակում ռազմական համագործակցության բարելավում, գործընկեր կազմակերպությունների թիվ, հատ	5	5	2023
		Երկկողմ ռազմական համագործակցության բարելավում, գործընկեր երկրների թիվ,	13	13	2023
1204	Ռազմաբժշկական սպասարկում և առողջապահական ծառայություններ				
		Զինծառայողների առողջությամբ պայմանավորված շարքից բացակայությունների տոկոսի կրճատում, տոկոս	1.9	1.7	2023
		Զինծառայողների շրջանում ոչ վարակիչ հիվանդությունների հիվանդացության տոկոսի կրճատում, տոկոս	42	40	2023
		Զինծառայողների շրջանում վարակիչ հիվանդությունների հիվանդացության տոկոսի կրճատում, տոկոս	14	12	2023
		ՀՀ զինված ուժերի անձնակազմի շրջանում վարակիչ հիվանդությունների խմբակային դեպքերի կրճատում, դեպք	9	7	2023
ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն					
1011	Անապահով սոցիալական խմբերին				
		Ծածկույթ բնակչությունից	0.134	ոչ ավելի քան 14-%	2023թ.
		Ընտանեկան նպաստի տեսակարար կշիռ ԸԿԲՈՒ նպաստներում	0.752	ոչ պակաս 75%	2023թ.
1032	Խնամքի ծառայություններ 18 տարեկանից բարձր տարիքի անձանց				
		Խնամքի կարիք ունեցող 18 տարին լրացած անձանց տրամադրվող խնամքի ծառայությունների որակի բարելավում, տոկոս	-	20	2023թ.
		Խնամքի ծառայություններ ստացողների թվաքանակում խնամքի այլընտրանքային ծառայություններ ստացողների ընգրկվածության մակարդակի բարձրացում, տոկոս	79	89	2023թ.
		Մատուցվող խնամքի ծառայությունների համապատասխանությունը շահառուների գնահատված սոցիալական անհատական կարիքներին, տոկոս	-	90	2023թ.
1068	Ժողովրդագրական վիճակի բարելավում				
		Ծնելիության գումարային գործակիցը	1.556	1.65	2023թ.
1088	Զբաղվածության ծրագիր				
		Ժամ. զբաղված դարձած անձանց տեսակարար կշիռը տարվա ընթացքում զբաղված. տարածքային կենտրոններում գործազուրկի կարգավիճակ ստացած անձանց թվաքանակում	0.155	0.458	2023թ.
		?բաղված. ապահովող ծրագրերում ընդգրկված անձանց տեսակարար կշիռը տարվա ընթացքում զբաղված. տարածք. կենտրոններում գործազուրկի կարգավիճակ ստացած անձանց թվաքանակում	0.134	0.255	2023թ.
		Կայուն զբաղվածություն ապահովող միջոցառումների արդյունքում աշխատանքի տեղավորված անձանց տեսակարար կշիռը այդ միջոցառումներում ընդգրկված անձանց թվաքանակում	0.751	0.811	2023թ.
1098	Բնակարանային ապահովում				
		Կառուցված բազմաբնակարան շենք, հատ		10	2023թ.
		Բնակարանային ապահովման և պայմանների բարելավման նպատակով աջակցություն ստացող շահառուների թիվ	1295	1097	2023թ.
1102	Կենսաթոշակային ապահովություն				

Ծրագրի դասիչը	Ծրագրի անվանումը	Ծրագրի վերջնական արդյունքները			
		Չափորոշիչը	Ելակետային ցուցանիշը	Թիրախային ցուցանիշը	Թիրախային ժամկետը
		Աշխատանքային միջին ամսական կենսաթոշակը նվազագույն սպառողական զամբյուղի արժեքի նկատմամբ, տոկոս (միջին կենսաթոշակ/աղքատության շեմ)	90.8	100	2023թ.
		Ծայրահեղ աղքատության գծից ցածր աշխատանքային կենսաթոշակ ստացողների թվաքանակ	0	0	2023թ.
		Աշխատանքային միջին ամսական կենսաթոշակի մեծություն, դրամ	40140	44154	2023թ.
1141	Ընտանիքներին, կանանց և երեխաներին աջակցություն				
		Շուրջօրյա խնամքի հաստատություններից դուրս եկած և հաստատություններ ընդունված երեխաների թվի հարաբերակցությունը	1.63	3.1	2023
		Շուրջօրյա խնամքի հաստատություններում խնամք ստացող երեխաների թվի նկատմամբ ընտանեկան տիպի այլընտրանքային խնամք ստացող երեխաների թվի հարաբերակցությունը	0.4	2.1	2023
		Պետության կողմից պատվիրակված լիազորություններ իրականացնող կազմակերպությունների միջոցով երեխային և ընտանիքին աջակցող ցերեկային խնամքի կենտրոններ ունեցող համայնքների թվի ավելացում	1.7	4	2021
		Թրաֆիքինգի և շահագործման սեռական բռնության ենթարկված անձանց թվի նկատմամբ սոցիալ-հոգեբանական վերականգնողական ծառայություններ ստացած անձանց թիվը	100	100	2021
		Ընտանիքում բռնության ենթարկված անձանց թվի նկատմամբ պետական ֆինանսավորմամբ աջակցություն ստացած շահառուների թիվը	0	80	2021
1160	Հաշմանդամություն ունեցող անձանց աջակցություն				
		Հաշմանդամություն ունեցող անձանց մատուցվող ծառայությունների հասցեականության և արդյունավետության բարձրացում	Ծրագրի շահառուների թիվը հաշմանդամություն ունեցող անձանց թվի մեջ 6.7%	Ծրագրի շահառուների թվի ավելացու? 0.3%-ով	2023թ.
1184	Ավանդների և այլ փոխհատուցումներ				
		Ծննդյան տարեթիվ /իրավունք ունեցողների շրջանակ/	ծնված մինչև 31.12.1934թ. ներառյալ	ծնված մինչև 31.12.1942թ. ներառյալ	2023թ.
1205	Սոցիալական ապահովություն				
		Ծերության, հաշմանդամության, կերակրողին կորցնելու դեպքում նպաստների միջին ամսական մեծություն,	25500	26500	2023թ.
		Ծայրահեղ աղքատության գծից ցածր նպաստ ստացողների թվաքանակ	0	0	2023թ.
1206	Սոցիալական պաշտպանության համակարգի բարեփոխումներ				
		Շահառուի կողմից համալիր սոցիալական ծառայության տարածքային կենտրոնից նպաստներ և ծառայություններ ստանալու հետ կապված ծախսերի կրճատում (միջին ծախս)	3026	2476	2023թ.
		Ամբողջությամբ գործող ՀԱԾԿ-ների թիվը	1	34	2023թ.
<< բարձր տեխնոլոգիական արդյունաբերության նախարարություն					
1043	Բարձր տեխնոլոգիական արդյունաբերության էկոհամակարգի և շուկայի զարգացման ծրագիր				
		Բարձր տեխնոլոգիական ոլորտում զբաղվածության աճ, տոկոս	15	15	2021թ.
		Հայաստանի բարձր տեխնոլոգիական ոլորտի շրջանառության աճ, տոկոս	20	20	2021թ.
1164	Հեռահաղորդակցության ապահովում				
		Եթերի մաքրության ապահովում, տոկոս	92	92	2021թ.
		<< բնակավայրերում թվային հեռուստահեռարձակման ապահովում, տոկոս	100	100	2021թ.
<< ֆինանսների նախարարություն					
1006	Պետական պարտքի կառավարում				
		<< կառավարության պարտքի մինչև մարում միջին ժամկետը, տարի	9,1	8-11	2023թ

Ծրագրի դասիչը	Ծրագրի անվանումը	Ծրագրի վերջնական արդյունքները			
		Չափորոշիչը	Ելակետային ցուցանիշը	Թիրախային ցուցանիշը	Թիրախային ժամկետը
		Առաջիկա տարվա ընթացքում մարվող պետական գանձապետական պարտատոմսերի (ՊԳՊ) կշիռը ՊԳՊ-երի ծավալի մեջ (տարեվերջին), տոկոս	12,7	20	2023թ
		ՀՀ կառավարության ֆիքսված տոկոսադրույքով պարտքի նվազագույն կշիռն ընդամենը պարտքի մեջ, տոկոս	83,8	80	2023թ
		ՀՀ կառավարության ներքին պարտքի նվազագույն կշիռն ընդամենը պարտքի մեջ, տոկոս	22,5	25	2023թ
		ՀՀ կառավարության ՀՀ դրամով ներգրավված պարտքի նվազագույն կշիռն ընդամենը պարտքի մեջ, տոկոս	20,8	25	2023թ
1031	Հանրային հատվածի ֆինանսական ոլորտի մասնագետների վերապատրաստում				
		Մասնագիտական վերապատրաստում անցած որակավորված ներքին աուդիտորների թիվը	240	280	2023թ
		Ծրագրային բյուջետավորման վերապատրաստում անցած ֆինանսական և ծրագրային մասնագետների թիվ, մարդ	300	350	2023թ
		Մասնագիտական վերապատրաստում անցած գնումների համակարգողների թիվը ընդամենը	257	510	2023թ
1108	Հանրային ֆինանսների կառավարման բնագավառում պետական քաղաքականության մշակում, ծրագրերի համակարգում և				
		Հարկաբյուջետային ազդակ	-0.17	-2.11	2021թ
		Կառավարության պարտք/ՀՆԱ (100000 մարդու հաշվով), տոկոս	1.68	1.85	2023թ
		Կապիտալ ծախս (առանց ՌԴ վարկի)/ՀՆԱ (100000 մարդու հաշվով), տոկոս	0.1	0.16	2023թ
		Fitch-ի սուվերեն վարկունակության երկարաժամկետ միջազգային վարկանիշ	BB- բացասական հեռանկարով	BB- կայուն հեռանկարով	2025թ
		Moody's-ի սուվերեն վարկունակության երկարաժամկետ միջազգային վարկանիշ	Ba3 կայուն հեռանկարով	Ba3 կայուն հեռանկարով	2025թ
1137	Գնումների գործընթացի կարգավորում և համակարգում				
		Պետական բյուջետային, ինչպես նաև արտաբյուջետային միջոցների հաշվին մրցակցային եղանակով (բացառությամբ երկփուլ մրցույթի) գնման ընթացակարգերի իրականացում էլեկտրոնային համակարգով, տոկոս	100	100	2023թ
		Մրցակցային ընթացակարգերով կատարվող պետական գնումների ծավալ,	45	47	2023թ
		Գնումների մրցույթների մասնակիցների միջին թիվ, իրավաբանական անձ	5	5	2023թ
ՀՀ արտակարգ իրավիճակների նախարարություն					
1090	Փրկարարական ծառայություններ				
		Արտակարգ դեպքերի և պատահարների ընդհանուր ահազանգերին արձագանքման տոկոսը	89	92	
1107	Ռազմավարական նշանակության պաշարների կառավարում				
		Պետական պահուստների համակարգի կառավարման արդյունավետության ինքնագնահատական, 1-10 բալային համակարգ			
ՀՀ վիճակագրական կոմիտե					
1143	Ազգային պաշտոնական վիճակագրության արտադրություն և տարածում				
		Արժույթի Միջազգային Հիմնադրամի (ԱՄՀ)Տվյալների տարածման հատուկ ստանդարտներին համապատասխանություն, տոկոս	100	100	2023թ.
1209	Վիճակագրական համակարգի ամրապնդման ազգային ռազմավարական ծրագիր				
		Վիճակագրական արտադրանքների վերաբերյալ ներդրված մեթատվյալների համակարգ, որակի հոչակագրեր	138	139	2021թ.
		Միջազգային ստանդարտների և դասակարգումների կիրառում, քանակ	14	14	2021թ.
		Տարածման և հաղորդակցության ռազմավարության և քաղաքականության մշակում, քանակ	0	1	2021թ.

Ծրագրի դասիչը	Ծրագրի անվանումը	Ծրագրի վերջնական արդյունքները			
		Չափորոշիչը	Ելակետային ցուցանիշը	Թիրախային ցուցանիշը	Թիրախային ժամկետը
		Էլեկտրոնային առցանց հաշվետվությունների համակարգի ներդրում, համակարգ	0	1	2021թ.
ՀՀ հանրային ծառայությունները կարգավորող հանձնաժողով					
1064	Հանրային ծառայությունների ոլորտի կարգավորում				
		ՀՀ հանրային ծառայությունները կարգավորող հանձնաժողովի տարեկան գործունեության ծրագրի կատարման վերաբերյալ գործունեության հաշվետվության հրապարակում	1		յուրաքանչյուր տարի՝ մինչև մայիսի 1-ը, մամուլում հրապարակվում է նախորդ տարվա գործունեության հաշվետվությունը
ՀՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողով					
1096	Ընտրական գործընթացների համակարգում,կանոնակարգում և տեղեկատվության տրամադրում				
		Ընտրությանը մասնակիցների թվաքանակ ընդամենը ընտրության իրավունք ունեցողների նկատմամբ, տոկոս	50	60	2023թ.
		ՀՀ ԿԸՀ որոշումների և գործողությունների դատական կարգով ոչ իրավաչափ ճանաչված դեպքերի քանակ, հատ	0	0	2023թ.
		Ոլորտի կարգավորման վերաբերյալ հանրային գոհունակության գնահատական 1-10 բալային համակարգում (ժողովրդավարության և մարդու իրավունքների պաշպանության հարցերով զբաղվող նվազագույնը 30 հասարակական կազմակերպությունների շրջանում անցկացված հարցման արդյունքներով)	առկա չէ	7	2023թ.
ՀՀ կադաստրի կոմիտե					
1012	Անշարժ գույքի կադաստրի վարման բնագավառում պետական քաղաքականության իրականացում				
		ՀԲ Գործարարությամբ զբաղվելու համաթվի <<Սեփականության գրանցման>> բաղադրիչի Հայաստանի միջազգային համեմատական դիրքը	13	13	
		ՀԲ Գործարարությամբ զբաղվելու համաթվի <<Սեփականության գրանցման>> բաղադրիչի Հայաստանի ցուցանիշի	88.6	88.6	
Հեռուստատեսության և ռադիոյի հանձնաժողով					
1007	Հեռուստատեսության և ռադիոյի բնագավառի կանոնակարգում				
		Հեռուստառադիոծրագրերի հեռարձակման ոլորտում օրինախախտում ների նվազեցում (տոկոս)			
		հաղորդումների բազմազանության ապահովում (տոկոս)			
		հայրենական արտադրության հեռուստառադիո հաղորդումների օրենքով սահմանված ծավալի հեռարձակման ապահովում (տոկոս)			
		ժեստերի լեզվով թարգմանությամբ կամ հայերեն լուսագրով հեռուստահաղորդումների օրենքով սահմանված քանակի հեռարձակման ապահովում (տոկոս)			
		մասնավոր մուլտիպլեքսորի գործունեության լիցենզավորում (տոկոս)			
ՀՀ պետական եկամուտների կոմիտե					
1023	Հարկային և մաքսային ծառայություններ				
		Հարկային եկամուտների կշիռը ոչ գյուղատնտեսական ՀՆԱ-ում, տոկոս	24.2	27.6	2025թ
		Հարկային եկամուտների կշիռը ՀՆԱ-ում, տոկոս	20.9	24	2025թ
		Վարչարարության արդյունավետության գործակից	1.39	1.12	2025թ
ՀՀ ազգային անվտանգության ծառայություն					
1138	Ազգային անվտանգություն				

Ծրագրի դասիչը	Ծրագրի անվանումը	Ծրագրի վերջնական արդյունքները			
		Չափորոշիչը	Ելակետային ցուցանիշը	Թիրախային ցուցանիշը	Թիրախային ժամկետը
		ՀՀ ազգային անվտանգության սպառնալիքների մասին տեղեկությունների ստացում և կանխարգելիչ միջոցառումների անցկացում, տոկոս	65	72	2025
		Օտարերկրյա պետությունների հատուկ ծառայությունների և այլ կազմակերպություններ, ինչպես նաև առանձին անձանց հետախուզական գործունեության բացահայտում, կանխում և խափանում, տոկոս	67	74	2025
		Օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումների շնորհիվ հանցագործությունների բացահայտում, կանխում և խափանում, տոկոս	68	70	2025
		ՀՀ պետական սահմանի անձեռնմխելիության ապահովում, սահմանափակումների կանխում և խափանում,տոկոս	80	82	2025
ՀՀ ոստիկանություն					
1101	Ոստիկանության կրթական ծառայություններ				
		Բակալավրիատի կրթական ծրագրով ամփոփիչ ատեստավորումն անցած շրջանավարտներ, տոկոս	69,1	96.4	2022թ.
		Միջին մասնագիտական կրթական ծրագրով ամփոփիչ ատեստավորումն անցած շրջանավարտներ, տոկոս	80,8	99,2	2022թ.
		Նախնական մասնագիտական կրթական ծրագրով ամփոփիչ ատեստավորումն անցած շրջանավարտներ, տոկոս	100	100	2022թ.
1158	Ոստիկանության ոլորտի քաղաքականության մշակում, կառավարում, կենտրոնացված միջոցառումներ, մոնիտորինգ և				
		Հասարակական վստահության մակարդակի աճ, տոկոս (նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ)	30	60	2021թ.
		Բացահայտված հանցագործությունների մակարդակի աճ, տոկոս (նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ)	5	10	2021թ.
		X O	7	11	2021թ.
		Ծանր հետևանքներով ճանապարհատրանսպորտային պատահարների (3 և ավելի զոհ և/կամ 10 և ավելի վիրավոր) քանակի նվազում, տոկոս (նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ)	10	12	2021թ.
		Մեկ պատուհանի սկզբունքի լիարժեք կիրառման նպատակով նոր բիոմետրիկ համակարգի ներդրմամբ անձնագրային ստորաբաժանումներում սպասարկման կետերի ավելացում, հատ (նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ)	75	185	2021թ.
		Ծառայողների (անձանց) աշխատունակության ժամանակավոր կորստով ուղեկցվող հիվանդությունների դեպքերի կրճատում, տոկոս (նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ)	3	5	2021թ.
Հայաստանի հանրային հեռուստառադիոընկերության խորհուրդ					
1042	Ռադիո և հեռուստահաղորդումների հեռարձակում				
		Հանրային հեռուստաընկերության Առաջին ալիքի օրիգինալ հաղորդումների տարեկան ժամաքանակ, չափման միավոր՝ ժամ	3000	3030	2021
		Հանրային հեռուստաընկերության հաղորդումների բազմազանությունը ըստ հաղորդաշարերի քանակի, չափման միավոր՝ հաղորդաշար	50	55	2021
		Հանրային ռադիոընկերության Առաջին ծրագրի եթերում օրիգինալ /նոր/ հաղորդումների ապահովում՝ հեռարձակվող հաղորդումների ընդհանուր եթերաժամանակի մեջ, չափման միավորը՝ %	44	45-48	2021
ՀՀ հաշվեքննիչ պալատ					
1161	Հանրային ֆինանսների և սեփականության ոլորտում հաշվեքննություն				

Ծրագրի դասիչը	Ծրագրի անվանումը	Ծրագրի վերջնական արդյունքները			
		Չափորոշիչը	Ելակետային ցուցանիշը	Թիրախային ցուցանիշը	Թիրախային ժամկետը
		ՀՀ հաշվեքննիչ պալատի գործունեության տարեկան ծրագրի կատարողականը? Աուդիտի բարձրագույն մարմինների միջազգային կազմակերպության (INTOSAI) մեթոդաբանության հիման վրա (SAI PMF)	Գնահատականը 1-2 միջակայքում	Ակնկալվող գնահատականը 3-4 միջակայքում	2023թ.
Մարդու իրավունքների պաշտպանի աշխատակազմ					
1060	Մարդու իրավունքների պաշտպանություն				
		Մարդու իրավունքների ազգային հաստատությունների համաշխարհային միավորման անկախ հանձնախմբի կողմից Հայաստանի մարդու իրավունքների պաշտպանի հաստատությանը շնորհված ամենաբարձր «A» միջազգային հեղինակավոր կարգավիճակի պահպանում (վերահաստատում)	Միջազգային կարգավիճակ՝ «A»	Միջազգային կարգավիճակ՝ «A»	2024 թվական*
ՀՀ միջուկային անվտանգության կարգավորման կոմիտե					
1054	Միջուկային և ճառագայթային անվտանգության կարգավորում				
		ՀՀ բնակչության համար թույլատրելի տարեկան արդյունարար դոզայի արժեքի չգերազանցումը, mSv	= 1	= 1	2021
ՀՀ ընտչական կոմիտե					
1180	ՀՀ ընտչական ծառայություններ				
		Ենթադրյալ հանցագործություններով քրեական վարույթների թիվը, հատ	32960	33000	2021թ.
ՀՀ քաղաքաշինության կոմիտե					
1103	Քաղաքաշինության և ճարտարապետության բնագավառում պետական քաղաքականության իրականացում և կանոնակարգում				
		Միջազգայնորեն ընդունված սկզբունքներին ու չափանիշներին համապատասխանեցված նորմատիվատեխնիկական փաստաթղթերի թիվ, տոկոս	43.83	47.24	2022թ.
		Տարածքային հատակագծման նախագծերով ապահովված միկրոռեգիոնների թիվ, տոկոս	7.9	100	2024թ.
		Գոտևորման նախագծերով ապահովված բնակավայրերի թիվ, հատ	55	963	2024թ.
ՀՀ պետական վերահսկողական ծառայություն					
1203	Պետական վերահսկողական ծառայություններ				
		Ոլորտի կազավորման վերաբերյալ ՀՀ վարչապետի կողմից գոհունակության գնահատական 1-10 բալային համակարգում*	8	8	2021թ.

2021-2023թթ. ժամանակահատվածում ռազմավարություններից բխող նոր նախաձեռնություններ՝ ըստ բյուջետային գլխավոր կարգադրիչների

Բյուջետային գլխավոր կարգադրիչների, ծրագրերի, միջոցառումների և ուղղությունների անվանումները	2021թ	2022թ	2023թ
ԸՆԴԱՄԵՆԸ	**27,203,836.70**	**33,857,543.20**	**38,224,754.40**
այդ թվում՝			
ՀՀ արդարադատության նախարարություն	**13,602,220.6**	**20,730,331.7**	**26,807,733.7**
այդ թվում՝			
Հակակոռուպցիոն քաղաքականության մշակում,ծրագրերի համակարգում և մոնիտորինգի իրականացում	**4,900,653.5**	**6,105,510.2**	**3,428,890.8**
Կոռուպցիոն գործերի քննության արդյունավետության բարձրացում	1,006,202.1	2,078,640.9	2,078,640.9
Հակակոռուպցիոն գործերի դատական քննություն	639,030.1	1,350,249.9	1,350,249.9
Կոռուպցիայի վերաբերյալ հանրային ընկալման իրավիճակի ուսումնասիրություն	7,446.6	7,738.9	
Հակակոռուպցիոն կոմիտեի շենքային պայմանների ապահովում	537,800.0	1,025,200.0	
Հակակոռուպցիոն կոմիտեի տեխնիկական հագեցվածության ապահովում	159,500.0	126,000.0	
Հակակոռուպցիոն կոմիտեի տրանսպորտային սարքավորումների հագեցվածության ապահովում	128,000.0	64,000.0	
Էլեկտրոնային ռեսուրսների ստեղծման կամ առոհականացման նախագծերի	1,738,038.7	296,788.5	
Հակակոռուպցիոն դատարանի շենքային պայմանների ապահովում	573,336.0	1,048,892.0	

Բյուջետային գլխավոր կարգադրիչների, ծրագրերի, միջոցառումների և ուղղությունների անվանումները	2021թ	2022թ	2023թ
Հակակոռուպցիոն դատարանի տեխնիկական հագեցվածության ապահովում	90,000.0	108,000.0	
Հակակոռուպցիոն դատարանի տրանսպորտային սարքավորումների հագեցվածության ապահովում	21,300.0		
Դատական և իրավական բարեփոխումների ապահովում	**6,755,340.2**	**4,520,954.8**	**2,290,456.4**
Փաստահավաք հանձնաժողովի ստեղծման աջակցություն	209,431.2	209,431.2	209,431.2
Արբիտրաժի ինստիտուցիոնալ կառույցի ստեղծման աջակցություն	490,000.0	490,000.0	490,000.0
Վեճերի լուծման այլընտրանքային եղանակների վերաբերյալ հանրային հրազեկում	5,000.0	5,000.0	5,000.0
Սահմանադրական հանրաքվեի կազմակերպում	3,447,366.0		
Դատաիրավական ոլորտում բարեփոխումների վերաբերյալ հանրային հրազեկում	15,000.0	15,000.0	15,000.0
Անվճար իրավաբանական օգնություն կառուցակարգերի զարգացում	436,768.0	472,860.7	511,288.9
Էլեկտրոնային արդարադատության միասնական համակարգի ներդրում	1,750,775.0	3,243,662.9	974,736.3
Փորձագիտական միասնական կենտրոնի նյութատեխնիկական հագեցվածության ապահովում	401,000.0	85,000.0	85,000.0
Քրեակատարողական ծառայություններ	**1,816,226.9**	**10,060,666.7**	**21,045,186.5**
«Աջակցություն դատապարտյալներին» հիմնադրամի գործունեության ապահովում	43,956.0	43,956.0	43,956.0
Քրեակատարողական ծառայության շենքային ապահովվածության և	1,713,500.0	10,009,261.0	20,993,731.0

Բյուջետային գլխավոր կարգադրիչների, ծրագրերի, միջոցառումների և ուղղությունների անվանումները	2021թ	2022թ	2023թ
Քրեակատարողական բժշկության կենտրոնի կարողությունների զարգացում և տեխնիկական հագեցվածության ապահովում	6,290.0	6,290.0	6,290.0
Քրեակատարողական հիմնարկներում ազատությունից զրկված հաշմանդամություն ունեցող անձանց պահպանման մասնագիտ. ապահովում	52,480.9	1,159.7	1,209.5
Ազգային արխիվի ծրագիր	**130,000.0**	**43,200.0**	**43,200.0**
ՀՀ արխիվային հավաքածուի պահպանության, համալրման, հաշվառման և օգտագործման ապահովում	130,000.0	43,200.0	43,200.0
Բարձրագույն դատական խորհուրդ	**1,449,912.0**	**1,872,216.5**	**1,473,600.0**
այդ թվում՝			
Դատական իշխանության գործունեության ապահովում և իրականացում	**1,449,912.0**	**1,872,216.5**	**1,473,600.0**
Բարձրագույն դատական խորհրդի տրանսպորտային սարքավորումների ձեռքբերում	15,000.0	-	-
Դատական համակարգի շենքային պայմանների ապահովում	1,434,912.0	1,872,216.5	1,473,600.0
ՀՀ էկոնոմիկայի նախարարություն	**5,971,704.1**	**5,989,995.0**	**6,163,420.7**
այդ թվում՝			
Գյուղատնտեսության խթանման ծրագիր	**5,307,418.1**	**5,072,937.6**	**5,072,937.6**
Գյուղատնտեսական վարկերի տոկոսադրույքների սուբսիդավորում	5,072,937.6	5,072,937.6	5,072,937.6

Բյուջետային գլխավոր կարգադրիչների, ծրագրերի, միջոցառումների և ուղղությունների անվանումները	2021թ	2022թ	2023թ
Գյուղատնտեսական հումքի մթերումների (գնումների) նպատակով ագրովերամշակման ոլորտին տրամադրվող վարկերի տոկոսադրույքների սուբսիդավորում	234,480.5	-	-
Գյուղատնտեսության արդիականացման ծրագիր	**274,616.0**	**467,071.4**	**629,847.1**
Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսական տեխնիկայի ֆինանսական վարձակալության՝ լիզինգի պետական աջակցության ծրագիր	29,622.8	29,622.8	29,622.8
Հայաստանի Հանրապետության ագրոպարենային ոլորտի սարքավորումների ֆինանսական վարձակալության՛ լիզինգի պետական աջակցության ծրագիր	244,993.2	437,448.6	600,224.3
Էկոնոմիկայի ոլորտում պետական քաղաքականության մշակում, ծրագրերի համակարգում և մոնիտորինգ	**42,640.0**	**42,640.0**	**42,640.0**
Տնտեսական հետազոտություններ և	42,640.0	42,640.0	42,640.0
Աջակցություն փոքր և միջին ձեռնարկատիրությանը	**347,030.0**	**407,346.0**	**417,996.0**
ՓՄՁ-ի սուբյեկտներին աջակցության ծրագրերի համակարգում և կառավարում	347,030.0	407,346.0	417,996.0
ՀՀ պետական եկամուտների կոմիտե	**6,180,000.0**	**5,265,000.0**	**3,780,000.0**
այդ թվում՝			
ՀՀ պետական եկամուտների կոմիտեի զարգացման և վարչարարության բարելավման ռազմավարական ծրագիր	**6,180,000.0**	**5,265,000.0**	**3,780,000.0**
Հանրության հետ երկխոսության մակարդակի բարելավում	50,000.0	50,000.0	50,000.0
Մարդկային ռեսուրսների կառավարման արդի համակարգերի ներդրում /ռարեավում/	261,000.0	113,000.0	113,000.0

Բյուջետային գլխավոր կարգադրիչների, ծրագրերի, միջոցառումների և ուղղությունների անվանումները	2021թ	2022թ	2023թ
Կառավարման համակարգերի կատարելագործում	760,000.0	625,000.0	335,000.0
Վարչարարության արդյունավետության բարձրացում, եկամուտների ավելացում, սուվեռի կոճատում	915,000.0	710,000.0	390,000.0
Ենթակառուցվածքների արդիականացում, կառուցում	4,194,000.0	3,767,000.0	2,892,000.0

2021-2023թթ. ժամանակահատվածում առաջնահերթ կապիտալ ծախսերն՝ ըստ բյուջետային գլխավոր կարգադրիչների

հազար դրամներով

Ծրագրային դասիչ		Բյուջետային գլխավոր կարգադրիչների, ծրագրերի, միջոցառումների և ուղղությունների անվանումները	2021 թվական	2022 թվական	2023 թվական
Ծրագիր	Միջոցառում				
		ԸՆԴԱՄԵՆԸ	81,337,274.8	92,437,482.1	54,647,672.4
		այդ թվում՝			
		ՀՀ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ, ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ, ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ԵՎ ՍՊՈՐՏԻ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ	44,308,983.3	19,321,450.7	7,593,713.9
		այդ թվում՝			
1045	32001	Նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական ուսումնական հաստատությունների շենքային պայմանների	7,280,381.6	3,549,536.7	
1045	32004	Նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական ուսումնական հաստատություններում ուսումնարտադրական	351,440.4	615,652.8	615,652.8
1056	32001	«Հայաստանի ազգային կինոկենտրոն» ՊՈԱԿ-ի շենքային պայմանների բարելավում	90,000.0		
1075	21001	Հուշարձանների ամրակայում, նորոգում և վերականգնում	29,680.5	100,000.0	150,000.0
1075	32001	Ներդրումներ թանգարանների և պատկերասրահների հիմնանորոգման համար	1,141,839.5	2,209,443.0	4,201,560.0
1111	32001	Բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների և «Զեյթուն» ուսանողական ավան» հիմնադրամի շենքային	890,796.3	768,478.4	0.0
1146	12011	Մանկապարտեզների շենքային պայմանների բարելավում	410,000.0		
1163	32001	Մարզական օբյեկտների շինարարություն	3,670,937.4	2,359,778.8	0.0
1168	32001	Ներդրումներ թատրոնների շենքերի կապիտալ վերանորոգման համար	968,056.3		
1183	32001	Կրթական օբյեկտների շենքային պայմանների բարելավում	952,248.8	516,758.9	
1183	32002	Կրթական օբյեկտների շենքային ապահովվածության բարելավում	3,277,127.5	2,978,002.2	1,326,501.1
1183	32003	Փոքրաքանակ երեխաներով համալրված հանրակրթական դպրոցների մոդուլային շենքերի կառուցում	19,929,243.2	3,063,799.9	
1183	32004	Ավագ մակարդակի կրթություն իրականացնող ուսումնական հաստատությունների շենքային պայմանների բարելավում	1,801,579.8	1,660,000.0	800,000.0
1183	32007	Հանրակրթական կրթություն իրականացնող ուսումնական հաստատությունների նոր մարզադահլիճների կառուցում	900,000.0		
1183	32009	Հանրակրթական կրթություն իրականացնող ուսումնական հաստատությունների մարզադահլիճների վերակառուցում	1,206,100.0		

Ծրագրային դասիչ		Բյուջետային գլխավոր կարգադրիչների, ծրագրերի, միջոցառումների և ուղղությունների անվանումները	2021 թվական	2022 թվական	2023 թվական
Ծրագիր	Միջոցառում				
1183	32010	Փոքրաքանակ երեխաներով համալրված հանրակրթական դպրոցների մոդուլային շենքերի գույքով ապահովում	1,100,000.0	1,500,000.0	500,000.0
1196	12001	Աջակցություն համայնքներին մշակութային հաստատությունների շենքային պայմանների բարելավման համար	309,552.1		
		ՀՀ ՏԱՐԱԾՔԱՅԻՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ԵՎ ԵՆԹԱԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔՆԵՐԻ	24,366,585.4	51,826,168.2	45,175,028.8
		այդ թվում՝			
1004	31002	Ոռոգման համակարգերի հիմնանորոգում	2,000,000.0	1,000,000.0	1,000,000.0
1004	31012	Գետերի և հեղեղատարների տեղամասերի ամրացման և մաքրման աշխատանքներ	1,000,000.0	1,000,000.0	1,000,000.0
1004	31014	Ջրամբարների վերականգնման և վերազինման աշխատանքներ	1,893,221.5		
1004	31011	Խորքային հորերի վերականգնում	300,000.0	1,000,000.0	1,100,000.0
1004		Օրվա կարգավորման ջրամբարների կառուցում և վերակառուցում	510,000.0	6,716,933.2	6,145,928.8
1017	21001	Արփա-Սևան ջրային համակարգի տեխնիկական վիճակի բարելավում	1,600,000.0	1,600,000.0	1,600,000.0
1049	21001	Պետական նշանակության ավտոճանապարհների հիմնանորոգում	16,595,238.9	37,806,000.0	32,338,300.0
1049	21002	Տրանսպորտային օբյեկտների հիմնանորոգում		1,266,000.0	886,000.0
1072	31009	ՀՀ տարածքում վարձակալի կողմից չսպասարկվող շուրջ 560 բնակավայրերում ջրամատակարարման և ջրահեռացման համակարգերի կառուցում	300,000.0	950,000.0	1,000,000.0
		WGS-84 (ARMREF02) ազգային գեոդեզիական կոորդինատային համակարգին կոորդինատների համապատասխանեցում	73,000.0	0.0	0.0
		Հանրապետության տարածքում առկա սանիտարահիգիենիկ և բնապահպանական պահանջներին չհամապատասխանող աղբանոցների փակում, շահագործման ենթակա աղբավայրերի բարեկարգում (ՀՀ Գեղարքունիքի և ՀՀ Կոտայքի մարզերում առկա աղբավայրերի փակում, հանրապետության տարածքում շահագործվող աղբավայրերի	80,500.0	92,360.0	104,800.0
		«Անալիտիկ» ՓԲԸ-ի լաբորատորիայի շենքի հիմնանորոգում և լաբորատոր սարքավորումների վերազինում	14,625.0	394,875.0	0.0
		ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ՀԵՏՈՒՍՏԱՌԱԴԻՈԸՆԿԵՐՈՒԹՅԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ	0.0	766,502.7	821,670.2
		այդ թվում՝			
1042	32002	Ներդրումներ շենք-շինությունների հիմնանորոգման նպատակով	0.0	766,502.7	821,670.2
		ՀՀ ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ	613,206.1	1,091,991.5	1,023,559.5
		այդ թվում՝			

Ծրագրային դասիչ		Բյուջետային գլխավոր կարգադրիչների, ծրագրերի, միջոցառումների և ուղղությունների անվանումները	2021 թվական	2022 թվական	2023 թվական
Ծրագիր	Միջոցառում				
1173	32001	Անտառվերականգնման և անտառապատման աշխատանքներ	546,940.6	812,217.7	897,905.9
1173	32002	Անտառկառավարման պլանների կազմում	66,265.5	112,049.8	125,653.6
1173	32004	Նախագծանախահաշվային փաստաթղթերի կազմում	0.0	19,047.5	0.0
1173	32005	«Հայանտառ» ՊՈԱԿ-ի «Անտառտնտեսություն» մասնաճյուղերի շենքային պայմանների ապահովում	0.0	146,400.0	0.0
1173	32006	«Հայանտառ» ՊՈԱԿ-ի «Անտառտնտեսություն» մասնաճյուղերի շենքային պայմանների բարելավում	0.0	2,276.5	0.0
		ՀՀ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ	12,000,000.0	19,388,369.0	
		ՀՀ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԻՐԱՎԻՃԱԿՆԵՐԻ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ	48,500.0	43,000.0	33,700.0
		այդ թվում՝			
1090		Սողանքային աղետի դեմ պայքար	48,500.0	43,000.0	33,700.0